

GG Jaunā Gaita

272

PAVASARIS 2013

VOL. LIX, No 1, ISSUE 272
SPRING 2013

Jaunā Gaita is a Latvian quarterly devoted to literature, the arts, and the discussion of ideas.

Editor-In-Chief:

Rolfs Ekmanis
Phone/Fax: 928-204-9247
rekmanis@gmail.com
rolfs.ekmanis@asu.edu

Associate Editor:

Juris Žagariņš
Phone: 413-732-3803
juris.zagarins@gmail.com

Contributing Editors:

Voldemārs Avens, Māris Brancis, Vita Gaiķe, Anita Liepiņa, Maija Meirāne, Juris Silenieks, Juris Šlesers, Linda Treija, Lilita Zaļkalne

Business Manager:

Tija Kārkle
616 Wiggins Road
St. Paul, MN 55119, USA
tijalaura@comcast.net

JG home page:

<http://zagarins.net/JG>

Subscription rates (USD=CAD)

1 year	\$39.-
2 years	\$76.-

Single issues \$10.-

JG is indexed in *MLA (Modern Language Association) International Bibliography* and *Latvijas Preses Hronika (Chronicle of Latvian Publications)*.

Published by Jauna Gaita, Inc.
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821

Printed by TigerPress
East Longmeadow, MA, USA

ISSN 0448-9179

59. GADAGĀJUMS, PAVASARIS 2013

1. (272) NUMURS

S A T U R S

- 1 Olafs Gūtmanis – Pēteris Jaunzems
- 2 DZEJA – Baiba Bičole, Imants Auziņš
- 8 Brensis Sils – Brīvs kā putns
- 9 Laima Kalniņa – Spēlēsim...
- 10 Par Laimu Kalniņu (re)
- 11 Uģis Jansons – Personīgā revolūcija
- 13 Ieva Dāboliņa – Cilīte
- 16 Ingmāra Balode – Velgas Kriles dzeja
- 17 Līvija Baumane – Elzas Ņezberes pasaule
- 20 Una Alksne – Estētisms Bārdas lirikā III
- 22 ATMIŅAS – Bruno Javoīšs – Karoga stāsts
- 32 MĀKSLA – Māris Brancis – Mieriņš IV
- 35 Linda Treija – Artūra Virtmaņa šķautnes
- 36 Artūrs Virtmanis – Melanholijas šķautnes
- 37 Linda Treija – Brensis Sils. Cilvēka gaisma
- 37 Dace Lambergā – Ieskats trimdas mākslā
- 39 Laimons Eglītis – Nepārtrauktā klusā daba
- 40 Helēna Gintere – Ēriks Ešenvalds
- 43 VĒSTURE – Ojārs Spārītis – Gustavs Ādolfs
- 45 Ojārs Spārītis – Dzeja
- 46 Juris Šlesers – Ielašanās panteonā
- 50 DAŽOS VĀRDOS (vg) (mb) (re)
- 62 NO LASĪTĀJU VĒSTULĒM
- 64 GRĀMATAS – Rasma Birzgale, Juris Silenieks, Andra Silapētere – Viktora Hausmaņa Veronika Janelsiņa
- 67 Laimonis Purs – Par Vladimīru Kaijaku
- 69 Indra Ekmane – Svešinieku pilsēta Viļņa
- 70 Katrīna Kuduma – Par Annu Fomu
- 72 Katrīna Kuduma – Par Ingmāru Balodi
- 73 Aina Siksnā – Par Intu Ezergaili
- 75 Gundars Ķeniņš Kings – *Journal of Baltic Studies* 43/3 (2012)

76 JG LABVĒLI

IN THIS ISSUE – (jž)

Lindas Treijas vāks

Maketētājs Juris Žagariņš

JG pateicas par PBLA KF un labvēlu atbalstu

Foto: Pēteris Jauzems (Diera)

OLAFS GŪTMANIS

1927-2012

Es nezinu, kur manī sākas
tā balss, kas arvien diktāk klie dz,
ka uguns kurs zem kuršu pīšļiem
ir atkal liesmās aizdedzies.

„Asins balss”

Dzejoļu krājumā *Godavārti* (1996)

Baiba Bičole

*

Rīts, smaržo pēc kafijas,
pēc parastas dienas,
pēc nemiera, miera.
Paceļu galvu, raugos
augšpus: debesu jūra
neizmērojama, Dieva
necaurredzamā acs,
arī trauksme un rimts.

*

– un ja nu es pāksts?
– un ja nu manī pupas,
briedumam lemtās?
– un ja nu tās, mūžritei
ļāvīgās,
pārplēsīs mani,
zemē izbārstīsies,
iesakņosies, stiepsies
uz augšu
gaŗā pupa?
– Kuŗš kāps pa tās zariem,
ja manis vairs nebūs?

*

– Rīts. Mazgāju seju.
Pa to laiku:
ienākas, pamazām ienākas
diena, ievēl sevī
saldumu, sīvumu pirmo,
virmo, bez mitas apaļodamās.
Mazgājos, dejojot
smaržainam vieglumam
pār aizvērtiem plakstiem, pār seju,
nezinīga:
būs diena kā auglis?
ziepju burbulis koŗplauku?
vai eksplozija?

<p style="text-align: center;">*</p> <p style="text-align: center;">(Apnicībā)</p> <p style="text-align: center;">I</p> <p style="text-align: center;">III</p> <p style="text-align: center;">(Ziemā)</p> <p style="text-align: center;">I</p> <p style="text-align: center;">II</p> <p style="text-align: center;">III</p>	<p>- līmeņi, trīs. Treju līmeņu vārti. Pirmie – atspulgu kāpnes uz dzelmi. Otrie – atspulgu atspulgs, žilbuma reibums. Līmenis trešais – starp viņpus un šaipus, starp lejup un augšup, starp debesīm, zemi apvārsnis nepārkāpjamais neiekarojamais.</p> <p>- gludi, gludi te ceļi bez klupšanas staigāt, nenonākot nekur.</p> <p>- tās maizes druskas uz ceļa – cik labi, ka putni tās apēd, uz ceļa no nekā uz neko.</p> <p>- šalc priedes vējdzītās it kā jūra tumšzaļa tur sistos kristu pret krastu it kā cilvēks elsodams plēstos pret tumsu pret vētru zustu –</p> <p>Žilbst acis, saļogās domsvītras taisnās, nesātīgs baltums, sals dzelzains un spožs tur ārā aiz logiem, baiļu sviedros nosvīdušiem.</p> <p>Ne zirga mugurā, ne ragavās esmu, zem pakaviem esmu, zem sliecēm uz ledaina ceļa, sniega kupenu skautā.</p>
---	--

IV

Sniegs, kupenām sniegs. Egles pie zemes,
šļauganas, smagas.
Vārstās vējmutes saltas,
apsarmo, nosirmo
viss.

*

– sprigulji spridzekļi sitienu
skarbi uzputo lausku lietus
vēlīgi dzēlīgs.

*

– sagumzās gaisma, nokrīt ēna,
koka kruzuļu kronis
zem tavām kājām
nesaminams.

(Ieslodzījumā)

I

– atlobies no palodzes
lēcienu saulē, lēcienam tumsā,
visviens, tu gribi būt brīvs,
lūk, cik plašs ir vēja atvēršiens,
cik stipra vētras roka,
kas tevi aizslauka projām
no gaisa, no zemes vaiga,
vienalga, tu gribi būt brīvs
miris vai dzīvs –

II

– ne tur logu, ne durvju,
vien sienas
dienu no dienas
tās pašas,
es zirnēklis tīkls istabas kaktā,
es zirnēklis pats,
es muša.

(Atbrīvošanās)

– pāri zemei, ūdeņiem pāri
gaisputns esmu
ne tiem kuģiem, ne jūrām
mani vairs skaut,
ne smiltīm, ne melnzemei
mani apbērt, iesakņot vairs,
mākoņi bargie, mākoņi maigie
man ceļzīmes, sargi.

<p>(Teātris)</p>	<p>Žēlums, niknums par to, kas nebijis, bijis, viņam kā cilpas ap kaklu, ķebelis zem kājām nestabils, viņa, trīs pleci un pirksti, asaru trizuļi, raustīgi vaigi, mēma, pietūkst, pievelkas bailu telpa, laiks elš, pulksteņos iedzīts – – Ai, drīz beigsies viss, tu atvilksi elpu, saliksi rokas kopā lēkājošai lūgšanai skaļai, paldies Dievam, izrāde galā! – Tie divi uz skatuves dēļiem smaida, paklanās viegli, apskaujas maigi, aiztinas aizkaros projām. Kumēdiņš? Drāma? – Tu izej laukā. Nakts rāma pilsētas ielās, Sirds dauzās.</p>
<p>(Ausmas/rieta logos)</p>	<p>I</p> <p>– it kā tur vilciens padrāzās gaŗām, it kā es skrēju, it kā Tu, it kā noīdējās slīdes aizvīdamās, it kā karodziņi māja, it kā rokām vēcināja, it kā raudāja un smējās kādi tur jūdžu tālumā, te elpas tuvumā – vai es tā biju? un Tu?</p> <p>II</p> <p>– it kā tur rokas ar puķēm, it kā aploksnēs vēstulēm, it kā apskautos cieši, skūpstītos dziļi mēs tur, gaisviļņu vālos –</p> <p>III</p> <p>– „...un ceļojumā no Berlīnes...” – „...toreiz, pārgājienā Himalajos...” – „...atceries, cik cieši Tu turēji manu roku Venēcijā...” – „...desmitā dienā Barselonā... balkons, vīteņi... Tava mute... sirds sit kā kastaņete...”</p>

(Atkušņa brīns)

– „...todien, ai, todien Krakovā, Polijā...
piepešs sacēlās negaiss...
Tu šlakstījies pāri pa malām...
bailes karstas un krāšņas...”
– Atminos. Atminos?

Pastaigā Peļķaci satiku šodien,
viņš man prasīja: „Gribi
brīnumus redzēt?”
Teicu: „Jā, gribu!”, un vēl
viņš sacīja: „Tad skaties man acīs!”
– Zīķēju, viedēju ainavu divu:
augšpēdus koki,
caur zariem mākuļi staigā,
uz zemes gul debesis
plakanas, plānas,
stikli, spieģeļi, ūdeņi
spulgo.
– Te sadreb, te novirmo
virisma,
iznirst augums un seja,
es sevī caur tevi, Peļķaci,
skatos
un brīnos un brīnos:
māku stāvēt uz galvas –

Rīgai

I

Rīga, akmensgalvas, bruņakmens,
raupja tev plauksta, maigs pieskāriens,
tavi ceļveži torņi, ceļveži tilti
no vecā uz jauno un atpakaļ,
no šodienas uz vakardienu,
no pusnakts uz rītu,
– rādiet, rādiet man ceļu,
rīdzinieces ceļu!

II

Torņgaili, spožrīkli,
cel augšā, modini manī
pasaules pēļos daudzgadu saldmiegā
gulējušo
rīdzinieci!

Par PBLA KF Krišjāņa Barona prēmijas laureāti (par dzejkrājumu
Citviet) Baibu Bičoli skat. Kārļa Vērdiņa apceri *JG270:11-12*.

Imants Auziņš

Kad

Kad
ar televizora pulti mēģini
piezvanīt draugam
vai
spaidi tālruņa ciparus cerībā
ieslēgt televizoru,
tad
velti vecumu vainot:
varbūt
vienīgi vēlīnā veļu vakarā
vēji vandās
vai
pērkona veseri vasaru velē
vai
mirklīgs vājums
vienkārši neļauj vērigāk viedēt – –

Tad
pamāci klusībā sevi:
vingrot, vajag vairāk vingrot,
joņot ar divriteni,
vagot vilņus vai klist pa ielām,
zudušo jaunību meklējot,
un atkal būs labi!

Galu galā – ja nelīdz,
savu reizi var iedzert pa šņabim,
lai atpūšas smadzeņu šūnas
kā siltās dūnās vai dūnās...

Pasmaidi!
Īstās vecuma zīmes ir gluži citas,
piemēram,
kad pie pirmās izdevības
pamāci jaunos, kā dzīvot,
vai
biežāk nekā vienreiz dienā
valdību lamā...
Vai pēkšņi –
ne no šā, ne no tā –
iedomājies zinām,
kā Latvijā – vienā rāvienā
etniskus mezglus raisīt
vai apturēt nicības lavīnu – –

Nē!
Vēl ir labi.
Vēl savu reizi spožo
atmiņu slavinu.
Misēklis katram var gadīties!

Prātus pārlietu putro:
visas šīs kodu, datoru, mobilo,
pārnēsājamo tālruņu pogas.

Arī jaunākam taču
bijis jādodomā allaž, lai lieku
neizdari vai nesamuldi.

Vēl ir labi.
...Šodien atkal
mēģināju piezvanīt draugam.
Ar telepulti.

2011

Par Imantu Auziņu skat. JG271:3.

Laima Kalniņa

SPĒLĒSIM...

Mazā meitene bija izdomājusi dīvainu spēli. Ar viengadīgo brālīti pie rokas viņa gāja no istabas uz istabu nelielajā īres nama dzīvoklī. *Spēlēsim, ka esam nabaga bērni, kam nekur nav mājas*, viņa mazulim sacīja. Ja vecmāmiņa dzirdētu meitenes vārdus! Nē, vecmāmiņai tie nepatīktu nemaz, šķīstu saturam gan drīz vai draudu solījumu vai nelāgu vēlējumu viņas mīļajiem bērniem, un tad viņa pielietotu savu labo pretlīdzekli, ar ko vecmāmiņa mēdza atvairīt neuzmanīgi izteiktas vēlmes vai nepārdomātus vārdus, tik līdzīgus nevērigas rokas izlingotiem akmeņiem. *Sīpolu mizas uz tavas mēles!* – teiktu vecmāmiņa, pārsteidzot sacītāju. Tagad ļaunajiem akmeņiem vārdiem būtu jāpārvēršas par čauganām sīpolu mizām, tādām, kas nespēj nodarīt nekādu ļaunumu.

Tikai vecmāmiņa nebija šeit un nedzirdēja meitenes vārdus. Vecmāmiņa bija pati savā mājā pie smilšainās piepilsētas ieliņas. Mājā, kur mazā meitene bija dzimusi, kuru viņa vienīgo zināja piecus garus gadus, visu savu iepriekšējo dzīves laiku pirms brālīša atnākšanas. Vecmāmiņas zaļganpelēkā koka māja plata un saulē silta bija glabājusi meiteni līdz šim, līdz atnākšanai uz pilsētas gludo ielu, pilsētas cieta māju, ar skanīgajām kāpnēm, kur bija jākāpj uz otro stāvu, no kura āru varēja redzēt tikai pa logu, un tas vairs nebija tik tuvs un sasniedzams kā vecmāmiņas mājā, kur bija tikai jāpaver verandas durvis un jau ārs bija klāt. Tad varēja ierīkoties uz trim pakāpieniem, kas veda no verandas dārzā un gaidīt augstāva Rasmu, kad viņa nāks ar savām mantiņām spēlēties.

Arī veranda pati bija laba rotaļu vieta. Laba jau īpaši lietus dienās, kad negribējās redzēt lietus dienas pelēcīgumu. Verandas logu stūros bija mazi krāsainu stiklu kvadrātiņi visīsādās krāsās. Ja raudzījās pa tiem, pasaule pārvertās, dzeltenais rādīja saulainu dienu, tumšzilais vēlu nakti, tāpat tumši mēļais, un zaļais varēja saudzēt zaļu zālīti pagalmā visnīgainākai ziemei valdot. Verandā meitene rotaļājās ar savu svētdienas lelli, jo vecmāmiņa negribēja, ka greznā lelle tiktu nesta ārā.

Notriepsies ar zemēm, teica vecmāmiņa. Kāda tad būs gaišzilā kleitiņa!

Tāpēc, ka svētdienas lelle bija tik skaista, viņa bija tā sargājama un ar viņu varēja rotaļāties tikai svētdienās un arī tad bija jāuzmanās, ka nenodara lellei pāri – nesamudžina viņas blondos matus, nesaburza mežģinēm rotāto

kleitiņu, nesaloka rociņas vai kājiņas par stipru, tā, ka nevarēs vairs atlikt. Zilajām acīm, kas vērās ciet un vaļā, arī labāk nebija likt pirkstus klāt, kas zina, vai lelle tās tad vēl virinātu. Patiesībā nebija daudz rotaļu, ko varēja spēlēt ar lelli. Visdrošāk bija iesēdināt to krēslā un stāstīt viņai pasakas vai tāpat vien runāties ar viņu.

Darbdienās lelle dzīvoja vectētiņa istabas lielajā skapī, kas vienmēr bija aizslēgts un atslēgta vecmāmiņas priekšauta kabatā. Arī, kad skapja durvis bija vaļā, vecmāmiņa negribēja, ka meitene pieskartos lietām, kas tur atradās.

Vai, vecmāmiņa vēra skapja durvis ciet, tur tak vēl tās no miera laika. Bet meitene nemaz nezināja, kas tas miera laiks īsti bija. Dažreiz meitenei likās, ka miera laiks, kas tik rūpīgi savas lietas sargāja, bija mazs un īdžigs zvēriņš, kam patika snaust starp neparastajām drēbēm ar dīvainajiem vārdiem, ar kurām bija pildīts skapis.

Visas lietas, kuru nebija daudz, vectētiņa istabā bija ļoti lielas, bet istabiņa pavisam neliela, tā kā vectētiņam tik vien sanāca vietas, lai no durvīm nokļūtu līdz lielajai gultai, kas sniedzās no sienas līdz logam. Vectētiņš atlaidies gulēja gultā loga pusē, pīpēja cigāru un bēra cigāra pelnus pa logu ārā, virsū lielajai, tumšsarkanajai dālijai, kas arī bija lielāka par visām citām dālijām, kas ziedēja un auga otrā dārziņā, tajā pie verandas, saulainajā. Abi dārziņi bija nelieli, sētiņu norobežoti, abās pusēs ieejas durvīm namam no pagalma, – saulainais pie verandas un ēnainais pie vectētiņa istabas loga.

Meitenei nepatika ēnainais. No tā nevarēja iekļūt namā. Nebija durvju un vectētiņa logs tik augstu, ka pa to nemaz nevarēja ieskatīties istabā. Iepletusies tumšsarkanā dālijā, vienīgā puķe dārziņā, izskatījās dūsmīga, nemaz ne līdzīga tām dālijām, kas rožainas, dzeltenas un gaiši sarkanas ziedēja dārziņā pie verandas. Pārējie augi ēnainajā vectētiņa dārzā bija zaļlapaini bez ziediem. Pašā vidū auga kaut kas neparasts, mazliet eglīti atgādinātais koks, tikai tam nebija eglītes skuju, nedz arī citu koku lapu, bet kaut kas, kas nebija ne skujas, ne lapas. *Kas tas ir?* – meitene jautāja vecmāmiņai, satvērusi dīvainā koka zariņu.

Vai, neplēs nu zariņu nost! – vecmāmiņa iesaucās. *Nedari pāri. Tas tak ir dzīvības koks!* Varbūt tādēļ meitenei nepatika ēnainais dārziņš. Dzīvības koks! Vai ja tam kas atgādijās, tad nebija labi arī ar dzīvību? Ēnainais dārziņš glabāja pats savus noslēpumus. Meitene reti tur gāja, vectētiņa istabā arī. Vēl jau bija lielā istaba, kur spēlēties.

Meitene bija atradusi starp vecmāmiņas šujamlietām sarkanīgu lapsas ādiņu, kam bija lapsas galviņa un lapsas ķepiņas. Ar to viņa rotaļājās lielajā istabā uz tepiķa. Tepiķis bija istabas vidū zem melnu tievkājiņu mēbeļu grupas. Vidus tepiķim bija nodilis, tur puķainā raksta vairs nebija, tikai palicis vairs pelēkais pamats, Nu, kad meitene un lapsas ādiņa ceļoja no viena tepiķa stūra uz otru, kur vēl bija saglabāties sākotnējais puķainais raksts, viņām nūcās pārvarēt pelēku tuksnesi, kur varēja uzbrukt visvisādas briesmas un gadīties piedzīvotumi vēl raibāki kā tie, par kuriem vecāki dažreiz meitenei bija lasījuši priekšā no grāmatām. Tā bija jauka spēle, šie ceļojumi no viena tepiķa stūra uz otru, no vienas puķainas zemes uz otru cauri pelēkajam tuksnesim kopā ar mazo, drošsirdīgo lapsiņu, kamēr spēli atkal neizjauca nesaprotīgie pieaugušie. Ak, viņi vienmēr jauca! Jau tad, kad viņas ar Rasmiņu rotaļājās ar savām mantiņām uz verandas pakāpieniem, cik reiz vai nu Rasmiņa vai viņa pati netika saukta ēst visjaukākā spēles brīdī. Un nelīdzēja nemaz, ka viņas apgalvoja, ka nemaz negribas ēst. Bija ēšanas laiks un bija jāēd, gribas vai nē. Un tad vēl tas, ka vecmāmiņai un Rasmiņas mammai nesaskanēja ēšanas laiki. Kad vienu no meitenēm aizsauca, otrai bija jāpaliek vienai ar savām mantiņām un izjaukto spēli.

Taču tas, ko pieaugušie izdarīja ar lielās istabas spēlēm, bija daudzkārt ļaunāk. Iesākās tā – tievkājiņu krēsliem un atzveltnes solam, ko sauca par sofā, bija glīti, saulē pabalējuši maigu krāsu pārvalciņi. Tos tiem novilkā un aiznesa prom. Esot izbalējuši. Nu atklājās neglītāis tumšzaļais un brūnganais raksts, ko pārvalciņi bija seguši. Tad tika lemts, ka kaut kas jādara arī ar tepiķi. Velti meitene raudzīja lielajiem iestāstīt, ka ar tepiķi nevajag darīt neko, ka tas ir labs taisni tāds, kāds tas ir. Nekā. Vienu dienu labais tepiķis bija prom un tā vietā jauns, smags un neglīts sedza grīdu. Tumšzaļš raksts uz gaišpelēka no vienas malas līdz otrai. Tumšzaļi džungļi bez gala un malas. Kāds ceļojums varētu būt tajos?

Bet visļaunāk bija tad, kad lielle pamanīja lapsādiņu. *Tā tak pavisam laba ādiņa*, teica meitenes mamma. *Nevajadzēja ļaut novazāt pa grīdu. – Kā tad, tūlīt piebalsoja vecmāmiņa. Un tad viņas abas sprieda, ka tāda šaura, neliela ādiņa būtu kā radīta meitenes ziemas mētelītim. Viņas raudzīja pierunāt arī meiteni.*

Mēs piešūsim lapsādiņu tavam ziemas mētelītim. Tad vienmēr, kad tu kaut kur iesi, tev tava lapsiņa būs līdz. – Nē, teica meitene, es gribu ar viņu spēlēties. –

Labi, labi, mēs pataupīsim tev lapsiņas galvu. Tu varēsi spēlēties ar to. Bet, kad viņas atnesa meitenei nogriezto lapsiņas galvu, tas bija briesmīgi. Lapsiņas galva izskatījās pavisam savādāka nekā tad, kad tai bija pievienota tās mikstā, sarkanā muguriņa. Tagad varēja arī redzēt brūnās papīra lēkšķes, ar kurām bija pildīta lapsiņas galva. Tā vairs nebija viņas mīļā rotallietīņa. Meitene negribēja spēlēties ar šo neglīto, nogriezto galvu. Un ko gan varēja spēlēt, ja nebija vairs skaistās puķu zemes un pelēkais tuksnesis, bet tikai bezgalīgi tumšzaļie džungļi, uz kuriem balstījās pliki, neglīti un nelaimīgi nabaga tievkājiši.

PAR LAIMU KALNIŅU

*Valodas māksla, man šķiet, ir dzīvākā no mākslām. Tā nebeidz veidoties visu mūžu – lasītais, dzirdētais ieaužas un paliek, ja valodu lietojam, runājot, lasot un rakstot. (...) Galvenais, no kā mums jāvairotās, ir valodas iestindzināšana – tā pazīstamā prozaikē, dzejniece, tulkotāja Laima Kalniņa intervijā (JG 1978,117) Ilzei Šķipsnai. Šogad 91 gada sliekšnim pārkāpusī rakstniece (dz. 1922.5.IV Rīgā Latvijas Pasta un telegrāfa departamenta direktora, inženiera Andreja Jagara ģimenē) nekad nav baidījies no valodas, formas, arī tematikas novatorisma, par ko liecina jau pirmie prozas darbi trimdas periodikā 70. gadu sākumā, arī *Jaunajā Gaitā*. Kaut arī par garo stāstu „Kur upes satiekas” autorei piešķir Jāņa Jaunsudrabiņa prēmiju (1977), veselus 10 gadus tas paliek nepublicēts, jo tā paša novatorisma dēļ neiekļaujas grāmatu izdevēju pieņemtajos literārajos rāmjos, kam pamatā bailes no finansiāliem zaudējumiem. Tas mainās 1987. gadā, kad Latviešu Rakstnieku apvienība (trimdā) jeb LaRA iesāk savu grāmatu sēriju ar *Kur upes satiekas* (Jaunsudrabiņa balva), kur bez minētā ietilpināti vēl deviņi īsprozas gabali. Apgādu bažas par rakstnieces cienītāju trūkumu izrādās par nepamatotām. Laima debitē (1970) ar noveli „Zivs zīmē” laikrakstā *Latvija* (Rietumvācijā) un stāstu „Ģindenis” žurnālā *Ceļa Zīmes* (Anglijā). No Laimas Kalniņas literārā oevre pazīstamākajiem un lasītāju iemīļotākajiem darbiem minēsim romānus *Atgrieztais rīciens* (1981, Jaunsudrabiņa balva), *Valentīns un viņa sieviete* (1982), *Cilvēks, kas gribēja vairāk* (1987, kopā ar Gunaru Janovski), *Brīnišķīgās puķes* (1995). Romāni *Karakasas nakts* un *Bet lielākā no tām ir mīlestība* publicēti turpinājumos laikrakstā *Latvija Amerikā* (Kanādā), bet garstāsts *Kaķa manuskripts* žurnālā *Treji Vārti* (1997-1998 ASV). Rīgas apgāds „Jumava” laiž klajā (2010) *Runci Timiānu un Annu* (pirmpublicēts turpinājumos *Latvija Amerikā* 2003. gadā; skat. JG269:72-75). Pēc Liepājas 1. ģimnāzijas beigšanas īsi pirms PSRS okupē Latviju (1940), Laima iesāk studēt arhitektūru LU. Lai izvairītos no otrreizējās krievu okupācijas, viņa ar ģimeni dodas bēgļu gaitās rietumu virzienā un, karam beidzoties, nonāk angļu okupācijas zonā Vācijā, kur kļūst (1949) par diplomētu arhitekti Braunsheigas Tehniskajā U. (Technische Universität Carolo-Wilhelmina zu Braunschweig). Bēgļu nometnēm likvidējoties, nonāk (1950) ASV galvaspilsētā Vašingtonā, kur strādā par arhitekti un ir aktīva trimdas dzīvī – LaRAs biedre, PBLA ģenerālsēkretāre (1978-1983) u.c. Šobrīd rakstniece dzīvo tuvāk pie meitas universitātes pilsētā Bolderā (Boulder) Kolorādo (Colorado) štatā un, kā vēsta viņas darba bijušā kolēģe PBLA Valda Lēvenšteina, *joprojām domā par rakstīšanu.* (re)*

Uģis Jansons

PERSONĪGĀ REVOLŪCIJA

Sīpoli ir visnegaršīgākā lieta pasaulē. Tā tas ir. Tā tas ir no sākta gala, vismaz no manējā, pirms kādiem trīsdesmit gadiem. Visbriesmīgākie ir svaigi sīpoli, man ir nelabi vien no to smaržas, ja tā drikst teikt, jo nedomāju, ka sīpoli smaržo. Tieši otrādi. Tomēr arī vārīti sīpoli vai cepti sīpoli ir briesmīgi. Sīpoli ir briesmīgi, no jebkura skatu punkta raugoties. Viņi pat izskatās ne pārāk glīti. Briesmīgi ir arī sīpolloki, kā arī citi sīpoliem līdzīgie dārzeņi, piemēram, puravi.

Sīpolu garšu es nespēju raksturot, taču skaidri zinu, ka tā ir garša, ko nekad un nekādos apstākļos negribētu sajūst mutē. Tāpat es arī negribu sajūst sīpolu smaržu. Negribu zināt arī šīs garšas un smaržas nianšes. Kam man tas? Manā pasaulē sīpolu, teorētiski, nav. Taču praktiski viņi uzglūn no visām pusēm, neliek man mieru un traucē justies labi. Bet es cīnos un spirinos pretī, cenšos dzīvot tā, it kā sīpolu nebūtu. Līdzīgi es rīkojos attiecībā uz Larsu fon Trīru, piemēram. Tomēr ar viņu viss ir vienkārši, atliek vien neskatīties viņa filmas, tādējādi viņš no manas pasaules pazūd gandrīz bez pēdām. Ar galiem. Ar sīpoliem viss ir daudz sarežģītāk.

Reiz es mēģināju ēst lokus. Pavisam apzināti. Man bija septiņi vai astoņi gadi, un saklausīties lielos cilvēkus sev apkārt runājam, ka savu nepatiku pret sīpoliem es esmu tikai izdomājis, apņēmības pilns nokodu gabaliņu loka, cerot uz izglābšanos. Taču, sajutis uz mēles lauku loka sīvo garšu, es uzreiz izvēmos. Tik vienkārši. Tā bija pēdējā reize, kad tā ar sevi eksperimentēju. Diemžēl ar to manas ciešanas nebeidzās. Patiesībā tās ciešanas tikai pa īstam sākās.

Lielākais bērnības pazemojums, ko atceros, ir vistiešākajā veidā saistīts ar sīpoliem. Bērnībā es gāju kādā parastā Padomju Latvijas kolhoza skolā. Es toreiz mācījos otrajā vai trešajā klasē. Uz skolas ēdnīcu vajadzēja doties rindā, pa pāriem. Ēdnīcā vienmēr oda pēc trauku lupatas. Vienas pusdienas atceros vēl joprojām. Uz galda alumīnija bļodiņās, kas grab un džinkst, visus gaidīja kaut kas līdzīgs zupai. Šķidrums traukos bija gaiši brūnā krāsā, galvenā sastāvdaļa – lielos gabalos sagriezti sīpoli. Es skatos uz to tā dēvēto zupu, man ir nelabi. Es saprotu, ka nekādi pasaules spēki vai dievības nepiespiedīs mani ņemt rokā karoti. Tad labāk es palieku

neēdis, nebūs jau pirmā reize, kad neēdu skolas sarūpētos gardumus. Kamēr klasesbiedri ritmiski klabina savas karotes, es klusiņām sēžu pie galda, neēdu un cenšos domāt par kaut ko priecīgu. Tomēr manu neēšanu un izlikšanos ātri vien pamana viena no skolotājām, resna kundzīte, kuru viņas regulārās kliegšanas dēļ es vienmēr esmu uzskatījis par absolūto ļaunumu.

Mums sākas saruna. Kāpēc tu neēd, viņa prasa. Man negribas, es saku. Kāpēc tad tev negribas, viņa neatlaižas. Es neēdu sīpolus, es atbildu. Ak, tad tā, viņa jau sāk pacelt balsi, tevi neapmierina skolas sarūpētais ēdiens. Es vienkārši neēdu sīpolus, es saku. Tevi mamma mājās noteikti tikai ar konfektiem baro, viņa jau kliedz. Es klusēju. Tu tūliņ pat apēdīsi to zupu. Es joprojām klusēju. Tagad tā, viņa auro, kamēr tu nebūsi apēdis zupu, no galda neviens necelsies un nekur neies. Pie galda sēž visa klase, apmēram divdesmit cilvēki. Man ir nelabi un es nezinu, ko darīt. Labi, pasēdēsim visi pie galda, gan jau tas viss beigsies, es nodomāju.

Resnā skolotāja staigā pa ēdamzāli, uzrauga un kontrolē visus. Ik pa laikam pienāk pie mūsu galda, lai noskaidrotu, kā man iet. Zupa joprojām šķīvi, es raudu, un man joprojām ir nelabi. Klasesbiedri skatās. Blakusēdētājs kaut kādā brīdī neiztur, paņem manu bļodiņu un ātri izēd to zupu. Pēc brīža pie galda atgriežas skolotāja, ierauga tukšo šķīvi un saka, nu, re, nemaz nebija tik briesmīga tā zupiņa, ko? Man liekas, ka es tūlīt vemšu. Bērnības ainiņa, kas mani vajā vēl joprojām.

Es joprojām uzskatu, ka sīpoli ir negaršīgākā lieta pasaulē. Neviens un nekas līdz šim nav spējis mani pārliecināt par pretējo, lai gan daudzi ir centušies. Cilvēki, kas ēd sīpolus, nemaz nemana sīpolu sazvērētības milzīgo mērogu un tās dēmonisko kontroli pār ēdienu un ēdināšanu.

Sīpoli ir visur, un cilvēki ļoti cenšas, lai tā būtu. Ar tiem tiek neģlābjami sagandēts viss ēdiens. Tas tiek uzskatīts par tik pašsaprotamu, ka lietas vairs nav jāsauc īstajos vārdos. Zirņi ar speķi vai speķa pīrādziņi nav nemaz tik nevainīgi, kā izskatās, jo ir pilnīgi droši, ka sīpolu tur ir krietni vairāk vai vismaz tikpat daudz kā speķa, tomēr ēdiena nosaukumā tas neatspoguļojas. Vai vēl viens tradicionāls piekāsniens – es neviņā sabiedriskās ēdināšanas iestādē nekad neesmu redzējis piedāvājumā kartupeļu-sīpolu pankūkas, lai gan viņi regulāri mēdz kartupeļu pankūkas sacūkot ar sīpoliem. Es nezinu, kas tiem

cilvēkiem ir, bet viņiem šķiet, ka sīpolus vajag visur.

Brīžiem pārņem sajūta, ka pastāv kāda slepena sīpolu izplatības veicināšanas biedrība, kas apņēmusies panākt sīpolu klātbūtni visos ēdienos, vai ka eksistē kāds sīpolu dēmons, kas tos nabaga ļautiņus ir apsēdis. Saldzinājumā ar Sīpolu dēmonu Dārts Veiders ir nelga.

Ja cilvēkiem garšo sīpoli, lai jau viņi ēd savā nodabā, man nekas nav pretī. Tomēr man dikti nepatīk, ka pret mani nemitīgi tiek vēsta nežēlīgā sīpolu sazvērestība. Man nepatīk, ka cilvēki grib mani glābt, pievērst gaismai. Ka uzskata mani par idiotu un tumsoni, kas tikai savas muļķības dēļ neēd dievišķos sīpolus. Tādi cilvēki domā, ka var mani piemānīt, un regulāri cenšas to izdarīt. Piemēram, pārdot ēdnīcā kartupeļu-sīpolu pankūkas vai piegāzt pilnu zupu ar sīpoliem cerībā, ka es neko nepamanīšu. Jo tā jau būs tikai viena sastāvdaļa, garšai, tā teikt. Man patīk šis arguments – eu, nu beidz, viņu taču tur ir tik maz, ka pat just nevar. Tad kāpēc, diez, tie vispār tur jāliek, ja jau just nevar? Bet var just, ļoti labi var just.

Cilvēki runā, ka sīpoli līdz pret slimībām. Sīpoli ir veselīgi un palīdz stiprināt imūnsistēmu, viņi saka. Var jau būt, es nezinu. Bet. Es neesmu slimojis jau gadiem. Neesmu bijis īpaši slimīgs arī bērniībā un, būdams pusaudzis. Tātad, tas nedarbojas. Ja arī darbotos, es tāpat neēstu sīpolus.

Man aiz sienas dzīvo kaimiņi. Tādi, kas dzer, kāpnēs splanās, vakaros un naktis lamājas un kaujas. Jā, man tas ne pārāk patīk, tomēr vislielāko nepatiku es pret viņiem jūtu brīžos, kad, nākot mājās, saprotu, ka viņi atkal vāra savu leģendāro sīpolu sautējumu – viņu iecienītāko pārtikas produktu, ja neskaita alu divlitrīgās plastmasas pudelēs. Vienu dienu, nākot mājās, kārtējo reizi uzduros viņiem kāpņutelpā. Viņi pīpē, uz palodzes stāv pusizdzerts lielais aliņš, blakus maiss ar sīpoliem. Smaida. Kas viņiem ko nesmaidīt, pīpējam, iedzeram, vēlāk taisīsim sīpolklopsi. Dzīve ir izdevusies. Pēc kāda brīža, kad dodos pastaigā, kaimiņi atkal pīpē. Nejaukais smārds liecina, ka vakariņas ir gatavas.

Jums neliekas, ka kādam varbūt varētu traucēt nelāgās smakas, kas nāk no jūsu dzīvokļa, un tas, ko jūs sataisāt kāpnēs, es jautāju. A, ko tad jums darīt, viņi smejas. Vēdināt māju biežāk, ierobežot savas aktivitātes kāpnēs vai lietot gaisa atsvaidzinātājus, es ierosinu. Mums labāk patīk šitā, viņi saka, un ko

tad tu mums padarīsi, viņi noķiņinās. Vēlāk nākot atpakaļ no pastaigas, es pieņemu lēmumu. Jābeidz samierināties. Pārņācis mājās es paņemu skrūves un elektrisko skrūvgriezi un dodos kāpnēs. Aizskrūvēšu viņiem durvis, lai netiek ārā kaut uz brīdi ar visām savām smakām, esmu nolēmis. Pēkšņa protesta akcija, kas rada milzīgu gandarijumu. Kas tur notiek, kaimiņi blāuj un rausta durvis, bet es tik skrūvēju, elektriskais skrūvgriezis līdz, un kaimiņu durvis ir ciet pavisam. Laid ārā, viņi sauc. Kamēr jūs necentīsities ierobežot smakas, kas nāk no jūsu dzīvokļa, es ļoti centīšos ierobežot jūsu izkļūšanu no dzīvokļa, es saku. Es ar sevi lepojos. Kaimiņi manu mājieni un sapratuši vai vismaz man liekas, ka sapratuši. Pirmā mazā uzvara.

Pastāv vairākas iespējas, kā izvairīties no konfrontācijas ar sīpoliem, kā nepieļaut sīpolu nokļūšanu mutē. Veikalos rūpīgi lasīt visu produktu sastāvdaļas. Sabiedriskās ēdināšanas iestādēs jautāt, vai attiecīgajā ēdienā ir sīpoli, un ja ir, prasīt, vai ir iespējams dabūt to pašu bez sīpoliem. Visu laiku jāuzmanās un jābūt modram. Tuvākie draugi un ģimene jau pielāgojas, viņi vismaz cenšas. Man vienmēr viesībās ir bijusi pašam sava bezsīpolu salātu bļoda, vai ceturtdaļa picas – īpaša, nesagandēta. Tomēr modrību zaudēt nedrīkst. Jo viņi citreiz aizmirst vai arī citreiz grib aizmirst, jo tā mēdz būt vienkāršāk. To, ka cilvēki neēd gaļu, līdz cilvēkiem parasti ir diezgan vienkārši pieņemt. Kāpēc tas tā nevar būt ar sīpoliem? Ā, pareizi, jo nav nekādas gaļedāju sazvērestības.

Tā dēvētajā ātrās apkalpošanas restorānā, piemēram, mierīgi var dabūt bulciņas bez sīpoliem. Ja palūdz. Parasti tas darbojas. Tomēr vienreiz viņi mani piemānīja. Kā ierasts, palūdzu savu bulciņu bez sīpoliem, šie saka, jā, kungs, protams, kungs, būs jums bez sīpoliem, kungs. Sagaidīju savu maizīti, apsēdos, iekodos un saprotu, ka mani ir piemānījuši. Varbūt viņi gluži vienkārši kļūdījās, es iedomājos. Vai arī viņi piedalās vispasaules sazvērestībā? Jāiet atpakaļ pie pārdevējiem un jāsaņem traciņš, es taču jums teicu, ka man vajag bez sīpoliem, bet jūs tik un tā man iesmērējāt ar sīpoliem, un tā tālāk. Piedodiet, kungs, atvainojiet, kungs, te būs, kungs. Un sabiedriskās ēdināšanas iestādēs bieži mēdz „kļūdoties”. Ēšana sabiedriskā vietā ir briesmu un satraukuma pilns izaicinājums. Vismaz man.

Ir arī vairāki citi veidi, kā risināt sīpolu problēmu, ēdot ārpus mājām. Izlasīt sīpolus no šķīvja, kas mēdz būt diezgan apgrūtiņoši un ir visnotaļ pazemojoši. Ātri norīt

nesakošļājot. Svaigus – nekādā gadījumā, bet ceptus vai vāritus var pamēģināt. Tomēr visbiežāk tā ir balansēšana uz naža asmens – vemšu vai nevemšu?

Ilgu laiku es domāju, ka es vienīgais esmu tāds nabadziņš. Bet nē, mūsu ir daudz. Manā darba kolektīvā vien mēs esam divi. Mana bijusī draudzene arī bija viena no mums, tomēr tad viņa izrāva man sirdi, ietrieca dunci mugurā un atšķēlās. Katru reizi, kad satiku sev līdzīgo, manī aizvien nostiprinājās pārliecība, ka sīpolu problēma jārisina globālā mērogā.

Galu galā es nobriedu karam, cīņai pret sīpoliem, cīņai par tīru pārtiku. Es zināju, ka kauja būs nebeidzami grūta, jo sīpolu varā ir visa pasaule. Bet nekas, es situ dūri galdā un griezu zobus, tā ir mana kauja, un savu kauju jau nu es nezaudēšu. Es atbrīvošu ēdienu. Kurš gan cits, ja ne es?

Karš sākās. Es pulcēju sekotājus. Izrādījās, mūsējo ir daudz vairāk nekā cerēju. Es nosaucu ekoterorisma grupējumu par Kopību cīņai par pārtikas tīrību (KCPPT). Mums bija grandiozi plāni un milzīgas ambīcijas. Diemžēl daļa KCPPT biedru izrādījās pārāk liberāli un toleranti. Viņi gribēja būt iecietīgāki. Savukārt citi gribēja karot arī pret citiem dārzeņiem, novirzot KCPPT no īstā un patiesā mērķa. Es nebiju apmierināts, tāpēc KCPPT sašķēlās, un es ar saviem tuvākajiem līdzgaitniekiem izveidoju Pārtikas atbrīvošanas fronti (PAF). Gadiem ilgi centos PAF priekšā piedomāt PIF, lai organizācijas nosaukums būtu nevainojams. Man nesekmējās, tāpēc paliku pie PAF. PAF uzbruka saimniecībām, kurās tiek audzēti sīpoli, biedēja zemniekus, lai saknē izskaustu ļaunumu. Tika arī tirgotājiem, lai viņi pat nedomā pārdot jūs-pašizīnāt-ko. Neaizmirsām arī par vienkāršajiem nozombētajiem sīpolu patērētājiem – izveidoju pat slepenu eksorcisma ordeni, kas no cilvēkiem izdzen Lielāko ļaunumu. Kuklakssipolklans. Vislielākā mērķa vārdā, labākas nākotnes vārdā. Mans krusta karš.

Pagāja laiks, es nodibināju partiju, uzvarēju vēlēšanās un sagrābu varu. Nodibināju diktatūru. Sīpolus aizliedzu. Referendumus aizliedzu. Aizliedzu arī KCPPT, liberālos niekalkbjus. Ieviesu bargus sodus visiem sīpolu audzētājiem, tirgotājiem un ēdājiem. Izveidoju sīpolu cienītāju pāraudzināšanas iestādes, jo, kā par spīti ieviestajam sīpolu tirgošanas un patērēšanas aizliegumam, uzplauka sīpolu kontrabanda, kā arī pagrīdes sīpolu lauksaimniecība. Kādā dienā es izdevu rīkojumu izveidot pirmās sīpolu cienītāju

koncentrācijas nometnes. Lai viņi tur koncentrējas savā nodabā un ēd sīpolus kaut no rīta līdz vakaram.-

Bija pienākusi mana kārtā nest gaismu visiem neticīgajiem. Bija citu kārtā ciest.

Tas bija nākotnē. Tuvāk tagadnei es atkal kāpnēs sastapos ar saviem kaimiņiem. Viņi laikam to mājienu tomēr nebija sapratuši un turēja ļaunu prātu par manu pēkšņo protesta akciju. Pēc īsas un ne pārāk draudzīgas diskusijas šie izvilka nazi un iedūra man sānā. Sadūra mani un nogrūda pa kāpnēm. Tā nu es gulēju kāpņu laukumā un asiņoju. Un kurš tagad te mums ir tas gudrinieks, šie saka. Bet man nemaz nesāpēja. Sāns man bija atvēries. Tas bija labi, ka kaut kas bija atvēries, jo man ar to atvērsanos nereti grūti nākas. Tomēr, kad es beidzot atveros, tad esmu atvēries un esmu atvērts.

Un tas bija tieši tāds brīdis. Kad es atvēros cīņai. Kad kaimiņi atvēra man acis. Pilnīgi un galīgi.

Uģis Jansons ir Rīgā mītošs jaunās paaudzes žurnālists, kurš nepārvietojas vis ar Audi, bet ar divriteni. Šis ir viņa pirmais stāsts, pirmpublicēts interneta žurnālā *Satori.lv*.

Ieva Dāboliņa

CĪLĪTE

Cīlīti mēs dabūjam mantojumā no Vecāsmātes. Vecāmate bija Tēta vecmāmiņa un tas nu galīgi nav saprotams – kā galīgi vecajam Tētim varēja būt vēl vecmāmiņa. Tomēr bija gan un viņas abas ar Cīlīti bija no Skaistkalnes. Visi skaistkalnieši Rīgā pulcējās ap Jēkaba katedrāli un dzīvoja kā viena liela ģimene, plūkdami, bet viens otru stutēdami. Cīlīte nāca pie Vecāsmātes paēst, lai varētu ietaupīt naudu sarkanajiem brunčiem. Kad Vecāmate nomira un mēs pārvācāmies uz Purvciem, Cīlīte sāka nākt pie mums.

Tāpat kā citiem bērniem, arī mums ir divi pāri vecvecāku. Bet Tēta tēvs Vectētiņš mīl tikai ķīmiju un manu vecāko māsu Daci. Citus bērnus viņš uzskata par nejēdzīgu naudas izšķiešanu un, viņaprāt, ģimenē pilnīgi pietiek ar vienu bērnu. Tā domā arī visas vecās radutantes. Tēta māte Māmulīte mīl teātri, mākslu, slavenus cilvēkus, savu kazu Grietu un

tītarieni Paulīni. Memmes māte Vecancis mīl tikai „bitīšus” – manus brāļus Arni, Kārli un, jo īpaši, manus brālēnus Jelgavā, bet viņas šķirtais vīrs – Zaļenieku Vectētiņš mīl tikai savu sievu Mildu, medības un šņabi.

Nevienā no šīm kategorijām es neietilpstu, taču ar nemaldīgu bērna intuīciju es jūtu, ka Cīlīte mīl mani. Arī mani. Viņa mīl mūs visus vienādi, kaut arī nav mums pat rada. No rītiem viņa ierodas mūsu mājās kā uz darbu. Es stāvu pa logu un skatos, kā Cīlīte gāzēlēdamās nāk pa taciņu no Stirnu ielas pieturas un vējš planda viņas ugunssarkanos brunčus. Cīlītei ir daudz brunču un kleitu, kas visi ir vairāk vai mazāk sarkani, un viņas blūzēm ir pasakaini skaistas, slīpētas vai apzeltītas stikla pogas. Tās ir no Ulmaņlaikiem, no kuriem pāri palikušas vien pogas, samta un zīda lupatiņas Memmes skapja apakšējā atvilktnē, eglīšu mantiņas, *Atpūtas* ar Jefiņu un dažas citas lietas.

Viņa ir maza sieviņa ar milzum resnu dibenu. Ja viņa sēž aiz galda un viņas dibenu neredz, var domāt, ka viņa ir sievišķīga un gracioza sievietē labākajos gados – pēc pieaugušo uz tveres labākajos. Memme un Tētis jau ir galīgi veci, bet Cīlīte ir tikpat mūžveca kā visas vecās tantes, vectētiņi un vecmāmiņas.

Cīlīte vienkārši ir. Viņa bija, ir un būs. Sapucējusies, smaržīga un smaidīga viņa dzīvo mūsu virtuvē. Ja viņa ir dusmīga, tas redzams visā viņas būtībā. Tad viņa pikti rosās un grozās un viņas dibens kļūst tik liels, ka mums virtuvē vairs neatliek vietas. Bet parasti viņa smaida un sēž vienīgajā brīvajā kaktā pie loga. Cīlīti reti redz ārpus virtuves. Viņa mizo kartupeļus, vāra vai uzsilda mums pusdienas. Viņa mazgā traukus vēsa ūdens tērcītē – lai rokas nepaliktu sarkanas. Kad Memme neredz, viņa vēl apslauka nomazgātos traukus ar trauklupatu. Viņa nomizo ābolus un taisa „kuģīšu” rindas uz virtuves galda, bet mēs ik pa laikam ieskrienam virtuvē un rindas priekšgalu apēdam.

Cīlīte vienmēr pārlej pusēstu zupu vai sautējumu mazākā katlīnā. Taču arī mazais katliņš ir tikai pusē pilns, kad zupa kārtīgi pārlieta. Otrā dienā Cīlīte saka: *Es to lāsīti zupas tai mazajā katlīnā izēdu. Par varītēm, par varītēm vien. Tur jau tāpat visiem nepietiktu* – un taisa jaunas pusdienas. Cīlīte prot izvērīt kafiju no vienreiz lietotiem kafijas biezu miem, kas ne ar ko neatšķiras no parastās pupiņu kafijas, bet kafijas pupiņas no skārda bundžas tāpat pazūd kā vārītas no jauna. Memme reizēm mēģina runāt gan tā, gan

šitā, jo viņai nudie’ nav žēl ne zupas, ne kafijas, bet Cīlītei lepnums neļauj mainīt taktiku.

Kad pusdienas ir gatavas, Cīlīte iet ārā saukt bērnus. Viņa nokāpj septiņus pakāpienus no mūsu dzīvokļa līdz ārdurvīm, un kaimiņienes, kas sēž uz soliņa, bijībā apklust. Cīlīte izdzied: *Kāāā-rlīīī, Āāār-nīīī, Nīīī-kāāā* – augšējais sol un do. Un mēs dzirdam Cīlīti aiz divām piecstāvu mājām un skrienam, ka kājas nes, jo citādāk Memme būs dusmīga. No Cīlītes mums bail nav. Kaimiņienes uz soliņa klusē vēl labu brīdi, jo nav spējīgas pārunāt. Kad esam visi iekšā, pa virtuves lodziņu dzirdams: *Vot eto golos!** Cīlīte uz viņām pat nepaskatās. Viņa nevienu krievu Rīgā neredz un arī nepieraksta. Tik reizēm aprunājas ar vecticībnieci no Latgales, kas dzīvo mums tieši blakus.

Cīlīte ir soliste Jēkaba katedrālē. Ir arī otra soliste – Ženija, bet tā, cīlītesprāt, dzied šķībi un neprot paņemt augšas. Cīlīte gan prot, bet labākās partijas vienalga tiek tai lapsai, jo viņa ir ērgelnieka draudzene.

Kad iznāk kārtējā Paula plate, Cīlīte izstāv garu garo rindu un mūsu mājās skan: *Auto, auto, automobili, tevis dēļ mums vajag spēt...* Vismīlāk viņa dzied *Balta saule spīd un laivā mēs ar tevi vien...*, *Māt, atkal logā zvaigznes kvēlo*, arī „Ēdelveisu” un dažādas operas āriņas. Dzied viņa patiešām skaisti.

Cīlīte māk no galvas noskaitīt visu Plūdoņa „Eža kažociņu”. Bērniņā viņai solīta skolas soma, ja viņa to iemācīsies, skaidri zinot, ka tas nu nav iespējams. Cīlīte mums skaita „Kažociņu” un es līdz ar Ežuli brienu līdzī dzīlajā mežā, ganu cūkas, satieku karali un apprecu princesi. Bet Cīlītes somiņa, maza, apaļa un ar divām bumbiņām sakniedēta, stāv stūrīti uz radiatora. Tām četrām ziemām skolā soma viņai nav vis tikusi. Un, katru reizi pārdomājot šo lietu, man asaras saskrien acīs. Tik skaidra netaisnība!

Cīlītes tēvs un māte dzīvo uz viņas krūtīm mazā atveramā sudraba sirsniņā ar zilu stikla actiņu vidū. Tā sirsniņa man patīk, tik ļoti patīk, ka šķiet – visa pasaule griežas ap to. Cīlīte vienu dienu izņem abas fotogrāfijas ārā un sirsniņu atdod man. Un nu tā pieder man. Man, nevis Dacei, kam pieder Memme, Vectētiņš, visas vecās tantes un vēl četras dārglietu lādītes.

Tētim rados ir daudz vecu, ļoti vecu un briesmīgi vecu tantiņu. Viņas nāk ciemos, liek sniegt roku, taisīt kniksi un skatīties acīs.

* *Tā tik ir balss!*

Mums galīgi nepatīk uz viņām skatīties – nekā skaista jau tur nav. Kad viņas stāsta par savu bērnību un jaunību, šķiet, ka eņģeļi staigājuši pa zemes virsu. Tāpat kā viņām visām, arī Cīlītei pašai bērnu nav, bet viņa atceras un labprāt stāsta savas blēņas un arī mūs mil ar visām astēm un radziņiem.

Cīlīte prot palūgt Dieviņu. Viņa lūdz sirsniģi un dažreiz cilvēkam, par kura dvēseles glābšanu viņa lūdz, jau pēc mēneša spēlē mūzika, bet pats viņš to vairs nedzird, jo dvēsele patiesi ir pestīta. Tad Cīlīte saka: *Labi jau vien ir, ka viņš nomira. Viņš, cilvēks, tā mocījās, tā mocījās...* – un seko garš nelaiķa slimību, dzīves grūtību un nedienas apraksts, kādēļ nāve viņam ir sen gaidīta un pelnīta laime. Ja mums ir kādas nopietnas bēdas vai uztraukumi, tad mēs tik pasakām *Cīlīt, palūdz Dieviņu!* Cīlīte palūdz un lieta nokārtojas visaugstākajās instancēs.

Kad ciemos ierodas Vecancis, tad Cīlīte uzmet lūpu un viņai nepatīk nekas, ko Vecancis dara. Taču, ja mājās ir Vecancis un Cīlīte, un vēl ierodas Vectētiņš, tad „Vecancis ar Cīlīti rīko mītiņu pret Vectētiņu!” – Arnis mirdzošām acīm izsprūk no virtuves. Vectētiņš izmazgā un pakar savas siltās gaišzilās trikotāžas apakšbikses žāvēties virs plīts, bet Cīlīte saka: *Jūs aizvāciet tās savas ķeskas! Vectētiņš: Tās nav ķeskas! Tā ir mana veļa! Bet kas jūs pati te esat?* Tad Cīlīte piepūšas vēl vairāk, rosās dusmigāk un drīz Vectētiņš ar visām apakšbiksēm izsprūk no virtuves, sašutis un sarkans. Virtuvē vairs nav vietas, jo tur ir Cīlītes dibens.

Cīlīte iet pāri ielai, kur ātrāk un vieglāk. Iet viņa lēni, bet mašīnas brauc ātri. Cīlīte negrib mašīnas redzēt, jo viņai grūti aiziet līdz krusojumam. Viņa tik noliec galvu un iet pāri, līdz gadās mašīna, kas, savukārt, negrib redzēt Cīlīti. Mašīnai gan nekas nekait, bet Cīlītei „visa mugura zila”. Viņa paceļ brunčus un rāda man milzīgu, zili melni sasīstu dibenu. Cīlīte nu iet uz masāžām un procedūrām un taisa kastaņziedu tēju – ieber mutē izžāvētus ziedus un uzdzer virsū aukstu ūdeni – tāpat jau tur viss vēderā samaisīsies. Viņa arī ēd vitamīnus, ko fabrikās taisa no tārpiem. Tārpi ēdot lapas un visādus zaļumus un tādēļ ir ļoti veselīgi. Tā teikusi viena sieva baznīcā. Tomēr Cīlītei paliek arvien sliktāk. Viņa lēnītēm nāk pa taciņu un atnāk nosvīdusi un noraudājusies. Viņa nāk arvien retāk un retāk un beigās nenāk nemaz.

Cīlīte nu dzīvo pa māju – mazā istabiņā komunālajā dzīvoklī Matīsa ielā, kura abās pārējās istabās dzīvo Elza un Alfrīds. Jēkaba

katoļu draudze ik dienas sūta viņai meitenes ar siltu ēdienu, bet Cīlīte negrib katru dienu iet pie durvīm. Viņa kļūst arvien nešpetnāka un drīz meitenes vairs nenāk. Mēs gan, viens vai otrs, ik nedēļu ejam pie Cīlītes. Vispirms uzkāpjam ceturtā stāvā un piezvanām trīs reizes pie durvīm. Tas ir signāls tieši Cīlītei, jo Elzai un Alfrīdam jāzvana tikai vienreiz. Pēc piecām minūtēm dzirdam lēnu šļūkšanu, durvju vēršanos un vēl pēc brīža Cīlīte grabina aizbīdni un ārdurvis ir vaļā. Līdz ar Cīlīti trepēs ievēlas sasmakuša gaisa vāls, jo Cīlīte istabu nekad nevēdina. Un istabā iet nedrīkst pat ar zeķēm, jo Cīlītei tad būtu jātīra tā grīda tik tīra kā galds. Stāvu uz sliekšņa un dodu pa vienam vien – saldu krējumu, biezpienu, speķi, maizi un vēl visu citu, ko Memme salikusi siltu un slapju, lai Cīlīte paēd. Cīlīte viebjas un brāķē. Gaļiņa par cietu, olas šoreiz nevajadzēja un kur nu lai es tās tagad lieku. Un ak – cukuru jūs aizmirsāt! Es palieku arvien bēdīgāka, jo zinu, cik Memmītei grūti to visu sagādāt, bet nesaku neko. Cīlīte man mīļa arī tāda.

Izrādās tomēr, ka Cīlīte nav mūžīga, kaut nodzīvo veselus astoņdesmit astoņus gadus. Esmu jau pieaugusi un man pašai trīs bērni, kad apglabājam viņu Jaunciema kapos. Cīlīte nu guļ Jaunciema dzeltenajās smiltīs blakus kādai Antoņinai un Ivanam un nekādi nevar izvairīties no pieraksta blakus viņiem. Antoņinas kapavieta greznota zilām vannasistabas flīzēm un plastmasas puķēm. Toties Cīlītei mugurā visskaistākā sarkanā kleita ar tādām pogām, ko Antoņina ne sapnī nav redzējusi. □

Stāstījums ir no Rīgas Latviešu biedrības bijušās domnieces Ievas Dāboliņas topošās atmiņu grāmatas. Skat. arī okupācijas laika atmiņas „Olimpiāde” JG268(2012):38-39.

Ingmāra Balode

DVĒSELES, UGUNIS UN DEBESU TELPA

PAR VELGAS KRILES (1945-1991) DZEJU

*Vējš sasīta gaismu tūkstoš drumstalās sīkās, un
kalendārs tapa neredzīgs, vienīgi kaķis bija un
palika redzīgs, par visām aklajām dienām es
raudāju slepeni, un viņš manas asaras ķēra ar
ķepu, vējš tumsā bija tik liels un svaigs, ka man
pietrūka elpas, un tumsā man piepeši kļuva bail,
ka arī dvēsele ir tikai telpa...*

Velga Krile

Sastapšanās ar Velgas Kriles dzeju, domājams, nevar aizmirsties – vai tā notiek 60. vai 90. gados, vai jau šajā gadsimtu daļuma pusē. Velgas Kriles ietekme lasītājiem, vēl pirms nonākt pie dzejnieces pašas krājumiem, ļoti iespējams, pazibējusi jau agrāk – 80. un 90. gadu atsevišķu autoru darbos. Dažādu kolēģu dzejnieku rakstītajās apcerēs par Velgas Kriles dzeju nereti parādās salīdzinājums ar 10 gadus agrāk literatūrā ienākušo Ojāru Vācieti. Ar dzejas izmērāmo kvalitāšu salīdzināšanu lai nodarbojas literatūras teorētiķi; dzejniekiem un lasītājiem (cik neparasti, ka dažkārt tie stāv vienā lappuses pusē) paliek neizmērāmais: dzejas intensitāte, intonācija, cilvēka balss aiz trauksmaina, dzeloša, laimīga, izmisuša, mierā neliekoša teksta – tas padara Krili un Vācieti lasītāja acīs salīdzināmus. Dzejniece kādā vēstulē Imantam Auziņam pati to atzīmē, sakot: *...viņš man bija kā ceļa rādītājs... (..) mums bija kas līdzīgs — mēs abi pastāvīgi bijām ugunī skrējēji¹*. Ugunī skrējēju liecības dzejā, kā laiks ir pierādījis, nepieciešamas arī tiem, kas no uguns turas pa gabalu — jo kāda pieredzētās liesmas var vērtīgi un negaidīti izgaismot arī rāmāku cilvēku iekšējās ainavas.

Mēdz notikt, ka dzejnieks tik pilnīgi iekausējas savā tekstā, ka viņa personību var arī nejaudāt iztēloties tepat, dzīvē, sastopamū; Velga Krile, būdama jūtami klātesoša ikvienā savā dzejolī, ienāk lasītāja pasaulē – kā telpā – un pēc tam, kad pavadīts kāds laiks viņas dzejoļu klātbūtnē, šī telpa var tikt uzverta pavisam citādi nekā iepriekš. It kā skaņas būtu kļuvušas spalgākas, krāsas spilgtākas, līnijas asākas, faktūras – jūtāmākas. Pēc tā, kā es pati sastapos ar dzejnieci, lasot

¹ Imants Auziņš. „Un velti saka – tas ir izdomāts”. *Vanagi*. Dzejas izlase. Rīga: Sol Vīta, 1995:158.

Gaismēnu² un citus krājumus, kā arī piedaloties krājumā *Kā mirdzošas būtnes³* publicēto dzejoļu atlasē, varu spriest, ka Velga Krile bija no tiem cilvēkiem, kas necieš aplinkus runas un virspusējību ne dzīvē, ne dzejā. Spilgta metafora nes dzejoļa patiesību, iedomu spožums līdz nepazīšanai pārvērš īstenību, un dzejolis tādējādi kļūst ne tikai par ceļu dvēseles iekšienē, bet arī par dzejnieces ceļu atpakaļ pasaulē, atpakaļ īstenībā, kur vārds var nest viltu, kur vārds var tikt nodeldēts un kur ar vārdu var nodot. Konfrontācijā starp vārda spēku uzturēt iekšējo pasauli dzīvu un vārda nespēju izmainīt ārējās pasaules vaibstus sastopam Velga Krili.

Velgas Kriles dzeju šajā krājumā pēc mašīnraksta manuskripta un ar autores doto nosaukumu sakārtojusi Antra Krile. Atsevišķus dzejoļus atstājot ārpus krājuma, ievērota Velgas Kriles plānotā un Antras Kriles veidotā kompozīcija. Grāmatā, līdzīgi kā vairākos iepriekšējos krājumos, lasāmi arī vairāki spilgti dzejprozas teksti.

*Es esmu piekususi tā kā zeltains krogs / kur
mūžam šķindēdami mirgo naži, raksta Velga
Krile, un lasītājs nonāk vietā, kur saskaras
dzejnieces pašas pārdzīvojuma intensitāte
ar literatūrā jau iepriekš klātesošo autoru
atstātajām zīmēm. Šaubu un neziņas lauzums,
laikmetam mainoties, iespējams, ir tas, kas
padara Velgas Kriles dzeju sabalsojamu
citstarp ar atsevišķiem latviešu ekspresionistiem
— arī viņiem nācās meklēt telpu, kur ārējo
pārmaiņu laikā patverties dvēselī. Vai arī –
kā Čakam – sabalsot telpu un elpu, dvēseli
redzēt kā brīvu būtni. Ja dvēsele ir tikai
telpa, tai tiek atņemta iespēja pārveidoties
un pārvietoties. Debesu telpa gan varētu
sniegt brīvību – Velgas Kriles dzejā tik dažādos
tēlos iemiesoto mērķi un jēgu. Savukārt
dzejas izlasē *Vanagi*, iespējams, rodams
ievads šajā grāmatā risinātajai sarunai: *Pielej
man pilnu glāzi miera. / Mākoņi debesis
stāigās kā telpā, / Noslēpumaini mirdzot
līdz rītam, / Un es staigāšu viņiem līdz. /
Bezrūpīgi — kā debesis būtu telpa. // Šais
sirds un asiņu karos / Pielej man pilnu
glāzi miera.* □*

² *Gaismēna*. Rīga: Liesma, 1979. 166 lpp.

³ *Kā mirdzošas būtnes*. Rīga: Mansards, 2012. 120 lpp.

Šeit publicētais, vietām JG stilam redakcionāli piemērotais Ingmāras Balodes apskats publicēts apgāda „Mansards” klajā laistās Velgas Kriles dzejoļu izlases *Kā mirdzošas būtnes* (2012) noslēgumā. Ingmāras (tolaik padsmiņnieces) pirmā dzejas kopa iespiesta *Atmodā Atpūtai* (1996.28.X), kam seko publikācijas *Karogā, Lunā, 21 no 21. gadu simteņa* (1999), arī JG, sākot ar nr. 227(2001).

Līvija Baumanē

ELZAS KEZBERES PRIEKŠMETĪGĀ PASAULE

Ir iespējams runāt par divu veidu sasaisti ar estētisma poētiku krājumos *Profils stiklā* (1937) un *Dziedošais gliemežvāks* (1938): 1) autore radītais liriskais „es” postulē, ka *dzied dziesmas daiļumam*, piem., dzejoli „Vidberga vāze”: *Vidberga vāze tik skaista – / (...) Lieku tai sirdi kā ziedu, / Dziesmas kad daiļumam / dzied* (Ķezbere 1990,27). Dzejā parādās estētizēti priekšmeti, īpaši izsmalcinātas noskaņas, momenti – galvenā tematika ir apdziedātā priekšmeta daile, smalkums; lietas/lietu vai noskaņu mirkļa skaistums kā pašvērtība veido dzejoļa saturu; 2) izsmalcināto priekšmetu „blīvējumi” dzejā rada savdabīgu ornamentāciju jeb formāli pašu dzejoli padara līdzīgu filigrānai inkrustācijai, mozaikai vai graciozi smalkai vitrāžai – dzeja kā „izsmalcināts katalogs”, smalku lietu un izjūtu reģistrs.

Tradicionāli estētisma lirikā formai tiek piešķirta augsta vērtība, respektīvi, saturs var nebūt svarīgākais, bet gan pati forma jeb veids ir pašvērtība. Ķezberes lirikā tomēr ļoti būtisks ir tematiskais aspekts, jo salīdzinoši daudz mazākā daļā dzejoļu uzsvars tiek likts uz skaniskiem efektiem, specifiski skaniskiem meklējumiem vai pat eksperimentiem ar formu, tomēr viņas dzeja atzistama par ļoti melodisku, muzikālu savā nesarežģītībā.

Ķezberes dzeju formas aspektā minimāli ir aplūkojis Anšlavs Eglītis, kurš konstatē, ka Ķezberes dzejā ļoti būtiska loma ir muzikalitātei. Viena no autore iecienītākajām formām esot vienkāršas kvartas. Viņš atšifrē, kas ir šī melodiskuma pamatā: *Elzas Ķezberes muzikalitātes ārējie paņēmieni ir pavisam vienkārši: īsas rindas (kā zināms, tad atskaņotās īsas rindas ir daudz grūtāk dzejot nekā garās), izvairīšanās no vienzilbīgajiem, „lāpāmajiem vārdiņiem” un atjautīga vadriņu atkārtošana...*

Anšlavs Eglītis īsi atzīmē arī nosacīto literāro ietekmju jautājumu – pārsvarā autore balstoties pati savās subjektīvajās sajūtās un liriskajos pārdzīvojumos, tomēr Ķezberes *galvenie skolotāji, lietas, bijuši K[ārlis]. Skalbe un Eriks Adamsons* un atsevišķas noskaņas liekot domāt par impulsiem no Arveda Švābes (1888–1959). Adamsons dzejodams nekad nezaudē *svētdienīgo mieru* un gaišo pamattoni. Arī Ķezbere ir līdzīgi ievirzīta,

autori raksturo gaišs lirisms, viņa neaizraujas ar ārišķīgu dramatismu vai citiem skaļiem efektiem, jo estētismā nav *kliedziena poētikas*, bet gan tiecība uz harmonisko, delikāto. To akcentē arī Anšlavs Eglītis, rakstot (1950), ka *Elzas Ķezberes dzeja (...) vienmēr ir klusināta: tā ir kā vijole, no kuras nekad netiek noņemta surdine. Pat brīžos, kad viņa piemīn (...) moka, izmisumu, šie vārdi neskan skaļi, bet kā no tālienes un pusbalsī teikti, (...) pateicoties klusinājumiem, teiktais aizskar mūs dziļāk* (Eglītis 1991a, 55-56). Ķezberes lirika ir nianšu, nojautu, pustoņu un smalku introspekciju dzeja. Attiecībā uz Adamsonu Eglītis rakstīja (1937), ka *savās izjūtās viņš [Adamsons] vairās kontrastu, spilgtuma, asu kaislību, straujas darbības; viņa dzeja ir elēģiska, pustoņu nianšu, smalku nojautu un viegli marķētu jūtu dzeja, trausla, vārīga, stilizēta, kā rokoko laikmeta pastelglezna* (Bērziņš, Egle, Kārklīņš, Mauriņa 1937,483). Tiecību uz niansētību, klusinājuma estētiku, izsmalcinātiem momentiem un emocijām, kas raksturīga Ķezberes un Adamsona dzejai, ir iespējams kontekstualizēt kā estētismam tuvu tendenci.

Kā viena no raksturīgākajām iezīmēm *Profilā stiklā* un *Dziedošajā gliemežvākā* minama dzejnieces aizrautība ar priekšmetisko pasauli. Tā ir viena no spilgtākajām mākslinieciskā rokraksta iezīmēm, ko var konstatēt, pat neiedziļinoties kontekstā un dziļākās tematisko loku dimensijās. Apzīmējums *izsmalcināts priekšmetiskums dzejā* visbiežāk lietots, raksturojot dzejnieces agrīno līriku. Viņas uzmanības lokā nonāk senatnīgas un smalkas lietas, kas apziņā apvītas ar romantiskām leģendām, šīs lietas tiek apzinātas, kombinētas, veidojot savu izsmalcināto, efemēro pasauli: *Flakons šis vēl smaržu kairu / Sevī glabā brīnumjauks. / Trauslos sapņus neatvairu, / Ko man Pompaduras trauks / Atnesis no tālā laika, / Versajā kas reizi salds; Šo kameju, ko dāvinājis / Lēdijai Emmai Nelsons pats* (Ķezbere, 1938,57 un 62); *Senlaiks un bijušās lietas / atmirdz un daiļumā staro* (Ķezbere, 2006a,99).

Aizrautību ar priekšmetiskumu Ķezberes daiļradē ir iespējams aplūkot vairākos aspektos: detalizētos priekšmetu aprakstus, blīvējumus, smalki aprakstītās detaļas var traktēt kā ornamentālizāciju jeb ornamentālisma literatūras iezīmi, kas izaugusi no rokoko tradīcijām un poētikas. Aplūkojot priekšmetiskuma izmantojumu no estētisma pozīcijām, var konstatēt estētismam tuvo eklektiku (stilu/laikmetu dažādība, sajaukums), kā arī „tīrā skaistuma” poētiku: lietas tiek apdziedātas „pašas par sevi”, lietas, priekšmeti nonāk daiļdarba centrā, pateicoties skaistuma

jūtām jeb estētiskam baudījumam, iespējams, ko tie rada. Šīs lietas un to apdzejošana ir vērtība, jo lietu daile spēj sniegt kaut vai īslaicīgu, tomēr kvalitatīvu baudu un prieku dzīvē. Daļums ir šo priekšmetu pašvērtība – saskaņā ar estētisma uzstādījumiem, tas ir absolūti pietiekami, lai arī izsmalcināti sadzīves priekšmeti, „nieki” būtu respektējami mākslā. Dzejā aplūkoti priekšmeti ir mākslinieciski, detalizēti izstrādāti, līdz ar to tie labi iekļaujas estēta dzīvestelpā un uztverē, jo estētisma posma cilvēks apkārtējai videi un sava mājokļa izveidei piešķir ārkārtēju uzmanību (īpaši tas konstatējams dzejolī „Pie vecmāmiņas” (*Dziedošais gliemežvāks*), kurā detalizēti apdziedāts izskaistinātais, izsmalcinātais un senatnīgāms, daļām lietām bagātais interjers vecmāmiņas dzīvestelpā, sākot no mēbelēm, greznuma priekšmetiem, mājas tekstilijām līdz pat bibliotēkai, gleznām un rituāliem ēdienreizēs (tējas dzeršana, rīta kafija ar kūkām). Vērts atzīmēt, ka dzejolis atbilst arī „bīdermeieriska estētisma” mākslinieciskajai sistēmai – tajā detalizēti attēlots mājokļa izsmalcinātais noformējums, lietas, kas paredzētas labsajūtas, prieka un tīkamu, mājīgu izjūtu radīšanai, kā arī akcentēts ģimeniskais moments, ģimenes nozīme (tīkamā viesošanās pie vecmāmiņas), kā arī aprakstīti modes elementi, piem., vecmāmiņas tērps, rotas – *Vecmāmiņai mirdz pie krūtīm / Filigrans ar pērlī košu. // Vecmāmuļas tērpa krokās / Sena smarža maigi vēdas* (Ķezbere 1938,50). Radīts idealizētas, harmoniskas dailes un cilvēks attiecību sirsniņā siltuma cauraustas dzīvestelpas ideālais modelis.

Estetizēto sadzīves priekšmetu klātbūtne un apdziedāšana ļauj izvirzīt hipotēzi par „estētiskā bīdermeiera” iezīmju realizāciju Ķezberes agrīnajā liriskā. Lietu nezūdošais daļums sniedz estētisku prieku, noteikta rakstura impresijas, harmonizē vidi.

Trešais aspekts jeb rakurss, kādā varētu aplūkot priekšmetiskuma līniju, ir saistība ar 20. gs. mākslas un pasaules izjūtu kopumā. Pastiprināta aizrautība ar priekšmetiem, lietām raksturīga 20. gs. mākslai posmā, kad cilvēks bija saskāries ar kara pieredzi: cilvēka nozīme šķietami nivelējusies, sāk šķist, ka pat lietas spēj būt pastāvīgākas, ilglaicīgākas par cilvēku. Lietas glabā atmiņas par harmoniskākiem laikiem, slēpj sevī atmiņas par pagājušo godību. Labilajā pasaules ainā ir vēlme pulcēt ap sevi lietas, *vecus dārgumus no aizgājušiem laikiem* (Ķezbere, 2006a,127) – mānīgi miera, drošības izjūtai, ticības pēc kaut kā paliekoša irstošajā laikmetā un haosa vidē. Tveroties pie lietām dzejā, liriskais „es” tiecas izolēties no pēckara paaudzes pārstāvju dvēselēs mītošajām iekšējām apokaliptiskām

bailēm, identitātes krīzes, ar konstruētas vides palīdzību apspiest šaubas par realitāti, norobežoties.

Skaisto lietu klātbūtnes nozīmi dzejā iespējams aplūkot, piem., arī moderni feminā un autores personības diskursā, attālinoties no literatūras teorijas jautājuma: ir sievišķīgi aizrauties ar valdzinošām lietām un gūt no tām estētisku baudu, jo skaistais harmonizē vidi, rosina iztēli. Estetizēta vide un izsmalcināti priekšmeti Ķezberei ir bijuši nozīmīgi arī reālajā dzīvē – fragmentāri to apjaut iespējams, iepazīstoties ar daļu rakstnieces kolekcijas (priekšmeti, rotas) Rakstniecības, teātra un mūzikas muzeja (RTMM) kolekciju krātuvē (daļa priekšmetu bija aplūkojami dzejnieces simts gadu jubilejai veltītajā izstādē LU AB Misiņa bibliotēkā 2011.V). Autore personības un liriskā „es” ciešo saistību ļauj konstatēt arī šķietami sīka detaļa: dzejolī „Dziesma Doriānam Grejam”: *Nāk Nakts... / (...) Mana tērpa melnajās krokās kvēlo sarkanu granātu krusts...* (Ķezbere 1938,27) – nelieklajā akvarelī, portretā, ko gleznojusi (1938) māksliniece Elza Druja-Forsū (1906-1991), redzama pati Ķezbere – melnā tērpā un sarkanu granātu krustu, pakartu kaklā.

Krājumā *Profils stiklā* tieši priekšmetiem, to dailes apdziedāšanai viskoncentrētākajā veidā veltīta nodaļa „Maza mūzika porcelāna spinetā”. Faktiski vairākos literārajos tekstos par „galveno varoni” kļūst nevis indivīds, bet gan priekšmeti. Gana stāstoši ir jau dzejoļu nosaukumi, liekot apjaut, kas ir dzejoļa centrā, piem., „Tabakas doze ar pukainu emalju”, „Vēdekļis”, „Šķivis ar miniatūru”, „Sevres porcelāns”, „Vidberga vāze” u. c. *Dziedošajā gliemežvākā* savukārt priekšmetiskā pasaule koncentrētā veidā tēlota nodaļā „Spoguļu variācijas” – dzejolī „Atzveltnē no citronkoka”, „Flakons”, „Kameja”, „Medaljons”, „Gobelēns” u. c. Līdzīgi kā Vailda (Oscar Wilde) romāna *Doriana Greja ģimēne* 11. nodaļā, kur centrālā tēla mūžs tiek raksturots, koncentrēti aprakstot lietas, priekšmetus, kas viņu ieskaujuši (Kačāne 2008,260), arī vairākos Ķezberes dzejoļos liriskā „es” portretējumu iespējams veidot netieši, analizējot viņa redzeslokā esošās lietas, priekšmetus, kuri tiek virtuozī un krāšņi attēloti un ir dzejoļa centrā.

Izsmalcinātie priekšmeti tiek tēloti kā bijušās godības, skaistāku laiku liecinieki, kas pārdzīvojuši cilvēkus. Vērtējot lietu un priekšmetu blīvumu dzejas tekstā virspusēji un nesaistīti ar laikmeta kontekstu, var izdarīt pārsteidzīgus secinājumus par dziļāku dimensiju trūkumu, kas dzejniecei likusi aizrauties ar priekšmetu pārdaudzumu – par *Profilu stiklā*

dzejnieks Fridrihs Gulbis (1894-1951) rakstīja, ka *Ķezbere dzejo par tabakas dozi ar puķainu emalju, japāņu vēdekli, karafi ar zelta zīmējumu, (..) miniatūrām, rožainām tasēm, (..) spinetu, (..) arabeskām, (..) menuetu utt., un šī dzeja esot savāda priekšmetība, sīku nieku aistētisms, ap kuriem dzejniece vij savas izjūtas.* Gulbis vēlas raksturot dzejnieci kā skaistumā apmaldījušos – *Bieži liekas, ka viņa apmaldījusies tik pārāk trauslu lietu pasaulē, kas pie mazākās pieskaršanās var sadrupt* (Gulbis, 1937, 4). Tomēr rakstniece ir gana laikmetīga un arī šajā ziņā saskatāma dzejiskā radniecība ar Eriku Ādamsonu, kuru *interesē priekšmetiskā pasaule pati par sevi, un arī viņa dzejā un prozā konstatējams pārsteidzošs piesaukto priekšmetu daudzums – Te ir gan viduslaiku ķēnišķīgie ģerboni, gan vecsmātes adatas ar balto dzijas dzīparu, gan sarkanas kafijas tasītes un zila māla krūzītes, (..) gan cēlais Zvans Rolands, gan pulkstenis ar svaru bumbām* (Rubīne 1999, 149-150).

Lietas glabā sevī atspīdumus no pagātnes, raisa nostalgisku izjūtu gammu. Piem., marķīze gravīrā ir lieciniece pagājušām laimes stundām: *Zilā istabā tas bija - / Mūsu lūpas skūpstus mija... / Šķelmīgi mums uzsmaidīja / Marķīze, kur senas dienas / Atpīd gravīrā pie sienas. / Zilā istabā nu eju / Spoguļstiklā Tavu seju / Meklēt – sapņot seno dzeju.* Ciemojoties pie vecmāmiņas, *spoguļi mirdz senas dienas, tā ir izsmalcināta pasaule ar izgleznotu tabakdozi un lampas papulu, alabastra Diānu, klavesīnu, zila plīša atzveltnēm, Dafni un Hloju, greznām mēbelēm un filigrānām rotām, mierinoša aizejošā laikmeta un dzīves kārtības sajūtu krātuve – Vecmāmuļas tērpa krokās / Sena smarža maigi vēdās. / Vecmāmiņas laipnās rokās / Gribas slēpt man savas bēdas, šajā vidē Dziesmas rakstīt manim sokas / Tad kā vieglas pieneņpūkas un Kurp vien tik skats grib vērsties - / Senā daiļumā tas sienas.* Tik šķietami pragmatiska vieta kā antikvariāts, kurā gan glabājas izmeklētas lietas, piem., porcelāns, majolika, statuetes, smalks fajanss, impulsē daiļuma izjūtas rašanos dvēselē un attālina no sadzīviskas esamības (*Kā trauslu Serves porcelānu / Tur vieglu jūtu dzīves mānu.* Pat antikvāra kameja slēpj sevī sen pagājušu mīlu, *daiļes atspīdumu, ko alkst tie, kas sirdī nes dzeju* (Ķezbere, 2006a, 115, 122, 123, 125, 130, 131). Dzejoļos nereti aiz viegli elēģiski, rāmi tvertajiem momentiem vid zudušās paradīzes apziņa un nostalgija pēc pagājušiem laikiem.

Laiks, aplūkots caur priekšmetu prizmu, tiek saskaldīts sīkās daļiņās, apstādināts un iemūžināts: *Mans saules pulkstenis vīts balreljefiem smalkiem, / Vīts viņa stīgām, za-*

ļām sūnām klāts. / Kad dzīvi dzeru reibstot, skurbiem malkiem, / Pie viņa atgriežas, kā nejauši, mans prāts. / (..) Un sēri smaidu jūtot – laiks kā skrien. / To nevaru es mīlā tvert, ne dzejā (Ķezbere 1938, 57). Kāda konkrēta reālija spēj kalpot par vispārīnājumu veselam laikmetam vai „pavēstīt” stāstu. Caur lietām „runā” pagājušie laikmeti, atdzīvojas atmiņas par seniem gadsimtiem. Priekšmeti glabā pieskārienus, balsis, izjustās emocijas. Priekšmeti veido *skaisto, sīko nianšu pasauli*, kas dienām, dzīvei piešķir skaistumu, gaišumu, prieku. Ķezberei garīgi radniecīgais Ādamsons kādā vēstulē māsa Lilijai Ādamsonei-Vilkai rakstīja: *Tamariski, safrāna augļi, divosainas Mikenas vāzes, barbitons, sīringa – tās visas tālas dienu lietas, kas modina mani sapni par Sengrieķiju, par antīko kultūru. Bet man ir tagad arī otrs sapnis – (..) par baltām, mazām porcelāna tasītēm, (..) par vijoli un klavierēm; jo arvienu patiesāk (..) izjūtu, ka mūzika dod man visu – un, galvenais, dod man iedomāto skaisto, sīko nianšu pasauli, bez kuras man nav nekādas patikas mājot šai zemē, šai dzīvē* (Ādamsons 1987, 156). Arī Ķezberes liriskais „es” priecājas, liksmo par skaisto nianšu pasauli: *Šai dienā nava manim miera, / Bet sirdī satraukums tik jauks, / Jo bulvāri pie juveliera / Man zināms ir sārts kristalltrauks. (..) // Pie vitrīnas es ielā eju, / Kur karafe man sārta mirdz, / Un izsapņoju mazu dzeju* (Ķezbere 1990, 13). □

Pirmreizīgs latviešu literatūras vēsturē ir LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļā maģistra grādu ieguvušās (2012) Līvijas Baumanes pētījums par politiskajā trimdā mirušo dzejnieci Elzu Ķezberi (1911-2011). Literatūrzinātniece ir atradusi Ķezberes dzejas atklāšanai veicamo atslēgu, kuru darbina modernas metodes – tā LU Prof. Dr. Ieva Kalniņa. Jaunās ķezberologes secinājumus daršim zināmus arī turpmākajos JG laidienos.

VĒRES

Ādamsons, E. (1987). „Vēstules”. *Karogs*, 6: 156-159.

Bērziņš, L., Egle, K., Kārklīņš, K., Mauriņa, Z. (1937) *Latviešu literatūras vēsture* VI. Rīga: Literatūra.

Eglītis, A. (1991a). *Esejas* I. Newton: LaRAs Grāmatu klubs.

Gulbis, F. (1937). „Elza Ķezberis. Profils stiklā”. *Latvijas Kareivis*, 93:4.

Kačāne, I. (2008). „Dekadence un skaistuma kults: Oskars Vailds Eiropas fin de siècle kontekstā”. *Eiropas kultūra kā sistēma*. Daugavpils: Daugavpils Universitāte, 250-266.

Ķezbere, E. (1938). *Dziedošais gliemežvāks*. Rīga: Gulbis.

Ķezbere, E. (1990). *Profils stiklā*. Rīga: „Pētergaiļa” bibliotēka.

Ķezbere, E. (2006a). *Dzeja* I. Rīga: Valters un Rapa.

Rubīne, L. (1999). „Eriks Ādamsons (1907-1946)”. 20. un 30. gadu latviešu rakstnieku portreti II. Rīga: Zvaigzne ABC, 148-169.

ESTĒTISMS FRIČA BĀRDAS LIRIKĀ III

Sākums JG270-271

MĀKSLA UN MĀKSLINIEKA TĒLS

Friča Bārdas dzejdarbi cieši saistīti ar mākslu un skaistumu, kas pretstatīti dzīvei, piemēram, dzejolī „Latvju dainas” *skaistumasaras* dzejnieka uztverē ir galvenā tautasdziesmu īpašība:

*Kad lasu senās mīlās tautas dainas,
kur katra lietīņa kā zeltā mirdz,
man brīžam acīs satvīkst asariņas
un vieglās sērās saldi pagurst sirds.*

*Ap visu šauru, sīko ikdienību,
ko vienaldzība tagad kājām min,
tur varavīksnes krāsu bagātību
kā rotādamies latvju dvēse pin.*

*Ak, acis – tālās, senās, izdzisušās!
jūs pazināt bez sāpju asarām
vēl skaistumasaras! Kā puķes, pielijušas
ar spožu rasu, tās ir palikušas – –
šais dainās visas lietas aplacītas tām.*

(Bārda 1992,233)

Dzejolī „Dubura piemiņai” redzams Bārdas mākslinieka ideāltēls – pašaieliedzīgs skaistuma priesteris: *Tas, kura elpojiens pirmais un pēdējais / dailei – tik dailei un skaistumam ziedoti bija; / priesteris klusais un cie-tējs un cīnītājs, / pieri zem lauriem kam ērkšķi visdzēlīgjie vija* (Bārda 1992,208). Vēl izvērstāk mākslas vara atainota dzejojumā „Dāvids Zaula priekšā” (Bārda 1992,254-256), ko mūzikas motīva un šķietamās un faktiskās varas opozīcijas kontekstā apskatījusi Rita Elstiņa, proti, mākslas, t.i., ganuzēna Dāvida kokles spēles priekšā ķēniņš/karotājs kļūst nespēcīgs un bez tās – it kā nedzīvs. Dzejojumā saduras jaunais ar veco, mākslas vara ar fizisko un politisko varu un dzīvais ar nedzīvo. Visatbilstošākā oriģinālam ir opozīcija starp jauno un veco, aizejošo un nākošo, jo Bībeles sižetā nepārprotami ir runa par paaudžu nomaiņu. Izšķirošais dzejojumā nav vecums, bet tas, kā Zauls jūt aizslīdam savu bijušo karaļa varu un Dāvidā redz nākamo valdnieku, kurš faktiski ir spēcīgāks jau tobrīd, kaut gan vēl nepiesaka savas tiesības. Mākslas spēja cilvēkiem atņemt atšķirības un ļaut izjust kopību citam ar citu un ar visu dzīvo atgādina

dionīsisko reibumu, kas aprakstīts Bārdam pazīstamajā Frīdriha Ničes darbā „Traģēdijas dzimšana”. Šķiet, ka tieši šī mūzikas iedarbības daļa sadusmo Zaulu, kurš līdz ar šķēpa mešanu cenšas atjaunot sociālo robežu starp sevi un Dāvidu, atgādinot, ka ir karalis: *Tu nelga, nerrs mazais! Par aitām tev spēks. / Kad aitu burvībām stāsi / tu karali muļķot!?* Attiecībā uz mākslinieka tēlu šajā dziedājumā jāpiekrīt Elstiņas vērojumam, ka Dāvids ir ārēji neievērojams, izteikti pazemīgs, vienlaikus ar skaistu balsi un spēju ar savu kokles spēlēšanu pakļaut (Elstiņa 2009, 25-26). Mākslinieka necilais tēls izceļ mākslas kā gandrīz metafiziska spēka nozīmi, ko mākslinieks var tikai piesaukt, bet kas valda pār visiem, ieskaitot tā šķietamo radītāju.

Dzejolī „Apnicis” (Bārda 1990,126-127) dzejnieka ilgas ielikt mākslā sevi visu izteiktas ar ūdens tēlu palīdzību. Liriskais „es” nav apmierināts ar savu dzīvi, jo viņam neizdodas atrast realizāciju spēkiem, ko viņš jūt sevī. Savu pašreizējo eksistenci viņš raksturo kā *tikai pa lāsītei līt*. Viņš nespēj izpausties tā, kā gribētu: *Un beigās tak jāredz: nekas nava veikts – / viss palicis tumsā, viss neizteikts!* Viņa spēks vai arī tas, kas grib tikt izteikts, kaist un sāp kā urdziņas, kas iesprostotas pazemē, *jo visu tumšo un karsto, ko sevī tu nes, / ...gribētos izliet no dvēseles*. Tumsa un apakšzeme šeit apzīmē liriskā „es” dvēseles slēpto saturu, kas nav izteikts citiem uztveramā formā. Liriskā „es” ilgotais piepildījums ir izteikt visu, vienlaikus iztukšojoties: *Es gribu izlīt / kā avota ūdens / pildīta krūze / zaļsamta mauriņā / baloža dziedāto / spārnungu apgāzta...* Pārējie pasaules iemītnieki veldzē slāpes pie izplūstošā ūdens, tas dod kādu prieku vai atvieglojumu visiem – kukainīšiem un putniņiem, saules staram un rožu krūmam, un nogurušam ceļiniekam. Atlikums iesūcas zemē, tāpat neizgaist pilnībā, bet atstāj iespēju augt zālei. Svarīgs ir dzejoļa no-beigums: *Par apgāzto krūzi, / pirms krēsļa pār zemi / zaļgani pelēko zīdautu klātu, / neviens vairs nenieka lai nezinātu...* Ja dzejnieka dzīve ir krūze un dvēseli – ūdeni – visu vēlas izliet citiem, tad paša dzīve kļūst nesvarīga – un tukša, jo visu atdod mākslai. Šajā ideālā ir saskatāma līdzība ar Flobēra (Gustave Flaubert) dzīves modeli.

Estētisma kultūrā nozīmīgs mākslinieka tēls atainots „Orfeja dziesmā”. Grieķu mītā Orfejs ir izcils mūziķis, kurš spēj ar liras spēli pārvietot kokus un klintis un pat apburt nāves valstības sargus, cenšoties atgūt savu mirušo sievu Eiridiki. 19. gs. otra puse un 20. gs. sākums ir viens no Orfeja mīta

aktualizēšanās laikiem – Orfejs pārstāv mākslinieku – tēlu, kas tikai 19. gs. nostiprinās sabiedrības apziņā un gs. laikā iegūst diametrāli pretējus vērtējumus (Wuthenow 1978, 11-33). Rainers Marija Rilke saraksta (pēc Friča Bārdas nāves) dzejoļu krājumu *Soneti Orfejam*. Orfeja tēlu 19. un 20. gs. mijā ilustrē Parīzes izstādē (1900) ievēribu guvušais Lehters (Melchior Lechter), Georges (Stefan George) un Māterlinka (Maurice Maeterlinck) darbu ilustrators.

„Orfeja dziesmā” (krājumā *Dziesmas un lūgšanas Dzīvības Kokam*) (Bārda 1992,100-101) atainots brīdis, kad Orfejs atvadās no dzīves, kurā paliek mirstīgas būtnes (lauzts zieds, viegli saminams kukainītis) un pat vismazākās no lietām (smilšu graudiņš, puteklītis). Orfeja atgriešanās virszemē nav paredzēta, tāpat kā nav komentēts mērķis, kas Orfejam liek pamest dzīvi. Ja ņem vērā tikai dzejoļa iekšējo loģiku, tad Bārdas Orfejs norobežojas no visa, kam ļauts palikt dzīvē (*Ne efejstīga šī, ne zieds šis lauztais, (...) ne brīvais puteklītis lai nāk man līdz!*), un dodas turp, kur mirstīgas būtnes viņam nespēj sekot, par cenu atsakoties no visām dzīves izpausmēm, kas ir pieejamas kukainītim, smilšu

Melchior Lechter. *Orpheus* (1896)

graudiņam un citiem dzīvās pasaules iemītniekiem. Tādā aspektā „Orfeja dziesmā” var saskatīt estētismam aktuālu problemātiku – mākslinieka atteikšanos no dzīves par labu mākslai, nespējot apvienot darbīgu (iesaisītītu) un estētisku (distancēti vērojošu, māksliniekam nepieciešamu) eksistenci.

Par autori skat. JG268:30

Turpinājums sekos

VĒRES

Bārda, F. (1990). *Raksti*. 1. sēj. Rīga: Liesma.

Bārda, F. (1992). *Raksti*. 2. sēj. Rīga: Liesma.

Elstiņa, R. (2009). *Eksistenciālais pārdzīvojums Friča Bārdas lirikā*. Maģistra darbs. Rīga: LU Filoloģijas fakultātes Latviešu literatūras vēstures un teorijas katedra.

Wuthenow, R.-R. (1978). *Muse, Maske, Meduse*:

Europäischer Ästhetizismus. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Bruno Javoīšs

MANS KAROGA STĀSTS

1959. gada nogalē Eduards Berklavs laikam bija jau arestēts un izsūtīts uz kādu no Krievijas apgabaliem. Bet es to nezināju. Mācījos Sarkanarmijas ielā Rīgas 50. vidusskolas 10.-B klasē. No rītiem, tēva dotos rubļus un kapeikas ietaupīdams, braucu uz skolu pa zaķi, mīlēju savas klases meiteni, no kuras „zirgastes” vienkārši acis nevarēju atraut, un, no skolas uz mājām Odesas ielā steigdamies, pa ceļam vienmēr iegriezījos Centrāltirgū. Tur viena no divām manām vecāmmātēm pārdeva pašaudzētas puķes, un man bija reta izdevība uz viņas ietirgoto grašu rēķina nopirkt kādu karsti kūpošu *poņčiku*¹ ar *povidlas*² pildījumu.

Pamanījāt – Sarkanarmijas iela, Odesas iela, *poņčiks*, *povidla*? Tas likās tik parasti, ka daudzas ielas, veikali, klubi, veseli pilsētu rajoni, kolhozi un pat lauku ciemati bija no pār/iekristīti krieviskos vārdos, ka no iestāžu nosaukumiem it kā nemanāmi sāka pazust latviskie uzraksti, ka aizvien lielākā skaitā veikalu, poliklīniku, slimnīcu un uzņēmumu tika nevis piedāvāts, bet tieši un nekaunīgi pieprasīts runāt krieviski.

Krievu valodu pārzināju labi. No bērna kājas pa Maskavas forštates Sadovņikova ielu, dzelzceļa stacijas rajonu un Vecrīgu ar krievu puīšļiem kopā daudzīdamies, biju to lieliski apguvis, tā teikt, *ļoti labā sarunu valodas limenī*. Arī skolā man to patika mācīties. Cik skaisti skanēja Puškina un Ļermontova dzeja! Cik aizraujoši bija lasīt oriģinālvalodā Ļeva Tolstoja *Karu un mieru*, Dostojevska *Idiotu*! Pat garlaicīgās Turģeneva *Mednieka piezīmes* krieviski nelikās tik neinteresantas. Taču ar krievu „dzīvo” valodu Rīgā kaut kas nebija kārtībā. Pirmkārt, jau izturēšanās no krievu puses – augstprātīga un latviešu valodu nicinoša. Kad ar mani kāds latviski neģirbēja runāt, es veikli pārgāju uz krievu mēli

(krievu cietais „i” (ы) transliterēts kā „j”, bet mikstināmā zīme (ь) – kā apostrofs).

¹ понычик (poņčik) – saulespuķu un ūdens šķīdumā apvārtīti mīklas pīrādžiņi ar lētas maltgaļas vai povidlas pildījumu.

² пovidло (povidlo) – ļoti lēts augļu ievārijumu atliekprodukts, t.s. padibenes, saldšs tumšs brūns biezenis. Kā povidla, tā poņčiki bija krievu okupācijas „kultūras jaunums”, par kuru Latvijas brīvvalsts laikā cilvēki nebija pat dzirdējuši.

un šķita, ka tam tā jābūt. Ja kāda tantiņa, rindu izstāvējusi, nemācēja pajautāt pārdevējam kādu produktu, steidzīgi metos palīgā un tulkoju gan vienai, gan otrai. Dīvaini likās vienīgi tas, ka aizvien biežāk nācās izpalīdzēt tieši latviešiem.

Tad, jau mācījos vidusskolas 11. klasē, galvā aizvien skaļāk sāka klauvēt liktenīgais jautājums *kāpēc?* Sākumā vien zemapziņā, bet, jo tālāk, jo vairāk tas iesakņojās apziņā. Māte man stāstīja, ka, mazs būdams, es esot ar tādu lepnumu, iedvesmu un aizrautību dziedājis *Latviets esmu, latviets būšu, latviets mūžam palikšu un par savu tēvu zemi savu galvu nolikšu*, ka apkārtējie, sākumā dungodami pievienojušies, vēlāk pilnā balsī, mani pārspēdami un manī nemaz vairs neklausīdamies, paši dziedājuši. Pat vācu gūstekņi, kas, iz Sadovņikova ielas iežogojuma uz kādu brīdi no sargkareivjiem brīvsolī „atpirkušies”, kaut kādus pašdarinātus sīkumus pret pārtiku iemainīdami, ap mūsu māju snaikstījās, reizēm skandējuši līdz.

Mēs ar brāli bijām laimīgi bērni. Mums nebija vecotēvu, no kuru bardzības būtu bijis jābīstas, toties bija divas ļoti mīlošas vecāsmātes. Mātes māti saucām par Ūju (laikam jau no ūjināšanas bija iegājies), bet tēva māti vienkārši par Omammu. Ūja mums stāstīja pasakas, mācīja dziesmiņas – dzejolišus un, mīli un smaidīgi mūs gaidīja galvas glaudīdama, pieprasīja runāt *tīrā latviešu valodā*.

Tēva māte, Omamma, mūsu „aptecēšanai” laiku atlicināt laikam sevišķi nevarēja, jo visu laiku likās esam aizņemta, kaut kur steidzās un bieži raudāja. Taču viņas dzīvoklī Odesas ielā bija daudz grāmatu, kuras nu, vidusskolnieks būdams, aizrautīgi lasīju. Drusku gan bija jāuzmanās, jo lielākajā istabā bija ieperiņājusies no kaut kādas Krievijas *mojenes* atbraukusi bašķīru ģimene, kas acīgi uzmanīja, ko mēs ar Omammu darām, kur ejam, ko ēdam un, iespējams arī, ko lasām.

Grāmatas bija par, kā Omamma teica, *Latvijas laiku*. No skolā mācītā jau zināju, kas tas ir un ka „to” Latviju nedrīkstēja saukt citādi kā par *buržuāzisko Latviju*. Tur viss esot bijis slikti, toties tagad viss esot labi. Drīz, pavisam drīz, būšot pat vēl labāk! Grāmatās, ko mājās lasīju, gan viss bija otrādi – mums, latviešiem, bija bijusi sava valsts ar latviešu valodu kā vienīgo noteicošo. Esot bijusi sarežģīta, bet bagāta un ar neatkarības izcīnīšanu vainagojusies vēsture, bijusi savu valsti un tautu godinoša himna. Pat savs gadsimtiem vecs un Brīvības cīņām cauri iznests un nosargāts karogs esot bijis!

Meklēju no skapjiem, pagultes un pūra lādes dibena un lasīju šīs grāmatas ar aizrautību ... līdz uzdūros *Baigajam gadam*³. Un tas jau vairs nebija „tāpat vien”! Bija skaidrs, ka viena no pusēm meloja, meloja droši, uzbāzīgi un nekaunīgi. Vai nu meloja manas mājas saglabātās grāmatas jeb pašreizējā vara. Likās, ka ar katru izlasīto grāmatu acis vērtās redzīgākas, dzirde asāka un uztvere... jā, tā nu gan šaudījās kā svešā ābeldārzā pieķerts palaidņa puika. Spraugas sētā un suņu rejas ieguva pavisam citu nozīmi. Viss, itin viss vairs neizskatījās pēc skolā iestāstīt mēģinātā, ka *tā tas ir un citādi nemaz nevar būt*. Aizvien vairāk kļuva skaidrs, ka tā vara, kas tagad Latviju pārvaldīja, nav mūsu, latviešu vara. Sāku uzmanīgāk ieklausīties vecāku cilvēku replikās, pats uzvedināju uz diskusijām, atmiņu stāstījumiem, meklēju, pirkto, aizņēmos 1920. un 1930. gadu grāmatas un nu tās lasīju ar it kā pavisam citām acīm. Sāku šo tēmu pārrunāt ar dažiem saviem klasesbiedriem. Mums pat nodibinājās tāda kā neliela domubiedru grupiņa.

Runājām par to, ko nu katrs par brīvās Latvijas laikiem zinājām. Līdz nonācām pie domas par skrejlapīņu izplatīšanu, par uzsaukumiem tautai, uzrakstiem uz sienām, par karogu izkāršanu. Taču nesaprotamā kārtā nekas nenotika. Mani klasesbiedri gudri un ar aizrautību sprieda, ka *kaut kas būtu jādara*, bet visi mūsu viens otram izteiktie priekšlikumi nogrima tukšā tērgāšanā un bezgala daudz reižu atkārtotā vārda *vajadzētu* miklainajā mukulājā.

Tad nolēmu rīkoties viens. Vēl nezināju, ko īsti darīšu, bet bija skaidrs – tam būs jābūt kam neparastam, kam tādām, kas šai varai parādīs, ka mēs, latviešu tauta, šo varu negribam. Zināju arī, ka tam *kaut kam* kārtīgi, mērķtiecīgi un citīgi jāgatavojas. Pie tam neviens cits par to nedrīkstēja zināt, jo *ko zina divi, to zina visa pasaule*.

Uz skolu un no skolas braucot, cauri centram ejot, allaž biju pametis skatu uz augšu – uz Radiotorni. Tas valdonīgi slēja savu galotni debesīs pāri pašai Rīgas sirdij, no kuras kā asinsvadi uz visām pusēm izbrauca tramvaji, trolejbusi, autobusi, vilcieni; kur līdzīgi bišu stropam sanēja un dūca neskaitāma cilvēku burzma. Nestādos priekšā, ka būtu atradies

³ Vācu okupācijas gadu sākumā klajā laistā, antisemītiski ievirzītā grāmata *Baigais gads. Attēlu un dokumentu krājums par boļševiku laiku Latvijā no 17.VI.1940 līdz I.VII.1941* koncentrētā veidā atspoguļo padomju varas noziegumus pret Latvijas iedzīvotājiem pirmajā krievu okupācijas gadā.

kāds rīdzinieks jeb iebraucējs, kas šo vienu no mūsu galvaspilsētas lepnumiem kaut reizi nebūtu ar skatienu nomērījis!

Sarkanajos svētkos 1. maijā, Starptautiskajā darbaļaužu solidaritātes dienā, 7. novembrī, tā dēvētās Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas gadadienā, un 5. decembrī, kuru līdz 1953. gadam sauca par Staļina Konstitūcijas dienu, vēlāk pārdēvēja Padomju Savienības Konstitūcijas dienā, vienmēr tur augšā, pašā pašā galotnē, ar mākoņiem saskaroties, plīvoja sarkanais ar zili vilņainu apakšmalu tā sauktais Latvijas PSR karogs. Tas plīvoja pāri visam tam tūkstoš-, desmit- vai pat simttūkstošgalvainajam cilvēku mudžeklim, kas te lejā gāja, skrēja, brauca un rosījās.

Neatceros vairs, kurā brīdī, bet prātā iešāvās doma, ka šis karogs vienkārši jānomaina pret mūsu pašu, īsto Latvijas karogu, un viss vienā acumirkli izmainīsies. Protams, sapratu, cik tas muļķīgi. Ar karoga nomaiņu vien Latvijas valsts brīva nekļūs. Maskava tik viegli no sava guvuma neatteiksies! Šīs milzīgās, rupjās rokas stiegrainie pirksti, kas mūsu zemi tik dzelžainā tvērienā sagrābuši, būs jāatlauž ar spēku. Un te bez militārām zināšanām nu nekādi neiztikt. Tātad jāmacās. Jāmacās kara gudrības. Un jāsāk ar mazumiņu.

Vēl vidusskolas pēdējā klasē būdams, nevienam ne mājās, ne skolā par to ne pušplēsta vārda neteikdams, pieteicos DOSAAFa organizētosursos, kas sagatavoja šoferus kara automašīnām. Pats par sevi saprotams, ka tie bija krievu valodā. Bet kas par to! Biju jau izlēmis: šī pati krievu vara bija jāizmanto, lai sagatavotos cīņai ar viņu pašu tad, kad pienāks īstais brīdis. Par to, ka tāds brīdis pienāks, nešaubijos.

Kad gandrīz tūlīt pēc vidusskolas beigšanas mani iesauca armijā, gāju dienēt ar prieku. Pie pirmās izdevības pieteicos jaunāko komandieruursos, kuri, sakarā ar Kubas krīzi, steidzīgi tika iedibināti pie visām Krievijas impērijas (ak jā, saucās PSRS) militārajām augstskolām. Kad visas šai pakāpē sasniedzamās kara gudrības bija apgūtas un ar daudzām „*počota*⁴ grāmatām” kabatā šosursos nobeidzu, mani sagaidīja pārsteigums – izrādījās, ka nu obligāti bija jāstājas partijā un jāparaksta līgums. Līgums par to, ka 25 gadus *verno*⁵ kalpošu šai varai un *besprekoslovno*⁶ pildīšu visu, ko tā man tiks darīt.

⁴ počёт (počot) – atzīnība, gods, šeit – goda raksts.

⁵ верно (verno) – uzticīgi.

⁶ беспрекословно (besprekoslovno) – bez ierunām.

Nekā nebij! Tas nu manos plānos galīgi neietilpa! Garās runās neieļauzdamies, pateicu, ka esmu pārdomājis un no virsnieka goda atsakos. Tad man iedeва „stripiņu” uz uzpleciem un nosūtīja atpakaļ uz to pašu karaspēka daļu, no kuras biju ieradys Maskavā. *No zemes tu esi nācis, par zemi tev jāpaliek!*

Bet kaut ko tomēr biju paspējis iemācīties, vēl vairāk uzzinājis. Viena no gudrībām, pie kurām biju ticis, likās svarīgāka par citām: šai milzīgajai, moderni un līdz zobiem apbruņotajai impērijai ne ar kādu sacelšanos preti stāties nebija iespējams. Latvija ir pārāk maza un to latviešu, kas pašreizējos apstākļos būtu gatavi ar ieročiem rokās šai gigantiskai mašīnerijai preti stāties, vien kāda saujiņa. Un, pat ja stātos, tās būtu velti izlietas asinis. Pa kluso zem deguna jau varēja dungot: *Uz ežiņas galvu liku, sargāj' savu tēvu zemi.* Bet nosargāt to vairs nebija iespējams. Tā jau bija neglābjami, kā toreiz likās, pazaudēta. Milzīgs astonkājis to bija aptinis simtu mudžekļiem. Vēl vairāk – lielā sarkanā krievu dzeguze šajā latviešu sapitajā un gadsimtiem ilgi sildītajā ligzdā bija iedējusi savu burvju olu, no kuras pa simtiem un tūkstošiem nepārtraukti šķīlās ārā aizvien jauni dzegužēni. Tie bija ar cietāviņas mazuļiem pilnīgi svešu apspalvojumu un čiepstēja pavisam citādās balsīs. Viņi iekārtojās aizvien siltākās vietās un bija varen rijīgi. Tiem nepietika ar to, ka bija, ko ēst – viņi pieprasīja, lai viss šeit tiek pārkārtots viņu gaumei, parāšam un vajadzībām piemērotā vidē. Nē, te, ja vispār vēl varēja ko darīt, bija jāiet cits ceļš. Bija jāpiemērojas, jāiemācās viņu tikumi, jāietiek kādā noteicošā pozīcijā, tad jāievelk tur savējos. Drošākos no drošākajiem, uzņēmīgākos no uzņēmīgākajiem, tādus, kuri, lai paglābtu tautu no iznīcības, gatavi ziedot sevi. Un tad ...

Vēl dienot armijā radās izdevība iestāties Rīgas Aviācijas Inženieru institūtā. Bija 1963. gads. Uzņemts gan tiku ar gariem zobiem. Taujāja, kāpēc neesmu partijā, kāpēc esmu atsacījies no virsnieka karjeras, vai pareizi izprotu dižā Ņeņina mācību. Uz šāda tipa jautājumiem biju sagatavojies, tik viegli mani no sliedēm izsist vis nevarēja. „Dižā Ņeņina” darbus biju izstudējis no pirmā līdz simts pirmajam sējumam, nepārtraukti sekoju visam, kas darījās ideoloģiskajā frontē, bez stomīšanās varēju atreferēt pēdējo partijas kongresu materiālus. Zināju, ka tieši pašreiz dienaskārtībā bija „lielajai Ņeņina lietai” uzticīgu nacionālo kadru jautājums. Par mana zināšanu

līmeņa cilvēkiem tajās aprindās mēdza teikt *horošo podkovannij*.⁷ Jā, „apkalts” biju pamatīgi un mani uzņēma.

Sāku aizrautīgi mācīties un likās, ka viss iet labi. Taču drīz vien nepanesams kļuva pārāk uzmācīgais pārkrievošanas gars, kas šeit valdīja. Pat ēdnīcā bija jākaunas latviski runāt – visi uzreiz atskatījās! Kompartijas vēstures un marksistiskās filozofijas lekcijas kļuva par visistākām mocībām. Ja vidusskolā, karaskolā un armijā vēl bija kāda mēra sajūta, tad te tās vispār vairs nebija! Vēstures stundu laikā sāku iebilst, strīdēties, runāt preti. Pieprasīju, lai lektors paskaidro, no kā tieši Jermaks⁸ *atbrīvoja Sibīrijas tautas*, ar ko kaukāziešiem zem cariskās Krievijas zābaka dzīve bija labāka nekā Turcijas jūgā, kāpēc netiek īstenoti dižā Ņeņina norādījumi nacionālās politikas jomā, kāpēc nekas netiek darīts, lai Latvijā iegrožotu lielkrievu šovinisma sērgu. Pasniedzējs nebija nekāds uz mutes kritušais, viņš taču droši vien bija „apkalts” vēl daudz labāk par mani. Man pieprasīja pierādījumus. It sevišķi pēdējā jautājumā. Atbildēju, ka pierādījumi nav tālu jāmeklē – armijas ierindā no manis paģērēja, lai kopā ar visiem dziedu *Rosija, Rosija, Rosija – roģina moja*⁹, te, Latvijā, lai kļūtu par lidotāju, man jāmacās krieviski, veikalos, iestādēs un pat ar milici uz ielas drīz vien būs iespējams sarunāties vienīgi krieviski. Tad partijas vēstures korifejs atbildēja, ka tie esot sažēgīti jautājumi, stundās to iztirzāšanai neesot laika un ka ar mani par šīm tēmām runāšot atsevišķi. Pēc kāda laika tiešām arī runāja. Mani izsauca partorgs¹⁰ un, acīs skatīdamies, pajautāja tieši bez aplinkiem: *Vai jums te, institūtā, kas nepatīk?* – *Oi, nē, patīk, patīk!* Uz kādu laiku apklusu – nekādas replikas neizteicu un neko nejautāju. Līdz ...

Tuvojās PSRS Konstitūcijas diena, 5. decembris. Par to PSKP vēstures lekcijās sāka runāt jau novembra sākumā. Kādā lekcijā izvērās diskusija par no PSR Savienības brīvprātīgas izstāšanās principu. Teicu, ka mani, kā komjaunieti un Ņeņinisma teorētiķi (par ko savā puiciskumā sevi tiešām uzskatīju) satrauc

⁷ подкованный (podkovannyj) – apkalts (kā zirgs), t.i., labi sagatavots, prasmīgi apmācīts.

⁸ Jermaks (1584-?), kazāku atamans, Sibīrijas iekarotājs.

⁹ Россия, Россия, Россия, Родина, моя! (Rossija, Rossija, Rossija, Rodina moja!) (Krievija, Krievija, Krievija, mana Dzimtene!)

¹⁰ partorgs – PSKP CK pilnvarots partijas darbinieks iedzīvotāju mobilizēšanā KP/valdības lēmumu izpildei un masu politiskajā audzināšanā.

Rīgas radio
tornis uz kura
Jauais BB 1963.g.
naktī no 4. uz 5.
dec. uzlika
bijušo buržuāziskās
Latvijas karogu
izmekl. *Nets*

Tā pašai torņa pamatni
izm. : *Nets*

tas, ka Latvija pret latviešu tautas gribu tiek vārda vistiešākā nozīmē (atceros, ka uzsvēru tieši tā) rusificēta. Pasniedzējs, pašsavaldišanās zaudējis un no satraukuma pietvīcis, man uzkliedza: *Nu bet kas tad jums to liedz! PSRS konstitūciju neesi lasījis, vai?! Stājieties ārā, ja jau tā tava [viņš pat vairs „nejūsojās”] tauta to tik ļoti grib!* Iekodu apakšlūpā. Jā, zināju daudzus cilvēkus, kas to ar ilgošanos gaida, bet vai varēju būt pārliecināts, ka tiešām visa mana tauta to grib? Vai drikstēju runāt visas latviešu nācijas vārdā?

Lūk, tieši šajā brīdī manā acu priekšā visā savā neatkārtojamā diženumā nostājās „mans” Radiotornis. Es uzvilksu tur Latvijas brīvvalsts karogu! Un tad būs redzams, vai tauta mani atbalstīs, vai nosodīs. Biju dzirdējis, ka šur tur Kurzemē un Vidzemē kādā baznīcas tornī vai augstākā kokā esot sarkanbaltsarkanais karogs bijis pacelts. Taču tas bija perifērijā, kur par to droši vien parunāja un viss atkal noklusa. Karogs bija jāpaceļ šeit, Rīgas centrā, pašā visu LPSR varas iestāžu acu priekšā! Lai neviens nevar teikt, ka nav redzējis, dzirdējis, ka nav zinājis. Turklāt tas bija jādara ne brīdī vairs nekavējoties! Ja nositīšos, lai mani apglabā Latvijā. Ja karogu pacelt tomēr izdosies, tad vēlāk vienalga tas nāks gaismā, un tad es atklāti un skali paskaidrošu, kāpēc to darīju. Ja aresētis, noteikti būs tiesa, un tad celšu gaismā un likšu lietā visu manās grāmatās izlasīto plus visas savas teorētiskās zināšanas, kas pasmeltas no Ļeņina darbiem, PSKP kongresu un plēnumu materiāliem, paskaidrošu, ka šeit, lūk, ir viena republika, kas grib izstāties no *Sojuz nerušimij respublik svobodnih*¹¹. Lai tad viņi rīko tautas nobalsošanu! Lai sarīko referendumu!

Tagad bija jārikojas ātri, laika vairs nebija daudz. Sāku trenēties vēl intensīvāk nekā to biju darījis līdz šim. Visi pašrūdišanās paņēmieni – dažādu grūtību pārvarēšana, kailam uz izdedžiem gulēšana un sevis pārnokausēšana – jau bija izieti. Nu vajadzēja vēl uzvarēt bailes no augstuma. Izskatīju augstākas ēkas ar balkoniem un tumsā, kad ielu gājēji to nevarēja redzēt, balansēju uz balkonu margām tik ilgi, kamēr galva pārstāja reibt. Tornī to LPSR karogu noteikti vilka kāds augstkāpējs alpinists. Man bija jābūt vismaz tikpat veiklam kā viņam.

Un tagad nāca karoga kārtā! Universālveikalā nopirku sarkanu un baltu audumu. Labi

¹¹ Союз нерушимый республик свободных (Sojuz nerušimij respublik svobodnyh) – nesatricināmā brīvo republiku savienība.

daudz. Karogam bija jābūt lielam un tālu no visām pusēm saskatāmam. Savā laikā man patika sekot vecsmātes šūšanas darbiem, pats biju daudzās reizes mēģinājis. Nu bija laiks visu redzēto un iemanīto likt lietā. Tik lielus auduma gabalus gan nekad nebiju šūvis. Pavediens bieži mezglājās un trūka, audums krokojās. Šuvu pa posmam, jo bija jātver momenti, kad neviena nebija mājās. Līdz beidzot biju ticis tik tālu, ka varēju ķerties pie gludināšanas. Rokas glāstīja patīkami silto drēbi – likās, ka tā apzinās savas mīstīgas lielo nozīmīgumu.

Nu karogs bija gatavs un, zem dubultās rakstāmgalda plātnes ielocīts, gaidīja 5. decembra nakti. Kad tā pienāca, lēni un apdomīgi, kā svinīgu rituālu pildīdams, paņēmu no plaukta baltu lapu, vairākas reizes pārbraucu tai ar nez' kāpēc mazliet iesvīdušu delnu un uzrakstīju atvadu vēstuli tiem, kas man mīļi. Saturu vairs neatceros. Prātā palikusi beigu daļa, kur lūdzu, ja dzīvs neatgriezīs, apglabāt mani Brāļu kapos. Cik jauns, dumjš un nepieredzējis gan toreiz esmu bijis! Kas gan būtu to pielāvis?! Un vai vispār tur vairs būtu bijis ko glabāt?! Radiotornis taču uz leju paplašinās un dzelzs konstrukciju asās malas pie kritiena no tāda augstuma būtu manu augumiņu pa šķēlītei vien sašķepelējušas! Eh, būtu man toreiz šīsdienas gudrība un pieredze bijusi, būtu no kāda mīļa krievīņa vateņa pufaiku aizņēmies!

No tēva mājām Sārtes ielā izejot, sejā iesitās ass, griezīgs vējš. Nakts bija stipri salaina. Zemi, smagi mākoņi lēni peldēja pāri Rīgai, reizi pa reizei atsedzot pilna mēness apaļo ripu. Mugurā bija vieglais un izturīgais krievu armijas HB – zaļās, karadienestā ienēsātas, ērtas kokvilnas šaurstulmu bikses ar pār tām pārlaistu tādu pat blūzi. Zilais plīša mētelis, ļekainā ausaine un stulmeņa zābaki nevarēja izraisīt ne mazākās aizdomas. Papildus vēl pāri plecam pārmestajai plānajai mugursomai vajadzēja runāt skaidru valodu – te viens ne visai labi izgulējies šoferītis iet uz savu rīta maiņu. Nevienam milicim pat prātā neienāktu, ka saplakušajā mugursomā nav vis celofānā ietītas brokastu sviestmaizes, bet 15 vai 16 kvadrātmetrīgs karogs, čiekurveidīga F-1 no istās praktiski neatšķirama mācību granāta, ko pēc sava karoga uzvilksanas biju paredzējis piestiprināt torņa smailei, un tieva stieplīte, kura bija jāsamudžina starp torņa galotnes konstrukcijām. Lai meklē, kur sākums, kur beigas!

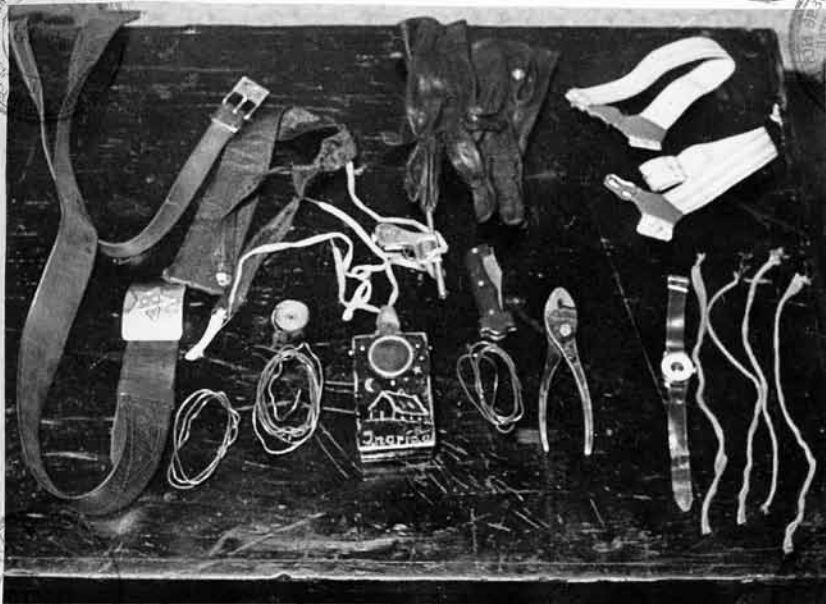

22

Šavoišs B. B. pēc
aizturēšanas ar
itņemtām pā
vīna personas
lietas
laikā mantām.

izme: *Notē*

Personas lietas itņemtās
Šavoiša B. B. mantas. izm: *Notē*

Vēlā nakts stunda un sals bija ielas kā ar slo- tu izslaucījuši. Neviena pretimnācēja līdz pat tiltam! Vecrigā pie universālveikala stiklotajām durvīm kāds pārtis gan aizvien vēl nespēja šķirties. Tālāk atkal tukšums. Gar milicijas Galvenās pārvaldes ēkas tumstošo gūzmu ejot, pametu skatu uz augšu – uz torņa galotni. Tā, mēnesim te pazūdot, te atkal parādoties, pa brīdim iegaismojās. Galotnē jau plīvoja sarkanais karogs. Zināju, ka apakšējā mala ir zila ar baltiem vilnišiem – LPSR karogam taču ar kādu detaļu bija no tā, vairs Maskavas kremļa plandošā, jāatšķiras, bet tik tālu to sazīmēt nevarēja. Šai atšķirībai bija jāsimbolizē, ka *sojuz ņerušimij* sastāv no virknes *respublik svobodnih*¹², kurām saskaņā ar PSRS konstitūciju ir tiesības jebkurā brīdī *brīvi izstāties no brālīgo republiku saimes*.

Klusi pie sevis nosmaidīju: *Tad nu rīt parādīsīm, ka te, lūk, ir viena republika, kas nepārprotami vēlas šo „brīvlaišanas” iespēju izmantot!* Iedomājos, cik neērti jutīsies mani RIIIGVF¹³ partorgi, komsorgi¹⁴ un PSKP vēstures pasniedzēji, kad studenti jautās, kas tas par karogu, kas tur pilsētas centrā plīvo.

Gaitu nepalēninādams un vairs uz augšu neskatīdamies nesteidzīgā solī gāju tālāk uz mātes dzīvokli Kr. Barona ielā. Kaut viņa mani gaidīdama nebūtu nomodā! Jau pirms pāris nedēļām biju sācis viņu radināt pie tik vēlas nākšanas. Sākumā, kā jau paredzēju, birtin bira jautājumi un pārmetumi: *Nu kur tu vazājies tik vēlā nakts stundā? Vai tad nevarēji pateikt, ka nāksi pēc pusnakts, lai mātei nav jānervozē!* Tad sekoja žēlabu un lūgšanas periods: *Dēliņ, vai tad nevarēji pie tās mīzalasies līdz rītiņam palikt, ka tev mani no miega augšā jātramdī! Ja tu par savu miegu nedomā, tad vismaz māti būtu pažēlojis!* Beigās viss norima, māte pierada un, istabas durvis aizvērusi, manai vēlajai rosībai pa virtuvi vairs nepiegrīza nekādu vērību.

Cik vien klusi varēdams, atslēdzu durvis un iededzu gaismu. Mana šis nakts nākšana ne ar ko nedrīkstēja atšķirties no agrākajām. Un tomēr māte bija sadzirdējusi. Laikam jau visām mātēm, kas savus pieaugušos bērnus gaida, miegs ir trausls. *Vai tu, dēliņ? Vai tu taisies iet projām pavisam? Uz brīdi sastingu.*

¹² nesatricināmā savienība sastāv no virknes brīvu republiku.

¹³ RIIIGVF – Rīgas Civilās aviācijas inženieru institūts (по Рижский Институт Инженеров Гражданского Воздушного Флота) gatavoja kadrus PSRS civilajai aviācijai, atradās PSRS Kultūras un Kara ministrijas koppelautībā.

¹⁴ komsorgs – komjaunatnes darbinieks politiskās un kultūras masu darba organizēšanai.

Tā viņa nekad agrāk nebija jautājusi. Cik vien mierīgi varēdams atbildēju: *Nē, māmu, es tikai iešu vēl atpakaļ. Atnācu pēc cigaretēm.* – *Nu labi, bet rītu, lūdzams, esi mājās. Cepšu ābolu pankūkas!*

Novilku mēteli, sabāzu blūzi biksēs un kārtīgi apjozu garo, stipro brezenta siksnu. Tai mani būs jānotur pie torņa galotnes masta piesprādzētu. Pārbaudīju sprādzi – jā, viss kārtībā, tā noturētu trīs tādus kā es. Pārāvu kājas. Viegļām, kājai ērti piegulošām tenisa kurpēm bija jānodrošina laba pielāgošanās torņa smailes daļas, iespējams, visai negaidītām formām. Tur kedu pazoles varēja būt par stīvām un neveiklām. Ar uzspiedieņu spalām atvāzamu kabatas nazi ieslidināju kreisajā krūšu kabatā, lai ar labo tas būtu pa rokai un ātri izņemams. Tad nāca galvenais – karogam bija ērti un cieši jāpieguļ krūtīm. Tas, pirmkārt, nedrīkstēja traucēt kāpšanu, otrkārt, tam bija jābūt viegli un slaidi izceļamam un vējā atritināmam. Virves galus ievilkmu blūzes pogcaurumos. Tad mēteli mugurā, cepuri pāri ausīm, dūraiņus rokās un gatavs biju. Ak jā, vēl granāta! Tā var pagaidām gulēt mēteļa ārkabatā, neba nu ārā kritīs! Pārlaidu ar roku istabas durvim. Vajadzētu visam gadījumam atvadīties, apskaut, noglāstīt mātei miegā sajukušos matus, apmiļot? Tomēr nē, – ja nu pamostas un sāk iztaujāt! Atslēgu noliku redzamā vietā uz galda un durvis atstāju neaizslēgtas. Vai tad nu tīri pa šīm pāris stundām, kamēr būšu prom, kāds iekšā nākt gribētājs uzradīsies. Vēlāk pie krātīšanas čekisti prasīs: *Kā jūs, sievietē būdama, nebaidāties gulēt pie vaļējām durvīm?*

Asais vējš bija pierimis, sniegs gurstēja zem vieglajiem apaviem it kā skaitīdamies solus un uzmundrinādams tos spert ritmā: *Div dū-ji-ņas gai-sā skrē-ja, a-bas skrē-ja ...* Radiotorņa pakājē viss bija mierīgi. Novilku mēteli, tam pa vidu ietupināju cepuri – tā man pie kāpšanas tikai traucēs un, samuņčkulējis, iebāzu tuvākā krūmā. Kad biju piegājis pie vairāku stabu laternu apgaismotā drāšu iežogojuma, pēkšņi atcerējos: *Eh, granāta taču palika mēteļa kabatā!* Jau grasiļos griezties atpakaļ, kad nekļūdīgi sajutu, ka uz mani kāds skatās. Tā gadās brīžos, kad visas maņas līdz pēdējai pakāpei sasprindzinātas. Nepagriezīs galvu zināju, ka skatiens nāk no kanāla tilta puses. Lai kas tas skatītājs arī nebūtu, viņam nedrīkstēja rasties iespāids, ka taisos kāpt pāri torņa apžogojumam. Acis drudzaini pārslidēja visam, kas tuvumā un... pie žoga bija pieslieta slota. Parasta zaraine, ar kurām sētnieki ielu slauka. Ne mirkli nevilcinādamiem to satvēru ar abām rokām

un sāku cītīgi slaucīt. *Noticēs, jeb nenoticēs?* Nu pavēros arī uz skatītāja pusi. Tas bija vīrietis garā ādas mētelī. Ar vienu roku viņš turējās pie tilta margas, otra, kā likās, bija kabatā. Slaucīju tik cītīgi, ka nejausi uzdūros arī kam šaufelei līdzīgam. Nu gan vairs nevarēja būt nekādu šaubu – te sētnieks steigās lielajiem svētkiem par godu aptīrīt visu, kas vēl tīrāms. Tā, darbā iekarsis, gandrīz nepamanīju, ka bija sācis līt. Ievēroju to tikai tad, kad svešais pacēla sava mēteļa apkakli un lēni, it kā soļus mēridams, droši vien nomierinājies, aizgāja tālāk. Lietus bija auksts un nepatīkams. Saskaroties ar zemi, tas momentā pārvērtās ledū.

Smadzenes sāka strādāt paātrinātā tempā: *Tagad taču apledos visas konstrukcijas – dzelzs sijas un spraišļi, pakāpieni!* Lietus manā plānā gan nebija paredzēts. Bet šitāds, visu ar ledu pārklājošs, pilnīgi nē! Nu būs jāizšķiras. Kāpt nozīmē riskēt, ka varu netikt pat līdz torņa vidum. Nekāpt, nozīmētu atlikt karoga pacelšanu uz nenoteiktu laiku. Labi, ka biju paņēmis līdzīgu pirkstaiņu cimds. Bez tiem gan noteikti būtu bijis jāgriežas atpakaļ! Vai tie neslīdēs? Kas būs, kad samirks?! Bet varbūt roku siltums neļaus tiem sasalt ragā?

Nē, atlikt vairs nedrīkstēja, bija jāriskē. Žēl, ka granāta ar stiepli palika mēteļa kabatā. Uz krūmu iet nu jau ir par vēlu, jākāpj ar to, kas ir. Paskatījies apkārt un neko aizdomīgu vairs nemanīdams, pieslēju slotu sētai un ātri uzvilku pirkstaiņus. Sakodu zobus un jau pēc pāris sekundēm ar rokām biju iekēries apžogojuma augšmalā. Berzēdams norausu no leņķa dzelzs ledus kārtiņu, lai kājas atspēroties neslīd, un, līdzsvaru noturēdams, iešūpojos un lecū. Izdevās! Karājos jau pie torņa pamatsijas. Pievilkos un pārmetos uz nākošo siju. Un atkal nākošo, un nākošo, kamēr biju nonācis līdz pirmajai platformai. Te sākās šauras dzelzs trepes, kas slējās stāvus augšup un nozuda tumsā. Kāpu, kā pašam likās, veikli un ātri. Posms sekoja posmam, platforma platformai, līdz sprauga, kurā atradās trepes, sašaurinājās tiktāl, ka kāpšļiem vairs nebija vietas. Te trepes arī izbeidzās un tālāk bija jākāpj pa spraišļiem. Taču arī šī sprauga drīz vien kļuva tik šaura, ka nekas cits neatlika kā līst no šī krātiņa ārā un rāpties tālāk pa ārpusi. Bija palikuši labi ja kādi 10 vai 15 metri, bet tie nu likās gandrīz vai nepārvarami. Lietus gan bija mitējies, bet visas maliņas bija no virspuses pārklātas ar ledus kārtu. Tā neļāva kārtīgi iekrampēties, pirksti slīdēja un paši no sevis gribēja laisties vaļā. Neļāvu. Bija palicis tik maz! Jau varēju saklausīt

tur tā LPSR auduma šalkoņu. Kaut mēness no mākoņiem degunu pabāztu! Šajā tumsā pats velns būtu savās pinkās sapīnies!

Un te nu nāca pārsteigums, ko nekādi nebiju varējis iedomāties! Visa konstrukcija izbeidzās! Lai kā taustījos, uz augšu gāja vairs tikai gluds, resns, taisns stienis. Bet kur tad kādi rokturi, kādas tapas kur pieturēties, pa kurām līdz smailei nokļūt?! Kā viņš, tas sarkanais kāpējs, tālāk augšā ticis?! Nevar taču būt, ka no lejas kādas palīgierīces būtu sev līdzī stiepis! Nē, kaut kādam risinājumam te bija jābūt! Novilku labās rokas cimdu un, pūzdams dvašu un ar nagiem skrāpēdams, attīrīju smailes stieņa pamatni. Tad tik ilgi berzu ar piedurkni, līdz tā likās puslīdz sausa esam. Un nu bija laiks slīties kājās. Abām rokām mastu aptvēris, vispirms uzrausos uz ceļiem. Nu likās, ka kustos pārāk lēni, bet zināju, ka te pati vismazākā kļūdīšanās būtu dārgi maksājusi. Cēlos stāvus ļoti uzmanīgi, sekodams lai pēda cieši piegulētu stieņa pamatnei. Tagad jau abas kājas bija iztaisnotas. Stiepos uz pirkstgaliem un... uz augšu paceltā roka sataustīja šķērsstieni. Acis, nu jau no lejas nākošās ielu spuldžu atblāzmas pieradušas, skaidri saskatīja – jā, tas tiešām bija šķērsstienis. Un tieši vīrs tā plivinājās tas karogs, kurš bija jānomaina. Vēja gandrīz vai nebija, bet masts šūpojās. Vismaz pa kādiem 10 vai 15 centimetriem. Jeb tā man tikai likās? Muskulus drebināja vieglas trīsas, bet jutu, ka spēki vēl nav mani atstājuši. Tos sašprindzinājis, pievilkos šķērsstienim, ar gandrīz necilvēcisku piepūli pārceļu vienu kāju, tad otru un beidzot iesēdos gandrīz kā atzveltnes krēslā. Nesteidzīgi atsprādzēju siksnas sprādzi, apjozu to mastam un no jauna sasprādzēju. Tad, trīsi griezdam, pievilku klāt sarkanžili vilņaino karogu, atvāzu nazi, pārgriezu auklas un pagumzīju to zem sevis. Varētu jau palaist pa vējam, bet, ja nu tas uzkrīt uz galvas kādam savā postenī iemigušam milicim?! Viņam var ienākt prātā doma pamest skatu uz torņa smaili! Tad?!

Tieši šai brīdī mēness sāka ķepuroties ārā no liela izplūduša mākoņa pinekļiem, un nu jau varēju saskatīt, ko mani pirksti dara. Kārtīgi un pamatīgi mezgloju klāt sava karoga turamauklas, nostiepu to visā augstumā. Un tad ... laidu savu karogu no azotes laukā. Tas sākumā pavēdījās te uz vienu, te otru pusi, it kā neticēdams, ka no šaurā sprosta brīvībā izkļuvis, bet tad, līdzīgi burai, piepūtās un atvērās visā savā krāšņumā.

Nu mans darbs bija padarīts. Tur patālāk aiz Vecrīgas mirguļoja Daugava, jūras līcī kāds kuģis signalizēja savu ienākšanu. Cik tālu

acis sniedza, visur pletās sīku uguntiņu pilna lielāku un mazāku, baltu un krāsainu spuldžu jūra. Cik tomēr milzīgi liela tā mana Rīga! Uz brīdi radās kārdinājums te pasēdēt ilgāk. Bet bija jākustas, vēl taču tāls ceļš līdz lejai. Ievīkšķīju nomainīto karogu azotē, atsprādzējos un nolaidos uz masta stieņa pamatnes. Vēl neliels sasprindzinājums un biju jau torņa režģu iekšpusē. Te sarullēju, sasēju un cieši piestiprināju vienam spraislim noņemtā karoga vīkšķi. Atpakaļ lejā kāpt bija vieglāk. Rokas gan nosalušas un pirksti negribēja lāgā klausīt, taču sirds pukstēja priecīgi. Tad jau laikam arī asinis pumpējās ātrāk. Bija noticis brīnums – tiku taču līdz pašai smailes smailei un paliku dzīvs! Nu karogs varēja, liksmi plīvojot, sagaidīt rītausmu un daudzus cilvēkus dzelzceļa stacijā, autoostā, pie tramvaju, trolejbusu un autobusu pieturām. Un kur tad vēl Centrāltirgus ar saviem daudzajiem tirgotājiem no dažādiem Latvijas nostūriem! Nē, nē, par velti tas kāpiens nebija! Varbūt ka daudziem tas kaut mazu cerības stariņu dvēselē iespīdinās, varbūt neļaus izdzist ticības uguntiņai.

Apakšā viss likās kluss un mierīgs. Kā mazas vaboliņas šurpu turpu aiztecēja pa kādam agrīnam taksometram. Lietus bija pilnīgi mitējies, mākoņi paklīduši kur kurais un pilnais mēness gaiši apspīdēja namu jumtus. Pametu skatu uz augšu. Jā, tur nu viņš plīvoja – liels un lepns, visā platumā un garumā nostiepies. No tālienes baltajai joslai pa vidu noteikti jābūt skaidri saredzamai. Biju to iešuvis stipri plātāku par piektdaļu. Nekas, kad būšu ticis no torņa tālāk prom, gan tad arī pats varēšu patiksmīnāties.

Beztrepju posms beidzās un, piesardzīgi un apdomīgi pārkāpu uz trepēm. Nu lejup laišanās jau likās pavisam viegla. Viena platforma, otra, trešā un tepat jau arī klāt bija tas augstums, kur bija jāpārsviežas uz apžogojuma režģi. Atrados jau lēcienā, kad pēkšņi redzēju, kā no milicijas pārvaldes ēkas durvīm izmetās ārā bariņš vīru ar pistolēm rokās. Pagriezu acis uz kanāla pusi. Arī no krūmu pušes un tiltapakšas uz torņa pakāji skrēja pa grupai. Nu bija skaidrs, ka otram brīnumam – dabūt redzēt savu karogu no malas – notikt nebūs lemts. Atpakaļ tornī rāpties vairs nebija spēka. Ja arī būtu bijis, droši vien viņi to nebūtu pieļāvuši. Jau draudīgi nožvinkstēja pistoļu aizslēgi un rupja balss sauca: *Prigai! Prigai sjuda!*¹⁵ Ar pistoles stobru tika norādīta vieta, kur *prigaķ*.¹⁶ Citur jau arī nebija kur!

¹⁵ прыгай! прыгай сюда! (prygai! prygai sjuda!) – lēc! lēc šeit!

¹⁶ Прыгать (prygat') – lēkt

Ja nu vienīgi tajā dzelzs iežogojuma būrī, taču no tā viņi mani vienalga būtu ārā izķeksējuši. Nolecu un instinktīvi aizsedzu seju ar rokām. Pirmais zvēliens mani notrieca gar zemi. Tālāko atceros miglaini. Nešpetnu lāmu vārdu pavādīti sitieni un spērieni bira kā krusa. Sākumā sāpēja, vēlāk vairs ne. Bija tāda sajūta, it kā daudzas rokas tevi stumdītu pretējos virzienos, kādēļ pats paliec uz vietas. Kļuva viegli un labi. Seja bija slapja, un tas reizē karsēja un dzesēja. Mute likās pilna ar kādu lipīgu ķēpu. Brīnījos, kā visu, kas ap mani notiek, tomēr dzirdu un redzu. Kaut kur dziļi smadzenēs stenografēja: *Ne-viena latviska lamuvārda! Neviena!*

Tad jutu, ka mani velk. Mugura sitās pret akmeņiem. Šoreiz tā kustība bija vienā virzienā – uz lielās ēkas durvīm. Cik savādi, nedomāju, tā tak skudras velk uz savu pūzni lielu ēsmu. Lielu kāpuru. Kādreiz bērnbā varēju pie skudru pūžņa notupēt stundām ilgi, vērodams, cik naski šie mazie kukaiņi – šie tiek galā ar par sevi daudz lielākiem medījumiem. Nu pats biju medījuma lomā. Dīvaini – biju, bet nejutos! Prātā atausa kādā vēstures stundā skolotāja uz tāfeles uzkārtā ilustrācija, kur ēģiptiešu dievi attēloti lieļi, bet parastie mirstīgie – kareivji, amatnieki un zemnieki – mazi mazītiņi. Jā, jā, es biju liels, ja jau viņi tik daudzi ap mani nostaipījās! Es laikam būšu dievs un viņi – mani kavīri. *Kam ir vara bruņas, tam ir vara galva ... ģemiet un nobučojiet manam ēzelim zem astes... Pag', no kurienes tas bija? Ak, jā, no Solovjova Miera grāvēja par Hodžu Nasredinu! Es biju miera grāvējs... tāpēc man tagad būs vara galva...*

Tālāk bija kāpnes. Mugarkauls skaitīja pakāpienus. Tad lielas, platas durvis uz spoži apgaismotu augstgriestu telpu. Sākumā nošļakstēju uz grīdas, taču drīz vien mani uzrāva augšā un nosēdināja uz krēsla. Un es vēl varēju nosēdēt! Abām rokām iekrampējos sēdekļa sānmalās. Apkārt rosījās kaut kādi tumši stāvi. Kāds pie auss uzstājīgi taujāja pēc *famīlijas*¹⁷. Nē, nē to es jums gan neīkšu. Miniet paši! Mini, mini mīkliņu... Interesanti, ko viņi ar mani darīs tālāk? Pēkšņi visi sarosījās un pazuda. Uz vietas palika tikai viens mīliču pāris. Skaidri saskatīju, ka pie galda sēž divi vīri. Griestu lampas spīdināja viņu ādas jakas un tie izskatījās drīzāk kā lielas sudraba zivis. *Vai, ko viņi ar jums izdarījuši!* – viens no abiem skaidrā latviešu valodā līdzjūtīgi iesaucās. *Mitrofonov* [šis vārds līdz pat šai dienai kā dēle slīkonim atmiņai piezīdies – pašam neticas, ka tieši tādā

¹⁷ фамилия (famīlija) – uzvārds

vārdā toreiz tika uzrunāts viens no miličiem], *немедленно принесите води! Пускай уможетса человек!*¹⁸ Kad man blakus nolika bļodu ar ūdeni, sapratu, ka tas *человекс* esmu es un ar visu seju ieplaku aukstajā ūdens spogulī. Uzreiz kļuva vieglāk. Vai kādi labi onkuli! Gan jau arī tas otrais izrādīsies latvietis! Tā arī bija. Pagaidījis, kamēr apslaukos dvieļi, kuru milicis līdzīgi restorāna oficiantam turēja pār rokas dilbu pārņemtu, viņš, tas otrais, mierīgi un tēvišķīgi apjautājās: *Nu, vai jūties labāk? Pamāju ar galvu, ka jā. Nu, tad jau mēs varēsim arī aprunāties, viņš mierīgi noteica. Varbūt sāksim ar to, kāpēc viņi tieši tevi izvēlējās par to kāpēju?*

Man patika, ka viņš nejūsojās, ka skatījās tieši acīs. Brīdi pat likās, ka viņa sejā pavīdēja kas smaidam līdzīgs. Tas, ja bija, bija izteikti iedrošinošs, draudzīgs un nu nekādā ziņā ne ļauns. Taču, kad atbildēju, ka esmu viens, tas, ko biju noturējis par smaidu, no viņa sejas momentā nozuda. Man neticēja. Neticēja līdz pēdējam. Mūsu „aprunāšanās” beidzās ar it kā bezkaislīgi izteiktu, bet priekš manis stindzinoši aukstu brīdinājumu: *Nekas, gan pie mums jūs visu izstāstīsiet.* Tas visu tika uzsvērts ar tādu intonāciju, ka miesai cauri izskrēja šermuļi. Tātad tur *pie mums* bija jābūt kaut kam tādām, kas mani piespiedīs viņiem *izstāstīt visu!* Uz mirkli acu priekšā uzpeldēja fotogrāfijas no *Baigā gada* grāmatas. Bet nu jau viss likās vienalga.

¹⁸ Митрофанов, немедленно принесите воды! (Mitrofonov, немедленно принесите воды!) – Mitrofonov, tūlīt atnesiet ūdeni!

Bruno Javošs un politologs ar vēsturnieka ievirzi, dokumentālfilmas *The Soviet Story* veidotājs Edvīns Šnore pie radiatorņa pamatiem 2011.XII

Pie mums – tas bija KGB pagrabos un noprašināšanās. Tur pavadīju astoņus garus, mūžībai pielīdzināmus mēnešus. Pēc tam sekoja tiesa. Mans nodarījums tika „pienācīgi” novērtēts – piesprieda augstāko, ko pēc 65. panta (pretpadomju aģitācija un propaganda) varēja piespriedu – septiņus gadus „stingrā režīmā”. Arī to, ko tas „stingrais režīms” nozīmē, toreiz vēl nezināju. Tagad zinu.

Ak, jā, daudz, stipri daudz vēlāk gadījās dzirdēt, ka tas „alpinists”, kam „manu” karogu vajadzēja lejā dabūt, esot *po slučaju prazdņika*¹⁹ bijis pamatīgi iesvunkojis. Kamēr viņu atpumpējuši un viņš spējis kāpt Radiotornī, pagājis krietns laiks. Kā patiesībā bija, diemžēl nezinu. Daudz dotu, lai uzzinātu. Ja nu vienīgi sagadās, ka kāds no tiem laikiem vēl kaut ko atceras... Vārdu „mans” ieliku pēdīgās tāpēc, ka kopš brīža, kad savu karogu no krūtīm brīvi plandīties palaidu, neuzskatīju to vairs par savu vien. Sākot ar šo mirkli tas jau piederēja visiem, kas vien to atpazīna. □

Bruno Javošs (dz.1941), Gunāra Astras līdzgaitnieks, pacēlis Rīgas radiotornī (1963.5.XII) Latvijas brīvvalsts karogu, kur, kā noskaidrots, Rīgas centrā tas noplīvojis vēl divas dienas. Bruno, to vēlāk uzzinājis, jūties kā vēlreiz tai tornī uzkāpis un aiz laimes negribējis tam ticēt. Tiesāts par „pretpadomju aģitāciju”, kopā ar Gunāru Astru un Agri Šēferu Mordovijas lēģeros pavadījis septiņus gadus. Joprojām dzīvo Igaunijā, jo pēc ieslodzījumā pavadītajiem gadiem nedrīkstēja atgriezties Latvijā. Mākslas vēsturnieks un vēstures skolotājs, tagad strādā par pastnieku un tulku. Runā četrās svešvalodās – igauņu, lietuviešu, angļu, krievu.

¹⁹ по случаю праздника (po slučaju prazdņika) – sakarā ar svētkiem

Māris Brancis

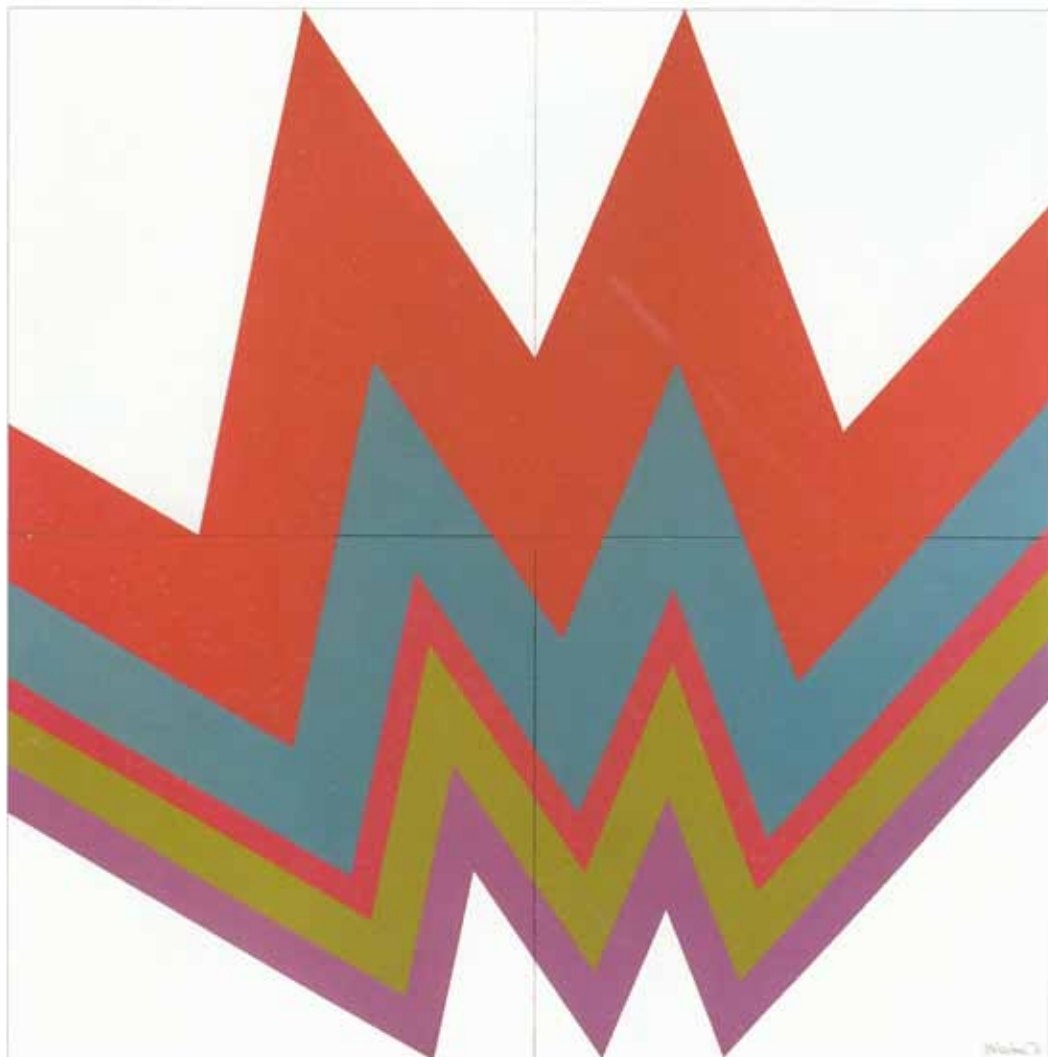
KRĀSU UN LĪNIJU
ZINTNIEKS MIERIŅŠ IV

Sākums JG269:44; 270:42; 271:21

1965. gada rudenī vakarējais students ieradās savā bijušajā *Alma Mater* nu jau kā pedagogs. Viņam bija jāmāca zīmēšana vai, kā pats sacīja, vizuālā analīze. Viņa studenti dienās nebūs tīro mākslu pravieši, bet nodarbošies ar ļoti praktiskām lietām, modelējot, veidojot reklāmas, plānojot interjerus, darinot dažādu ierīču un iekārtu ārējo izskatu. Viņiem jāsaprot krāsas nozīme un ietekme, formu veidošanās pamatprincipi. Mieriņš apzinās sava darba nopietnību, tā tālejošās sekas. Bet viņš bija izjutis arī ko citu – bez kārtīga

darba, bez sevis dīrāšanas, vāšu uzplēšanas, pat zināma mazohisma – nekas labs neiznāks. Dzīve pasviedīs daudzus izaicinājumus, kurus būs jāprot satvert un vērst sev par labu, pretējā gadījumā tos pārķers citi. Lai tas notiktu, jāmacās. Studenti, no kuriem daudzi nāca tieši no vidusskolām, parasti to neapzinājās. Viņi bija jāpiespiež strādāt, sevi nežēlojot. Pedagoģa darbs ir nežēlīgs.

Komerčiālā dizaina fakultāte (*Commercial Design Department*) Lidsas Mākslas koledžā bija vispopulārākā, arī visprasīgākā. Tur iekļūt kāroja daudzi, jo īpaši jaunieši ārpus Jorkšīras robežām un no ārzemēm. To nodrošināja Harija Tabrona izstrādātā apmācību sistēma. No tās dabūja ciest arī pats Laimonis – pedagogs izmantoja, kā viņa bijušais skolnieks mēdza teikt, kavalērijas uzbrukuma metodes. Tikai vēlāk latvietis saprata – viņam vairāk nekā citiem audzēkņiem bija nepieciešama

Laimonis Mieriņš. *Zigzags*. 1974. Akrils uz audekla. 150 x 150 cm

palīdzība. (Varbūt skolmeistars redzēja skolnieka potences?) Žēlastības šī apmācības metode nepazīna. Šādu mācību stilu visā savā pedagogiskajā praksē pielietoja arī Mieriņš. *Audzēkņiem esmu mācījis būt gataviem šādai garīgai piepūlei, būt gataviem arī zaudējumiem, vēlāk viņš atzinās žurnālistei.¹ Es esmu ļoti prasīgs. Es biju ļoti prasīgs arī pret citiem. Bieži nepopulārs koledžā. Sevišķi zīmējumā. Es devu, ko es pratu un varēju. Kā var viņiem ko iemācīt? Nevar iemācīt. Tu tikai redzi situāciju. Tu palīdzi viņiem augt, bet tā lielākā augšana ir ārpus koledžas sienām – ārpusē, kur viņi iet, kāda viņu sociālā vide, kāda ģimene. Tās ir tas putras katls, no kurienes viss nāk, uzskata latvietis Šipleja un cieši nosaka: Kad dari, dari ar visu sirdi, vai arī ej mājā.²*

Pateikts ļoti strikti un noteikti, nedodot iespēju atpakaļceļam un atpūtai. Ej un nežēlojies. Ir divas izejas – vai nu pieņemt noteikumus, vai arī meklēt vieglāku fakultāti citas profesijas apguvei. Pastāvēt var tikai tas, kuram ir zināšanas. Gaidīt uz pēkšņu apskaidrību? *Varu tikai parādīt virzienu. Varu vienīgi kādā laimīgā brīdī viņos atraisīt tādu iekšējo atbrīvotību, tādu garīgu lidojumu, lai viņu roka varētu atbrīvoti klausīt iekšējam mudinājumam. Taču, lai to visu varētu, nepieciešamas ne vien dotības, bet arī zināšanas, iedziļināšanās gan seno, gan mūsdienu meistarū atļāšanās pakāpē, tajā savdabīgajā „dullumā”, ko pieņemts saukt par iedvesmu. Es to tik smalki nesaucu, man tās ir mokas, trakums, sevis meklēšana, pārvarēšana un laimīgā gadījumā – sevis atrašana.³*

Šī trakuma pamatā ir pašdisciplīna. Tā sākas ar mazumiņu, ar šķietami sīko, nevajadzīgo. Mākslinieks smejas, ka viņu koledžā saukuši par Lemu – angļiem vārdu „Laimonis” ir neiespējami izrunāt, tādēļ viņa pedagogs Frenks Lails atrada savu saīsinājumu –, bet, iespējams, viņu cienījuši. Sācies viss vienkārši. Pedagogs pagaidījis dažas minūtes pēc noliktā laika, kad jāsākas nodarbībai, tad aizslēdzis durvis, un nokavējies students varējis raustīt kliņķi, cik gribējis, vienalga durvis viņam nav vērūšās vaļā. Niķīgākie un augstprātīgākie meklējuši aizstāvību gan studentu arodbiedrībā, gan pie skolas vadības, bet neko nav panākuši. Pēc tam visi zināja – pedagogs nekādus iebildumus nepieņems. *Kad nepieciešams, nebaidījos būt teatrāls, paceļot balsi vai ar skaļu blīkšķi aizcērtot durvis,*

lai apvienotu pēc iespējas lielāku troksni ar vizuālo efektu. Bet, līdz ko biju ārpus viņu redzesloka, izplūdu vētrainos smieklos, Laimonis Mieriņš pazobojas par sevi atmiņu stāstījumā.⁴

Šī paša mērķa labad viņš pat tīšām pastiprināja savu latvisko akcentu. Dažs neesot sa-pratis, cits domājis, ka šis „ārzemnieks Lems” ir traks.

Tomēr pedagogs nekad neliedza studentiem laiku, ja ar viņu tiem bija pārrunājamas kādas problēmas, tai skaitā tīri personiskas da-bas lietas.

Trakais Lems bija ieguvis vēl vienu iesauku – „Tikai bez ēnām!”. Tā nāca no brīžiem, kad zīmēšanas nodarbībās kāds no studentiem vēlējies ēnot. Tad Laimonis Mieriņš pārtraucis šīs „vaļības” un uzklējis: *Tikai bez ēnām!*

Latvietis bija prasīgs, kas bieži studentus tra-cināja, turpretim vēlāk viņi savā praksē pār-liecinājās par pedagoga prasīguma pareizību. Audzēkņu vidū ir pasaulē lielākās un iz-platītākās komercdizaina firmas „Mother” iz-veidotājs un īpašnieks Veits (Mark Waites); rakstnieks, aktieris un producers Lī Frensiss (Leigh Frances), kurš Anglijā visvairāk pazī-sams kā komiskais tēls *Bo Selecta*; Lidsas lielākās reklāmas aģentūras īpašnieks Glende-nings (Andrew Glendenning); Ečesona (Su-san Acheson) u.c. ne vien Anglijā, bet arī ār-pus tās, pat Indijā, kurp devās divi viņa stu-denti un strādā ļoti sekmīgi. Pats Laimonis pēc 20 gadu ilgās pedagoga prakses atzīstas: *...mācīšana nav tikai ļabi apmaksāts darbs. Tas ir dzīves veids, radošās darbības cita puse, savu iespēju paplašināšana.⁵ Kā viņš to do-mājis, noformulēts kādā intervijā: Mācīša-na ir pašanalīze.⁶ Tātad pedagoga darbs un gleznošana bija viņa radošās dzīves divas ne-dalāmas puses. Tās viena otru papildināja.*

Kā iepriekš minēts, mākslinieks, iestājies koledžā, apzināti sevi lauzu, lai pilnībā atteik-tos no latviešu vecmeistaru vadībā iegūtās bagāžas. Viņš dzīvoja tagadnē. Tā pieprasīja mainīties, bet gleznotājs ne jaunībā, ne arī vēlāk nemeklēja mieru. Toreiz, 30 un maz-liet vairāk gadu vecumā, pakļāvis sevi dzi-ļai jo dziļai izpētei, topošais mākslinieks sa-prata, ka *man ir vajadzīga saspīlēta situāci-ja, lai „dzīvotu”, nerviem jābūt saspīndzi-nātiem līdz pēdējai iespējai. Šāds stāvoklis ir mana degviela!⁷ Mieriņš mūždien dzīvoja*

¹ „Ceļojums laikā un telpā”. Laimonis Mieriņš intervijā Irēnai Lagzdīnai. *Brīvā Latvija*, 2001. 26.V-1.VI.

² No sarunas ar Laimoni Mieriņu (2006.16.X). Autora arhīvs.

³ „Ceļojums laikā un telpā”. *Brīvā Latvija*, 2001.26.V-1.VI.

⁴ Pēc Laimoņa Mieriņa manuskripta *Leeds College of Art: Notes from memory circa 1952 to 2007*.

⁵ Turpat.

⁶ Laimonis Mieriņš Ingas Šteimanis intervijā. *Literatūra un Māksla* 1994.3.VI.

⁷ Vēstule Indrai Gubiņai (1962.11.XI) – LVA, 2436. fonds, 1.v apraksts, 14. lieta: 112.

līdz galējībai uzvilka loka stāvoklī. Tāds viņš bija līdz pēdējai dzīves minūtei, tāds viņš bija arī studiju laikā, kad meklēja savu izteiksmi mākslā. Arī tad, kad koledža bija pabeigta un viņš sāka strādāt par pedagogu, veidošanās process joprojām turpinājās. *Es baidos laimes, jo to savādāki nevaru iedomāties kā kaut ko inertu vai, labāki izsakoties, – mērķis sasniegts, ceļš noiets. Laimē jau vairs nav un nevar būt cenšanās, tikai baudīšana. Tu vairs neesi radītājs, tikaiņēmējs.*⁸ Arī pārkāpis 80 gadu sliekšni, Mieriņš neuzskatīja, ka sasniegts kārotais mērķis, – joprojām viņam pavērās kādas jaunas iespējas tālākai virzībai.

Radošās darbības sākotnē mākslinieks izsaka pašu būtiskāko: *Savās mākslas problēmās patlaban esmu galīgi aizrāvis ar krāsu problēmām.* Tā viņš paziņoja, vēl nebeidzis apmācību kursu, un turpināja: *...krāsa mani ir interesējusi jau ļoti sen – manu „gleznu” tēma ir krāsa.*⁹ Par krāsu Mieriņš runāja atkal un atkal, to aplūkojot no dažādiem skata leņķiem. *Krāsa eksistē kā fizisks fakts. Viena pret otru nostādīta, tā var radīt zināmu noskaņojumu, emociju. Tādā krāsa var eksistēt pati [par sevi], var būt neatkarīga no priekšmeta. Es domāju, ka tā ir māksla, jo māksla ir EXPERIENCE¹⁰, ne objekts.*¹¹ Citētie izteikumi par krāsu apliecina, ka viņš kā gleznotājs nevēlējās izteikties ar šietu, reāli uztveramām, no ikdienas dzīves patapinātām ārējām priekšmetu formām. *Krāsa eksistē kā izteiksmes līdzeklis pati par sevi, tai ir emocionāla vērtība. To taisni gleznotāji ignorē. Ignorējo krāsas vērtību tādā nozīmē, viņi domā, ka atvieto domāšanu. (..) Vārdu sakot, var gleznot bez objekta, satura,*¹² mākslinieks skaidroja savu viedokli. Var jau ar viņu strīdēties, vai visi gleznotāji ignorē krāsu emocionālo iedarbību uz skatītāju, taču šajā vēstījumā ir izteikts pats būtiskākais Mieriņa glezniecībā – viņš vēlējas strādāt tikai un vienīgi ar krāsām, to mijiedarbību, attiecībām, pārējais viņu neinteresē. Viņaprāt, ar krāsu var izteikt to pašu, ko ar stāstījumu. Par nožēlu, skatītājs ir pieradis gleznā ieraudzīt sev pazīstamo pasauli, taču glezniecībai jāprot izteikties skaidri tikai ar saviem specifiskajiem izteiksmes līdzekļiem. Kādēļ gan glezniecībai būtu jāseko un jāatkarā tas pats, ko dara literatūra. Šādā nozīmē Mieriņš pieskaitāms pie abstrakcionistiem.

⁸ Turpat, 112-113.

⁹ Vēstule Indrai Gubiņai (1965.27.III). Turpat, 59.

¹⁰ Experience – pieredze, piedzīvojums, pārdzīvojums.

¹¹ Vēstule Indrai Gubiņai (1965.21.IX) – LVA, 2436. fonds, l.v. apraksts, 14. lieta: 47.

¹² Laimonis Mieriņš. „Pie velna ar visu to (mākslu)!” Intervējis Māris Brancis. *Kultūras Forums* 2005.8.-15.VII.

Viņš nebija tikai gleznotājs. Būdams emocionāls mākslinieks, viņš daudz domāja par to, ko dara, analizēja savu radošo pieredzi. Gleznu ieceres viņš iznēsāja sevī ilgi. *Gleznosana notiek galvā, viņš apgalvoja ikvienam, kurš par to painteresējās. Gleznotājs ir kā grūtniece, viņš tik ilgi nēsā domu vai tēlu, līdz tas nobriedis parādīties pasaulē. Forma rodas it kā pati no sevis, ne mākslinieka rokas vadīta. Mieriņa glezniecībā krustojas intuīcija un intelekts. Ar krāsu viņš izsaka sevi. Savos darbos izgāzu ārā visu savu būtņi: visas neveiksmes un izdošanās, nožēlu un laimi. Manas gleznas ir mani psiholoģiskie pašportreti,*¹³ atzinās mākslinieks. *Māksla ir intuitīva, rodas allaž spontāni – tāpēc vairāk apelē pie mūsu jūtām, viņš skaidroja Indrai Gubiņai.*¹⁴

Jūtu un prāta līdzsvars ir tas, kas latviešu gleznotāju atšķir no Mondriāna (*Piet Mondrian*, 1872-1944), holandiešu neoplasticisma jeb ģeometriskā abstrakcionisma pamatlicēja. Slavenais holandiešu visu noveda līdz galējai konsekvencei – līdz vertikālēm un horizontālēm, līdz trim krāsām – melnai, baltai un pelēkai. Jūtas viņš izslēdza no gleznotāja radošā darba veidotāju sarakstiem. Mondriāns ir mākslinieks zinātnieks. Latvietim šis priekštecis ir svarīgs paraugs, bet ne pats nozīmīgākais. Te jāpiezīmē, ka Mieriņam neeksistē personības, kuru priekšā sarktu un bāltu vai justos sīks un nenozīmīgs. Nevienu kultūra nav lielāka vai mazāk vērtīga pasaules vēsturē nekā cita. Katrs laikmets rada savu mākslu, dod savu priekšstatu par mākslu, tās uzdevumiem un mērķiem. Tāpat ikviens cilvēks ir nozīmīgs, tostarp, arī mākslinieks. Var jau runāt par mākslu cēlā valodā, skaistos epitotos un salīdzinājumos, taču mākslinieks pirmām kārtām izsaka sevi. Tāpēc ir unikāls. Mācības Lidsas Mākslas koledžā sadragāja agrāk iegūtos priekšstatus, arī attieksmi pret priekšgājējiem. Tas iedeva iekšēju brīvību un pašapziņu, kas ir ļoti būtiska jebkuram radītājam.

*Jaunradei ir jābūt pilnīgi brīvai. Varbūt tā ir pretruna. Ja tā ir pretruna, tad mēģini no iemauktiem tikt vaļā. Sapin zirgam kājas, viņš lēkās kā circenis karstos pelnos. Tev jābūt brīvam kā putnam gaisā, saka mākslinieks.*¹⁵ Pie šīs putna brīvības netiek uzreiz. Jāiziet īsāks vai garāks pašizziņas, mākslas izpētes ceļš. Sevis atrašanas muklāji jāizbrien.

Turpinājums sekos

¹³ „Jūsu māksla mani apvaino!” L. Mieriņu intervē Anda Kļaviņa. *Kultūras Diena* 2005.16.VII.

¹⁴ Vēstule Indrai Gubiņai (1963.26.VI) – LVA, 2436. fonds, l.v. apraksts, 14. lieta: 101.

¹⁵ No sarunas ar Laimoni Mieriņu (2006.16.X). Autora arhīvs.

Linda Treija

ARTŪRS VIRTMANIS: 10 000 MELANHOLIJAS ŠĶAUTNES

Izstāde Rīgas Mākslas telpā (2012.9.XI-12. XII) paver skatītājam iespēju ienirt mākslinieka Virtmaņa (dz. 1971) radītajā asociāciju pasaulē, kas pirmajā brīdī liek uztverei sagriezties virpulī no intensitātes un daudzo atsauču gūzmas, bet jau pēc brīža vispārējā neizbēgamības noskaņa nomierina – it kā būtu iedzerts tāds melanholijas/entropijas kokteilītis. Desmitiem tūkstoš šķautņu, līniju, atsauču un asociāciju – gan tās, kuras ir iezīmējis pats mākslinieks, gan tās, kuras saredz skatītājs, gan tās, ko vēl slēpj sevī mākslas objekti, lēnām atklājoties pasaulei sairšanas procesā. Citāts, kas izvēlēts kā šī projekta vadmotīvs, nāk no portugāļu dzejnieka un filozofa Pessoa (*Fernando Pessoa, 1888-1935*): *Laimīgi tie pesimisma sistēmas veidotāji! Bez tā, ka viņi var paglābties faktā, ka kaut ko ir izveidojuši, viņi var liksmot savā skaidrojumā par vispasaulē ciešanām, un vēl sevi tajā iekļaut.* Neliela deva ironijas ir jūtama izstādes *vispasaulē ciešanu* iztirzājumā, bet mākslinieks spēj noturēt nopietnības līdzsvaru, jo *galu galā ir ļoti viegli ironizēt. Ironija pārvēršas par pozu, aiz kuras bieži vien nekas neseko.*¹

Izstādi ievada Bērtona grāmata *Melanholijas anatomija* (Robert Burton. *The Anatomy of Melancholy*, 1621). Tā ir kā pamats, uz kura atsperties un doties *laimīgo veidotajā pesimisma sistēmā*. Mākslas objekti, kas veidoti no tādiem vienkāršiem materiāliem kā kartons, ogļu gruži, papīrs, akrila stikls, darbojas projekta kopējā kontekstā un pat „saruņājas” viens ar otru. Nezināmās blondīnes mūžīgās skumjas, kas, „degot” kā blondas matu cirtas, paceļas no piecstūrainās zvaigznes, atrodas netālu no enciklopēdijas (*Encyclopædia Britannica*), kuras atšķirumā var izlasīt sīku aprakstu par I Pasaulē kara ierakumiem un karadarbību. Kopā šie objekti pauž kara, kas būtībā ir vīriešu „spēlīte”, vienu no izraisītājiem sekām – sieviešu ciešanas. Izstādes centrs gan telpiski, gan emocionāli iezīmēts ar prizmu, kas kā laika svārsts lēni kustas telpas visumā. Atmiņā uzpeld Dīrera gravīra *Melanholija* (Albrecht Dürer. *Melencolia I*, 1514). Skatītāju apziņā uzplauksnī

atpazīstami simboli un zīmes: melnajos grupēšos slikt burinieks, bet fonā, lēnām sabrūkot, vēl aizvien mirgo brodvejiskais uzraksts VICTORIA, brieža ragi, spēka un varas simbols, sapinušies sēru plīvurā, no geometriskiem kartona kristāliem saliktā būtne lēnām izjūk un tās locekļi atdalās arvien tālāk un tālāk no ķermeņa, ģerbonis bez „sejas”, sabrūkošs tilts, kas, kā paceltas rokas ar šampānieša glāzēm, iesalis tosta uzsaukšanas laikā, raupja, zaraina koka roka ar anatomiskajiem asinsvadu dzīpariem, cirvis, kas pārsniedz cilvēka augumu un kura asiņaini sarkano kātu rotā tāss ar uzrakstu *Caur sidraba birzi gāju*, melns uzvalks, vēl saturošs cilvēka ķermeņa apveidu, planē kā vakuumā, bet lejā uz zemes melnos sodrējos guļ šīciņš kartona cilvēka modelis.

No neiespējamību okeāna plakanās virsmas vietām iznirst dažī tverami un atpazīstami objekti. Tie iegūst formu, veidolu, un tos satur kopā vietām jau atlimējušās, trauklās papīra līmlentes, liekot nojaust par lietu un esamības relativitāti. Vēl jo vairāk šo sajūtu pastiprina apziņa, ka pēc izstādes visas 10 000 šķautnes tiks atlocītas, papīri burzīti, objekti izjaukti, lentas saplēstas un viss pārveidosies, tuvosies iznīcībai. Lai kur skatītāja acs ceļo, tā vienmēr kā pa Mēbiusa lentu nonāk pie viena punkta – darba, kurā attēlots viss izstādes makrokosmos. Fragmenti un detaļas no izstādes objektiem, sakrituši uz virsmas, virzās uz tās centru – sarkano/melno caurumu, kas agri vai vēlū tos ieraus sevī. Makets nes sevī izstādes entropiskās idejas esenci. Katrs var atrast savas asociācijas un zīmes daudz un dažādos līmeņos Artūra radītajā melanholijas telpā – vai tas būtu pulkstenis, kam rādītāji kā izkaptis griežas nepielūdzamā gaitā, vai arī tās būtu entropijas un filozofijas sarežģītākās teorijas.

Agrā jaunībā sapņojis par mūka dzīvi augstu kalnos, mākslinieks ir nonācis savā „kalnā” – Ņujorkā, kur dzīvo jau 15 gadus. Mūka dzīves vientulību kļiedē viņa sieva māksliniece Baiba Baiba un nupat viņiem ir pievienojies trešais ģimenes loceklis – dēls. Akadēmisko izglītību Virtmanis iegūst Latvijas Mākslas akadēmijas tēlniecības nodaļā, bet „īs-tās” zināšanas nāk vēlāk. Artūrs pats ironiski saka, ka savu iespaidīgo intelektuālo bagāžu apguvis kā „diletants entuziasts”². Maizes darbā mākslinieks strādā par scenogrāfijas, dizaina un arhitektūras projektu līdzautoru. Cieši sadarbojoties ar pasaulē pazīstamo arhitektu, skulptoru un scenogrāfu

¹ Skat. Lanas Kazlauskienes interviju „Sīkstuļa mācība. Intervija ar mākslinieku Artūru Virtmani”, *Kultūras Diena* 2012.18.XI

² Skat. Viestura Gailīša interviju „Mūsu tumsas spēks”, *Arterritory.com*, 2012.16.XI

Artūrs Virtmanis. Skats no izstādes *10 000 Melanholijas šķautnes*. 2012

Artūrs Virtmanis. *Kleina lauks (Kleinsche Fläche)*, detaļa. 2012

Džordžu Cipinu (*George Tsypin*), viņš ir piedalījies tādos projektos kā karuseļa dizains *Battery park* Ņujorkā (*Sea Glass Carousel*, Battery Park, NY 2011), scenogrāfija Brodveja megamūziklam *Zirnekļcilvēk, izslēdz tumsu!* (*Spider-Man: Turn Off the Dark*, 2010), instalācija 8. Venēcijas Arhitektūras biennālē (2002), u.c.

Nenoliedzami, izstādē ir jūtams, ka viņš darbojas scenogrāfijā. Par to liek nojaust objektu izveide, izvietojums, teatrālais uznāciens. Papildus nāk līdzī tēlnieka amatprasme plus vēl laba zīmētāja talants. Viss iepriekš minētais kopā ar Artūra izteikto intelektuālismu un idejas pielietojumu rada patiesu emocionālu pārdzīvojumu. Patiesi patiesu! □

Artūra Virtmaņa māksla <<http://entropicsalon.com>>

Māksliniece Linda Treija ir Amerikas Latviešu mākslinieku apvienības (ALMA) priekšsēde un JG redakcijas locekle.

Linda Treija

BRENCIS SILS – CILVĒKA GAISMA

Minsterietis Brenčis Sils (1978) muzicē un zīmē. Viņa vecāki Juris Sils un Zuze Krēslīņa Sila no ASV devās uz Vāciju, lai strādātu Minsteres Latviešu ģimnāzijā (MLG). Diemžēl tā vairs neeksistē, bet Latviešu Centrs pastāv un 2012. gada nogalē (17.XI-24.XII) Brenčim Silam tur bija izstāde *Cilvēka gaisma/ Menschlicht*. Mākslā tāpat kā mūzikā viņš vadās pēc savas iekšējās sajūtas, lai sazinātos ar apkārtējo pasauli un pateiktu to, ko ar vārdiem grūti aprakstīt. Studējis dizainu Minsterē, papildinājis ilustrācijas un animācijas laukā Anglijā, mākslinieks ir ieguvis savdabīgu rokrakstu – dekoratīvu, bet reizē glezniecisku. Vizuālās mākslas jomā viņš galvenokārt zīmē ilustrācijas grāmatām, veido mūzikas diskiešu dizainu. Pēdējais lielākais projekts ir ilustrācijas drauga un dzejnieka Simona Kristofa Remhilda (Simon Christoph Römhild) dzejas grāmatai *Rotes Leben* (Sarkanā dzīve). Apstrādājot zīmējumus ar datorprogrammām, rodas iespēja vienu un to pašu motīvu izspēlēt dažādās tonkārtās un tonalitātēs, tādējādi mainot uzsvarus un noskaņas. Izstādē *Cilvēka gaisma* eksponētie Brenča darbi atgādina vitražas logos, kad pa tiem iespīd gaisma. Krāsas iegūst spēku un intensitāti tieši tajās vietās, kuras „aizķer” gaismas stars. Mākslinieka vēlme ir pierādīt, ka pat tumšākajos brīžos cilvēks var

atrast gaismu sevī. Stilizēto cilvēku atveidā un līniju grafiskajā zīmējumā var manīt līdzību ar mākslinieka Ilgvara Šteina (1925-2011) daiļradi, bet Brenčis Sils kā sev tuvus atzīst ilustratoru Arturu Rakhamu (Arthur Rackham), māksliniekus Pikaso (Pablo Picasso), Klimtu (Gustav Klimt), Munku (Edvard Munch), Bīrdslīju (Aubrey Vincent Beardsley), un no mākslas stiliem – jūgendstilu (*Jugendstil*). Mākslinieks dzīvo un strādā Vācijā, bet mēs, esot citos kontinentos un vietās, varam Brenča Sila interesanto mūziku un intriģējošo mākslu baudīt ar vispasaules tīmekļa/interneta palīdzību! □

Skat. Brenča Sila zīmējumu *Brīvs kā putns, bet ar ērkšķiem* 8. lpp.

<<http://www.facebook.com/pages/Brencis-Sils-Art-Design-and-Music/>>

<<http://soundcloud.com/brencis-sils>>

<<http://www.myspace.com/brencissils>>

Dace Lambergā

IESKATS LATVIEŠU TRIMDAS MĀKSLĀ

Gleznotājs Juris Soikans 1975. gadā secināja, ka *lielā izkļiede, kādā dzīvojam, ir par iemeslu tam, ka mēs visumā ļoti maz zinām viens par otra darbu*,¹ ar to pat nedomājot no ārpasaules dzelžaini izolēto Latviju, kura tikai 1987. gadā Klāva Sīpoliņa fonda rīkotajā izstādē atklāja jaunus vārdus – Edvīnu Strautmani, Valdi Kupri, Jāni Annusu, Ģirtu Puriņu u.c. 1923. gadā Romans Suta kā liecību tolaik vēl tik īsajai, bet tomēr mūsu nacionālajai pašapziņai tik nozīmīgajai mākslas vēsturei izdeva Vācijā plānu grāmatīņu ar „peļu pelēkām” bildītēm *Latviešu mākslas 60 gadi*.² Tāpēc atskārsmē, ka vēl ilgāk, nu jau gandrīz 70 gadus, ārpus Latvijas tapusi paralēla latviešu radīta māksla, par kuru dzimtenē ir visai niecīga informācija, lika domāt par „baltās lapas” aizpildīšanu. Izšķirošo pamudinājumu deva 2010. gadā Tallinā un Tartu sarīkotā vērienīgā izstāde *Igaņu māksla trimdā* ar ne mazāk iespaidīgu katalogu. Latvijā notikušas daudzu mākslinieku – Dainas Dagnijas, Edgara Jēriņa, Laimoņa Mieriņa, Kārļa Neiļa, Raimonda Staprāna, Lara Strunkes, Imanta Tintera, Venitas Salnājas un Reiņa Zustersa, personalizstādes, tomēr arvien vairāk aktualizējas nepieciešamība pēc

¹ Soikans, Juris. Latviešu mākslinieki Eiropā. *Latvju Māksla*, 1975, Nr. 1, 44. lpp.

² Suta, Romans. *60 Jahre lettischer Kunst*. Leipzig, 1923.

„globālāka” vēsturiskā un stilistiskā kopska-
ta. Igaunijiem tajā laikā radās finansiālas iespējas pašiem izvēlēties autorus un speciāli atvest darbus ne tikai no Zviedrijas, bet arī ASV un Kanādas. Latvijas Nacionālajam mākslas muzejam (LNMM) tādu iespēju nav, taču par laimi gadu gaitā ir uzkrāta pietiekami daudzveidīga trimdas kolekcija, no kuras, atlasot apmēram 200 gleznu, grafiku, zīmējumu un skulptūru, mūsdienai skatītājs varēs iepazīt galvenās šīs „paralēlās” mākslas pamatievirzes.

Sākotnējā doma – aptvert pēc iespējas plašāku tautiešu pārstāvniecību, ātri noplaka eksponātu nevienlīdzīgā mākslinieciskā līmeņa dēļ, bet par galīgo koncepciju izšķirties palīdzēja Sigurda Vīdzirkstes atziņa, ka kopējās trimdas skates *nereprezentē neko. Dažādi stili, dažādas ievirzes, dažādas kvalitātes mākslinieki vienkārši neder kopā, tāpēc, ka nepietiek ar to, ka visiem ir viena un tā pati tautība.*³ Jāņem vērā, ka 21. gs. Latvijas skatītājs ir pasaulē daudz ko redzējis un ir pietiekami snobisks; tas nealkst pēc tautumeitām nostalgiskā dzimtenes ainavā, bet cenšas iedziļināties savas nacionālās identitātes radošajās vērtībās. Izstādes kodolu veido izcilāko meistarū sniegums, kurā tautas gara savdabība un vēsturiskās saknes netradicionāli un spilgti savijas ar jauniegūtiem stilistiskiem meklējumiem, ar mītnes zemju dabas iespaidiem no Austrālijas Zilajiem kalniem un Amerikas tuksnešiem līdz Zviedrijas šērām.

Ekspozīcija sastāvēs no trīs galvenajām sadaļām, pirmā no kurām atspoguļo bēgļu laika sākumu un 50. gadus, klasiķu Augusta Annusa, Valdemāra Tones, Ludolfa Liberta, Niklāva Strunkes, Sigismunda Vidberga dailradi. Otrā apvieno daudzveidīgās reālisma tendences, vienlaicīgi uzsverot novatorisma meklējumus no Jāņa Kalmītes ekspresīvajām rījām līdz Raimonda Staprāna Kalifornijas gaismas starojumam. Pamatoti tajā iekļaujas simboliskais skatījums, ko pārstāv Anna Annusa-Hāgena, Daina Dagnija, Rolands Kaņeps un Laimons Eglītis. Latvijas skatītājam unikālu ieskatu fotoreālisma būtībā sniegs Rietumeiropā labi pazīstamās Amerikas izcilības Vijas Celmiņas grafikas. Jāatzīmē, ka 2012. gada nogalē LNMM radās iespēja iegādāties vairākus mākslinieces darbus un, domājot par trimdas izstādi, vienu Edgara Jēriņa lielformāta ogles zīmējumu. Trešā sadaļa veltīta Latvijas mākslā salīdzinoši vēlū ienākušajam abstrakcionismam, virziena

paveidiem no tipiski amerikāniskā abstraktā ekspresionisma (Edvīns Strautmanis, Marks Barends, Ojārs Šteiners) līdz *cietās malas* glezniecībai (Laimonis Mieriņš, Haralds Norītis, Juris Soikans).

Kopumā izstādē *Latviešu māksla trimdā* būs pārstāvēti apmēram simts autoru no Eiropas (Leo Janis Briedītis, Kārlis Neilis, Laris Strunke), Ziemeļamerikas (Voldemārs Avens, Dagmāra Igale, Ilmārs Rumpēters, Fridrihs Milts, Ģirts Puriņš, Visvaldis Reinholds, Vitauts Vito Šīmanis, Jānis Strods, Sigurds Vīdzirkste), Austrālijas (Imants Tillers, Lidija Dombrovska-Larsena, Reinis Zusters, Venita Salnāja, Pēteris Ciemītis, Jānis Nedēļa) un Argentīnas (Gvido Brūveris, Skaidrite Kocēna). Ekspozīciju papildinās vairāk nekā 20 darbu no Mūkusalas mākslas salona Rīgā un Cēsu Pasaules latviešu mākslinieku centra kolekcijas. Lielākais gandarījums, ka 2012./2013. gadu mijā LNMM ar lielu pateicību saņēma dāvinājumus no māksliniekiem (Indra Avena, Gunārs Barends, Ināra Matīsa, Valda Ostreihere, Maira Reinberga, Valda Zobens), viņu radniekiem un kolekcionāriem (Voldemārs Dārznieks, Laimons Eglītis). Savukārt *Jaunajā Gaitā* (nr. 246, 2006) reproducētā Maijas Eiziņas foto kolāža *Vēstules no vecmāmiņas*, ko muzejam dāvināja mākslinieces vīrs, zviedru dzejnieks Bruno Ūijer, kā konceptuāli atbilstošākais bēgļu tēmas un trimdas atspoguļojums kļūs par izstādes ielūguma „seju”.

Izstādi *Latviešu māksla trimdā* atklās Rīgā LNMM izstāžu zālē „Arsenāls” 9. maijā; tā notiks Dziesmusvētku laikā un ilgs līdz pat 28. jūlijam. Savukārt vasaras vidū 9. jūlijā muzejā „Rīgas birža” trimdas mākslai un tās vērtību apzināšanai veltītajā konferencē piekrituši uzstāties referenti no Latvijas, ASV un Zviedrijas. Izdevniecībā „Neputns” tiks izdots ilustrēts katalogs latviešu un angļu valodā. Tāpat muzejs domā par trimdas mākslas popularizēšanu sabiedrībā, plānojot atbraukušo mākslinieku tikšanos ar skatītājiem. Piemēram, trimdas mākslas vēstures stingrā kritiķe Eleonora Šturma piekritusi kādā pēcpusdienā iepazīstināt apmeklētājus ar ASV 50.-60. gadu latviešu mākslu.

Trimda vairs nav nekāda trimda, ja to uztver traģiskajā izsūtīšanas nozīmē; Latvija ikvienam ir sasniedzama ar lidmašīnu, ar internetu, ar literatūru un mūziku. Taču tēlotājai mākslai piemīt īpatnība, kas prasa gleznu vai objektu skatīt klātienē un kas nebūt nav tik viegli īstenojama lieta lielo izmaksu dēļ, sākot ar pašu darba radīšanu, ar sūtīšanu, izstāžu telpu īri, nerunājot nemaz par katalogu izdošanu. Tāpēc nav brīnums, ka tālajā

³ Sigurds Vīdzirkste: 1928/1974. Piemāņas izstādes katalogs. Rīga, 1995, 23. lpp.

Laimons Eglītis. *Nepārtrauktā klusā daba*. 1988. Papīrs, guaša, akvarelis. 112x113,5. LNMM

1958. gadā Ņujorkā tika sarīkota pirmā un arī pēdējā „starpkontinentālā” trimdas mākslas izstāde. Kopš neiznāk informatīvi nenovērtējami žurnāls *Latvju Māksla*, amerikāņi vairs nezina, ko dara Austrālijas vai Zviedrijas tautieši, bet Latvijā jautā, vai ārpusē latviešu māksla vispār vairs pastāv. Rīgas izstāde nevar pretendēt uz visaptverošu vairāk nekā 60 gadu ilgās un tālās zemēs notiekošās radošās gaitas un stilistisko pavērsienus atspoguļojumu, tomēr tā varētu mudināt trimdas sniegumu aktīvāk apkopot Latvijas muzejos, kā arī pievērst uzmanību mākslas vēstures padziļinātai pētniecībai. □

Apbalvotā mākslas zinātniece Dace Lamberga ir izstādes *Latviešu māksla trimdā* kuratore, grāmatu *Klasiskais modernisms. Latvijas glezniecība 20. gadsimta sākumā* (2004), *Jēkabs Kazaks* (2007) un *Valdemārs Tone* (2010) autore.

Helēna Gintere

SIMFONISKU OPUSU VEIDOTĀJS ĒRIKS EŠENVALDS

70. gadu latviešu komponistu paaudze ir veidojusies stilistiski daudzkrāsaina, meklējot savu identitāti, atjaunojot kompozīcijas tehniku, eksperimentējot ar visdažādākajiem kompozīcijas elementiem. Ar pasaulē atvērtu skatu ir uzauguši Andris Dzenītis, Gustavs Fridrihsons, Kristaps Pētersons, Jānis Petraškevičs, Rolands Kronlahs, Šanta Ratniece, Mārtiņš Viļums, Gundega Šmite un citi, viņu vidū Priekulē dzimušais (1977) Ēriks Ešenvalds, kurš izceļas ar savas personības gaišo, pozitīvo lādiņu un nolemtības radīto mūziku.

Muzikālajā izglītībā liela ietekme ir viņa mātei – dziedāšanas skolotājai, kura ved dēlenu uz mūzikas skolu mācīties klavierspēli. Pēc Liepājas 1. vidusskolas beigšanas studijas Latvijas Universitātes psiholoģijas fakultātē, kur viņš ir izcilnieks. Paralēli klavieru spēlēšana un baznīcas dziesmu komponēšana Priekules baptistu draudzes jauniešu korim, kam seko studijas (1995-1997) Latvijas baptistu draudžu savienības Teoloģijas seminārā ar ieceri kļūt par baptistu mācītāju, taču mīlestība uz mūziku ņem virsroku, par ko liecina nopietna pievēršanās studijām Latvijas Mūzikas akadēmijā (LMA) (1997-2004), kur stingru pamatu kompozīcijas tehnikā viņš

gūst no Selgas Mencēs. Pelnīdams maizi savai ģimenei, jau studiju laikā jāpieņem darbs – sākumā Rīgas 31. vidusskola par mūzikas skolotāju un baptistu Vīlandes draudzē par mūzikas daļas vadītāju. Viņš arī vairāk kā astoņus gadus dzied Akadēmiskajā korī „Latvija”. Pabeidzis LMA ar maģistra grādu, Ešenvalds turpina studēt partitūras, izmantojot visdažādākās iespējas stažēties pie pazīstamiem ārzemju mācībspēkiem, sākot ar amerikāņu profesoru Martinu Hermani mūzikas nometnē Ogrē. Seko studijas starptautiskajā Ravela akadēmijā (l’Académie Maurice Ravel), Bača akadēmijā (Sebastian Bach Akademie) Štutgartē, Francijā (Académie Musicale de Villecroze) pie Denjelpūra (Richard Danielpour), Čehijā (Česky Krumlov) pie Finisija (Michael Finnissy), Reibela (Gauy Reibel) un Kopelenta (Marek Kopelent), Šveicē pie Hūbera (Klaus Huber), Amsterdamā pie Visārta (Trevor Wishart), Langa (David Lang), Ērsa (Richard Ayres), Francijā pie Hārvija (Jonathan Harvey), Manurī (Philippe Manoury), Norvēģijā pie Licova-Holma (Ole Lutzow-Holm) un Asheima (Nils Henrik Asheim).

Gūtie iespaidi un starptautiskā vide dod skaidrāku redzējumu un plašāku vērtējumu paveiktajam darbam. Ešenvalds nenoliedz, ka savā ziņā viņš ir Pētera Vaska, Romualda Kalsona un savas skolotājas Selgas Mencēs gaitu turpinātājs, latviešu simfoniskās mūzikas tālāk veidotājs, kurš paver jaunu perspektīvu un jaunu garīgumu. Jau studiju laikā ir tapuši vairāki ievērojami skaņdarbi, viens no pirmajiem *Iespaidi Sāremā*, kas klarnešu asociācijas rīkotajā kompozīcijas konkursā Maiemī (Miami, ASV) saņem (2000) goda diplomu. Kompozīcijā *Laikā robežās* (2002)

stīgu orķestrim un pirmajā nopietnajā simfoniskajā opusā *No neatminamiem laikiem* (trīskāršajam stīgu orķestrim), atskaņotam *Young Euro Classic* festivālā Berlīnē, saklausāmas latviskas krāsas. Ka katram latvietim, kas ir dziedājis Dziesmu svētkos vai dejojis tautas dejās, saka tolaik jaunais komponists, *latviskums ir asinīs*. Būdams dziļi ticīgs, blakus kameramūzikai, kora darbiem, simfoniskai mūzikai u.c. žanru darbiem, Ēriks ir komponējis daudz baznīcas dziesmu. Korī „Latvija” ne tikai kā dziedātājs, bet arī kā komponists viņš vērtējis un analizējis katru kompozīciju, tādējādi attīstot savu kora faktūras izjūtu. Pamatīgi studējot simfonisko mūziku, kameramūziku, instrumentālos žanus, viņš atgriežas pie garīgās mūzikas ar skaņdarbu *Kristus ciešanas un augšāmcelšanās* (2005) – solistei, korim un simfoniskajam orķestrim. Paša autora vārdiem izsakoties, šis darbs ir *akadēmiskās izglītības bagāžas apvienojums ar manu sirds būtību*. Tas noved pie sadarbšanās ar angļu diriģentu Stivenu Leitonu (Stephen Layton), kurš ar savu profesionālo kori „Polyphony” iestudē un atskaņo šo un citus Ērika Ešenvalda skaņdarbus. Virknes pašu latviešu stipendiju saņēmējs, to vidū Lielās mūzikas balvas (2003,2004), Ešenvalds, sākot ar *Legendu par iemūrēto sievu*, ko apbalvo (2006) *International Rostrum of Composers*, saņem krietnu skaitu starptautisko godalgu. Ārpus Latvijas viņa mūzika ir skanējusi Igaunijā, Norvēģijā, Zviedrijā, Polijā, Vācijā, Nīderlandē, Beļģijā, Austrālijā, ASV, Apvienotajā Karalistē, Baltkrievijā u.c.

Nodrošinājumu uz diviem gadiem (2011.V-2013.VII) nodoties tikai radošam darbam Ērikam Ešenvaldam dod par nopelniem piešķirtā rezidējošā komponista stipendija prestižās Kembridžas Universitātes Trīsvienības koledžā (Cambridge U. Trinity College), kur Trīsvienības (Trinity) koris koledžas jaunā māstera, gēnu speciālista sēra Gregorija Vintera inaugurācijas ceremonijā pirmatkaņo komponista *Te Deum* (2012.X), bet rezidentūras noslēgumā firma „Hyperion” paredzējusi laist klajā komponista mūzikas ierakstu ar darbiem, no kuriem puse tapuši Kembridžā.

Ērika uzskatā svarīgi ir, *lai mana mūzika patik cilvēkiem, jo būtībā tas ir galvenais!* Pārfrāzējot komponistu, citādi taču nebūtu nozīmes nodarboties ar skaņdarbu radīšanu. Ir jābūt spēcīgai valodai, lai klausītājs sekotu līdzī un gaidītu, kas būs tālāk! Ir svarīgi, lai skanētu tieši tas, ko patiešām jūt, lai jebkurā parametrā ir loģiska virzība un jebkuram kompozīcijas elementam ir loģisks

pamatojums, lai mūzika elpotu un pati no sevis lidotu... Varbūt tam ir kāda kopsakarība ar Ērika vienmēr lielo interesi par astronomiju? Kā komponists Ešenvalds vairāk pievēršas romantiskiem tēliem un maigāku krāsu instrumentiem, un viņa mūzika vienmēr sniedz emocionāli skaistu notikumu.

Kembridžas laikā ir tapusi arī himna Pasaulē koru olimpiādei, kas notiks Rīgā (2014) Eiropas kultūras gavalpilsētas gadā ietvaros. Bez kopējās himnas, katrai olimpiādes rīkotājpilsētai jāizvēlas sava īpaša dziesma – Rīgai tā būs Ešenvalda komponētā *My Song* ar indiešu dzejnieka Rabindranata Tagores vārdiem, jauniešu kora „Kamēr”, stīgu orķestra *Sinfonia Concertante*, solista Inta Busuļa u.c. mūziķu ieskaņojumā. Koru olimpiāde tiek rīkota katru otro gadu, pulcējot aptuveni 20 000 dziedātāju no visas pasaules.

Ēriks strādā daudz un neatlaidīgi, pievēršoties gan elektroakustiskiem un elektroniskiem mūzikas elementiem, gan arī ērģelēm, instrumentālai kameramūzikai, klaviermūzikai, kora mūzikai, mūzikai pūtēju orķestrim, teātrim, simfoniskai un vokālai mūzikai. Viņa radošajā kontā šodien jau ir vairāk nekā 70 kompozīciju, to vidū vairāk nekā 10 orķestra darbu, kur nereti izmantots netradicionālu instrumentu kopsalikumus, piemēram, *Klusuma dziesma* (2006) ģitārai un stīgu orķestrim, *Protests* (2004) trim tromboniem, tubai un elektronikai, *Ugunssardze* (2009) diviem solistiem, teicējam, vīru dubultkorim, klarnetei, akordeonam un ērģelēm, *Zvaigznes* (2011) jauktam korim un skaņotām glāzēm, *Senekas Zodiaks* (2011) jauktam korim, perkusijām un preparētām klavierēm, *Jauns mēness* (2012) jauktam korim, skaņotām glāzēm un zvaniņiem. Skaņdarbu klāstā ir arī plašu apjomu un dažādu instrumentu opusi – jau minētā oratorija *Kristus ciešanas un augšāmcelšanās*, opera *Augļu koks ir Jāzepts* (2007), kantāte *Latvija. Gada-laiku impresijas* (2008). Ešenvalda darbi ir ieskaņoti vairāk nekā 10 tvartos.

Aizvadītā gada otrā pusē vien Ērika Ešenvalda *Laudate Dominum* ērģelēm un saksofonam atskaņota (17.VII) Jēkaba baznīcā (Jakobskirche) Kētenā (Köthen); *Piliens okeānā* Ontario provinces Perisaundā (Parry Sound), Kanadā (18.VII); skaņdarbs jauktam korim *Tāls ceļš* festivālā Francijā (21.VII); ērģeldarbs *Fantāzija* Starptautiskajā ērģelēmūzikas festivālā „Rīgas Doms” (22.VII) un tas pats darbs ērģelnieces Ivetas Apkalnas izpildījumā Vācijā (23.VII). Septembrī *Fanfāras* pūtēju orķestrim atskaņo Vācu Radio filharmoniskais orķestris (*Deutsche Radio Philharmonie*) Karela

Marka Šišona (Chichon) vadībā Zārbrikenā (Saarbrücken), bet *Virtus saules* – Diseldorfā (Düsseldorf) Rietumvācijas radiokoris (*WDR Rundfunkchor*) Kaspars Putniņa vadībā (22. IX). Ešenvalda autorkoncerts notiek oktobrī Latvijas Universitātes Lielajā aulā, novembrī, Amsterdamā *Psalma* pirmatskaņojums un tanī pašā dienā Lelustadā (Lelystad) Midenas-Gelderlandes (Midden-Gelderland) korskolas bērni dzied *The Beginning Emptiness*. Latvijas radiokoris diriģenta Sigvarda Kļavas vadībā savukārt atskaņo (16.XI) *Legendu par iemūrēto sievu Sv. Jaunavas Marijas baznīcā Ņujorkā Baltās uguns festivāla (White Light Festival) ietvaros*, š.g. sākumā *Tāls ceļš* skan (2013.II) Vašingtonas štata Takomā Simfoniskā kora (Tacoma Symphony Chorus) izpildījumā, bet martā Orfeja koris (Orpheus Choir) Toronto Roberta Kopera (Cooper) vadībā atskaņo *Kristus ciešanas un augšāmcelšanos*. XXV Vispārējos Dziesmu un XV Deju svētkos Mežaparka Lielajā estrādē savukārt skanēs *Dvēseles dziesma*. Šajā uzskaitē neminēti vēl paliek vairāki koncerti Latvijā, Lielbritānijā un citur.

Ērikam Ešenvaldam piemīt izkāpināta skaistuma jeb estētikas izjūta, kas atbalsojas visos viņa darbos. Jau viņa pirmais lieldarbs simfoniskajam orķestrim *Mākoņi* līdzinās dzejiskam zīmējumam, kas radies lūkojoties mākoņos. Mākoņi vienmēr ir savilņojuši komponistu ar savu nemītīgo kustību, mainoties un iegūstot aizvien jaunas formas vai izkūstot debesīs un radot sajūtu, ka tajos ir daļa no Mūžības. Muzikologs Juris Griņēvičs par Ešenvalda darbu jauktam korim *Tāls ceļš: Iespējams, ka tas varētu kļūt par 21. gadsimta latviešu lirikas pērlī*. Bet muzikologs Boris Avramecs par kompozīciju vokālai grupai un elektronikai *Saulriets Sentluisā (2010): Mūsdienu mūzikā reti var sastapt tādu mūzikas piepildītību, intensitāti un skaistumu!*

Var droši teikt, ka Ērika Ešenvalda, tāpat kā citu latviešu komponistu darbi, kas izskan lielākajās koncertzālēs, katedrālēs, garīgās mūzikas festivālos, starptautiskajos mūzikas festivālos, Dziesmu svētkos un citur, ir kļuvuši par pasaules mēroga mūsdienu mūzikas virsotni. □

Pianiste un klavierspēles pedagoģe Helēna Gintere ir arī Toronto latviešu kora *Dzirksts* koncertmeistare.

... Ievērojamākā Zviedrijas karaļa Gustava Ādolfa piemiņu Latvijā palīdz saglabāt vēl kāds mākslas darbs, pareizāk sakot – gleznas kopija. Tas ir Rīgas Sv. Jāņa baznīcas altārdaļā pie sienas atrodamais un ar 1922. gadu datētais audekls, uz kura nezināms gleznotājs no Zviedrijā populāra parādes portreta ir pārcēlis karaļa gēmetni un teicamā kvalitātē attēlo valdnieku viņa slavas zenītā. ...

Ojārs Spārītis

GUSTAVS II ĀDOLFS VĀSA RĪGĀ

Pēc Polijas karaļa Stefana Batorija, kurš pēc pilsētas ieņemšanas (1582) ieradās Rīgā un palika te vairākus mēnešus, Zviedrijas karalis Gustavs II Ādolfs Vāsa, jeb kā viņu pieņemts saukt vārda īsākajā versijā – Gustavs Ādolfs – pēc sava karaspēka uzvaras nekavējās nemaz un tūdaļ (1621.16.IX) spēra savus pirmos soļus ar lielām grūtībām iekarotajā pilsētā. Stokholmas Kara arhīvā ir saglabājusies karte, kurā iezīmēta īpašajam karaļa triumfa gājienam no Daugavas krasta līdz Šāļu vārtiem izgatavotā platā laipa.¹ Ap pulksten trijiem pēcpusdienā pārgājis to, Gustavs Ādolfs devās pāri tirgus laukumam uz Sv. Pētera baznīcu. Viņu pavadīja brālis Kārlis Filips, trīs karognesēji un četri bruņoti karavīri. Sv. Pētera baznīcā, virsmācītāja Hermaņa Samsona sagaidīts un sveikts, karalis piedalījās svētku dievkalpojumā. Baznīcas ērgelnieks, jeb kā viņu tolaik sauca – kantors – nospēlēja kādu skaņdarbu ievadam un pēc šī priekšnesuma sākās mācītāja Samsona vadītais dievkalpojums. Svinīgo dievkalpojumu Sv. Pētera baznīcā noslēdza baznīcas ērgelnieka atskaņotais priekšnesums un garīgā dziesma „Kungs, Tevi slavējam”.

Zviedrijas karaļa uzturēšanās Rīgā vēl nebeidzās ar Sv. Pētera baznīcas apmeklējumu. Viņa sirds kā politiķim alka vēriena un visa notiekošā simboliska paspilgtinājuma. Pilnīgu gandarījumu viņš guva 25. septembrī, kad uz īpaša Rātslaukumā uzcelta paaugstinājuma *Theatro* Samsons teica pateicības un slavinājuma sprediķi. Pēc tā birģermeistars H. Nikolajs Eks pasniedza karalim zīda lakatā ievīstītas simboliskās Rīgas atslēgas un visas pilsoņu kārtas pārstāvošie rātskungi zvērēja Gustavam Ādolfam uzticību. Ar šo simbolisko notikumu Viņa Karaliskā Majestāte apstiprināja Rīgas pilsētas tiesības un privilēģijas. Nākamajā dienā (26.IX) karalis pavēlēja karaspēkam pārcelties atpakaļ uz Daugavas kreiso krastu, bet pats devās uz savu militāro nometni Smilšu ceļa malā.

Var ar gandarījumu sacīt, ka Gustava Ādolfa Baltijas virzienā vērstā „atbrīvošanas” akcija, neraugoties uz zināmiem upuriem, vēsturē un sadzīvē tiek vērtēta atzinīgi. Livonijas iedzīvotāji bija priecīgi par zviedru karaļa sniegto palīdzību jezuītu uzņēmības atvērīšanā. Gustava Ādolfa līdznestās politiskās pārmaiņas pasargāja Rīgu un Vidzemi no

katolīcīgā Polijas karaļa uzspiestās aizbildniecības un kontrreformācijas. Kā pozitīvs luteriskās apgaismības turpinājums sekoja universitātes dibināšana (1632) Tartu, visu zviedru karaļu vēltītā pastiprinātā uzmanība luterāņu baznīcu celtniecībai Vidzemē un Igaunijā, kā arī liceja atvēršana Rīgā (1675).

Pat pēc vairākiem gadsimtiem Rīgas pilsoniskā sabiedrība ar pateicību atcerējās šo notikumu tālejošo nozīmi un kā pieminekli Gustava Ādolfa personībai un viņa laikmeta sākotnei vēltīja monumentālu vitrāžu Doma baznīcas ziemeļu sājoma logā. Tā izgatavota 1898.(?) gadā pēc Dreždenes mākslas akadēmijas profesora gleznotāja A. Dītriha meta Karaliskajā stikla glezniecības darbnīcā Minhenē kā viena no Rīgas vēstures nozīmīgākajiem notikumiem vēltītajām kompozīcijām. Kā pēdējā Doma baznīcas vitrāžu cikla rindā ievietotā stikla glezna ataino Gustava Ādolfa un mācītāja Samsona tikšanos pirms padevības zvēresta došanas. Uz paaugstinājuma ir satikušās divas nometnes, kurām turpmāk būs lemts dzīvot saskaņā. Karaļa svītā redzams viņa brālis princis Kārlis Filips, ģenerāļi Johans Baners, Gustavs Horns un pāžs Lenarts Torstensonš. Aiz mācītāja attēloti ievērojamākie rīdzinieki: birģermeistars Nikolajs Eks un rātskungs Laurencijs Cimermanis.

Ziemeļu kara iznākums un cariskās Krievijas protektorāta izveidošanās Baltijā neradīja labvēlīgu augsni pamanāmāko zviedru simbolu saglabāšanai. Kā ikviena politiskā režīma demontāža, tā arī šī nesa līdzīgu iepriekšējā perioda valdnieku nama un administratīvās piederības atribūtu nomaiņu un iznīcināšanu. Latvijas Vēstures muzeja krātuvēs glabājas no ozola koka griezts ievērojams izmēru krūšutēls ar bojātu deguna un bārdas daļu, nolauztu kreisās rokas plaukstu un zudušiem savulaik rokās iestiprinātiem varas atribūtiem.² Lai gan krūšutēls nav atributēts kā atbilstīgs konkrētai personai, tā piederība Gustava Ādolfa portretu galerijai nav apšaubāma. Pārāk daudz ir atbilstīgu kā portreta veidojuma, tā ikonogrāfiskās kompozīcijas ziņā, kas ļauj izteikt šo apgalvojumu. Vismaz divreiz par cilvēka augumu lielākā skulptūra ir kādas līdz mūsdienām nesaglabājušās arhitektoniskas būves sastāvdaļa. Ozola koka krūšutēla virsmu klāj tikai bālsinājuma atliekas, un šis vērojums pieļauj hipotētisku domu par valdnieka portreta atrašanos nišā, piemēram, vārtu portālā vai kādas ēkas galvenajā fasādē. Tā kā skulptūras ikonogrāfija paūž parādes portreta iezīmes, tad tās varbūtējā atrašanās vieta meklējama kroņa arhitektūrā: kādā administratīva rakstura ēkā,

¹ SFP. Kart. XVI, No.2.

² Inventāra numurs CVVM – 28008.

cietokšņa vārtos, arsenāla fasādē vai kur citur. Taču, diemžēl, pagaidām pētījumu rezultāti vēl neļauj precizēt, kur tieši varēja atrasties Gustava Ādolfa krūšutēls. Iespējams, ka turpmākā zviedru laikmeta mākslas procesu izpēte pateiks, cik pamatota ir nojauta, ka arī šis kockgriezuma skulptūras autors varēja būt arsenāla karavīru, Lielā Kristapa un Svētā Jura tēlu autors Mihaels Brinkmanis.

Iespaidīgs Gustava Ādolfa portrets jau 19.-20. gs. mijā no nelielās Ērbērges muižas īpašnieka barona K. fon Šulca – Ašerādēna seniem vēltītās gleznu galerijas ir nonācis vispirms Rīgas Doma, bet vēlāk Latvijas Vēstures muzejā. Šī 215 x 111 cm lielā glezna ir 19. gs. kopija pēc kāda cita līdzīga portreta, kuru grāmatas *Zviedru laikmets Latvijā* (1934) autori pierakstīja J.H. Elbfasa otaī, šīs gleznas oriģinālu atpazīstot Kungsholmas baznīcā Stokholmā.³ Tomēr dzimtas leģenda pauž savdabīgu gleznas izcelšanās vēsturi: proti, it kā pats karalis to būtu dāvinājis artilērijas virsleitnantam Simonam Šulcam, par īpašiem nopelniem (1630.8.XI) Štrālzundē piešķirot īpašumā Aizkraukles (Ascheraden) muižu. Tajā redzams karalis pilnā augumā, ar labo, elkonī saliekto roku turot spieķi, bet kreiso – balstot uz savu karaļa kroni, kas kopā ar citām valdnieka regālijām redzams novietots uz galda. Pat, ja nākotnē veicamie pētījumi atklās nesakrītību starp kopiju un Elbfasa oriģinālu, un tas būs vairs tikai mākslas vēsturei nozīmīgs fakts, šī portreta esamībai ar zviedru valdnieku savulaik saistītas virsnieka pēcteču ģimenes gleznu galerijā būs vēstures mīta, romantiskas leģendas apvīta nostāsta raksturs. Ļauties tā valdzinājumam, staigājot 17. gs. atbalsu pieskandinātās takas, ir grāmatas autoru mērķis.

Ievērojamākā Zviedrijas karaļa Gustava Ādolfa piemiņu Latvijā palīdz saglabāt vēl kāds mākslas darbs, pareizāk sakot – gleznas kopija. Tas ir Rīgas Sv. Jāņa baznīcas altārdarā pie sienas atrodamais un ar 1922. gadu datētais audekls, uz kura nezināms gleznotājs no Zviedrijā populāra parādes portreta ir pārcēlis karaļa ģimetni un teicamā kvalitātē attēlo valdnieku viņa slavas zenītā. Valdnieka seja un torsš tajā ir attēloti trīsceturdaļpagriezienā un rada pārliecinošu iespaidu par majestātiskās personības piederību valdnieku kārtai. Labo roku Gustavs Ādolfs iespiedis sānos, bet ar kreiso norāda uz savām amata regālijām – karaļa kroni, valsts ābolu, scepteri, feldmaršala zizli un atslēgām. Karalis ģērbies dzeltenā kamzolī un zaļās biksēs. Viņa viduklis sajozts ar zaļu zīda jostu. Cauri piedurkņu šķēlumiem redzams balts kreklis. Piedurkņu manšetes un apkakle darināti no

17. gs. augstmaņu sabiedrībā tik iecienītajām Briseles vai Briges mežģīnēm, kas kā ļoti dārgs un grezns tērpa piederums bez vārdiem ļāva nojaust valkātāja statusu un mantiskās iespējas.

Uzraksta plāksnīte datē portretu ar 1922. gadu, bet kopijas autors tik un tā paliek nezināms. Karaļnamam piederīgajās pilis un Zviedrijas oficiālajās valsts iestādēs nereti var sastapt šī portreta iespējamus prototipus vai no viena parauga atvasinātos variantus. To vidū ievērojamākais ir galma gleznotāja Elbfasa gleznotais pilna auguma portrets, kas radīts jau pēc Gustava Ādolfa nāves 1630.-1640. gados kā karalienes Kristīnes rosinātās tēva slavas pilnā mūža apoteozes darbs. Līdzīgs darbs pirms II Pasaulē kara atradies Jāņuguns ložas telpās, kur tas nonācis kā Aizkraukles muižas īpašnieku Šulcu dzimtas dāvinājums.

Rīgas Sv. Jāņa baznīcā Gustava Ādolfa portrets ir nonācis sarežģītu peripetiju rezultātā. Patiesībā glezna ir piederējusi Rīgas Sv. Jēkaba baznīcas luteriskajai zviedru kopienas draudzei, kas dievnamu lietojusi jau no 1621. gada un kurai bija pilnīgs pamats godināt luterticības tiesību atjaunotāja piemiņu. Likteņa ironija – Sv. Jēkaba baznīcu, kuru Gustavs Ādolfs atņēma (1621) jezuitiem, ar Vatikānā parakstīto (1921.16.VII) konkordāta līgumu Latvijas valdība pēc 300 gadiem atdeva atpakaļ katoļiem kā labas gribas zīmi un valstiskās atzišanas ķīlu. Tā paša gada 19. jūlijā Satversmes sapulce ratificēja Arliežu ministra Z.A. Meierovica vienošanos starp Latvijas valdību un Vatikānu. Zviedrijas karaļa gleznas datēšana ar 1922. gadu varēja būt draudzes mēģinājums ar pasīva protesta līdzekļiem, ar luterticības aizstāvja portreta godināšanu panākt iecietību no jaunās valsts varas puses, taču tā rīkojās citādi. Pēc kārtējā dievkalpojuma (1923.10.VI) policija atņēma draudzei baznīcas atslēgas un pie durvīm nostādīja sardzi. Luterisma periods Sv. Jēkaba baznīcā bija beidzies. Gustava Ādolfa portrets ceļoja (1924) no Baznīcas Virsvaldes telpām uz Rīgas Doma kapitula zāli, bet, kad padomju vara atņēma (1960) luterāņu draudzei arī Doma baznīcu, par alternatīvo arhibīskapa katedrāli kļuva Sv. Jāņa baznīca un vēsturiskā relikvija nokļuva tur. □

Akadēmiķis Dr. habil. art. Ojārs Spārītis, Latvijas Mākslas akadēmijas profesors un prorektors, LV prezidenta pilnvarotais pārstāvis UNESCO, aktīvs baznīcu u.c. kultūrpriekmetu atjaunošanā, ir daudzu monogrāfiju u.c. publikāciju autors, TZO un virknes ārzemju apbalvojumu laureāts. Š.g. 8. janvārī ievēlēts par Latvijas Zinātņu akadēmijas jauno prezidentu.

³ *Zviedru laikmets Latvijā*. Rīga, 1934, 17. lpp.

Ojārs Spārītis

UPSALAS RUDENS

Čab dzeltenu kļavlapu klājs zem kājām.
Uz jumta klaudzot kastaņi krīt.
Linneja dārzā iezīmos stādus jau rīt.
Pēc trūdiem rūgteni smaržo. Dzēves slīd
Kāsi, gārgdamas. Ceļš tāls vēl līdz mājām.

Zem velvēm mierīgs gulēt var Gustavs.
Vrangelis, Horns, Giljenhelms, Banērs
Un citi cīņu biedri un vienādiņ apmātie.
Ceļus ver jūra, bet zeme – tautu baro.
Un darbs, kas iesākts bij Rīgā, ir galā.

Uz Aulu kalnā ved ceļš. Studente steidzas.
Aiz muguras Anatomikums, Doms, dažas mājas
Tūdaļ jau klāt būs kāpnes, kas beidzas ar durvīm.
Tās vērtas – pasauli, visumu līdz galam ver.
Apolons galerijā mūzas steidz saukt. Koncerts.

Kā Tērbatu Mētra, tā Upsalu arī uz pusēm
Šķeļ upe, kas nemierā trauc pāri krācēm,
Kā gars, kam nav miera, kas visu grib iespēt,
Jaut, saprast un veidot. Krīt lapas uz ceļa.
Pār Upsalu rudens nāk. Tvan trūdi. Būs ziema.
Laiks piepildīts.

* * *

Lai arī priekšā vēl ziema,
Kaili zari, ceļš melns kā siena,
Ne saules, ne zvaigznes debēs,
Bet zinu – vējš mākoņus projām dzīs,
Un zilīte sauli drīz atvedīs.

Ja sals dienas un mūžu ledū kals,
Ja atvērtā rīklē stings mana balss –
Lāstekas atmaigs, iztecēs asarās
Zars logā sit: būs atkal vasara.

Ja sirds mana salā būs salusi auksta,
Roku tev sniedzot man auksta būs plauksta,
Tas pāries.

Drīz atkal tērcēs purenes ziedēs
Tava dvaša no sirds manas sarmu kliecēs.

HELDERLĪNS – LUĪZEI

Helderlīna apmetnis naktīs pār Homburgu plīvo.
Kurzemes Luīzes gars pils gaitenšos, istabās dzīvo.
Atraisās platānai pilsparkā pēdējā dzeltenā lapa
Vientuļa skumst zila roze uz dzejnieka kapa.
Tālu no mīļotās dzimtenes aizrauta projām
Viena – no tēva, no mātes, no draugiem un mājām.
Augstu pār jumtiem debesis zvaigznīte mirdz.
Kas būs! – Luīzei neziņā, bailēs tric sirds.

Pilstornī pulkstenis tikšķ, lēni maļ gadus.
Zālē mirdz sveces, kungs viesos lūdz radus.
Līgava vesta no ziemeļiem, bagātās Kurzemes tālās.
Kur viņa ir? – visi čukst, lūkojas, pieraujas malā.

Stalta kā niedre tā atraitnim princim stāv blakus.
Kliedē tā šaubas, ver milā sirdis, piesaista skatus.
Pieņemiet, atzīstiet, iemīliet! – droši tā saka.
Laimīga turpmāk mums kopā ies laulības taka.

Ziedoti vīram un bērniem bij Kurzemes princeses gadi.
Namam par svētību, dzimtai un Dievam par godu.
Pilsdārzam uzkrīta salna, nokoda vēlinos ziedus,
Noslēdzās mūžs un vērās tai Mūžības vārti.

Kāpnes ved lejup, tik lejup, kur tumsā
Kā stropi, kā grāmatas senči guļ rindās.
Rožlapām nokaisīts ceļš aizved projām
Pavisam – no vīra, no bērniem, no mājām.

Pēc trīs simt gadiem reiz atkal atvērās durvis,
Vējš torni iešalca, sagrieza atmiņu lapas.
Helderlīns vecais – kā pasakās darīt mēdz burvis –
Efeju vainagu Luīzei novija, uzlika kapam
No Kurzemes tālās.

Ojārs Spārītis

Juris Šlesers

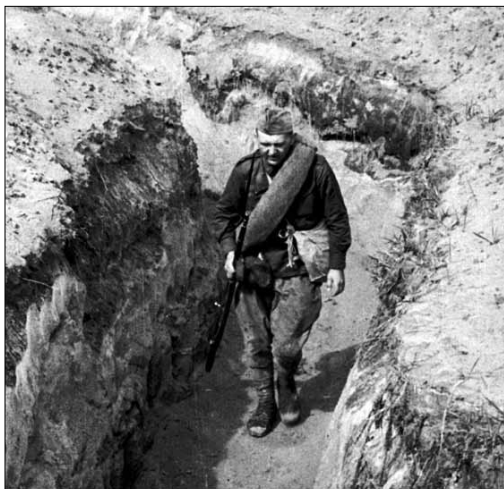
IELAUŠANĀS PANTEONĀ

„Svētdien, 23. novembrī, Latvijā tika atzīmēta Mirušo piemiņas diena, un kapsētās mirgoja tūkstošiem sveču liesmiņu. LU Komunikāciju zinātnes maģistra un doktora programmas studenti aizdedzināja svecītes LU mācībspēku, mecenātu, mediņu un kultūras darbinieku piemiņai. ...” Šai ziņai Latvijas Universitātes interneta portālā¹ uzdūros, kad – izlasījis pērn iznākušo Veras Kacenas „atvilktnes romānu” *Kājāmgājējs karā*² – paklejoju pa internetu, meklējot saites uz autori. Ziņa ir no 2009. gada, un tajā uzskaitīti ap 30 prominentu aizgājēju (ar piezīmi „un daudzu citu”). Latviešu kultūras *panteons*: Barons ... Rainis ... Aspazija ... Uzskaitīto starpā arī Vera Kacena un viņas dzīvesbiedrs Voldemārs Kalpiņš. Bet – kā tad *tas!*? Dora Pliekšāne ... Vilis Lācis ...! Jāsalecas – vai tad rekonciliācija aizgājusi tik tālu? Nu labi – Dora esot bijusi pirmā latvietē studente, un galu galā taču Raiņa māsiņa, kaut arī vēlāk apprecēja Ļeņina draugu un Padomju Latvijas premjeru Pēteri Stučku (kura valdīšanas laikā 1919. gadā Vidzemē kopā ar daudziem citiem cietumā nošāva arī manu vectēvu – lauksaimnieku). Bet *Vili Lāci* – Stučkas pēcteci amatā pēc 20 gadiem? Vai nav *par tālu!*?

Kas kopējs?

Kas kopējs Verai Kacenei ar Vili Lāci? Sarakstā viņi taču laikam tāpēc, ka bijuši – „mediņu un kultūras darbinieki”. Bet – izlasot Veras Kacenas biogrāfiju grāmatas ievadā – atklājas, ka viņu saites bija vēl daudz, daudz ciešākas un būtiskākas – kaut arī tās ne vienu nedz otru kultūras panteonam nekvalificētu. Izrādās, viņi bijuši saprecēti radi – un pie tam vēl *Joti cieši* saprecēti radi. Tik cieši, ka tā bija Vera, kas uz svaines lūgumu Viļa mirstīgās atliekas sagatavoja pēdējai gaitai, kad tas laiks pienāca. Kā dzīvo ar monsturu ģimenē? Jeb – vai monsturs ir monsturs, jeb tomēr cilvēks? Un pie tam *kultūras* cilvēks! Jeb – vai par cilvēku tas kļūst *tāpēc*, ka viņš ir „ģimene”? Šie jautājumi neatkāpjas, nav atbildami, nav arī izbēgami.

Atgriežoties pie romāna – *Kājāmgājējs karā* ir par karu, un Latvijas un latviešu likteņiem, satura un apjoma ziņā noteikti liekams vie-

Vera Kacena

Kājāmgājējs karā

Latviešu kara stāsti

nā plauktā ar Aleksandra Grīna *Dvēseļu puteni*. Aculiecinieces atmiņu stāsts no tranšējām – caur biezu laika prizmu – par Padomju Savienības armijas 201. latviešu strēlnieku divīziju, tās *kājāmgājējiem*. Divīziju saformēja 1941. gada augustā Krievijā, neilgi pēc Vācijas iebrukuma PSRS okupētajās zemēs. Kā lasāmviela romāns ir komplikēts, grūti lasāms. Gribēti postmoderna uzbūve, pāri pussimtam personāžu krustām šķērsām, nospiedoša gaisotne, piebārstīts padomju cilvēkam ikdienišķas, bet šim lasītājam svešas terminoloģijas – partorgs, komsorgs, polītruks, osobisti, partijnieks, komisārs, CK sekretārs, politdarbinieks, komandiera politiskais vietnieks utt. Darbs kļūst nozīmīgs kontekstā ar autores dzīvi un tai tuviem, Latvijai svarīgiem cilvēkiem.

Jaunā pagrīdniece

Vera Stakaldere nāk pasaulē 1912. gadā, izdzīvo lielu drāmu 30 gadu vecumā, vēl 30 gadus vēlāk uzraksta par to autobiogrāfisku romānu, noglabā to atvilktnē un turpina dzīvot tālāk – līdz pēdējam elpas vilcienam 87 gadu vecumā. Nelaīķes simtgadē bērni un laikmeta pētnieki nolemj viņas darbu publicēt. Priekšvārdā redaktori (vēsturnieki Vita Zelče un Kaspars Zellis) pauž domu,

¹ <www.lu.lv/zinas/t/947>

² Rīgā: Mansards, 2012:624.

ka „viens no iemesliem, kādēļ tapa šī romāna manuskripts, ir Veras Kacenas sirdsapziņas prasība – pārliecība, ka tiem latviešiem, kuri savulaik karoja Sarkanarmijā, ir jāatstāj nākamībai savi stāsti, tādi, kas nebūtu cenzēti ne ārēji, ne arī iekšēji.“

Grāmatu papildina plašs fotogrāfiju klāsts un socioloģes Dainas Eglītes (ASV) un abu redaktoru eseja „130. latviešu strēlnieku korpusa kolektīvās biogrāfijas mets”.³ Ievadā Latvijas Rakstniecības un mūzikas muzeja pētnieka Andreja Grāpja biogrāfiska apcere par Veru Kacenu. Kā ģimnāziste viņa aizraujas ar komunistu idejām un sāk darboties nelegālā komunistu pagrīdes organizācijā. Ir arī personiskas aizraušanās ar līdzīgi ievirzītiem jauniešiem, nāk pasaulē divi bērni. Meitiņa nonāk adopcijā, dēlu uzaudzina viņa tēva māsa, jo bērns piedzimst abiem vecākiem atrodoties cietumā. Veru atbrīvo ātrāk, bet vīrs paliek cietumā. Laulība tiek šķirta, bet Vera patur vīra uzvārdu Kacena. Sāk studēt universitātē, bet kad sākas vācu-krievu karš, dodas evakuācijā uz Krieviju un dedzīgi grib piedalīties dzimtenes atbrīvošanā no fašistiem. Romāna vēsturisko fonu jau 2005. gadā it precīzi aprakstījusi vēsturniece Ieva Gundare:

Izpētot iepriekš slepenus arhīvu dokumentus, karavīru vēstules, dienasgrāmatas un memuārus, zinātniekiem ir izdevies atklāt līdz šim mazāk zināmus faktus, kritiski izvērtējot savulaik padomju vēstures grāmatās rakstīto. (..)

Kad izplatījās ziņa par latviešu strēlnieku divīzijas izveidošanu, sajūsmīnātu brīvprātīgo netrūka. Daudzi bēgļi kolhozos strādāja necilvēcīgos apstākļos, cieta badu un tāpēc pieteicās cīnīties divīzijā, cerot vienkārši fiziski izdzīvot. Tomēr lielākā daļa brīvprātīgo patiesi ticēja komunismam un bija gatavi šīs idejas vārdā atdot dzīvību. Divīzijā starp brīvprātīgajiem bija apmēram 20% partijas un komjaunatnes biedru (to skaitā arī vismaz 20 1940. gada 21. jūnijā no cietumiem atbrīvotie politieslodzītie). Divīzija bija īsts padomju elites formējums – tās sastāvā bija partijas un komjaunatnes funkcionāri, Krievijas un Spānijas pilsoņu karu dalībnieki, visdažādākā līmeņa padomju darbinieki, arī vairāk nekā desmit LPSR Augstākās Padomes deputāti, drošības iestāžu (IeTK un VDTK) nodaļu vadītāji un darbinieki (pavisam vismaz 2500 miliči). Starp brīvprātīgajiem bija ne tikai komunisti, bet arī citi kreisi noskaņotie,

piemēram, sociāldemokrāti. Brīvprātīgos apvienoja ideālisms – viņi naivi ticēja komunismam, bet visus Padomju Savienībā novērotos trūkumus saistīja ar īslaicīgām vai kara izraisītām grūtībām. Lielākā daļa brīvprātīgo gāja bojā pirmajos kara gados, kad divīzija cieta milzīgus zaudējumus kaujās Krievijā. Tikai neliela daļa no viņiem atgriezās Latvijā un varēja piedalīties komunistiskās iekārtas veidošanā pēc saviem ieskatiem. Šī izpratne būtiski atšķīrās no parastās Padomju Savienības prakses. To pierādīja, piemēram, divīzijas veterāna un 50. gadu nacionālkomunista Eduarda Berklava vēlākā darbība. Var tikai minēt, kāda varēja būt Latvijas atstība, ja neskaitāmie Berklavam līdzīgi domājošie komunisti tomēr būtu karu pārdzīvojuši... (..)

1944. gada 18. jūlijā latviešu strēlnieki šķērsoja Tēvzemes robežu. Atgriežoties Latvijā, divīzija jau vairs tikai pēc nosaukuma bija latviešu. Taču drīz mobilizācijas ceļā tā atkal latviskojās. Šoreiz gan starp jaunpienācējiem brīvprātīgo gandrīz nebija un padomju patriotisms divīzijā nevaldīja. (..)

Latviešu strēlnieki bija divdomīgā situācijā. No vienas puses, viņi atradās armijā, kas atbrīvoja Latviju no nacistiskās okupācijas, no otras – šī armija nesa nākamo okupācijas varu. Atbrīvošanu ar patiesu prieku gaidīja tikai tie, kuru piederīgie bija devušies uz Krieviju, un tie, kuri bija cietuši no nacistu varas. Bet lielākā daļa iedzīvotāju padomju karaspēku sagaidīja bez īpaša entuziasma un pat ar bailēm. Divīzijas dalībnieki to izjuta un – kā raksta frontes žurnāliste Vera Kacena – „noplaka atgriešanās prieks”.⁴

Šo vēsturisko īstenību Kacena ietērpusi cilvēciskumā. Viņa sāk savas kara gaitas divīzijas sanitārajā dienestā (kā medmāsu kursante, vēlāk sanitāre) un grāmatas pirmā trešdaļa caur Vilmas acīm atspoguļo šo vidi. 1942. gada vasarā galvenā redzētāja kļūst Rasma, kura kā kara korespondente piekomandēta divīzijas laikrakstam. Savas karaklausības laikā autore tikusi pārkomandēta no sanitārā dienesta uz frontes avīzi *Latvijas Strēlnieks*, bet romānā savu autobiogrāfiju daļa starp šīm divām protagonistēm. Bez autores pašas, vairāk vai mazāk „īstas” personas ar mainītu vārdu romānā ir *Latvijas Strēlnieka* redaktors Voldemārs Kalpiņš un bataljona komisārs (politiskais vadītājs) un vēlākais „nacionālkomunistu” līderis Eduards Berklavs. Galvenās tēmas – Latvijas komunistu pagrīdnieku nai-

³ Šis korpus radās 1944. g. vasarā pirms ienākšanas Latvijā, apvienojot divas latviešu strēlnieku divīzijas.

⁴ „Latviešu likteņi sarkanajā armijā”. *Mājas Viesis*, 2005.14.V – <<http://vip.latnet.lv/lpra/ltsarkarm.htm>>.

vitāte, abpusējs saskarsmes šoks ar Krievijas latviešiem, 30. gadu represiju upuru radnieku un represijas pārdzīvojušo statuss, propagandas varenība, skaudrā vēlme ātri sakaut fašistus un atgriezties dzimtenē, un – pašā dziļākajā slānī – latviešu divīzijas eksistences genocīdiskais zemitēksts.

Degsme un noplakums

Vilma ar grupu komunistiski ievirzītu studentu un jauniešu no Latvijas evakuējušies uz Krieviju un dedzīgi grib cīnīties pret fašistu iebrucējiem. Jaunekļi dodas uz jaundibināto latviešu divīziju Gorkijā, meitenes uz provizoriski kādā Čuvašijas kolhozā noorganizētiem medmāsu kursiem, lai pēc trim mēnešiem kā sanitāres piebiedrotos karavīriem frontē. Pa starpu saskare ar citiem latviešu bēgļiem – apstākļi primitīvi, dizentērija, zāļu nav, mirst bērni, mātes. „Apnicīgas rudens lītavas” akcentē meiteņu nepacietību nokļūt frontē.

Pusgads karalauka hospitālī „Demjanskas katlā”, kur vācieši ilgstoši turas ielenkumā: ievainotie, utis ... tifs ... liķi. Vilmai negaidīta atklāsme, kad sanitāru grupai pievienojas jauna feldšere Krievijas latviete Alīse, kura izrādās Vilmas „pazudusi māsiņa ... par kuru nekas nebija zināms kopš trīsdesmit septītā gada!” Viņas vecāki tikuši apcietināti – tēvs bijis politisks darbinieks Sarkanajā armijā pilsoņu karā, māte valdības ierēdne Ļeņingradā. „Alīse no viņiem neatteicās un cieši palika pie sava, ka vecāki ir godīgi komunisti, nevis kaitnieki un tautas ienaidnieki. [Paiet laiciņš, kamēr aprodu ar jēdzienu „godīgi komunisti”! – J.S.] Tanī pašā dienā Alīsi izslēdza no komjaunatnes un institūta. Pēc mēneša viņa jau atradās nometināšanā Kazahijā.” Latvijas komunistu pagrīdniece Vilmu (kas pati Ulmaņa laikā bijusi cietumā) satricē atziņa – „Alīses vecākus arestēja – savējie.” Trīsdesmito gadu represiju tēma grāmatā uznirst vairākkārt. Vilmai ir arī brālēns Atis Rugājs, kas – neko nezinot par Krievijas komunisma īsto seju – pusaudža gados aizrāvis a komunismu un arī tāpat kā viņa pasēdējis Latvijas cietumā. Atis, bataljona politiskais vadītājs, liekas, ir domāts vēlākais nacionālkomunistu līderis Berklavs.

1942. gada pirmo pusi iezīmē nepietiekama apgāde, nesagatavoti virsnieki, purvainā vide, pavasara šķīdonis un ilgstošas izmisīgas kaujas, daudz kritušo – nodaļa atbilstoši nosaukta „Bada purvos”. Tās vidū – grāmatas trešdaļā – sastopam tipogrāfijas autobusu ar frontes avīzes *Latvijas Strēlnieks* mobilo redakciju – uzņak autores otra *alter*

ego Rasma un redaktors Reinis Riekstiņš. Lai gan īstā frontes korespondente Vera Kacena un īstais redaktors Voldemārs Kalpiņš astoņus gadus vēlāk apprecas, grāmatā Rasma un Reiņa attiecības viscaur koleģiāli korektas, kaut zināma jūtu tuvība jaušama. Piefrontē reiz vienai kājām ejot no redakcijas uz divīzijas komandpunktu, Rasmai šineļa kabatā redaktora pistole. Nepabeigti, bet intriģējoši sižeta aizmetņi – Rasma māte palikusi vācu okupētajā Rīgā, tēvs tālbraucējs kapteinis ar savu kuģi kaut kur brīvajā pasaulē.⁵

Seko nodaļas „Asinainā vasara”, „Svētkos neaicinātie” un „Mūsu ielā pošas svētkiem”. Virsrakstos minētie „svētki” ironizē par divīzijas pārkristīšanu (1942.X) par „43. gvardes” divīziju, kā pagodinājumu par drosmīgo cīnīšanos (pulka komandiera politiskais vietnieks saņem pulksteni!), un vilšanās rūgtumu atgriežoties Latvijā. „Svētkos neaicinātie” ir karavīri ierakumos – *kājāmgājēji*. Pavīd Kacenas genocīdiskais zemitēksts: „Stajinam tic. Tomēr ne ikreiz tic savai tiešai priekšniecībai, kad liek kailām rokām šturmet ienaidnieka pamatīgi nocietinātās pozīcijas ... Un niknumā par neveiksmēm paspūrk arī tādās runas, ka, lūk, tieši dzen nāvē ... bez artilērijas, tanku un aviācijas pietiekama atbalsta...” (326). Latviešu padomju strēlnieki pie Šķaunes beidzot šķērso (1944.18.VII) Latvijas robežu. Ieskanas šaubu stīga, Rasma sadrūmst. Ienaidnieka pretestība palikusi sīvāka, „atbrīvotājiem” kritušo skaits aug, iedzīvotāji nedraudzīgi. Grāmata noslēdzas rezignētā tonkārtā – Pēterbaznīcas torņa paliekas – „kā nomelnējis, apdrupis zobs ... Nē, nekas ārkārtējs nav noticis. Viss – kā karā. Kā jau karā... Rīga...”

Četrotņē ar Vili Lāci

Romāns katrā ziņā *nepabeigts* - un tam ir turpinājums.⁶ Bet mūs īpaši interesē Kacenas līdzdzīvotais pēckara laiks līdz romāna rakstīšanai 70. gados. Romānā tā iespaidu varam jaust viņas prizmas krāsojumā. Vera pēc kara atsāk studijas, nobeidz dabzinātņu fakultāti, turpina strādāt kā žurnāliste, 1950. gadā apprec savu kara biedru *Latvijas Strēlnieka* redaktoru Voldemāru Kalpiņu, tad jau Viļa Lāča svaini. Lācis 1944. gadā appre-

⁵ Vēlāk atklājas, ka Rasma māte ieslodzīta Salaspils koncentrācijas nometnē, bet līdz grāmatas beigām vecāku tālākie likteņi paliek nenoskaidroti. Gribas domāt, ka par tiem varētu būt vēl nepublicētā Kacenas romāna turpinājumā.

⁶ Š.g. janvārī Mansarda apgādā iznākusi romānu diļoģijas Pabērni otrā daļa – *Balle beidzās pusnakī*. Neesmu vēl to skatījis.

cējis savu kancelejas darbinieci Veltu Kalpiņu (referente kultūras jautājumos).

Par oportunistisko un populistisko bestselleru rakstnieku un komunistu politiķi Vili Lāci (1904-1966) rakstīts daudz un visādi (no „bende” līdz „apstākļu upuris”, no „diletants” līdz „tautas rakstnieks”, līdz „Tautas Lācis”)⁷, par pārējiem trim mazāk. Pēdējos gados šai četrtoņai intensīvi pievēršies Andrejs Grāpis. Bez jau pieminētā raksta Kacenas grāmatā, tie ir laikabiedru daudzpusīgi izgaismoti Grāpja sastādītajā rakstu krājumā *Stāja: Voldemāra Kalpiņa laiks*.⁸ Gan glaimīgi, gan nosodoši. Pēc kara Kalpiņš ir *Literatūras un Mākslas* redaktors, kopš 1953. gada arī Kultūras ministra vietnieks – un galvenais darītājs. Nacionālkomunistu uznāciens maksimāli uzbango 1958. gadā. Kalpiņš tagad Kultūras ministrs. Abi ar Veru iesāk protesta akciju (gan nesekmīgu) pret plānoto Staburaga appludināšanu spēkstacijas būvei – Kacena sacelj traukumi ar rakstu *Literatūra un Mākslā*, ka tādējādi tiks appludināta viena no skaistākajām Latvijas dabas rotām! Nākošajā gadā atbrāž skarba ledus vētra no Maskavas, kur sanākušas sūdzības no krievu aprindām Latvijā par it kā pārestībām pret latviski nerunājošiem. Partijas CK (centrālā komiteja – augstākā vara Latvijā) atstādina premjera vietnieku Berklavu un citus nacionāli aktīvos no amatiem. Premjers Lācis aiziet pensijā. Kultūras ministrs Kalpiņš vēl divus gadus paliek amatā, bet viņam nākas nolūgties. Jādomā, ka arī siltās ģimenes kājas saites ar Veltu un Vili palīdz izšķirt, ka Kalpiņi 60. gados turpina dzīvot Latvijā, kamēr Berklavam 1959. gadā jāpārceļas uz Vladimīru Krievijā? Lācis personīgo un ģimenes stāvokli nodrošinājis ar savu romānu un

⁷ Rolfis Ekmanis. (1) *Latvian Literature under the Soviets 1940-1975*. Belmont MA/USA: Nordland, 1978; un (2) „Vilis Lācis šodien un viņdienās”. *Latvija Šodien 1989/1990*. Vašingtonā: PBLA, 1990, arī *Literatūra un Māksla*, 1991.27.XII. Trīs raksti žurnālā *Rīgas Laiks*, 2003.XI (Inese Zandere, Ilgonis Bērsons, Tālrīts Krastiņš); Ingrīda Sokolova. (1) *Ēģiņas uz fona*. Rīgā: Zinātne, 2003 un (2) *Par un ap Vili Lāci*. Rīgā: Antēra, 2008; Zigmunds Skujiņš. *Raksti 1 – Paralēlās biogrāfijas / Par rakstniekiem*. Rīgā: Mansards, 2005; Māra Zāļīte. *Lācis – luga Nacionālajā teātrī*, 2009. Tā izraisa kritiku: Silvija Radzobe. „Lāča mēdības Nacionālajā teātrī” – <<http://tinyurl.com/radzobe>> (Rakstā arī pieminēta Lāča vecumdienu dienasgrāmata un attiecības ar svaini un draugu Voldemāru Kalpiņu. Radzobe 70. gados piedalījies Lāča kopoto rakstu rediģēšanā, dažkārt konfliktā ar sastādītāju Kalpiņu.); Andrejs Grāpis. „Viļa Lāča personības izpaušmes dienasgrāmātā (1941 – 1944)” – <<http://tinyurl.com/grapis>>. Ekmanis un Zāļīte ir nesaudzīgi, kurpretim Sokolova simpatizējošāka. Radzobe vienlīdz asi cērt pa labi (pret Zāļīti) kā pa kreisi (pret Sokolovu) – skat. „Raksti 1 Lāča simtgadei” – <<http://vip.latnet.lv/lpra/laacis.htm>>

⁸ Rīgā: Pils, 2011:407.

filmu popularitāti un daudzajiem PSRS mēroga apbalvojumiem rakstniecībā.

Berklavs Kalpiņu vēlāk (Grāpja grāmatā, 86-89) nosauc par gljēvuli: „Valdis savu agrāko nostāju latviešu kultūras mantojuma izvērtēšanā atzina par nepareizu un nožēloja savu kļūdišanos. Tā bija nepārprotama grēkošana pret savu sirdsapziņu, iztapsana Pelšem,⁹ vēlēšanās kaut par tādu cenu palikt ministra amatā.” Šeit arī parādās Berklava un Kalpiņa atšķirības būtība: ko Berklavs nosauc par grēkošanu pret sirdsapziņu, Kalpiņam ir *pieņemama cena* – kas vismaz kaut cik ļauj turpināt darboties latviešu kultūras mantojuma kopšanas un sargāšanas darbā, kas viņam ir tas svarīgākais.

Kad pēc diviem gadiem arī Kalpiņu beidzot no kultūras ministra nobīda par literatūras muzeja direktoru, viņš nolemj to izmantot pozitīvi – ar lielu enerģiju un personīgu iesaistīšanos dibina pa visu Latviju jaunas muzeja filiāles, rakstnieku memoriālos muzejus un lielu skaitu citu kulturālu pasākumu ar paliekošu nozīmi. Viens no pēdējiem ir Smilģa Teātra muzejs Rīgā. (Viļa Lāča memoriālais muzejs gan izbeidz darboties 1992. gadā...)

Labāk nezināt?

Kalpiņi rādās tīri normāli cilvēki, kas neskrēja ar galvu sienā, lai panāktu neiespējamo, bet sasniedza daudz. Grāpja grāmatas raksti un foto klāsts tos rāda kā šķietami pārtikušus un apmierinātus cilvēkus, kas māk pasmaidīt un pabaudīt dzīvi un kam laimējies arī padomju sistēmā kaut cik kulturāli dzīvot. Ērts dzīvoklis, sienas augstiem grāmatu plauktiem nosegtas. Atkārtoti atvaļinājumi Jaltā, jūras ceļojums apkārt Eiropai no Ļeņingradas līdz Odesai. Gara, šķietami sašķanīga kopdzīve (1950-1995). Par Vili Lāci, viņam nomirstot, Vera Kacena dienasgrāmatā 1966. gadā atzīmē: „Priekš manis viņš bija un palika rakstnieks Vilis Lācis, un tāpēc lietas, kas atklājās, viņu iepazīstot tuvāk, labāk būtu nezināt. Visā viņa dzīvē ir tik pretrunu pilna.”¹⁰

Panteonā viņus neliksim, bet svecītes aizdegsim – un piedomāsim. □

Dr. med. Juris Šlesers ir JG redakcijas loceklis un daudzu rakstu autors. Dzīvo ASV, Bostonas pievārtē.

⁹ Arvīds Pelše, Latvijas Komunistu Partijas CK (Centrālkomitejas) „sekretārs” (vadītājs), Krievijas latvietis un Maskavas ieliktēnis, galvenais noteicējs Latvijā.

¹⁰ Andreja Grāpja raksts grāmatā *Kājāmgājējs karā*:31.

VEĻIEM PIEVIENOJAS Olafs Gūtmanis (1927-2012), vairāk nekā 25 grāmatu autors, to vidū 7 dzejas un 6 prozas krājumi un *Raksti* 4 sējumos. Dzimis Liepājā kalpotāju ģimenē, Baigajā gadā kopā ar vecākiem deportēts uz Sibīriju (1941.14.VI), atbēg no Taimiras pussalas (~800 km aiz polārā loka) uz Latviju (1947), pa etapu otrreiz izsūtīts (1950-1956), Atmodas laikā vada Tautas frontes Liepājas nodaļu, Goda liepājnieks (1995), dzejnieka/žurnālista Egila Zirņa precīzi nodēvēts par *senlatviešu dieviņu ar Sibīrijas rūdijumu*. ●●● Publicists Dr. med. **Andris Kadeģis** (1933-2012), viens no Ministeres Latviešu centra/gimnāzijas ierosinātājiem, sagatavojis dokumentālo pamatu Pāvila Klāna darbam *Rīga Retour* (1961), sarakstījis atmiņas/lietišķas *Izrakteņi* (PBLA KF balva 2012 – skat. JG269). ●●● Džordžaunais (Georgetown) U. mācībspēks, prof. **Juris Viksniņš** (1937-2012), LZA ārzemju loceklis, AABS aktivists, „stingrā lata politikas” aizstāvis, ASV valdības, Latvijas Bankas, Pasuaules bankas, Starptautiskā valūtas fonda (IMF) konsultants, TZO. ●●● LNT dzīvā leģenda **Velta Līne** (1923-2012), sievietes mīlestības apliecinātāja un izteicēja tragēdijā, drāmā, arī komēdijā – Kristīne Blaumaņa *Ugunī*, Nora Ibsena *Leļļu namā* (*Et Dukkehjem*), Šekspīra Katarīna *Spītnieces savaldīšanās* (*The Taming of the Shrew*), Dezdemona *Otello*, Ofēlija *Hamletā*, Elvira Friša (Max Frisch) *Santakrusā* (*Santa Cruz*) u.d.c., arī vairākās filmās, to vidū *Indrānos* (1991, rež. Gunārs Cilinskis). TZO. (re)

CILDINĀJUMI – Jaungaitniecei **Baibai Bičolei** PBLA KF **Krišjāņa Barona** prēmija par dzejkrājumu *Citviet* (Rīgā: Mansards, 2011. Skat. JG270:11-12). No JG slejās redzētajiem un KF apbalvotajiem autoriem vēl minami **Dr. Liene Lauska** – *Pēteris Ērmanis und Jānis Jaunsudrabiņš: Die soziale und kulturelle Integration lettischer Schriftsteller in Lettland und deutschen Exil* (Frankfurt am Main, 2011 – JG270:18-21), **Mārtiņš Lasmanis** – *Vārdi un mūzika* (Rīgā, 2011 – JG271:71-72), **Eleonora Šturma** – *50 gadus mākslai pa pēdām*, **Biruta Abula** – *Latviešu literārie pulciņi ASV 1950-2011*, **Andris Kadeģis** – *Izrakteņi*, kā arī **Andra Dārziņa** – solo-CD *Latvian Impressions* ar kompozīcijām alta vijolei, **Andrejs Jansons** par operas *Vilkaču mantinieci* pabeigšanu un vairāki lietišķās mākslas pārstāvji, teātrinieki un kora vadītāji. ●●● Kordirģentam **Robertam Zuikam** 100. gadskārtā Ministru kabineta Atzinības raksts. ●●● Ojāra Vācieša prēmija **Ingai Gailei** par sievietes dvēseles atspoguļojumu dzejoļu krājumā *Migla*. ●●● **Mūža balva teātra mākslā** režisoram/pedagoģam **Fēlikssam Deičam** un scenogrāfam **Gunāram**

Zemgalam, „slepenā labvēļa balva” JRT aktierim **Gundaram Āboliņam** par lomu *Obļomovā*. ●●● LU Sociālo zinātņu fakultātes/LV politoloģu b-bas aptaujā par **Divdesmitgades politīķi** visvairāk balsu saņem eksprezidente **Dr. Vaira Vīķe-Freiberga**, 14 gadus JG redakcijas locekle (nr. 123-191, 1979-1993). ●●● **Silvijai Danelsoni** un **Eiženijai Freimanei** *Fédération Internationale de l'Art Photographique Artist* tituls. ●●● Kā *Gada mākslinieciskākā monēta* Berlīnē (*World Money Fair*) 1. vietu saņem (2013.3.II) **Ilmāra Blumberga** un **Ligītas Franckevičas** Aleksandram Čakam veltītā *Miglā asaro logs*. ●●● Anšlava Eglīša/Veronikas Janelsiņas Fonda balva (2012) JG un *Latvijā Šodien* vairākkārt reproducētajam fotomeistaram **Ulviņam Albertam**. ●●● LU topošajai baltu filoloģei **Lingitai Linai Bopulai** tituls *Miss Talent 2012* Filipīnu galvaspilsētā Manilā (14.XI) žurnāla *Playboy* starptautiskā konkursā, bet 2. vieta **Elinai Grundānei** *World Miss University* konkursā (Korejā) daiļjāvām ar augstāko izglītību. (vg) (re)

JAUNIZDEVUMI – Nevar nepieminēt vjetnamiešu mākslinieka **Kao Vieta Ngujena** zīmēto komiksu *Lāčplēša hronika*, kas ir turpinājums pirms pāris gadiem izdotajai *Lāčplēša dzimšanai* – tā ir dāvana Latvijai, zemei, ko mākslinieks uzskata par savu otro dzimteni.

LATVIEŠU RAKSTNIEKI CITVALODĀS – Rudenī, atzīmējot Eiropas valodu dienu, Briseles metro stacijā un metro vagonos pasažieri varēja iepazīties ar Eiropas valstu dzejoļu kolekciju *Transpoēzija* (*Transpoesie*), kurā iekļauti dzejoļi aptuveni no divdesmit ES valstīm, un Latviju pārstāv dzejnieks **Artis Ostups** ar dzejoli „Apļi”, kas lasāms gan oriģinālvalodā, gan arī franču un nīderlandiešu valodā. ●●● Novembrī **Maskavā Rīgas dienās** krievu val. atvērta **Liānas Langas** dzejas izlase *Skatiena viela* (*Вещество взгляда*, atdz. Milēna Makarova) un **Andra Kolberga** *Lasāmgrāmatas par Rīgu un kūrortpilsētu Jūrmalu*. ●●● Igauniski, somiski un latviski izdota **Spirta jūra**, kurā uz plaša arhīvu materiālu pamata sniegta kopaina par kontrabandas spirta ceļiem no Igaunijas uz Somiju pag. gs. 20.-30. gados, Latvijai veltīto nodaļu uzrakstījis **Aigars Urtāns**. (vg)

DZEJA – Sagaidot Ojāra Vācieša 79. dzimšanas dienu, klajā nākusi nu jau mūžībā aizgājušās dzīvesbiedres **Ludmilas Azarovas** sakārtota apjomīgā izlase *Ojārs Vācietis. Dzeja*, kurā iekļauto dzejoļu lielākā daļa dzejnieka dzīves laikā nebija publicēta, un šis izdevums uzskatāms kā dzejnieka autobiogrāfija. ●●● Tā kā **Kārļa Vērdiņa** pirmie trīs dzejoļu

krājumi vairs tikai retumis sastopami grāmatnīcu plauktos, tad tie tagad izdoti vienā *Mēs. Kopota dzeja*, tiem pievienojot arī dzejoļu cikla „Mēs” papildinātu variantu (2001-1012). ●●● Bērnu dzejoļu izlases *Bikibuks* pirmās 6 bilžu grāmatīņas ar vienu dzejoli katrā – *Jāņa Baltvilka Biki-buki*, *Friča Bārdas Bezdelīdzēns un zēns*, *Vilmas Delles Pieci kaķi*, *Ineses Zanderes Lelles raduraksti*, *Vika Bana bana un Jāņa Poruka Tracis*. ●●● LV pirmā taustāmā (taktīlā) grāmata neredzīgajiem – *Ineses Zanderes* krājums *Diegaburti*, kura tapšanu nodrošinājuši brīvprātīgie palīgi un ziedotāji. (vg)

PROZA – Pēc 5 gadu tiesāšanās pie lasītājiem nonāk dzejnieka *Riharda Bargā* izsprozas cikls *Tenkas*, kura publicētie fragmenti (2007) izraisa skandālu un tiesas procesu par cieņas aizskārumu, jo tas sevī ietver anekdotes par tēliem, kuru vārdi atgādina pazīstamu personu vārdus. ●●● Par *Andras Manfeldes* romānu *Dzimtenīte* skat. sadaļu „Scripta manent” (55. lpp.). ●●● *Ilzes Indrānes* stāstu krājumā *Divpadsmit logi* atrodami 12 neuzrakstīto romānu fragmenti. ●●● *Leldes Stumbres* atmiņas *Personīgi* esot viņas līdz šim lielākais veikums, atklājot savu radošo mūžu intīmu pārdzīvojumu un cilvēkattiecību vērojumu. ●●● *Bez robežām* noslēdz jaunās rakstnieces *Ilzes Liliānas Muiznieces* ciklu *Kaķu meitene*. ●●● Izsludinātais erotisko stāstu konkurss (2011), kurā iesūtīti 152 stāsti, noslēdzies ar LV pirmo erotisko stāstu grāmatu *Stāsti par TO*. ●●● Animāciju filmu veidotāja *Anša Bērziņa* jautrās „citas fantastikas” grāmatīņas *Pazibini spārniņus* galvenais varonis ir mazākā informācijas mērvienība bits, kas pazibinot spārniņus var kļūt par dzīvu biti un traukties romantiskos piedzīvojumos. ●●● Ņujorkā dzimušais un tur arī dzīvojošais mākslinieks un finanšu žurnālists *Aleksandrs Rozēns* pats piedalās LV klajā laistās bērnu grāmatu *Pārsteiguma ballīte Hūbertam* atvēršanā. ●●● *Astridas Lindgrēnas* piemiņas balvas nominants *Juris Zvirgzdiņš* *Runča Maurīcija piedzīvojums* apraksta īstena rīdzinieka un savas pilsētas patriota runča aizraujošos piedzīvojumus. ●●● Bilžu grāmatas *Pūces svinības* un dzejoļgrāmatu *Līze Analīze un citi slimnīcas skaitāmpanti* autore ir *Inese Zandere*. (vg)

DAŽĀDA SATURA – *Margitas Gūtmanes* ilgi gaidītā *Dzīve ir viens vella izgudrojums* – par dzejnieci *Veroniku Strēlerti* (1912-1995). ●●● *Kārļa Skalbes* mazdēla, *Zviedrijā dzīvojošā Andreja Lagzdīna* *Mani darbi un nedarbi* stāsta par bērnību un dzīvi pēckara gados Stokholmā, kā arī izaugsmi par veiksmīgu arhitektu. ●●● *Anitas Rožkalnes* biogrāfiskajā esejā par *Astrīdes Ivaskas* dzīvi *Lauva* dzejnieces personības tēlojumi savijas ar laikmeta šķērs-griezumu, un to īpaši papildina agrāk nepublicētas

dienasgrāmatas un vēstules. ●●● *Annas Velēdas Žīgures Viņi. Ceļā* turpinājumā *Viņi. Svešas pagalmos* sakopoti kara beigū stāsti par laiku, kas pavadīts DP nometnēs. ●●● Pavārgrāmata *Čaks virtuvē*, kurā iekļautas fotogrāfijas, dzeja, atmiņas, piezīmju lapiņas un receptu pieraksti, parāda iemīloto dzejnieku arī kā saimniecisku vīrieti, kam patīk pavārmāksla. ●●● Arī politiķe, diplomāte un mākslas zinātniece

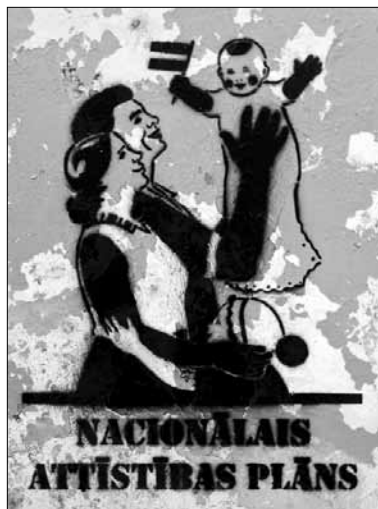
Sandra Kalniete savā 60. dzimšandienā izdevusi pavārgrāmatu *Prijaņiks. Debesmannā. Tiramisū*, izsekojot latviskās ēšanas tradīcijas un to maiņu laika gaitā. ●●● *Viktora Strauba Neziņas gadi* vēlta atmiņām par dzīvi gūstekņu nometnēs *Putlosā* un *Cēdelgemā*, par pirmajiem pēckara gadiem, kad autors strādā dažādās Vācijas slimnīcās, apprecas un gaida atļauju ģimenes izceļošanai uz ASV un pirms izceļošanas pusgadu strādā par kuģa ārstu. ●●● Atzinīgu darbu veikusi *Baiba Šuvcāne* *Libiešu krasta stāstos* – ar ciemu iedzīvotāju atmiņām, kas atspoguļo norises visos libiešu piekrastes ciemos laika periodā no 19. gs. beigām līdz pat 20. gs. beigām. ●●● *Otto Rolava* nepabeigtā autobiogrāfija, liels klāsts tulkojumu manuskriptu un arhīvu dokumentu ir kļuvusi par pamatu *Paula Bankovska* aizraujošai *Imanuela Kanta* tulkotāja biogrāfijai *Viens ar Kantu. Otto Rolava dzīve*. ●●● *Imantam* un *Rimantam Ziedoņiem*, 10 gadu laikā kājām izstāģējot *Augšēni* jeb *Leišmali*, radies turpinājums *Kurzemītei*, grāmata *Leišmalīte* aprakstot cilvēku, ciemu, baznīcu un ēku likteņus. ●●● Tuvojoties *Rīgas Vēstures* un *kuģniecības muzeja* 240 gadu jubilejai, *Juris Zvirgzdiņš* *Kad Muzejā iespīd Mēness jeb Tobiasss un draugi sargā Rīgas vēsturi* jautrā un mazliet briesmīgā piedzīvojumu formā stāsta bērniem par muzeju. ●●● *Kaspars Zellis* monogrāfijā *Ilūziju un baiļu mašīnērija. Propaganda nacistu okupētajā Latvijā: vara, mediji un sabiedrība (1941-1945)* analizē vācu okupācijas varas propagandas pūliņus sagūstīt cilvēku prātus, rosinot domāt par kolaboracionismu ar nacistisko režīmu, tā cēloņiem un rezultātu. ●●● *Padomju deportāciju pieminēšana Latvijā: Atmiņu politika un publiskā telpa* ir LU sociālās atmiņas pētnieku *Atmodas* laikā sāktu deportāciju pieminēšanas tradīciju ilgtspēju izvērtējums ar secinājumu, ka deportāciju piemiņa jāveido valstiski, jo notikumam aculiecinieku skaits samazinās. ●●● Vēsturnieks *Andris Grīnbergs* *Zemgales reģiona senās kulta vietās* apcer ceļotājiem vieglāk pieejamos un interesantākos, ar teikām, nostāstiem un leģendām visvairāk apvītos *Zemgales* akmeņus, kokus, avotus, kalnus u.c. objektus. ●●● *Lenvija Sīle* *Dailēs teātra IV studija. Parelēla pagātnē* stāsta par teātri ienākušo (1977) 14 talantīgo aktieru gaitām, viņu vidū *Varis Vētra*, *Andris Bērziņš*, *Esmeralda Ermale* u.c. Savukārt *Ingas Jērumas* *No Zentas līdz Zentai* ielūkojas *Valmieras* Drāmas teātra aizkulisēs

un aktrises un izrāžu vadītājas **Regīnas Devītes** dzīvē. (vg)

TULKOJUMI – Somietes Lāksonenas (**Heli Laaksonen**) dzejas izlasi *Kad gos smeī* Guntars Godiņš atdzejojis Vidzemes lībiskā dialektā un runas veidā, lai saglabātu dzejnieces dienvidrietumu somu dialekta iezīmes. ●●● Jūras virsnieka Beneta (**Geoffrey Bennett**) *Atbrīvojot Baltiju* (*Freeing the Baltic*) (tulk. Dainis Pozinš un Imants Breidaks) stāsta par maz zināmu, bet aizraujošu britu flotes vēstures posmu – darbību Baltijas jūrā (1919-1920), tā papildinot lasītāju priekšstatus par jauno valstu, sevišķi Igaunijas un Latvijas brīvības cīņām. ●●● Viena no dižākajiem epozas meistariem Ziemeļvalstīs, rakstnieka Hjella Askillsena (**Kjell Askilden**) noveļu krājums *Spainis pilns laika* Solveigas Elsbergas tulkojumā un sakārtojumā izdots norvēģiski un latviski, un tās varoņi ir gadu nastas bagāti cilvēki, kas prot mierīgā veidā atspoguļot savu iekšējo nemieru. ●●● Jāņa Elsberga tulkojumā iznākušas lietuviešu rakstnieka, dramaturga, kino režisora un folkloras kustības dalībnieka Landsberga (**Vytautas V. Landsbergis**) *Zirga Dominika mīlestība. Ābolu pasakas* (*Arkljo Dominyko meilē: Obuolių pasakos*) pieder pie tiem bērnu literatūras darbiem, kas interesanti dažādu vecumu lasītājiem. ●●● Beidzot pārtulkots jau 1970.-1980. gados publicētais izcilākā 20. gs. igauņu rakstnieka Krosa (**Jaan Kross**) vēsturiskais romāns četrās daļās *Stūrgalvības hronika* (*Kolme katku vahel*) (tulk. Maima Grinberga) – par 16. gs. notikumiem Tallinā. ●●● Irāņu izcelsmes amerikāņu rakstnieces Amirrezvani (**Anita Amirrezvani**) pirmo romānu *Ziedu asinis* (*The Blood of Flowers*) par notikumiem 17. gs. Persijā, kas nekavējoties izpelnījās plašu ievēribu visā pasaulē, latviskojusi Māra Poļakova. ●●● Pirmais un vienīgais Konana Doila biedrības un mantinieku atzītais turpinājums sēra Artura Konana Doila darbiem par Šerloku Holmsu – Horovica (**Anthony Horowitz**) *Zīda nams* (*The House of Silk*) saņēmis jūsmīgas lasītāju atsauksmes (tulk. Zane Rozenberga). ●●● Amerikāņu poststrukturālisma filozofe, dzimtes un seksualitātes pētniece Batlere (**Judith Butler**) grāmatā *Dzimtes nemiers* (*Gender Trouble*) (tulk. Dita Ābola) polemizē ar daudziem izciliem teorētiķiem – psihoanalīzes klasiķiem, feminisma klasiķiem un poststrukturālisma pīlāriem. ●●● Norvēģu kulta rakstnieka Lū (**Erlend Loe**) romāns *Mulejs* (*Muleum*) (tulk. Jolanta Pētersone) veidots dienasgrāmatas formā un tajā savijušies smieklī, eksistenciāli jautājumi un dzīvības apliecinājums. ●●● Izcilā krievu rakstnieka **Leva Tolstoja** nāves apstākļi vēl vienmēr ir leģendām vīti, bet **Pāvela Basinska** (**Павел Басинский**) *Levas Tolstojs. Bēgšana no paradīzes* (*Лев Толстой: Бегство из рая*) (tulk. Liene Akmens) sola noslēpuma atrisināšanu, pamatojoties uz vēsturiskiem materiāliem. (vg)

M Ū Z I K A – **Egils Siliņš** Beidzīgā debitē (4.XII) ar skaitā

90. lomu (Friedrich von Telramund) savu iestudēto tēlu klāstā Vāgnera *Loengrinā* (*Lohengrin*), aprīlī atgriežoties Ķīnā ar titullomu Vāgnera *Klīstošajā holandieši* (*Der fliegender Holländer*). „Baltais flīģelis” savukārt ļaiz klajā (21.XII) CD ar basbaritona ieskaņotām Šūberta un Riharda Štrausa dziesmām. ●●● Mecosoprāns **Elīna Garanča** pēc debijas māmiņas lomā (2011 rudenī) atgriezies uz skatuvēm lieliskā formā – Kalifornijā (Santa Monica College, 23.X), LNO (29.XII) un Lielajā gīldē (30. XII), kamēr soprāns **Kristīne Opolais** debitē Ņujorkas Metropolitenā Pučīnī *La Rondine* (Bezdelīgā) (NRA 10.XII). ●●● **Ņujorkas Latviešu kora** (ŅLK) Rīgas skaņu studijā ierakstītajā CD *Ziemassvētku kantātes nr. 5* (diriģ. **Andrejs Jansons**) skan **Ēriks Ešenvalds**, **Valts Pūce** un **Aldonis Kalniņš** kopā ar jauniešu kori „Balsis”, RLB kamerkori „Austrums”, LNO kamerorķestri un 7 solistēm. ●●● ŅLK un „Balsu” ieskaņoto *Christmas Joy in Latvia: Latvian Christmas Cantatas* (Albany Records) žurnāls *Rolling Stone Music* (19.XII) iekļāvis visu laiku 25 labāko Ziemassvētku CD vidū: *visskaistākais, kāds jebkad dzirdēts... modernā un senā, kristīgā un pagāniskā savienojums tirā Baltijas vokālā manierē*. ●●● Britu „Toccata Classics”, kas savulaik ļaiz klajā Pētera Plakida autordisku, izdevusi **Jāņa Mediņa** (1921-1963) **24 Dainas**, kuru ieskaņotājs, pianists/komponists/ muzikologs **Pouels (Jonathan Powell)** tās ierindo 20. gs. interesantāko un pārliecinošāko klavierciklu vidū, kamēr *The Guardian* izceļ (11.XI) CD oriģinalitāti un **Pouela** kaismīgo interpretāciju. ●●● **Čikāgas piecišu** pirmajā DVD iekļauts 50 gadu jubilejas koncerts LNO un **Igora Lingas** veidotā dokumentālfilma. ●●● **Latvijas Nacionālais simfoniskais orķestris** sniedz 9 koncertus (1.-17. XII) Osakā, Nagojā, Tojamā, Šīgā, Fukuokā un Tokijā (diriģ. **Tomomi Nišimoto**), cita vidū, ar fragmentiem no Mocarta *Die Entführung aus dem Sarail* un Humperdinka (Engelbert Humperdinck) *Hānsel und Gretel*, Bēthovena 5. simfoniju, Johana Štrausa Jr. *Frühlingstimmen* (Pavasara balsis), bet lietuvieša **Roberta Šervenika** vadībā – Bēthovena Egmontu, Brāmsa 1. simfoniju un Šopēna 1. klavierkoncertu. ●●● Sadarbībā ar *Soundstreams* mūzikas b-bu **Latvijas Radio koris** (2012.XI) sniedz pa diviem laikmetīgās mūzikas koncertiem Toronto un Ņujorkā – jaunās komponistes **Santas Ratnieces** *Hora horo hata hata* (2008), kanādiešu komponista **Gotama (Nic Gotham)** *The Fool by the Roadside* (Muļķis ceļmalā) u.c. *Nav cits tāds koris ar tik baltām, tīrām, nevirbrējošām un taisnām balsīm, kā šī briljantā latviešu grupa no Rīgas – tā savā laikā britu *The Independent**. ●●● ASV Minesotas Šūberta kluba koncertā (28.X) muzicē vijolniece **Baiba Skride** un viņas māsa, pianiste **Lauma**, bet vijolniece **Una Tone** – Minesotas Latviešu kocertapvienības sarīkotā (14.X) koncertā. ●●● Kā vēsta *Latvija Amerikā* (22.-29.XII), pašreizējais Novosibirskas operas mūzikas direktors **Ainārs**

Juris Utāns. *Zelta laikmets*. 1. 2009.

Rubikis pie Toronto Simfoniskā orķestra diriģenta pulsts vadījis (5.-6.XII) Čaikovska mūzikai veltītu programmu – *Gulbja ezeru*, 1. simfoniju (*Ziemas sapņi*) un reti dzirdamo 2. klavierkoncertu. ●●● Daugavpili izdotais (11.X) rokgrupas **Dabasu Durovys** 2. albums *Styķļu Vītā Skaņa* izeļas ar stipru Latgales dzejnieku (Ontona Slišāna, Valentīna Lukaševiča u.c.) ietekmi. (re)

TĒĀTRIS / DEJA – Ņemot par paraugu *Occupy Wall Street* kustību, viens no *Dirty Deal Teatro* š.g. izrāžu cikliem – *Okupē Rīgu* – skar būtiskus sociālpolitiskos jautājumus – pirmā izrāde *Nacionālais atbilstības plāns* (dramaturgs Jānis Balodis) (1r 1.XII). ●●● Polijas prezidents **Bronislavs Komorovskis** vizītes laikā Rīgā (23.XI) kā vienu no LV simboliem un vērtībām nosaucis režisoru **Alvi Hermani**. ●●● Somijas pilsētā Tampere par Čaikovska *Riekstkoža Latvijas Nacionālā baleta* izpildījumu (30. XI-2. XII) jūsmo vairāk nekā 10 000 skatītāju. Seko vērienīgs LNB 90. jubilejas koncerts LNO (15. XII) un turneja (2013. I) uz Spānijas Seviļu (Sevilla) ar Adāma (Adolphe Adam) *Giselle*. ●●● Kalifornijā *mazais teātris sanfrancisko* izrāda Tomsona (**Ernest Thompson**) *Pie Zelta ezera* (*On Golden Pond*). ●●● **Alvja Liepiņa** lugā *Klaidoņa lūgšana* (rež. Vāris Brasla), kam pamatā **Gunāra Janovska** romāns *Balsis aiz tumsas*, galvenais tēls Arturs – trimdnieks, klaidonis vai citu mutē „laipni” dēvēts par bastardu – ir neseno vēstures sadursmju upuris, kurš savas dienas pavada garā vājo iestādē Anglijā (skat. *Brīvā Latvija* 15.-21. XII). (re)

TĒLOTĀJMĀKSĻA – Jelgavā atklāj (20. X) tēlnieka **Kārļa Īles** piemiņas zīmi populārajai latviešu dziedātājai, jelgavniecei **Norai Bumbierei** (1947-1994). Tās pamatā populārās Raimonda Paula dziesmas vārdi *...sadedz, savu balsi meklējot*. ●●● Ģederta Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejā izstāde *No 50 līdz 90* godā 2012. gada māksliniekus, kuriem jubilejas gadskaitlis beidzas ar nulli – 50-gadniekus Jelgavas Mākslas skolas pedagoģi/gleznotāju **Baibu Ūlandi**, ādas apstrādes mākslinieci **Ilizani Grīnbergu**, kura par savām somām Latvijas mērogā 2012. g. saņēma galveno balvu dizainā, un rotu meistaru **Gintu Strēli**; 70-gadniekus keramiķi **Valdu Semani**, pastelgleznotāju **Maritu Landau** un gleznotāju **Mārci Stumbri**, kurš izdevis savu darbu albumu; 80-gadnieku, vienu no aktīvākajiem māksliniekiem **Gunāru Ezeriņu**, kam ar Jelgavas pilsētas domes finansiālu atbalstu izdota **Māra Branča** grāmata *Gleznotājs Gunārs Ezeriņš*; 90-gadnieku keramiķi **Albertu Blūmu**, Jelgavas keramikas tradīciju turpinātāju un

kopēju, daudzu jaunāku paaudžu keramiķu skolotāju, kurš padomju okupācijas gados kā bij. Latviešu leģiona cīnītājs bija spiests piekļust – viņš baidījās savus darbus izstādēs rādīt vienīgi ar savu vārdu, pierakstot par līdzautoru radinieku Augustu Blūmu vai pat slēpjoties aiz sievas Rasmus vārda. Šī jubilejas izstāde pēc ilgiem gadiem ir viņa pirmā iznākšana tautas priekšā. ●●● Izvērtējot 2012. g. 3. ceturkšņa notikumus Latvijas vizuālajā mākslā, Purvīša balvas neatkarīgo ekspertu darba grupa nominē tekstu grupu **Orbīta, Sigitu Dauguli** [skat. *JG262*(2010):11,44, 53-54], **Krišu Salmani**, **Kati Krolli**, **Ati Jēkabsonu** un **Māriti Guščiku**, kamēr 4. ceturksnī balvai izvirzīti **Andris Breže**, **Miķelis Fišers**, **Artūrs Virtmanis** (35. lpp.), **Paulis Liepa** un **Igors Dobičins** [skat. *JG261*(2010):38-44], bet pērngada pašās beigās **Purvīša balvas 2013 finālam** nosaukti 8 kandidāti – **Harijs Brants**, **Andris Breže**, **Ivars Drullis** (*JG261*), **Andris Eglītis**, **Miķelis Fišers**, **Andrejs Grants**, **Gļebs Panteļejevs** (*JG261*) un **Krišs Salmanis**. ●●● LNMM „Arsenālā” tēlnieka **Bruno Strautiņa** personalizstāde *Laiķa pasāžas*. Viņš pārstāv paaudzi, kura pag. gs. 70. gados sāk apvērsumu Latvijas un Baltijas tēlniecībā, gan paplašinot tēmu loku un izceļot formas un materiālu estētisko vērtību, uzturot spēkā latviešu mākslai un kultūrvidē raksturīgās tradīcijas, gan eksperimentējot un dažādojot materiālu apstrādes tehnoloģijas. Sevišķi populāras bija viņa medaļas, veltītas rakstniekiem, dzejniekiem un māksliniekiem – **Aleksandram Čakam**, **Voldemāram Irbem** un citiem. ●●● Ar izstādi **Gleznas LNMM atzīmē** (2012.1. XI-2013.31. I) **Ģederta Eliasa** 125. gadskārtu, rādot gan atzītu meistardarbu, gan mazāk zināmu gleznu izlasi. ●●● Turpat skatāma **Miķeļa Fišera** personalizstāde *Lielviela*, kas, kā lasāms presē, *veidota kā ceļazīme skatītājam pa Fišera iecienītākajām alternatīvajām realitātēm, un tajā ietilpst Zemes ekstrēmo ezotērisko ainavu apmeklējums, apziņu paplašinošas šamaniskas vīzijas, pelde Lielo Kosmisko Paradoksu vannās, kā arī konfrontācija ar patieso lietu kārtību savvēstības teoriju stindzinošajā gaismā*. Viņa pirmie iznācieni publikas priekšā bija visai skandalozī. ●●● Attiecības ar reālo un vienmēr mainīgo cilvēku veidoto pasauli *La Biennale di Venezia* (2013.1. VI-24. XI) atklās **Kaspars Podnieks** un **Krišs Salmanis** – abi strādā fotomākslā, video, instalāciju, animācijas un grafikas jomā un ir piedalījušies starptautiskās izstādēs – tā vēsta Laikmetīgās mākslas centrs *kim*. ●●● **Jura Utāna** izstāde *Utāns glezno un uzvar!* (Arsenālā) liek domāt, ka māksliniekam nav nekā svēta, viņš spēj pasmieties par visu, sabiezinot

krāsas, bliezt ar kulaku pa mūsu vārigākajām vietām, nevienu nežēlojot, ieskaitot sevi. (mb)

F I L M A – Dzintras Gekas *Gvido Zvaigzne* – par krievu specvienību nāvīgi ievainoto (1991.17.) filmoperatoru – Patras filmu festivālā Grieķijā ieguvusi apbalvojumu kā *Labākā dokumentālā filma*. ●●● Saeimas vairākums pēc NA rosinājuma stiprināt nacionālo garu piešķir dažus desmitus tūkstošus latu **Jāņa Lejiņa *Zimoga sarkanā vaskā*** (rež. Virdžīnija Lejiņa) un **Aleksandra Grīna *Dvēseļu puteņa*** (rež. Armands Zvirbulis) ekranizācijai. ●●● Topošais kinoprojekts ***Namejs*** tiek veidots pēc **Laimoņa Pura** romānu tetraloģijas ***Deģošais pilskalns, Krusts pār pilskalnu, Tāļajos pilskalnās un Sūrābele virs pilskalna*** motīviem Livonijā un Lietuvā 13. gs. otrajā pusē. ***Latvijas neatkarības atgūšanas laikā par tautas vienotības simbolu kļuva Lāčplēsis. Šobrīd mēs redzam, ka ir pienācis Nameja laiks, jo tieši viņš ir tas Latvijas vēstures varonis, kurš centās tautu vienot, mirstot atzīdams, ka dzīvē svarīgākais ir, nevis ciņa pret (ienaidnieku), bet ciņa par (savu saimi un tautu)*** – tā rež. **Māris Martinsons**. ●●● ***Grāmatnieku gadsimts*** (rež. **Zigurds Vidiņš**) veltīts **Jānim Rapam** (1885-1941) un viņa laikmetam – sākot ar cara Nikolaja II vizīti Rīgā (1910) līdz pat Rapas pašnāvībai īsi pirms Maskavas okupācijas spēku diriģētajām deportācijām. ●●● Francijas-Vācijas mākslas/kultūras TV tīkls arte.tv veltī slavinošus vārdus Rīgai – ***mazajai ziemeļu Parīzei***, par ko stāsta kordiriģents **Ints Teterovskis**, operdiva **Kristīne Opolais** (***LNO jūtos kā senā baznīcā, kur mani pārņem pārpasaulīga sajūta***), latviešu un krievu kultūru sinerģijā uzaugušais dzejnieks **Sergejs Timofejevs**, arhitekti **Jānis Krastiņš** un **Zaiga Gaile**, kurus satrauc nevērība pret vēsturisku ēku patieso vērtību. Pērngada Lāčplēša dienā intervētājs redzams Daugavas krastmalā, kur simtiem cilvēku iedez svēcites un kopīgi vienojas dziedāšanā, pieminot valsts brīvības cīņas. ●●● ***Gofa straume zem leduskalna*** (rež. **Jevgeņijs Paškēvičs**) saņem „Lielo Kristapu”. ●●● Toronto 37. Starptautiskajā filmu festivālā (TIFF 6-16.

IX) izrādīts Daugavpils apkārtnē studijas „Rija” uzņemtā **Latvijas/Vācijas/Nīderlandes/KF/Baltkrievijas kopražojums *Miglā*** (***In The Fog*** - rež. **Sergejs Ložņics**), kam pamatā baltkrieva **Vasila Bikava** (Васіль Быкаў, 1924-2003) stāsts par nodevību un amorāliem apstākļiem partizānu cīņu laikā. ●●● Žurnālista **Ginta Grūbes**, dzejnieces **Ineses Zanderes**, žurnālistes/tulkotājas **Ievas Lešinskas**, TV režisores **Ilzes Turkas** veidotā TV dokumentālfilma ***Latvietis runā*** parāda latviešu valodas un sabiedrības savstarpējo ietekmi un nākotnes perspektīvas. ●●● Rež. **Aigars Graubes** un producenta **Andreja Ēķa** – viņu kontā, citu vidū, ir augsti novērtētā ***Baiģā Vasara*** un ***Rīgas Sargi – Sapņu komanda 1935*** vēsta par laiku, kad ***The League of Nations*** (Tautu savienības) dalībvalstis mēģina pieturēties pie ASV prezidenta **Vilsona** (Woodrow Wilson) principiem, lai turpmāk starp lielvalstīm nesaprašanās tiktu atrisinātas pie galda vai kādā forumā un, ja jāspēkojas, tad nevis kara laukā, bet sporta laukumā, konkrēti, ASV jūrnieku Eiropā atvestā basketbola laukumā, kur 1. Eiropas basketbola sacensībās uzvar **Valdemāra Baumaņa** vadītā Latvijas komanda. Plānots filmu dublēt angļu valodā – ***Dream Team 1935*** – tā vēsta (27.XI) laikrakstam ***Latvietis*** (turpmāk LL) LR goda konsuls Ņujorkā **Daris Dēliņš**. (re)

TRADĪCIJU VEICINĀŠANA – Aida Rancāne, Andris Kapusts u.c. kopā ar Rīgas folkloras kopu ***Grodī*** vada 14. Starptautisko Masku tradīciju festivālu (2013.18.-19.II) un jau pirms tam (4.XII) Kara muzejā **ZALŠA *Dzīvesziņas skolas*** Gadskārtu mācības ietvaros vairo interesentu zināšanas par maskām un maskošanos. ●●● Biedrības „Latgaļu sāta” ziemas apkārtrakstā vēsts par 9. Koklētāju saietu Viļānu novada Dekšāres pag. Madžuļos, savulaik etnogrāfisko kokļu meistara **Donata Vucyna** (***Kur kokle, tur koklētājs, kur koklētājs, tur brīvs gars***) mājvietā, kur interesenti **Latvītes Podiņas, Aivara Zariņa** un **Daiņa Mjartāna** vadībā apgūst kokļu spēles pamatus. Pa laikam **JG** redzētais **Dainis** uzteic daudzu skolas vecuma jauniešu un studentu piedalīšanos: ***tas vieš cerību, ka***

Biedrības ***Latgaļu sāta*** 9. Koklētāju saietā Viļānu novada Dekšāres pagasta „Madžuļos” (2012)

ir nodrošināta etnogrāfiskās kokles spēles pārmantojamība, ka tā ir paliekoša kultūras vērtība, tajā pat laikā paužot nožēlu par mazo dalībnieku skaitu no Latgales. Spraigi tiek debatēts par tradicionālās kultūras un baznīcas saskari, par to, vai koklei pienākas skanēt dievnamos, izklaides vietās un citur. (re)

SCRIPTA MANENT – Sērijā *Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas vēstures institūta disertācijas* izdotā LMA MVI vadošās pētnieces, Vācijas Akadēmiskā apmaiņas dienesta un Latvijas Kultūras fonda stipendiātes, rakstu krājuma *Māksla un politiskie konteksti* (Rīga: Neputns, 2006) sastādītājas **Dainas Lāces** (dz. Priedola) monogrāfija *Pirmais Rīgas pilsētas arhitekts Johans Daniels Felsko (1813–1902)* (Rīga: LMA MVI un Mākslas vēstures pētījumu atbalsta fonds, 2012. 384 lpp.), kas publicēta ar VKKF, Rīgas domes, „Rīgas pilsētas arhitekta biroja”, Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas un *M.C.A. Böckler – Mare Balticum-Stiftung* (Vācija) finansiālu atbalstu, ir pamatīgs pētījums par pirmo diviem gs. dzimušo mūrnieka dēlu Felsko (**Johann Daniel Felsko**), pirmo, akadēmisko izglītību (Kopenhāgenā) un pilsētas arhitekta amata nosaukumu ieguvušo Rīgas būvmeistaru, kura radošā darbība no 19. gs. 40. līdz 70. gadiem atklāj neogotikas, neorenesanses un apaļloka stila ienākšanu un attīstību tolaik Krievijas impērijas lielākajā Baltijas jūras ostas pilsētā. Balstoties uz arhitektūras pieminekļu, arhivāliju, publicēto avotu, zinātniskās literatūras un salīdzinošā materiāla studijām gan Latvijā, gan ārvalstīs, Dr. Lāces detalizētais, bagātīgi ilustrētais pamatdarbs (kop-savilkumi angļu un vācu val.) ar dažādiem palīgrādītājiem ļauj iepazīt Rīgas izaugsmi no salīdzinoši nelielas pilsētas, kur ēkas cēla pēc paraugfasādēm, par metropoli ar krāšņu, reprezentatīvu un vēsturisko stilu iedvesmotu fasāžu dekoru. Izcils piemērs ir Vecā Sv. Ģertrūdes baznīca. ●●● Literatūrpētnieks, grāmatnieks, kultūrvēsturnieks, LZA goda doktors, TZO kavalieris **Ojārs Zanders**, autors vairāk nekā 1 000 rakstiem par latviešu un cittautu kultūras mantojumu un grāmatniecību un grāmatām *Tipogrāfs Mollins un viņa laiks* (1988), dzejkrājumam *Dažādu gadu balsis* (1999), *Senās Rīgas grāmatniecība un kultūra Hanzas pilsētu kopsakarā* (13.-17. gs.), *Gadsimtu siluete Rīgas bruģakmeņos* (2002), *Vidzemes baltajos lielceļos* (2006), *Ko Kurzemes meži un jūra šalc* (2012) – kam pērn-gada beigās pievienojas *Zaļajā Zemgalē raugoties* (2012) ar aptuveni 40 gadu ilgumā tapušiem rakstiem, apcerēm, dzejoļiem. Cita vidū uzzinām, ka **Rainis** nav bijis pirmais *Fausta* latviskotājs – *Rotā* (1886:383), lūk, iespiesta kāda vārdā neminēta tulkotāja Grietiņas dziesma, kādu daļu (kas gan noklūdusi) esot pārtulkojis arī Esenbergu Jānis (1862-1890), neiespiests palicis teātra vajadzībā E. un J. Jaunzemju tulkotais *Fausts* un, kā apgalvojis Jānis Poruks, kāds viņam rādījis (1895) Ernesta Dinsberga tulkotu *Faustu*, rakstītu ar roku drukas burtiem.

(skat. arī **Marcianas Krauzes** apskatu *LA.lv* 28.XI). ●●● Par pētnieku maz aplūko to suitu izloksni LU Humanitāro zinātņu fakultātes (LUHZF)/Latvijas Skolotāju korporācijas paspārnē izdota (10.XII) *Suitija* ar pirmo un pagaidām vienīgo nopietno aprakstu par Alsungas izloksnes dinamiku (ar sulīgiem piemēriem un suitu/suitemu dižpiedzīvojumu nostāstiem). Filol. zin. doktore **Vilma Kalme**, **Lidija Jansone** („Gudenieku sievas” vad., TZO) un **Ilga Leimane** („Suitu sievas” vad., TZO) tekstus papildinājušas ar audiovideo disku. ●●● Tajā pašā dienā LU prof. **Janīnas Kursītes** 60 gadu jubilejai par godu LU apgāds laiž klajā *Festschrift – LUHZF rakstu krājumu Inkluzīvi* ar 40 autoru (no 9 valstīm) rakstiem par trimdu un neatkarību, radošām personībām un valodas politiku Latvijā, par aizmirsto, bet pasauleslavēno latviešu fotogrāfu Jāni Doredu, par prūšiem, zemgaļiem un kurseņkiem, Latvijas poļiem, Baltijas krieviem, par japāņiem, par to, ko lietuvieši domā par latviešiem (un otrādi), par raganām, latviešu buramvārdiem un vēl un vēl. ●●● **Andras Manfredes** 7. grāmata, Raimonda Gerkena un LRS oriģinālo romānu konkursā apbalvotais romāns *Dzimtenīte* (Biedrība „Literatūras Kombains”, 2012) nav par kandžu, bet gan, rakstnieces pašas vārdiem, *par dzimtenes zaudēšanu: Sievietes pusmūžā atstāj savus bērnus, pašas sen vīru atstātas, dodas pelnā un nonāk Skotijā. Kā viņas iztur vai neiztur, zivju fabrikā apsaldētām rokām un olnīcām. Kas tad ir „Dzimtenīte”? Mīļvārdiņš? Līdz pat niecībai un pilsim pamazināmā forma, varbūt spirtots, dvēseles sāpēm paredzēts dzēriens, vai tomēr – Dzimtene, no vārda – dzimt, izaugt un palikt.* Un vārdkopa no atsauksmes tīmeklī: „*Dzimtenīte*” cērt kaklā. Pie pēdējām rindām pat sakodu zobus un noriju sāļuma kamolu. ●●● Džoisas (**James Joyce**) latviskotājs (Vāsterās: Ziemeļblāzma, 1960) **Dzintars Sodums** par redaktoru „pārcēntību” Rīgā iznākušajā *Ulisa* 2. izd. (Liesma, 1993) spļaudījās, un ne tikai. Tādēļ 3. izd. (Rīgā: Liepnieks un Rītums, 2012. 752 lpp.) redaktors Arturs Hansons izrāda slavējamu pietāti pret oriģināltulkojumu. *JG* ir vienis prātis ar *Laika/Brīvās Latvijas kritiķi Eduardu Silkalnu* (15.-21.XII) – Sodums būtu pelnījis sava vārda nodrukāšanu jau uz vāka vizmaz tikpat lieliem burtiem kā *Džeimsa Džoisas vārds!* [uz grāmatas muguriņas]. (re)

I Z G L Ī T Ī B A – Pēc CSP datiem vispārīzglītojošās skolas ar latviešu mācību valodu (2011./2012.) LV apmeklējuši 134,5 tūkstoši bērnu, bet skolas ar krievu mācību valodu – 45,4 tūkstoši. ●●● Ar 144 balsīm (no 185) uz 4 gadiem jaunievēlētā LZA prezidenta **Ojāra Spārīša** (skat.43-45 lpp.) uzskatā LV izpildvara ir attālinājusies no sabiedrības – *no strādājošajiem, no izglītības sabiedrības, no zinātnes sabiedrības un kļuvusi kaut kādā mērā par augstāko varu, jo ar „budžeta šķērēm” diktē visai pārējai Latvijai, kā tai strukturēties un kā tai dzīvot, kamēr IZM plānos saskatāma darbības imitācija, jo*

jau 2011. g. LZA veica zinātnisko institūtu efektivitātes izvērtējumu un iesniedza to IZM, taču tas tiek noklusēts (leta.lv 2013.11.1). ●●● Latvijas Mākslas akadēmijas rektora amatā atkārtoti apstiprināts starptautiski atzītais gleznotājs, prof. **Aleksejs Naumovs** (diēna.lv 5.IX). ●●● Konferencē „Reģionālā identitāte un dzintars” LU (3.XII) eksprezidente, LU Humanitāro zinātņu fakultātes Folkloristikas un etnoloģijas katedras prof. **Vaira Viķe-Freiberga**, kura šim tematam pievērsusies jau apceru krājumā *Dzintara kalnā* (Montreālā, 1989), norāda, ka dzintars, tāpat kā romantiķu „Gaismas pils”, ir saistīts ar tautas pašapziņu, piem., trimdas latvieši aizrāvās ar dzintara valkāšanu, lai apliecinātu patriotismu. Bet kādēļ dzintars minēts tikai aptuveni 100 dainās? – Lūk, tālab, ka 13. gs. *Teitoņu ordenis ar likumu aizliedza paturēt dzintarus*, kas mitoloģiski asociējas ar Zevu, bet latviešu folklorā – ar Pērkonu. ●●● Cita vidū, kā vēsta **Anda Burve-Rozīte** (*Ir* 14.XI), kinorežisore **Laila Pakalniņa** dokumentālā filmā *Picas* stāsta par savu meitu, kura studē maģistrantūrā Amsterdamas U.: *Es redzu, ka patriotisms viņā ir gan no ģimenes un draugiem Latvijā, gan cilvēkiem, kurus viņa satiek tur. Uz kopmītnu istabiņas durvīm Annai ir uzraksts „I Love LV”, pie gultas piekārts Latvijas karogs. Arī studentiem no citām valstīm ir karogs. Tu neesi no valstiņas bezvārdītes. Čehs lepojas, ka ir no Čehijas. Spānis – ka no Spānijas. Un Anna lepojas, ka ir no Latvijas. Kad Amsterdamā abas skrējām maratonu, viņas kopmītnu biedri bija sazīmējuši plakātus, pie istabas durvīm piesprauduši zīmīti: Anna, parādi Amsterdamai, kas ir latvieši!”* ●●● Harvarda U. pētījumā secināts, ka Latvijas, Čīles un Brazīlijas studentu sasniegumu rezultāti pārsniedz trīs reizes ASV studējošo, bet divas reizes Portugāles, Honkongas, Vācijas, Polijas, Lihtenšteinas, Slovēnijas, Kolumbijas un Lietuvas studentu rezultātus. (*HuffPost* 29.XI). (re)

D I A S P O R A – Ārlietu ministrs **Edgars Rinkēvičs** intervijā LNT raidījumam „900 sekundes” precīzi norāda, ka tautiešiem dzīve ārzemēs nebūt

nav tik skaista un salda kā izskatās – bieži vien vajadzīga psiholoģiskā palīdzība, nespēja izturēt spriedzi noved pie pašnāvībām. Tādēļ svarīgi ir saglabāt saikni ar tautas brāļiem/māsām ārzemēs (*kasjauns.lv* 22.XI). ●●● Un Rīgā dzimušais bij. „trimdas letiņš”, viens no galvenajiem JG ierīpinātajiem un šobrīd LOM stūrētājiem, **Dr. Valters Nollendorfs** (kopš 1996 atkal rīdzinieks), intervijā **Kalvim Bormanim** (*tvnet* 24.XI): *Pats svarīgākais ir uzturēt [aizbraucēju] pozitīvo saiti ar Latviju... Lielais jautājums ir kāda būs viņu attieksme pret Latviju un Latvijas attieksme pret viņiem. Tur ir jābūt ļoti pozitīvai attieksmei: „Labprāt gaidīsim jūs mājās un labprāt darīsim visu, lai jūs atgriešanos atvieglotu.”* ●●● *Negribu vainot vai aizskart nevienu prombraucēju, kas, mūsu ekonomiskās vadības kļūdu nocītiņš un pakļāvis pašā mazvērtības izjūtām, pametis Latviju, bet kādam jau būs jāatbild Dieva vai vēstures priekšā par tiem vairāk nekā 200 000 cilvēku, kas tagad, miera laikā, ir devušies trimdā... visiem un katram aizbraucējam tomēr vajadzētu padomāt: kā Latvija iztik bez manis? Un kā es iztikšu bez Latvijas? Un kas es tur, svešumā, būšu? Salašņa!* – tā sarunā ar **NRA** (27.XI) advokāts, vairāku grāmatu autors **Andris Grūtups** ●●● Sagaidot Latvijas 94. gadskārtu, plaša izstāde *Tukumā Bēgļu ceļi – stāsti un priekšmeti* veltīta tiem vairāk nekā 150 000 latviešiem, kuri II Pasaules kara beigās nevis „emigrēja” (kā apgalvo nezinīši), bet bēga pa kaklu pa galvu Rietumu virzienā, dibināti baidīdamies no Maskavas varas represijām, un kuru viena daļa saglabāja latviskumu, pateicoties izturībai, neatlaidībai, dzimtenes mīlestībai. (re)

LATVIJĀ – AR SKATU SENDIENĀS – Romā Etrusku muzejā (Villa Giulia, 11.-16.XI) rīkotajā Baltijas nedēļā *Dzintara gaismā: Dzintara zemju atklāšana – Lietuva, Latvija, Igaunija* (patrons – Itālijas prezidents **Giorgio Napolitano**), citu sarīkojumu vidū, atklāj Kembridžas (Cambridge) U. prof. **Māras Kalniņas** grāmatu *Ancient Amber Routes: From Riga to Byzantium* (Senais Dzintara ceļš: no Rīgas līdz Bizantijai). ●●● Ziemsvētku

Paula Jaunzemja un Jura Pogas memoriāls *Putenī Torņakalnā*

Foto: Edijs Pālenis

tradīciju vēstures pētnieki Vācijā, kā vēsta <www.dapd.de>, <www.n-tv.de> u.c. aģentūras, nešaubīgi atzinuši, ka pirmo rotāto Ziemsvētku eglīti uzstādījuši Rīgā (1510) vācu tirgotāji un pēc ceremonijas sadedzinājuši, atzīmējot Jēzus dzimšanu un aicinot atgriezt siltāku laiku. (re)

LATVIJĀ – AR SKATU VIŅDIENĀS –

Pie **Tornakalna** dzelzceļa stacijas, no kurienes tūkstoši tika deportēti uz Sibīriju, atklāta (3.XII) tēlnieku **Paula Jaunzemja** un **Jura Pogas** Komunistiskā teroru upuru pieminekļa **Puteni** 2. kārtā. ●●● Abu minēto skulptūra **Pieta** Latvijas upuriem pērn gada beigās atklāta arī Karagandā, t.d. **Karlagā** Kazahstānas stepēs, kur jau atrodas 20 valstu iepriekš uzstādīti pieminekļi no čekas rokas bojā gājušajiem savu valstu pilsoņiem. ●●● Uz **Aizputes** un **Kuldīgas** novadu robežas Turlavas pagasta Ķīkuros atklāts **piemineklis partizāniem**, kuri cīnījās pret Maskavas okupācijas spēkiem Kurzemes mežos (1945-1956) (*kasjauns.lv* 26.XI). ●●● Pētniecisku rakstu krājumā **Padomju Savienības nodarītie zaudējumi Baltijā** (2012) mūsu un ārvalstu speciālisti konstatē, ka Latvijai nodarīti ne daudz vairāk par 10 milj. cilvēkgadu **tiešo zaudējumu** (deportācijas, Abrenes pievienošana Krievijai, Černobiļas atomelektrostacijas avārija, bēgļi kara beigū posmā, padomju bruņotajos spēkos kritušie Afganistānā), bet **netiešo** – 20 milj. cilvēkgadu. Vairāk nekā 600 000 PSRS armijā mobilizēto iedzīvotāju nav strādājuši tautas labā, lielam skaitam deportēto sieviešu atņemta iespēju dzemdēt bērnus, ~90% no rūpnīcām izpildījušas militāros pasūtījumus (pat maizes kombināti, farmaceitiskās, zeķu, sērkociņu u.c. fabrikas) un arī ienākumi (algas, pensijas, budžeta ienākumi) būtu trīs reizes lielāki, nekā tie ir pašreiz. Milzu zaudējumi nodarīti apkārtējai videi. *Aizejiet pie Olaines dīķiem un pastaigājiet apkārt. Tur var visus Olaines narkomānus apsēdināt apkārt, lai viņi varētu apreibināties, ironizē vēsturnieks Ilgonis Upmalis* (lr 7.XII). ●●● Rīgā (6.XII ES mājā) atvērta **Dzintras Gekas** *The Children of Siberia* 2. sēj. (tulk. Amanda Jātniece, Kārlis Streips, Gunna Dickson, Margita Gailītis, Laima Dimiševska, Maija Dreimane, Uldis Bruns). *Esam ES, un mums svarīgi, lai traģēdiju, ko pārdzīvojuši no Latvijas uz Sibīriju aizvestie bērni, Eiropā izlasītu* – tā Geka intervijā LL (6.XII), kur ievietoti arī daži grāmatas fragmenti, piem.: ...Domājām, ka atpakaļ netiksim... Daudzi pa ceļam turp nomira, tos izmeta ārā pa durvīm. Mēs neko sliktu nebijām darījuši.. Nemūžam nepiedošu! Nekad... Papis žēl, māsas nomira... Mamma's kapam varu uzlikt puķīti, bet tēvam... Laimīgs, kas Dzimtenē. (re)

LATVIJA – AR SKATU MŪSDIENĀS – Demogrāfs **Ilmārs Mežs**: laimes liedams, izlāju līgzdu, izteikdams cerību, ka šogad tajā iedēs zelta oliņas, pirmos latu miljonus dzimstības veicināšanai. *Manas uzmanīgās prognozes ir piepildījušās, un līdzekļi krita līgzdā jau šogad, bet 2013. gada budžetā, pateicoties demogrāfijas ultimātam, atvēlēta daudz lielāka summa. Tāpēc vērtēju, ka panākts lūzumpunkts ne tikai cilvēku psiholoģijā, bet arī augstākās politiskās vadības, premjera Dombrovska sapratnē par šīs lietas svarīgumu. (..) Balstoties uz 10 mēnešu skaitļiem, šķiet, ka*

Foto: Teiksmā Purina

Burtnieku Burulī (2012 rudenī). No kr.: Jānis Jurkāns, Jānis Peters, Diāna Jance, Anita Jansone-Zirnīte.

šogad varētu sasniegt 20 000 jaundzimušo atzīmi. Tad demogrāfijas kritums būs apturēts, un jādra viss, lai turpmākajos gados skaitļi tikai celtos. ●●● Tāpat kā 10., arī 11. Saeimā **NA deputāti** ir bijuši čāklākie likumprojektu iesniedzēji, visnopietnāk koncentrējoties uz demogrāfiju. Cita vidū panākts, ka jau no 2013.1.I minimālā „māmiņalgā” ir 100 Ls – līdz bērna 1½ g. vecumam (no 2014.1.I tā tikšot pacelta līdz 70% no minimālās algas), turklāt nodrošinātas brīvpusdienas visiem 2. kl. skolniekiem, bet daudz bērnu ģimenēm – nekustamā īpašuma nodokļa atlaide 50% apmērā, savukārt no 1.IX – 100 latu vecākiem, kuru bērniem pašvaldība nav nodrošinājusi vietu bērnudārzā. **Dr. Meža** prognoze: *tas varētu dot aptuveni 10-15 % dzimstības pieaugumu.* ●●● No pērn gada 18.XI svinībām **NRA** publicistei **Elitai Veidemei** visdziļāk atmiņā palikusi neredzīgās **Līvas Palejas** uzvešana un LNT skatuves **pārlieku sastīvinātā** svētku koncertā: *Trauslās meitenītes dziedātā Ulda Stabulnieka dziesma „Tik un tā”* [skat. JG271:1] atvēra klausītāju acis siltām asarām. *Viss vienojās skaidrā un pazīstamā virknējumā: rudens, kas apglezno Latviju, bērns, kas, pārvarēdams savu neredzīgumu, dod mums, redzīgajiem, acu gaismu, novembra tumsa, kas izklist līdz ar aizkustinājumu un mīlestību pret Latviju.* Un 2. notikums – arī gaismas un apliecinājuma pilns – oficiālajā programmā neieklātais *Visu Latvijai!* rīkotais lāpu gājiens, kas pulcināja ap 10 000 dalībnieku, demonstrējot patriotismu, cieņas pilnu attieksmi pret LV, ko raksturojis *gaišs, mīlestību apliecinošs prieks, kurā varēja nojaust spēku, kura līdz šim pietrūcis visvairāk* – tas bija spēks biedriskumā un cilvēciskajā vienotībā par latviskajām vērtībām (21.XI). ●●● No LV premjera **Valda Dombrovska** gadu mijā teiktā: *Latvija nav vientuļā sala – mēs esam ciešām saitēm sieti ar Baltijas valstīm un Ziemeļeiropu... tikai pārsimts km attālumā no valstīm, kurās ir pasaules izglītotākās, saliedētākās un pārtikušākās sabiedrības... ar viszemāko korupciju un visaugstāko uzticēšanos valdībai. Iekļaušanās šajā saimē ir visu Latvijas cilvēku labklājības, attīstības un drošības jautājums... Baltijas jūras reģionam nostiprinoties kā stabilākajam un dinamiskākajam visā Eiropā, aug pievilcība Latvijai kā dzīvesvietai. Jau šodien redzam: daļa no tiem, kas, ekonomisko apstākļu spiesti, aizbraukuši no Latvijas, vēlas atgriezties dzimtenē... mums ir svarīgs ikviens, kurš jūt sevi piederību Latvijai un grib šeit veidot savu dzīvi un nākotni... Mikēlis Valters, viens no neatkarīgās Latvijas idejas autoriem un valsts dibinātājiem, savulaik rakstīja: «Taisnība, mēs esam tikai grauds, neliela politiska būtība Eiropas visumā. Bet mūsu būtība saistās jau bezzala daudziem pavedieniem ar Eiropas dvēseli... Eiropas miera un kārtības līdzsvarā mūsu valsts ir noteikta*

svara daļa. Tās politika ņem dalību Eiropas cīņās un rūpēs. No šiem sakariem plūst Latvijas spēks»... Eiro ir daļa no mūsu eiropēiskās nākotnes, [kuras] kodolā būs tieši eirozona. Latvijas interesēs ir piederēt šim Eiropas valstu kodolam. ●●● Ar možumu izceļas Rīgas mēra kandidātes **Sarmītes Ēlertes** sirdīgais cīniņš par Rīgas nepalikšanu patiltē – tā, lūk, esot pelnījusi Eiropas līmeņa kultūras pasākumus, nevis *Jaunā viļņa balagānu Daugavmalā*, ko pametis pat Raimonds Pauls, vai *tingeltangeļus pie Raiņa pieminekļa (LTV 27.XI)*. Bravo! ●●● Latviešu slavenība, hokejists/pamatvārstsargs **Artūrs Irbe**, pēc 14 gadiem ASV Nacionālajā hokeja līgā (NHL) kopā ar ģimeni atgriezies no ASV uz visiem laikiem, jo nav nekā dārgāka un svarīgāka par Latviju (NRA 14.XII). ●●● Nepieciešams jauns **Patriotisms 2.0**, kas nodrošinātu, lai vēl pēc 100 un 200 gadiem mūsu bērni, mazbērni un mazmazbērni 11.XI nāk pie Rīgas pils ar svecītēm un 18.XI dzied „Dievs, svētī Latviju” – tā **Pauls Raudseps** (Ir 14.XI). P2.0 jāsakņojoties sadarbībā un konkrētībā, vienkāršot, vienvirziena risinājumu laiks ir beidzies... Pauls uzdod sev un valdībai vērā liekamu jautājumu: *kāpēc ģimenei no Limbažu rajona ir vieglāk atrast darbu Berlīnē nekā Rīgā, kamēr galvaspilsētas tramvajos izlikti sludinājumi, ka Rimi meklē visdažādāko kategoriju strādniekus?* ●●● Dzejnieka **Pētera Zirniša** (1944–2001) piemiņai veltītajā, viņa dzīvesbiedres, mākslinieces **Anītas Jansonas Zirniņas** Burtniekos rīkotajā ikgadējā **Buruli** pērnā rudenī mēģināts izvērtēt, vai mums ir pamats uzskatīt latvietību par neizūdošu vērtību? *Uz latviskās kultūras pēctecības dziļo spēku ar savu klātbūtni un tēlaino stāstījumu pārliecinoši norādījusi jaunākā viēņa **Diana Jance**, Edvarta Virzas mazmazmeita. Savu sirdsgudro krājumu *Minhauzens un kamikadzes* cēlis priekšā **Jānis Peters**, kura dzejas tēli, vārdu un skaņu sabalsojumi apbūruši ar savu neparastumu un radījuši sajūtu, ka dzejnieks vienkārši pierakstījis no augšienes diktēto. Hmmm... Ierakstos skanējušas netaiņa **Ulda Stabulnieka** dziesmas, daudzas ar Zirnišu Pētera vārdiem (LL 5.XI). ●●● Zināmu neizpratni (pat intervētājam) rada prezidenta **Bērziņa** aicinājums Sanktpēterburgas <fontanka.ru> latviešu jauniešiem mācīties krievu valodu, lai atrastu labu darbu Rīgā. Vai mūsu valoda patiešām ir tik*

mazvērtīga? – jautā LL redaktors **Gunārs Nāgels** (Ir 19.XII). ●●● Deputātam, kurš no Saeimas tribīnes nosaucis LV Kultūras kanona nepieciešamības aizstāvjus par *nekaunīgiem izvirkuļiem*, atbild Saeimas Sabiedrības saliedētības komisijas pr-jis **Ilmārs Latkovskis** (Diena 4.XII): *LV nav jēgas, ja to uztveram kā kaut kādu Puskrēviņu. Latvija ir zeme ar savu gadsimtiem veidojušos kultūrvēsturisko tradīciju, kurā dominējošā ir latviešu etniskā tradīcija, taču tajā ir vieta īpatņiem vācu, ebreju, krievu u.c. kultūras akcentiem. Tas ir mūsu kopīgās kultūras pamats, kuram aicināti pievienoties visi ienācēji un viņu pēcnācēji.* (re)

LATVIJAI VISAPKĀRT – IGAUNIJA spējot aizstāvēt sevi, ko nevarot teikt ne par Lietuvu, ne Latviju, pie kam pēdējā, kā norāda aizsardzības eksperts **Karels Kāss**, esot *tukša vieta, vislielākais drauds Igaunijas drošībai (apollo.lv, The Baltic Times 14.XI)*. LV prezidenta un viņa ministru **Valda Dombrovska** un **Arta Pabrika** ieteikums: neuztraukties un neņemt par pilnu avižu rakstus. ●●● **POLIJAS Rzeczpospolita** pielikumā *Plus Minus* (27.X) rakstā „Łotewski Katyń” (Latviešu Katīņa) **Piotrs Semka** pievēršas Litenes nometnē stacionēto Latvijas armijas virsnieku represēšanai un noslepkavošanai pirmajā krievu gadā (1940–1941). ●●● **FRANCIJAS** atzīta lielākajā pilsētā **Marseļā (Marseille)** no centrālās ielas ar daudz vēsturiskām vietām sānus novirzījušos **DELFI Aculiecinieci Allu** (6.XII) pārsteidz piegruzotās, tumšās ieliņas: *visapkārt antisemitāri apstākļi, piesienas kaut kādi noplukuši andelmaņi, uz stūriem bariņi ar šaubīgiem tipiņiem... auksti sviēdri sametās! Jā, Latvija mūs ir izlutinājusi ar savu sakoptību un tīrību!* ●●● **KAZAHSTĀNAS** un Krievijas simbolisko saiti, kā paziņo (14.XII) prezidents **Nursultans Nazarbajevs**, pārraušot pāreja (līdz 2025) no kirilicas uz latīņu alfabētu, kā tas jau noticis Azerbaidžānā, Turkmēnistānā un Uzbekistānā. Kazahi u.c. tjurku tautas lietojušas t.s. Orhonas-Jeņisejas rūnu alfabētu (8.-10. gs.), seko arābu raksts, tad (1929–1940) latīņu, bet no 1940. g. – ar dažiem burtiem papildināta kirilica rusificēšanas nolūkā. (re)

E U / E S - U N / A N O – Norvēģijas Nobela komiteja piešķir **Nobela Miera prēmiju** (10.XII) ES

Ramalā (رام الله) svin (2012.29.XI) novērotājvalsts statusa piešķiršanu Palestīnai ANO Ģenerālajā Asamblejā

par Eiropas pārvēršanu no kara kontinenta par miera kontinentu. ●●● ANO Ģenerālā asamblejā 138 valstis (no 193) tieši 65 gadus pēc Palestīnas sadalīšanas atbalsta (29.XI) **Mahmuda Abasa** lūgumu izrakstīt Palestīnai „dzimšanas apliecību” 1967. g. robežās ar Austrumjeruzalemi kā galvaspilsētu (*pēdējo iespēju izglābt risinājumu starp divām valstīm...*), konkrēti, piešķirt bezbalsttiesīgu novērotājvalsts statusu. Atturas 41 valsts, tostarp Lielbritānija, Vācija, arī Baltijas valstis, kaut arī LR ārlietu ministra **Rinkēviča** uzskatā *neviens nešaubās par palestīniešu tiesībām uz valsti* (*tvnet.lv* 3.XII). Pret balso ASV, Izraēla, Kanāda, Čehija, Panama un 4 minivalstiņas Klusajā okeānā – Mikronēzija, Nauru, Palau un Maršalu salas. Palestīna gūst tiesības pievienoties ANO aģentūrām un Starptautiskajai krimināltiesībai (*International Criminal Court*). Kamēr Turcijas ārlietu ministrs iestājas par pilntiesīgas ANO dalībvalsts statusa piešķiršanu (*Palestīnas karogs ir jāpaceļ ANO Asamblejā līdzās Turcijas karogam!*), grupa ASV kongresmeņu draud pārtraukt humanitāro palīdzību palestīniešiem un slēgt viņu pārstāvniecību Vašingtonā, bet Izraēlas atmaksa par balsojumu ir vairāku tūkstošu nelegālu apmetņu būvju pieteikums Rietumkrastā, Gazas joslā un Austrumjeruzaleme. *Mēs dzīvojam žīdu valstī un mani neinteresē, ko saka ANO – tā daudzu dalībvalstu protestus komentē Izraēlas premjers Netanjahu* TV intervijā (22.XII). Tajā pat laikā redzami kultūras darbinieki, mācībspēki, mūziķi (Bruce Springsteen, Eric Clapton, U2, Coldplay u.c.) atsakās uzstāties publikas priekšā Izraēlā. (re)

CITUR GEOPOLITISKAJĀ TELPĀ – IZRAĒLAS-PALESTĪNAS 8-dienu karā (14.-21.XI), ko lielā mērā izraisa Hamas militāra spārna komandiera **Ahmada al Džabari** „ķirurģiski precīza” nogalināšana Izraēlas gaisa flotes raķešuzbrukumā, Hamas militārais spārns pirmo reizi izmanto it kā pašu izgatavotas tālākas darbības rādiusa raķetes (~1 500), kas gan nespēj sacensties ar amerikāņu tehniku – F-15 un F-16 kaujas lidmašīnām, *Apache* helikopteriem, bezpilotu „traniem” (*Drones*). Kara darbībā bojā gājuši 6 izraēlieši un vairāk nekā 160 palestīnieši. Pēc pamiera noslēgšanas ar Ēģiptes starpniecību Hamas „Al Kasama brigādes” kaujinieki tiek sagaidīti Gazā kā varoņi. ●●● **IRĀKAS** invāzija, kam pamatā Buša administrācijas valstiski meli par masu iznīcināšanas ieročiem, neraugoties uz ASV okupācijas spēku atvilkšanu, iedzīvotāju stāvokli tikai pasliktinājusi; nepaieš ne dienu bez cilvēku upuriem – gan apšaudēs, gan arī no spridzekļiem ceļmalās vai automašīnās, piem., kā ziņo *Aljazeera*, aizvadītā gada pēdējā dienā 15 apšaudēs 13 pilsētās nogalināti vismaz 18 cilvēki un 39 ievainoti, kas ir stipri zem caurmēra. ●●● **SĪRIJĀ**, kopš nemieriem pret Asada režīmu, bojā gājuši vairāk nekā 60 000 cilvēku (*Al Arabiya News* 2013.6.I). ●●● **AFGANISTĀNAS** (*kur impērijas dabon galu*) prezidents **Hamids Karzais** izdevis pavēli (*Wired* 19.XI) pārņemt ASV okupācijas spēku rīcībā esošo Parvanas ciemumu, kur, pretēji savstarpēji parakstītajam memorandam (15.X), nelegāli ieslodzīti „ASV drošību apdraudoši” 70 cilvēki, no kuriem afgāņu tiesa 57 atzinusi par nevainīgiem. ●●● **ASV** korporatīvie masu mediji lielā

mērā notušē citur pasaulē (īpaši tīmeklī) sensāciju izraisītāju bij. Nacionālās drošības padomnieka, augsti respektējamā ģeostratēģa, daudzu grāmatu autora (jaunākā: *Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power*) Dr. Bžežinska (**Zbigniew Brzezinski**) izteiktu, uzrunājot *Arms Control Association* un *National American-Iranian Council* konferenci Vašingtonā (26.XI): *Nedomāju, ka Savienotajām Valstīm kā stulbam mūlim akli jāiet Izraēlas pavadā*, bet gan skaidri jāpasaka: *jūs nebūsiat tie, kas pieņems mūsu valsts lēmumus*. Prominenti ASV žīdu organizāciju pārstāvji nosauc Polijā dzimušo amerikāņu valstsvīru par „Izraēlas nīdēju” un „antisemitu”. ●●● 20 g.v. Adams Lanza, bruņojies ar armijas tipa šauteni un divām pistolēm, *Sendihukas* (*Sandy Hook*) sākumskolā (Newtown, Connecticut) 130 km ziemeļos no Ņujorkas, vispirms nogalina (14.XII) savu māti, tad 20 bērņus (vecumā no 5 līdz 10) un vēl 6 skolotājas un, izdzirdot policijas sirēnas, nošāviens pats. Kā jau pēc katras kārtējās masu apšaudes (kinematogrāfos, iepirkšanās centros, baznīcās, universitātes, skolās u.c.) ieroču tirgotāji nespēj apmierināt amerikāņu pieprasījumu pēc šaujamoieročiem, īpaši pēc Lanzas lietotā nāves ieroča – pusautomātiskās ātršāvejas AR-15, baidīdamies, ka tās pārdošana varētu tikt aizliegta (*HuffPost* 19.XII). Jau drīz vien ASV medijiem jāvēsta par „miniapšaudēm” – divi upuri un vairāki ievainotie Kalifornijas galvaspilsētā *Sakramento*, kur kāds vīrietis atklājis uguni uz Jaungada sagaidītājiem, 5. janvārī jau agrākā kinoslaktiņa vietā, *Kolorado* miestā *Aurora*, nošauti četri (*www.aljazeera.info*), u.t.jpr. (re)

ĒRMĪGAS BŪŠANAS – Tāpat kā Gogoļa *Mirusās dvēseles* smaidu (caur asarām) izraisa kādreizējās „trīmdas meitenes”, nu jau kopš gadiem Rīgā dzīvojošās **Astridas Jansones** „tvaika nolaišanas” pieraksti (*lai neeksplodētu!*), kaut bija nosolījusies *nekad vairs nedomāt par Latvijā nepatīkamo, neglīto un negatīvo* – sākot ar joprojām no darba neatlaistā krievvaldīgo skolas skolotāja publisko deklarējumu: *Es neesmu lojāls Latvijai! Es ienīstu šo režīmu*. Tad tiesu nevarība likvidēt nelikumīgi nodibināto partiju *Par dzimto* [t.i., krievu] *valodu*, kuras viens no galvenajiem dibinātājiem/vadītājiem, skandalozais LV nepilsonis *Lindermans* gatavoja savu sarakstu pieteikt Rīgas pašvaldības vēlēšanās, vienlaikus cīnīdamies par *Latgales* autonomiju. Turpmākajā uzskaitē pirksts vērstis pret miljoniem un bankām, kas uz lieliem noguldījumiem/dividendēm *saņem pasakainas summas un nodokļos samaksā smieklīgu procentiņus* – 10%, kamēr *godīgi strādājošam pilsonim* jāmaksā 25% ienākuma nodoklis plus 11% sociālās apdrošināšanas nodoklis. (*Pareksa* bij. īpašnieki, kas nolaida banku pa burbuli un kuru dēļ finanšu krīze Latvijā bija daudz dziļāka nekā citās valstīs, vēl tagad par savu nelietību saņemot milzu summas un maksājot niecīgus nodokļus!) Tam pievienojas Valsts ieņēmumu dienesta nespēja, varbūt nevēlēšanās, tikta galā ar ēnu ekonomiku, t.i., gan ar žulicīgām, augstām amatpersonām, kuras cenšas izvairīties no nodokļu maksāšanas, gan arī mazākiem gariem – *no pieciem ārstu un diviem frizieru kabinetiem, kuros man pēdējo pāris gadu laikā ir gadījies lūgt pakal-*

pojūmus, ir bijuši tādi, kur kases aparāta vispār nav, tātad nav arī ienākumu reģistra – piktojas Astrīda. Žulciņas valda arī pabalstu un pensiju sistēmā: *Ir bērni, kas saņem 8 latu pabalstu, ir bērni, kas saņem pabalstu ap tūkstoši, un tad ir bērns, kas saņem vairāk nekā 10 000 latu mēnesī.* Tad vēl tie, kuri 10 vai 15 gados „izpelna” desmitus tūkstošus lielas pensijas. Ērības arī tiesu sistēmā – tiesu atliek apsūdzētā slimības dēļ, un interesanti, ka apsūdzētie kļūst neglābjami slimi, tikko tiek apcietināti vai apsūdzēti. *Tas nekas, ka iepriekšējā dienā bija veseli kā rutki... Un kādēļ mazajai Latvijai vajadzīgs vairāk nekā 60 universitāšu/koledžu? Atcerēdamās LV neatkarības atgūšanas sākumu ar privatizācijas sertifikātiem, Astrīdai griboties akmeni iemest pirmo valsts vadītāju dārziņā – lai arī domāti cilvēkiem dzīvokļu iegādei, nevis pārdošanai, nabadzīgie par grašiem tos pārdevuši bagātajiem, kuri par sīknaudu iegādājās bankas, LV uzņēmumus un lielus īpašumus, un tagad mums ir miljonāri un oligarhi, kas par tādiem ir kļuvuši bez lielām pūlēm un atkal uz nabaga ļaužu rēķina (LL 12.XII).* ●●● LV aizsardzības fonds Lāčplēsis (ar mērķi maksimāli sekmēt Latvijas valsts drošību no ārējiem un iekšējiem apdraudējumiem) piešķīris Goda zīmi bronza par Latgales kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu un jaunatnes patriotisko audzināšanu Rēzeknes mēram **Aleksandram Bartaševičam**, nesen valsts valodas statusa krievu valodai un referendumam par krievu val. atbalstītajam (rezekne24.lv). Fonds (dib.1996.2.V) ir privāts, bet sabiedrību maldinošais nosaukums liek domāt, ka tam ir sakars ar LV. ●●● **Franka Gordona** sleja: «*Kas viņš dida? Odiozajā Jurija Aleksejeva portālā <IMHOclub.lv> pie vārda tiek kasmīgs Latvijas nepilsoņu kongresa entuziasts – kādreizējais Civilās aviācijas institūta pasniedzējs, tehn. zin. dr. **Vladimirs Šilins**. Viņš vaimanā, ka *Latvijas rusofobiskā valdība gribot apzagt viņa mazmeitas, liekot tām apgūt latviešu valodu jau no mazotnes – bērnodārzā. Katram taču jāsaprot, ka krievu valoda ir nesalīdzināmi vairāk attīstīta un izplatīta nekā latviešu valoda, piemēriņa Šilins un pārmet LV krievu kopienai mazdūšību un sašķeltību un konstatē, ka nepilsoņu kongresa sasaukšanas gaidās tā arī nav izšķīlies enerģisks, drosmīgs, harismātisks līderis. *Cerība jāliek uz kongresu, kam šāds līderis jāizrauga. Un te nu nāk galvenais: *Bet, arī izvēlot savu līderi, mēs nestiprināsim viņa autoritāti latviešu acīs, ja savu vārdu neievelēšanas Krievijas prezidentam viņš jāpieņem.* Skaties vien! Un Krievijas premjeram būtu jātiekas ar kongresā ievēlētās padomes ļaudīm un Krievijas vēstniecībai jāuztur pastāvīgs kontakts ar krievu sabiedrisko organizāciju vadītājiem un jāsniedz tiem finansiāla un metodiska palīdzība. Tātad – lai Krievija masīvi, bez aplinkiem iejaucas, it kā nebūtu robežas starp Sebežu un Zilupi. Beigās šis sirmais tehn. zin. dr. iesaka atgādināt Krievijas (!) valdībai, ka par Vidzemes pievienošanu Krievijai *uz mūžīgiem laikiem cars Pēteris Lielais samaksājis Zviedrijai divus miljonus rubļu sudrabā, t. i., 50 tonnu sudraba, un par Kurzemi rēķināja hercogam samaksāti 500 000 rubļu zeltā. Tātad Šilins piedāvā Kremlim labu argumentu politiskam spiedienam – sak, gan Vidzeme, gan Kurzeme ir Krievijas pirkums» – Kas****

tas ir – izmums vai apmātība? – jautā Franks (LA. lv 27.XII). ●●● Gulbenes portāls <www.dzirkstele.lv> kļuvis par sabiedriskās domas kaujas vietu – vieni sēro un dusmojas par nocirstajiem skaistajiem 870 ozoliem gandrīz 11 km garajā Gulbenes-Rēzeknes ceļa posmā, otri aizstāv „eiropēiski” gluda, plata ceļa ideju. **Dainis Ivāns** nocirsto koku izrauto celmu kaudzi ar visām saknēm salīdzina ar kādreizējo Latvijas okupantu pēckara paražu režīma pretinieku, mežabrāļu, Latvijas patriotu liķus kādu laiku paturēt publiskās vietās par mācību pārējiem (skat. LL 5.XI). ●●● Attiecībā uz Reformu partijas ieteiktajām papildus reliģiskām brīvdienām, dodot strādājošiem iespēju izvēlēties Zvaigznes dienu (6.I), pareizticīgo/vecticībnieku Ziemassvētkus (7.I), katoļu Vissvētākās Jaunavas Marijas Debesis uzņemšanas svētkus (15.VIII), jūdaistu *Jom Kipur* jeb Grēku izpiršanas dienu (31.X) vietā ir LL (12.XII) redaktora **Gunara Nāgela** vaicājums: *kuros oficiālos dokumentos būs jāreģistrē sava reliģija, lai būtu tiesības uz šiem labumiem? Un kur paliek musulmaņi?* Pēc Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) datiem LV (2011) bijušas vairāk musulmaņu draudzes (17), nekā jūdaistu (12). *Un, ko lai saka latviešu dievturis, kurš Apjumībās (jeb Mikeldienā) vēlas brīvu dienu Jumja ķeršanai?* ●●● Paskatoties vietnē <latjustrelnieki.lv>, NRA Kultūras daļas vadītājs **Arno Jundze** konstatē (9.XI), ka *Latviešu strēlnieki mūsu kinematogrāfā joprojām dominē padomju garnējumā* (..), kā arī atklājis (16.XI), ka *jau gadiem novadu kultūras centros tiek izrādīts Latviešu strēlnieka stāsts* (1958, Jūlija Vanaga un Semjona Nagornija scenārijs), kura *ideoloģiskās nostādnes ož pēc padomju naftalīna. Kāda vella pēc šāda komunistiskā mērcītē taisīta strēlnieku filma jāreda 11. novembra priekšvakarā?* – errojas Jundze. ●●● Un kāpēc Austrālijas nacionālajā TV kanālā SBS izrādīts Rīgas pilsētas domes atbalstītais patvarīgi pārveidotais Heninga Mankela romāna *Suņi Rīgā (Hundarna i Riga – The Dogs of Riga, 1992)* ekrānizējums (rindkopas, kur spēcīgi atbalstīta atjaunotā LV neatkarība, tendenci izmainītas)? – jautā **Nāgels** (Ir 27.XI). ●●● LA korespondents Ludzas nov. Rundēnu pag. bibliotēkā liksmo par teicamo interneta pieslēgumu, toties ar latviešu avīzēm gan bijis pašvaki, *neviena dienas laikraksta. Tā taisnojās bibliotekāre, ne jau 80% nelatviešu.* Un palielajā Ludzā: *Diemžēl, lai kurā lielveikala avīžu stendā meklētu, avīzes tikai krievu valodā, bet viesnīcā – starp 160 kanāliem bija armēņu, ebreju, poļu, vācu, vismaz trīs arābu, kaut kāds erotiskais, lietuviešu, desmitiem krievu, bet neviena latviešu TV kanāla...* (LA.lv 4.XII). ●●● EP deputāte **Sandra Kalniete** par Komunistu frakcijas eiroparlamentāriešiem izplatīto EP deputāta **Alfrēda Rubika** Maskavā izdoto (Meždunarnodnyje otnošeņija, 2001) un Eiropas pilsoņu nodokļu naudu izplatīto angļiskoto variantu *From Political Prisoner to European Parliament Member* (No politišlodzītā līdz Eiropas Parlamenta deputātam), kurā autors sevi attaisno kā *cietēju par saviem politiskajiem uzskatiem un perversā veidā sagroza Latvijas neseno vēsturi: *Esmu pārliecināta, ja Rubika kungam un viņa Maskavas priekšniekiem 1991.VIII būtu izdevies sagrābt un noturēt varu, gan Latvijas valdības vadītājs Godmanis, gan es un citas neatkarīgās Latvijas amatpersonas būtu**

represētas, apcietinātas vai pat sodītas ar nāvi. Vēstulē EP kolēģiem deputāti Kalniete un Godmanis norāda: 1991.VIII Latvijas komunistu vadītājs Rubiks, rikojoties kopā ar PSRS militārā apvērsuma organizētājiem, deva pavēles ierobežot pilsoniskās brīvības un apspiest jebkuru pretošanos režīmam – arī bruņotā ceļā. (...) Rubiks vērsās gan pret PSRS prezidentu Mihailu Gorbačovu, gan pret Latvijas likumīgo varu, kura pēc tautas gribas bija atjaunojusi Latvijas valstisko neatkarību. Latvijas tiesa notiesāja Rubiku ar brīvības atņemšanu uz 8 gadiem par darbībām, kas vērstas uz vardarbīgu valsts varas gāšanu (lr 5.XII). ●●● Slavējama ir Adelaides Latviešu b-bas grupas Rosme dalībnieku čupošanās reizi mēnesī – kāda stāstījuma paklausīšanās, filmas/video noskatīšanās u.tml. Pērnad Valsts svētku mēnesī uz slaveno Melburnas zirgu sacīkšu video skati rosmiešus mudina ierasties pēc iespējas košās cepurēs, par kurām pēc gardām pusdienām trīs pirmās vietas iegūst Soņa Nikītina, Anna Didrichsone, Roberts Čakurs (LL 6.XII), par ko laureātus cildina arī JG, gan sagaididama, ka vienā no mēneša pirmajām otrdienām rosmieši pārliecinās rosmietes (un vice versa) kļūt par JG abonentiem, lai pēc [vai labāk pirms] gardām pusdienām kopīgi, teiksim, reizi gadā apspriestu vislatviešu kultūras rakstu krājuma saturu. (re)

Foto: Ints Puķītis

Rosmietes Adelaidē. Labajā pusē 1. vietas ieguvēja Soņa Nikītina (2012.XII)

STATISTIKA – Pēc Eurostat datiem straujāko izaugsmi no visām ES dalībvalstīm uzrādījusi LV ekonomika (2012), tās iekšzemes kopproduktam (IKP) pieaugot par 5,3%, kam seko Igaunija ar 3,4% un Lietuva – ar 3,3%, kamēr kritums reģistrēts 8 valstīs. ●●● Tas pats avots liecina (14.XII), ka LV no visām EU dalībvalstīm bijis visstraujākais nodarbināto skaita pieaugums par 3,4% (Lielbritānijā – 1,8%, Igaunijā – 1,2%). ●●● Kamēr Grieķija ir valsts, kas nevar, Latvija ir valsts, kas var – tā *The New York Times* (2.I 2013). Grūtības joprojām esot, bet 4 gadu laikā LV ar gandrīz 20% ekonomikas kritumu ir pārvērtusies par valsti ar 5% ekonomikas izaugsmi, kas ir labākais rādītājs starp 27 ES dalībvalstīm, tomēr labklājības ziņā tā joprojām ir saraksta 2. vietā no apakšas, aiz Bulgārijas, bet bezdarbs ir samazinājies no vairāk nekā 20% (2010) uz 14,2% (2012. g. 3. ceturksnī). NYT slejists citē zupas virtuves organizētāju, anglikāņu baznīcas kapelānu Juri Čālīti (*cilvēki pieņem sītenus un nāk pēc palīdzības, nevis kliež uz ielas*) un secina, ka okupāciju

gadi latviešiem iemācījuši par neapmierinātību labāk klusēt, vienlaikus arī norādot uz vājajām darba tiesību aizstāvības tradīcijām. *Latvijai ir augsts sāpju sliekšnis, sacījis Mortens Hansens* no Rīgas Ekonomikas augstskolas, un *neparasti atvērta ekonomika, mācība no Latvijas paveiktā ir tā, ka nav mācības...* ●●● LV Valsts kase atmaksājusi (20.XII) visu Starptautiskā Valūtas fonda (IMF) aizdevuma pamatsummu (493,3 milj. Ls), lai izvairītos no procentu maksājumiem – ziņo finanšu ministrs **Andris Vilks**, pie reizes mudinādams iedzīvotājus *mazāk domāt par personīgo, bet vairāk par kopējo valsts labumu* – kā to darot īgaunī. ●●● UNICEF pētījumā par bērniem (lidz 17 g.), kas dzīvo nabadzībā 35 pasaules „ekonomiski attīstītākajās” valstīs, Latvija ierindojas 33. vietā ar 18,8% bērnu zem nabadzības līmeņa – pirms ASV (23,1%) un Rumānijas (25,5%). Pirmajā piecniekā: Islande (4,7%), Somija (5,3%), tad Kipra, Nīderlande, Norvēģija (ar 6,1%). Igaunija ieņem 21. (11,9%), bet Lietuva – 28. vietu (15,4%). ●●● Uz jautājumu, *kādēļ neiesniedzāt iesniegumu par naturalizāciju?* – 24,8% uzskatā pilsonība pienāktos automātiski; 21,3% baidās no eksāmeņiem; 17,2% gaida atvieglojumus; 13,5% nepilsoņi var vieglāk ceļot uz NVS valstīm; 9,4% nav laika; 8,2% apmierina nepilsoņa statuss; 3,9% citi iemesli; 1,7% nevēlas (LA.lv 2013.2.I). (re)

Materiālus sagatavoja Vita Gaiķe (vg), Māris Brancis (mb), Rolfs Ekmanis (re)

PĒRCIET, ABONĒJIET, DĀVINIET, ATBALSTIET JAUNO GAITU!

Jaunā Gaita ir globāls vislatviešu bezpeļņas kultūras izdevums. Redaktori un darbinieki nesaņem algu, rakstu autori nesaņem honorārus. Arvien meklējam izpalīgus, atbalstu un, galvenais, lasītājus!

Abonēšanu un ziedošanu varat nokārtot ne tikai ASV/Kanādā šo zemju valūtās. Maksājumus varat kārtot arī pie JG pārstāvjiem Latvijā, Eirozonā, Anglijā un Austrālijā.

SKAT. MUGURVĀKA IEKŠPUSI

Liels paldies Jums par JG ziemas numura (271) elektroniskā varianta atsūtīšanu. Kā arvien ir patiešams prieks un baudījums skatīt saistošus tekstus un daudzas vērtīgas mākslas darbu reprodukcijas, arī fotoattēlus. Par sevišķi svarīgu JG veidotāju veikumu var uzskatīt plašo un vispusīgo dažādu kultūras un mākslas dzīves notikumu fiksējumu apkopojumu (Dažos vārdos) – Latvijā un citur pasaulē. Tas ir patiešām nozīmīgs faktu vākums, jo īpaši rēķinoties ar ierobežotajām kultūras izdevumu iespējām Latvijā. Noteikti iegādāšos JG drukātā formātā. Novēlu patīkamām noskaņām bagātu mūsu valsts svētku laiku.

Ruta Čaupova, Rīga

Misīna bibliotēkā šorīt ieradās JG271. Lai gan man jālasa trīs bieži akadēmiski izdevumi, ķeros tomēr pie JG. Tādu sānsoli nožēlot nenākas. Daudz, daudz saistošu apcerējumu. Ekmaņa sākuma posmā faktiem pārblīvētais pētījums par Minchenes radio tagad samērojies un lasāms ar pastiprinātu interesi, īpaši par Leonīdu Zariņu. Laimoņa Pura ielaišana žurnālā (autora kapacitātē) jau ar to vien cildināma, taču Purs mums arvien atklāj pasauli, kas līdz šim bijusi slēpta. Arī beletristikā daļa ir saturīga un emocionāli iedarbīga. Nākamajā numurā jālūdz Jānim Krēšlīnam plašāk izteikties par Svenu Lūkinu. Nule *LU Rakstu krājumā* iespiests mans apcerējums par Haraldu Lūkinu. Diemžēl tas, ko varēju attiecināt uz Haralda brāli un it sevišķi viņa brāļa dēlu, palika raksta ārpusē.

Jānis Liepiņš, Rīgā

Paldies par dzejoļu publikāciju JG271! Tie – elektroniskajā versijā – bija kā pirmās bezdelīgas (vai kādi citi putni), kas palīdz mūža kaļņu pārejās. Labprāt piesavinātos arī Leona dzejoļi. Šajā nr., var teikt, spēcīgs publicistikas zīmogs. Piemēram, Franka Gordona, Rolfa Ekmaņa, šoreiz arī Laimoņa Pura lappuses labi rāda, ko nozīmē faktos balstīts analītisks izklāsts – ne jāšķērdējas, ne jāapsaukājas, ne jālamājas... Cita starpā – tad ir par ko padomāt, par ko diskutēt. Iespaidīgi. Atkārtošos: atkal patika – kā Sēlijā saka, BRIESMĪGI patika žurnāla veidols, arī detaļās. Lai veicas arī turpmāk!

Imants Auziņš, Rīgā

Paldies redaktoram par JG271 rakstu un pamatīgo izklāstu par vervētajiem jauniešiem, tādiem kā Leonīdu Zariņu. Arī mans brālīšs Laimonis (1932-1997) [JG atbildīgais redaktors 1960-1997] vienā no pēdējiem dzīves gadiem man īsi minēja, ka 20 gadu vecumā (tolaik dzīvodams Anglijā) arī ticis mudināts kļūt par naivu patriotu. Izglābās varbūt tādēļ, ka bija pārāk jauns, vai arī tāpēc, ka ģimene jau dzīvoja Kanādā, bet visdrīzāk viņa intelekta dēļ, jo kopš 10 gadu vecuma (pēc tēva nāves Skrundā) "pats domāja un pats darīja". Viņa saglabātā dzīve un darbi no ierašanās Kanādā deva latviešu jaunatnei, sabiedrībai, pat Latvijas kultūras izaugsmei vērtīgu mantojumu. Tas joprojām labi turpinās. Paldies viņam par labo izšķiršanos arī ģimenes un tās turpinājumam caur viņa diiviem dēliem.

Modris Zandbergs, Sarnijā (Sarnia, Ontario)

Nupat izlasīju Franku Gordonu JG271. Ļoti interesants raksts! Paldies Gordona kungs! Jūsu raksti ir vienmēr interesanti.

Dace Kezbera, Evanstonā (Evanston, Illinois)

Ļoti patīk, ka JG „miksējas” literatūra un glezniecība, tā ir ļoti laba tradīcija kas, diemžēl, pašreiz LV pavisam apsikusi.

Andra Manfelde, Liepājā

Priecājos, kā vienmēr, par katru JG rindiņu. Katrs JG nr. paver ieskatu literārās jaunumos, papildina jau lasīto. JG270 izcilību piedod manā leksikonā vēl neierastie Madaras Rutkēvičas un Unas Alksnes vārdi. Arī pārrunas, atceres „Dažos vārdos”, kur viss tik skaidri aprakstīts. Ir arī raksti „pāri manai galvai”. Ļoti patika Daces Micānes Zālītes dzejrinādas. Linda Treija, vienmēr jauna un pārsteidzoša ar savu domu un ideju bagātību, mūs, Garezera draugus, jau gadiem iepriecina ar savu personību un otas vilcieniem.

Biruta Abula, Pleinvelā (Plainwell, Michigan)

Nevaru noslēpt interesantu sagādīšanos – priecājoties sev blakus redzēt Imanta Auziņa darbus (JG271), nāk prātā mana recenzija par viņa 1962.-1965. gadu krājumu *Jaunu rītu lauki*, kuru iespieda JG65(1967). Interesanta ir toreizējo darbu līdzība patreizējiem, uz kuriem varu attiecināt jau toreiz teikto, ka *viņa iekšējais spēks ir viņa tautas spēks*, citējot *Most manī spēks, kas ir manā tautā, / Kad viņa aprīļa tirumos iet*. Bet abos gadījumos parādās arī politiskās pareizības nepieciešamība vai tieksme, toreiz: *Uz mūžu es palīkt gribu Tev, Kazahu stepe, labs”;* šobrīd noliekot ziedus visiem abās pusēs kritušajiem, *lai kurā pusē kuri cīnījās*, gluži kā prezidents Bērziņš to paveica ar savu uzrunu Lāčplēša dienā pie Brīvības pieminekļa, par ko viņam uzbrūk vairāk nekā 200 klausītāju/lasītāju DELFŪ tīmekļa sarunās. Tāpat līdzīgs ir arī Auziņa atskaņu spēles un frāžu atkārtojumi, ar variācijām. Bet tautas spēks/ticība tai ir noteikti daudz spēcīgāka un dziļāka. Paldies!

Paulis Birznieks, Vašingtonā

Žēl, ka vervēja jaunus ideālistus, patiesībā nezinīšus, apšaubāmiem pasākumiem Latvijā. Visi tapa nodoti (skat. JG271). Man vēl tagad nav skaidrs, kas šiem cilvēkiem Latvijā bij jādara. Lielvaru ārpolitikas noteicēji tai laikā jau Baltijas valstis bij atdevuši Padomijai... Staprāna piezīme par Ulmani var patikama, patiesa. Ulmanis var nepatīkt, bet ne šādā veidā. *Laikā* (2012.17.-23.XI) iespiesta Ligitas Kovtunas un Gundegas Saulītes intervija ar dzejnieku un diplomātu Jāni Peteru. Intervijas virsraksts „Paužot patiesību, kas nenonāvē cerību”. Peters intervētājam saka: *Tagad mēs maz runājam par to milzīgo enerģiju un daudziem talantiem, kas savus spēkus veltīja nevis Latvijas valsts izveidošanai, bet gan boļševisma nostiprināšanai Padomju Savienībā. Tādu latviešu bija daudz, mēs par viņiem zinām maz, pat vēsturnieki nav daudz tos pētījuši. Ja šie spēki savulaik būtu atdoti Latvijas ceļšanai, mēs arī šodien būtu daudz citādākā situācijā. Varētu uzdrošināties teikt, ka latviešu tautības cilvēki ir pārvaldījuši divas valstis – Latviju un Padomju Krieviju, vēlāk - Padomju Savienību līdz 1937.-1938. gadam. Eduards Bērziņš, Jēkabs Peterss, Lācis, Stučka, Mežlauks, Rudzutaks, Eidemanis, Ivars Smilga – ievērojami padomju valsts darbinieki, visi bez tiesas nošauti 37.-38. gadā. Un viņu vārdi turpmāk no vēstures tika izdzēsti. Izdzēsti varbūt uz brīdi Padomju Savienībā, bet ne no vēstures vispār. Par visiem šiem latviešu komunistiem, ja meklē, ir rodams ziņas, pētījumi. Dažas piezīmes par intervijā pieminētajiem slaveniem komunistiem. Pēteri Stučku nenosāva 37.-38.gadā. Viņš, Raiņa māsas vīrs, nomira 1932.g. un ir apglabāts Kremļa sienā. Stučka 1919. g. bija neaparakstāmi asiņainās islaicīgās Padomju Latvijas valdības priekšsēdētājs, arī Ļeņina Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas Tieslietu tautas komisārs. Jēkabs Peterss, ievērojamais revolucionārs un līdzdalībnieks latviešu teroristu laupīšanas un slepkavošanas pasākumā Londonā 1911.g., bija Ļeņina čekas priekšnieka Džeržinska palīgs (Valsts Ārkārtējās Komitejas priekšsēdētāja vietnieks un Revolucionārā Tribūnāla priekšsēdētājs). Mārtiņš Lācis,*

profesionāls revolucionārs un rakstnieks, bija augsta ranga čekists, VAK kolēģijas loceklis un Visukrainas Ārkārtējās Komitejas priekšsēdētājs. Eduards Bērziņš arī strādājis valsts drošības orgānos, izveidoja un vadīja slaveno Kolimas koncentrācijas un darba noietņu sistēmu, kurā aizgāja bojā milzīgs skaits ieslodzīto. Ivaram Smilgam liela loma, veicinot un atbalstot komunistus, kas cīnījās pret Somijas neatkarības aizstāvjiem. Agrāk kā citi slavenie latviešu komunisti viņš kā trockists nokļuva staļinistiskā režīma nežēlastībā, tika apcietināts, tiesāts, pēc kādas versijas nošauts 30. gadu sākumā, bet iespējams, ka viņu likvidēja vēlāk vienlaicīgi ar citiem dīzeņiem latviešu komunistiem. Valērijs Mežlauks, varbūt ievērojamākais latviešu izcelsmes komunisti, bija Vissavienības Komunistiskās partijas Centrālkomitejas loceklis, Jānis Rudzutaks bija Vissavienības Komunistiskās partijas Centrālkomitejas Politbiroja loceklis, Roberts Eidemāns, latviešu rakstnieks, bija slavens Padomju Savienības militārais darbinieks. Vērts minēt, kā zinīgais Daugavpils vēsturnieks Vitālijs Šalda rakstījis, ka būtībā „lielais terors” 30. gadu otrajā pusē bija tikai agrākā atklātā Pilsouņu kara un daļēji slēptā pēckara terora turpinājums. Jānis Peters saka, ka latviešu tautības cilvēki ir pārvaldījuši Padomju Savienību līdz 1937-1938. gadam. Nav šaubu, ka savs skaits latviešu izcelsmes ļaužu bija augstos amatos Padomju Savienībā, bet nav tiesa, kā Peters saka, ka latviešu tautības cilvēki pārvaldīja Padomju Savienību līdz 1937.-1938. gadam.

Jānis Krēslīņš Sr. Bronksā (Bronx)

P.S. Mūsu namu Bronksā lielokāns Sandy pasaudzēja. Nebij arī ūdens plūdi, jo dzīvojam kalnā. Vētra mazliet apskādeja jumtu. Visapkārt gan bēdu stāsti. Un tie jau vēl nav beigušies. Bij tā kā Vecais Stenders rakstīja:

*Te plīst un lūst, un krīt viens kuplais zars,
Tur vecais ozols kustās, brakšķē, šķeļās.
Redz, cik drīz gāzās viņa stiprais svars,
Kad tam jo stipra briesma pretī ceļās.
Daudz koki tapa rauti, apgāzti
Un kārtu kārtām šurp turp griezti, mesti.
It kā ar spārniem skrēja debesī
No vēja plosīti un skriešu nesti.*

Bet, kā Eriks Ādamsons teica:

*Ak, kas gan ir dažs kļūmīgs gads
Ar sērgām, bēdām postu.
Kas ugunsgrēki ir un bads,
Kaut tas līdz kaulam kostu.
Lai zemestrīces gavilē,
Lai trako kari sīvi,
Ja miers - ja miers mums dvēselē -
Dod apskaidrotu dzīvi.*

Izlasīju nupat Rožkalnes megagrāmatu par Astrīdi Ivasku. Pārskīrstu *Latvju Teksti* 9. nr., ko nupat atsūtīja Velta Sniķere no Rīgas. Tur daži interesanti raksti, bet vairums man nav par spalvai. Sadots arī arogantā veidā Soduma *Ulisam* pa dibenu. Petera dzējskā/vēsturiskās pārdomas par latviešu bolševikiem u.c. personām atrodams arī viņa jaunajā, nozīmīgajā, neparastajā, ļoti glīti izdotajā dzejkrājumā *minhauzens un kamikadze* (2012). Ar pēcmegaorkāniskiem sveicieniem! – JK (Pelikāns) Bronksā

Nezināju, ka Ulmanis slavenajā pieclatniekā bija gatavs iekalt savu „ģimi”. Atceros tikai kā bērns viņa sruķi uz Ls 20 banknotes. Tālāk: Šeit, patreiz būdams Latvijā, nevaru saprast, kādēļ tik dziļi Alfrēda Bērziņa propaganda ir skārusi šējenes latviešu veco paudzī, daļēji pat arī vidējo – raksta Raimonds Staprāns JG271:51-52. Mana vecāmāte mēdza pielabot manas valodas zināšanas aizrādot: ģimis ir tikai kazām,

cilvēkiem ir seja. Par sruķi saukt kādas galvas atrašanās uz naudas banknotes izklausās jau divaini. Katrs, kas ar zoologiju savās izglītības gaitās ir iepazinies, zinās, ka sruķis ir ziloniņi, bet pagarinātās mutes vietā arī bitēm, mušām, odiem u.c. radniecīgiem liņdoņiem. Cik bagāta gan būs bijusi mazā Raimonda fantāzija saskatot to Ulmaņa galvas vietā uz 20 Ls naudas zīmes! Tālāk mans seno laiku draugs konstatējis, ka pašreizējo Latvijas latviešu veco paudzī dziļi skārusi Alfrēda Bērziņa propaganda. Dzīvoju šeit jau 17 gadus. Šaubos, ka Rīgā un citur Latvijā atradīsies daudzi vecās paudzies latvieši, kas piekritis, ka viņos iesakņojusies A. Bērziņa propaganda. Viņi gan noteikti atcerēsies Ulmaņlaikus kā gaišus, priecīgus un labus laikus, kādi tautai diezin vai kādreiz vēl atnāks. Raimonds Staprāns ir daudz nodarbojies ar Ulmaņa tematiku. Radušās divas lieliskas lugas par padomju okupācijas sākumposmu Latvijā. Kaut abās autors ir nopūlējis parādīt, cik sīks un nespēcīgs valsts nenovēršamās sagrāves brīdī ir bijis pašieceltais vadonis un prezidents, tauta lugās ir saredzējusi (un ne jau bez veiksmīgas režisora un aktieru līdzdalības!) Ulmanī lielu, traģisku personību. Mēģinājumi Ulmani noniecināt Staprānam ir atmaksājušies kā no lidojuma atgriezušies bumerangi – dotie sitieni nemilētam vadonim maģiski pārvērtušies par maziem Ulmaņa triumfiem. Baidos, ka arī ģimis un sruķis šo centienu sērijā autoram iecerēto efektu nenesīs.

Ojārs Celle, Rīgā

Turieties un turpiniet laist tautā lielisko JG!

Franks Gordons, Telavivā

Attiecībā uz dūsmīgās <baltic-ireland.ie> redaktores Laimas Ozolas apgalvojumu, ka mūsdienu ekonomiskie migranti neatšķīroties no tiem, kuri *glābās no komunistiskās iekārtas* (JG271:61), neviens pats no manis neformāli apjautātajiem 1944./1945. g. izbēgušajiem neminēja kā imeslu glābšanos *no komunistiskās iekārtas*, bet gan savas plikās dzīvības glābšanu no deportācijām un bojāejas Sibīrijas *Gulagā* – pēc piedzīvotā pirmajā krievu gadā, sevišķi 1941. g. 14. jūnijā. Iesaku Ozolaj iepazīties ar neseno vēsturi, piem., izlasot Annas Žigures *Viņi. Ceļā un Viņi. Svešos pagalmos* vai arī sēriju „Freimaniāde” (JG239-245, 2004-2006).

Lasītājs ASV Rietumkrastā.

JG271 apsveicu ar brango ķērienu – jaunievēlētā LZA prezidenta Ojāra Spārīša īso, bet pilnīgo Pēterbaznīcas rakstu! Lasot dzejoļus, iešāvās prātā Herdera teiktais, ka dzejnieku loma ir būt tautas vadoniem. Kur tie palikuši? Neredzu viņus politiskā koncerta apmeklētāju vidū. Saistošs ir Unas Alksnes raksts par Frici Bārdu un viņa laiku, kaut vai tāpēc, ka Antons un Pauline Bārdas bija tuvi maniem vecākiem. Ipaši jauki mums ar Valdu bija lasīt par Bārdas un vispār latviešu skaistuma izjūtu. Lindai Treijai un Sarmai Muizniecei ļoti labi izdevies apmainīties lomām. Attiecībā uz Otto Ozolu, Rimanda Cepļa recenzija ir īstā vietā un laikā! Zīmīgi ir Rolfa Ekmaņa pieraksti par diversantu vervētāju solijumiem. Savi savā laikā atteicu vervētājam, ka negribētu būt savu uzraugu kontrolēts izlūks viņu nekontrolējamos apstākļos. Nemaz nepārsteidz līelie, varbūt pat sagaidīti, zaudējumi speciālās akcijās. Patik Ilmāra Rumpētera vāks!

Gundars Ķeniņš-Kings, Takomā (Tacoma, WA)

JG spēki un noturīgums dziļi rakt ir apbrīnojams. Lai izdodas arī jaunajā gadā! Tās nepieciešams mums visiem (domāju, visvairāk Latvijā).

Ildeze Kronta, Rīgā

VAI VERONIKAS/ VIKTORA DIALOGA TURPINĀJUMS?

Viktors Hausmanis. *Veronika Janelsiņa rakstos un darbos*. Rīgā: Zinātne, 2011. 288 lpp.

Veronika Janelsiņa – pazīstama gleznotāja un grāmatu ilustrātorē, interesantu skatuves ietēru veidotāja un mūža pēdējā posmā neparastu literāru sacerējumu (*Kaķi, ja tu būtu cilvēks, Divas jakas un taksido*, u.c.) autore. Rakstnieka Anšlava Eglīša dzīvesbiedrē un viņa darba rosinātāja. Tagad, pateicoties literatūras un teātra mākslas zinātnieka Viktora Hausmaņa gādībai, saņemam plašu izgaismojumu un vēl jaunu informāciju par Janelsiņas dzīvi un viņas daudzpusīgo personību. Kad Hausmanis aizsūta (1996) Janelsiņas ieskatam savu rakstu krājumu par Anšlavu Eglīti, uzsākas cītīga sarakste. Šīs vēstules, kopā ar Janelsiņas vēstulēm brālim Pēterim Zviedrijā, to ierosinātās pārdomas un attiecīgi citāti no Janelsiņas un Eglīša literārā devuma tad nu veido jo īpatnēju un ļoti saistīgu lasāmvielu.

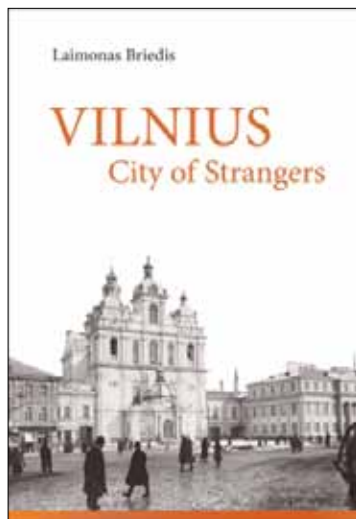
Grāmatas pirmā daļā izsekojam Janelsiņas rosmēm Latvijā, bēgļu gaitām Vācijā un cēntieniem iekārtoties jaunajā mājvietā ASV. Šai ceļojumā sastopam Eglīša draugus un laikabiedrus, kuriem ievērojami nopelni mūsu kultūras un sabiedriskās dzīves veidošanā, piem., Volkfangu Dārziņu, Voldemāru Kārklīņu, Veltu Tomu, Margaritu Kovaļevsku, Ritu Liepu, Ādolfu Kaktiņu, Osvaldu Uršteinu, Hildu Princi, Helmāru Rudzīti u.d.c. Savā ziņā šis ir viena mūsu tautas zara likteņstāsts,

kas dokumentēts no Janelsiņas asā, dažkārt pat mazliet sarkastiskā redzes viedokļa.

Grāmatas otrā daļa veltīta Janelsiņas literārajiem pasākumiem. Uzzinām, ka savu tiesu Anšlava darbu Veronika ne tikai „iedvesmojusi”, bet arī palīdzējusi „noformēt”. Te ir runa par romāniem *Ilze, Es nebiju varonis, Pēdējais raidījums, Bezkaunīgie veči, Pīcas dienas un Nav tak dzimtene*. Lužas *Ferdinands un Sibilla, Jolanta Durbe, un Lūdzu ienāciet, sēr!* Tie ir abu kopdarbs, kamēr lugu *Leo un Kas dārzā, kas dārzā* autore ir Veronika pati. Anšlavs sedzis tās ar savu visnotaļ iecienīto vārdu, jo Veronika baidījies, ka konservatīvie latviešu teātra skatītāji t.s. absurdā stilā sacerēto lugu autori *nomētās ar akmeņiem* (117).

Pēc sava tik tuvā līdzgaitnieka nāves (1993) Janelsiņa meklē mierinājumu atmiņās, ko ļoti iejūtīgi apcerējis Hausmanis. Top grāmatas *Cilvēks un es*, kurā autore un Cilvēks (Anšlavs) dialoga formā dalās atziņās par mākslu, politiku un vispārējām dzīves norisēm. Anšlava astrālā klātie caurstrāvo arī nākošās grāmatas – *Pašsaruna, Atceroties un Vēstule*. Janelsiņa raksta: *Anšlavs domāja manas domas. Sajūta manu ritmu. Paredzēja, ko es domāju. Un es paredzēju, ko viņš teiks ... Tā bija mūsu kopība* (211).

Tuvojoties mūža beigām, Janelsiņa arvien biežāk veldzējas savas iztēles pasaulē. Tur viņai pieder dižciltīgs zirgs – melnis, kas, kā viņa pati saka, simbolizē viņas fantāzijas lietojumus (251). Tātad – Janelsiņas Pegazs, tikai bez spārniem. Šo melni viņa pēkšņi sadomā uzdāvināt Hausmanim, kuram pēc viņas ieskata, tagad ir vairāk iespēju palaist brīnumaino zirgu *Latvijas zaļos plašumos un ēnainajos silos ar dižajiem kokiem* (260). Tomēr viņa nebeidz rūpēties par sava tīrasīņu

meļņa labklājību, un vienā vēstulē baidās, ka *melnis samācījies prasto krievu valodu* (261). Hausmanis iesaistās šai rotaļā, kas pamazām savaldzina viņu tik ļoti, ka grāmatas noslēgumā lasām sērīgu atzišanos: *Nav vairs Veronikas, bet nav arī vairs meļņa. Pagaidām tikai vēl es* (284). Janelsiņa mira 91 gada vecumā.

Izdevumu bagātina Janelsiņas gleznu, zīmējumu un manuskriptu reprodukcijas, kā arī daudzi fotouzņēmumi ar kultūrvēsturisku nozīmi.

Rasma Birzgale

Rasmas Birzgales kontā ir daudz rakstu periodikā, ieskaitot *JG*, par teātri trimdā un recenzijas par latviešu teātra vēsturei veltītiem publicējumiem. Sakārtojusi/rediģējusi rakstu krājumu *Mārtiņa Zivertā pasaule* (1974). Plaša apcere par latviešu teātri Vitauta Stimaņa rediģētajā grāmatā *Latvia* (1984). Rasma „Ļoti personīgi atmiņu mirklī par Mārtiņu Zivertu” – *JG*238(2004):28-30

* * *

Anšlava Eglīša mūža līdzgaitniece Veronika Janelsiņa, kaut arī aktīva dažādos kultūras pasākumos, it kā pazuda daudz apdziedātā rakstnieka pavēnī. Viktors Hausmanis dedzīgi mēģina novērst šo pārestību. Pievilcīgumu grāmatai piedod fotoattēli un Janelsiņas pašas darbu reprodukcijas. Protams, nosvērti izturētais stāstījums ir ne mazāk saistošs. Bez skaļas gavilēšanas tas dod pienācīgu godu māksliniecei. Jāpiebilst, ka vilsies tie, kas mēģinās atrast pikantas vinjetes no šo divu radošo garu pa brīžam trauksmainās kopdzīves. Autors līdz pēdējam elpas vilcienam, t.i., līdz pēdējam teikumam ir uzsvērti neuzbāzīgs, pat visai atturīgs atklāt kaut ko nepiedodami intīmu. Radoša sadarbība, nevis savstarpēju panākumu apskaušana ir Anšlava un Veronikas kopdzīves formula – pirms publicēšanas viņi uztic manuskriptus viens otram, citīgi tos rediģējot. No atstātajām piezīmēm gan grūti izzināt, kurš no abiem pievācis laivas tiesu partnera darba rediģēšanā.

Uzzinām, ka neviens, ne otrs nav palicis uzticīgs savu radošo sākumu nosliecēm. Janelsiņa jau drīz vien pēc Latvijas atstāšanas, kad bija nepieciešams rūpēties par trimdas dzīvei nepieciešamāko, nododas portretu gleznošanai – pašos mizantropiskākajos momentos viņa to apzīmēja par *bagāto amišu purnu mālēšanu*, ar ko, jāpiebilst, gandrīz

ikviens gleznotājs, ieskaitot pašus nemirstīgākos, ir spējis sev sagādāt iztiku un atzinību. Taču drīz vien Eglīši atļaujas rakstīt vai gleznot to, kas liekas atbilstošs viņu profesijai un personīgajai nostājai. Janelsiņa iemācas redzēt un gleznot pasauli no viņas pašas akadēmiskajai pieredzei svešiem viedokļiem. To veicina saskare ar Amerikas avangardistu visai radikāliem strāvojumiem, kurus kritiķi nodēvē par „abstrakto ekspresionismu”. Par vienu no tā ievērojamākiem pārstāvjiem kļūst Daugavpilī dzimušais Marks Rotko (Mark Rothko, 1903-1970). Arī Anšlavs savos skatuviskajos pasākumos atvirzās (ar variācijām) no sociālā realisma un kopā ar Veroniku sāk interesēties par jaunākiem novirzieniem, piemēram, par absurdo teātri, ko pārstāv ģrs Bekets, francūzis Jonesko u.c. Janelsiņa savos pēdējos prozas darbos, pašas vārdiem izsakoties (nez cik nopietni?), pievērsās *velna dzīšanai*.

Viktora Hausmaņa pēdējais *magnum opus* atšķiras no iepriekšējā devuma ar manāmu pievirzīšanos tuvāk ne tik daudz likumos un tradīcijās iežogotiem kritiskiem vērtējumiem. Atsaucoties uz Janelsiņas grāmatu *Ar un bez rožainiem stikliem*, ko autore nosauc par romānu, literatūras pētnieks klusi aizrāda, ka *šādam žanra apzīmējumam īsti piekrist negribas* (141). Tas varētu arī nozīmēt, ka Hausmanis nespēj pieņemt Žida (André Gide, 1869-1951) viedokli, proti, *romāns ir zināma garuma prozas darbs*. Neko tuvāk nepaskaidrojot par šo izplūdušo literāro žanru, tā ir liecība grūtībām pateikt kaut ko visaptverošu par mūsdienu slidenajām mākslas nosliecēm.

Juris Silenieks

Literatūrzinātnieks Juris Silenieks ir *JG* redakcijas loceklis.

* * *

Manu un Dr. Hausmaņa ceļu krustojusi tieši grāmatas varone, kad aizstāvēju savu maģistra darbu (2011) par mākslinieces radošo mantojumu glezniecībā. Iepriekš jau biju iztaujājis autoru par viņa daudzu gadu saraksti ar Anšlavu Eglīti un pēcāk Veroniku Janelsiņu. Bet nesen iznākušī grāmata mudināja uz citu sarunu.

Jāpiezīmē, ka šajā vēstījumā atturoso kritiska vērtējuma. Raksta pamatā ir dialogi ar literatūrzinātnieku, cenšoties izdibināt lietas un sakarības, kas atklāj Janelsiņu

(1910-2001) kā rakstnieci un to, kas ir Hausmaņa grāmatas pamatdzīsla.

Hausmanis izseko mākslinieces radošajām gaitām literatūrā, veltot uzmanību katrai Janelsiņas publicētajai grāmatai, atsedzot arī mākslinieces un rakstnieces ieguldījumu Anšlava Eglīša sacerējumu tapšanā. Ievadā retorisks vaicājums: *Vai gals var tapt sākums? (..) Varbūt tomēr varu mēģināt pastāstīt par viņu – par Veroniku Janelsiņu?* (5. lpp.). Grāmata ir personiska, un, iespējams, to varētu dēvēt par Hausmaņa pēdējo vēstuli māksliniecei, kurā ļauts ielūkoties arī mums. Tā ir stāstījums, kas balstīts unikālā materiālā – autora sarakstē ar mākslinieci, kas aizsākas pēc Eglīša nāves. Abi kļūst par vēstulū draugiem, domubiedriem līdz pat Janelsiņas aiziešanai. Nenovērtējams ir fakts, ka sarakste ir dzinulis Janelsiņai turpināt strādāt. Cienījamais vecums vairs neļauj aktīvi gleznot, tādēļ par galveno izteiksmes veidu kļūst rakstniecība. Jautāju prof. Hausmanim, par ko bija vēstules: *Ik pa pāris nedēļām es saņēmu vēstuli un grāmatas turpinājumus. Vēstules bija par dzīvi, par literatūru varbūt mazāk. Par teātri, gan vairāk no manas puses. Viņas vēstules nereti caurstrāvoja fantāzija, fantāzijas lidojums. Viņa mani iztēlojās kā fantāzijas tēlu, jo nekad jau nebijām tikušies, tikai sarakstījāmies. Par dzīves realitāti viņa rakstīja ļoti maz. Viņas reālā dzīves aina, iespējams, nebija pievilcīga, bet viņa par to nekad nerakstīja. Viņa nebija īpaši komunikabla, līdz ar to daudz ciemiņu pie viņas negāja. Un viņa arī negribēja. Viņa pat mazliet dzīvoja iedomu pasaulē. Bet nedomāju to kā noslēgšanos no realitātes.*

Līdz šim Janelsiņas literārais mantojums analizēts maz, vienkopus pārskats par literāro mantojumu izdots pirmo reizi. Viņas vārds literatūrā nav daudz skandināts, kas gan lielā mērā saistāms ar faktu, ka lielākā daļa viņas grāmatu izdotas trimdā. Bet tas nemazina viņas izteiksmes vienreizību. Hausmaņa grāmatā kā būtiskākā iznirst doma par Janelsiņu kā veiklu un kodolīgu rakstītāju. Viņas doma ir asa, ass mēdz būt arī izteiksmes veids. Viņa pauž sev būtisko, neglaimojot un nežēlojot. Vairākkārt autors uzsver viņas neparasto personību, kas tāda noliedzami arī bija. Viņa bija pat ekscentriskā dāma. Jautāju, kā vērtēt Janelsiņas literāro darbību, jo kritisko skatījumu grāmatā, šķiet, pietātes dēļ literatūrzinātnieks nav ietvēris: *Viņa ienāca ar neparastāku skatījumu un izpausmes veidu. Domāju, tas lielā mērā saistāms ar viņas abstrakto glezniecību. Drāmā viņa pielieto šo pašu principu. Lugās tas ir absurds.*

Anšlavam, piemēram, tādu nav. Domāju, ka lielā mērā dzīves uztveres un izpausmes veids ietekmējis viņu rakstniecībā. Neilgi vēlāk sarunā profesors pauž, ka Janelsiņas literārais mantojums gan nav patiesi novērtēts, bet jāatzīst, ka starp trimdas rakstniecības milžiem kopainā viņas sniegtam nedaudz pietrūkst, lai ietiektos lielā zvaigznāja lokā, bet abi vienojāmie, ka tas nešķiet būtiskākais, jo viņas personības strāvokums ir tas, kas liek domāt par šo radošo personību. Uz jautājumu, kā gleznotājā Veronikā piedzimst vēlme rakstīt, Hausmanis atbild: *Nu, ja viņš [Anšlavs Eglītis – A.S.] var, kāpēc, lai es tā nevarētu! Īsti pateikt, kas viņu ierosināja pievērsties rakstniecībai ir grūti. Viņa sāk publicēties stipri vēlu. Rakstniecības Teātra un Mūzikas muzeja kolekcijā Rīgā glabājas daudzi uzmetumi. Griba rakstīt viņai bija. Katrā ziņā Anšlava darbība bija tas pamudinājums. Nākamais jau ir posms, kad viņi sadarbojas. Strādājot ar Veroniku es sapratu to milzīgo palīdzību, ko viņa sniedza Anšlavam – rakstot, labojot utt. Viņa bija Anšlava kūdītāja. Viņā bija asums! Prasījums! Pievērsšanās rakstniecībai tā bija arī griba sevi izpaust citā mākslas veidā. Kaut kādā ziņā tās bija arī garīgas sacensības starp abiem.*

Profesora teiktajā ietverts būtisks fakts, ka abas radošās personības – Anšlavs un Veronika – ir nedalāmas. Viņu kopdzīve bija radoši piesātināta, vienam otru izaicinot, papildinot. Apzinoties vērtību tajā, būtisks ir jautājums literatūrzinātniekam, kas ir arī monogrāfijas *Anšlavs Eglītis* (Zinātne, 2005) autors: Ko Jums bija svarīgi pateikt šajā grāmatā? V. Hausmanis: *Svarīgi ir ieskatīties cilvēkā, nespriest par cilvēku no pirmā acu uzmetiena. Es uzskatīju grāmatas rakstīšanu par savu pienākumu. Mūsu sarakstē ar Janelsiņu es tiku iesaistīts tādā kā abstraktā filmā, kādā teikā... Bija svarīgi uzrakstīt par viņas literārajiem darbiem, gribējās uzrakstīt, gribējās pateikt to, kas nav vēl pateikts.*

Mani nepamet sajūta, ka tapusī grāmata ir savā ziņā privāta dialoga turpinājums ar Veroniku Janelsiņu, tajā nav zinātnisku vispārīgumu vai skrupulozu faktaloģisku patiesību. Šķiet, autoru tas šajā reizē nav interesējis. Grāmata ir kāda ceļa atsegums, kādas sarakstes liecība.

Andra Silapētere

Andra Silapētere ir Latvijas Mākslas akadēmijas maģistre, viena no Laikmetīgās mākslas centra meiteņu komandas.

PĀRDOMAS RAISOŠA

Vladimirs Kaijaks. *Koka kāja, Kapu māja*.
Rīgā: Zvaigzne ABC, 2010. 248 lpp.

Vai ir tikai viena taisnība? Varbūt reizēm vismaz divas? Un ja katram sava taisnība? Atbilde meklējama vispirms pagājībā, kā to izdarrījis Vladimirs Kaijaks savā atmiņu grāmatā.

Ekonomists Oļģerts Krastiņš statistiskajā pētījumā *Latvijas saimniecības vēsturiskā pieredze, 1918-1940* apgalvo, ka Latvijā 1934./35. gadā ir bijuši tikai pieci nodokļu maksātāji, kuru gada ienākumi pārsniedza 100 000 latu, no tiem divi rūpnieki un trīs tirgotāji. Tātad bija lielbagātie un bagātie un bija trūcīgie un nabadzīgie. Pēdējo 20 gadu publikācijās Ulmaņlaiki īpaši raksturoti gandrīz kā paradīze, padomju vara nesusi tikai bēdas un postu. Vai arī visiem trūcīgajiem? Lūk, atbildi meklējot, jāizlasa Kaijaka bērniības atmiņas. Tās raisa pārdomas, un tieši tāpēc grāmata man patika.

Ja pieminēju pirms II Pasaules kara naudā grimstošos un sīknaudu trīsreiz skaitošos, nevaru paiet garām pārdomām par šodien, kad cilvēces sadale ienākumos sasniegusi idiotisma stadiju. Velti 1968. gadā, tātad pirms gandrīz pusgadsimta ASV vēsturnieks un ekonomists Lundbergs (Ferdinand Lundberg) statistiskā pētījumā *The Rich and the Super-Rich* (*Bagātņieki un pārbagātņieki*) pievērs uzmanību šai slimīgi nevaldāmajai tieksmei kļūt par miljonāriem. Diemžēl šodien saviesies miljardieru miljons, pie kam dažam labam no viņiem miljardi iesniedzas desmitņiekos un varbūt pat simtos. Sagrābšanas process pēdējos 20 gadus noris arī Latvijā, zināmo miljonāru skaits pārsniedz tūkstoši, kam droši varam pieskaitīt nezināmos. Latvijā valdošie, Saeimu ieskaitot, nespēja un nespēja parādīt praktisku paraugu ar nodokļu palīdzību saplacināt augsttāva slāni un uzbriecināt apakšējo, tā veidojot kuplāku tā saukto vidusslāni, izlīdzināt ienākumus. 21. gs. globālā ieraušana sasniegusi tādu kulmināciju, ka nupat sāk dropt banka aiz bankas, pat valstis. Bojāeja neizbēgama, pat pieci Finki nepasacīs glābšanās ceļu.

Kaijaka grāmata man patika. Vispirms ar savu patiesību par skaudro bērniību, ko raksturo tikai darbs, darbs un vēlreiz darbs, pie tam reizumis fiziski tik smags, par kuru šodien darba devēju iesēdinātu aiz restēm. Viņa dzīves sākums raksturīgs kā vairākumam latviešu – 5-6 gadu vecumā ganu gaitas, seko siens, grābeklis un dakšas. 11 gados groži rokā un ecē sējumu, pareizi stūros

pievullē, 12 gados puspuisis un vago kartupeļus, vēl gads un cilā 25 litru piena kannas, vedot savējās un kaimiņu uz pienotavu, pāriņieks zāģim mežā, gāžot augošos kokus malīkai, ņem cirvi un skaldi, un tā dienu aiz dienas, līdz abi okupanti kļaušas liek rakt, pārkraut mūnicijas kastes, ierasties ar zirga pajūgu. Bērniības skaudrums pusaudzi Vladimiru ieslidina kā labi eļļota sliede padomju sistēmā: Kurzemē vēl asiņainas cīņas frontē, bet Cēsu apriņķa Liepas pagastā dzīve tādēļ nebija apstājusies. *Jaunā vara vēlējās, lai ļaudis ne tikai strādātu un visas pūles veltītu uzvarai, bet arī lai priecātos un slavētu atbrīvotājus. (..) Radās doma, ka varētu spēlēt arī teātri. Un ne tikai kāpt uz skatuves un saņemt aplausus. Ticamībai izmantošu paša Kaijaka rakstīto: *Kādu dienu pie pagastmājas satiku Ludi, kurš mūsu skolu beidza pirms gada. Viņam plecā bija krievu automāts ar apaļo disku un viņš uzaicināja mani stāties komjaunatnē. Es jau tāpat esot aktīvis, piedalījies kulšanas talkās, teātri arī spēlējot. Komjauniešiem, kuri gribēšot, došot ieročus. Varēšot šaut, cik uziet. Turēt mājās. Oficiāli. (..) Man septembrī apritēja četrpadsmit. Visi bijām nepilngadīgi. Tā Vladimirs Kaijaks kļūst istrebiķels.**

Laikmets dzemdināja *istrebiķeļus* un nacionālos partizānus. Tolaik divas taisnības. Vai uz laiku laikiem mūžīgas? Vladimirs ir ne vien strādīgs. Arī vērigs un domājošs. Citēju: *Rudenī, kad tikko bija sākusies skola, pazuda Mašīnu, traktoru un zirgu iznomāšanas punkta vadītājs Otto Rozenfelds. (..) Bija aizdomas, ka viņu nogalinājuši mežabrāļi, t. i. nacionālie partizāni. (..) Paklīda ziņas, ka arī citos pagastos noslepkavoti padomju darbinieki un komjaunieši. Kļuva neomulīgi. Nemaz vairs negribējās ar šauteni plecā iet uz Doktorātu un pēc tam naktī apstaigāt pagasta centru. (..) No dežūrām aizvien biežāk centos izvairīties, aizbildinoties, ka jāmacās, jābeidz skola.*

Ziemā apcietina divus skolēnus, brālis mācās 2., māsa 6. klasē. *Bija savādi redzēt abus, apbruņotus vīru vestus kā apcietinātos. Viņi nevarēja būt ienaidņieki. (..) Nepagāja ne cik ilgs laiks, kad tāpat aizveda skolotāju Ludvigu Stipņieku. Tas likās pilnīgi neizprotami. Jo viņš taču komjaunietis, pasniedza pat militāro mācību, kļuva par mūsu iemīļotāko skolotāju.*

Kaijakam tikai 16 gadi, taču padomju ikdienā notiekošais noved pie atziņas: *Man nepatīka cilvēku sadalīšana divās nometnēs, kurām vienai otra jāiznīcina. Un viņš: Pavasara pusē paziņoju savam komjaunatnes sekretāram Ludim Raibacim, lai savāc manu šauteni, jo*

vairs uz dežūrām pagasta centrā neiešu, man jāmacās un jāpabeidz septītā klase un tūlīt pēc skolas beigšanas braukšu uz Rīgu. Vladimirs beidz pamatskolu. Tuvojas Jāņu diena. Domās jau biju kādā nenoteiktā tālumā, gremdējās ilūzijās par gaišo nākotni, kur visi ceļi vaļā: ej pa kuru iedams, visur sagaida atplēstām rokām.

Un tad... Un tad... *Pēkšņi pie Kapu mājas* [Kaijaku ģimenes dzīvoklis, L.P.] *piebrauca pajūgs ar trim apbrūnotiem vīriem un prasīja, vai man esot ieroči. Skaidroju, ka bija, bet vairs nav, atdevu pilnvarotajam, jo uz dežūrām vairs neeju. Šie netic. Lai atdodot ar labu, citādi būšot sliktāk, pārmeklešot māju un, ja tad atradīšot... Sapratu, ka esmu iekūlies ķezā. Ja ieies mūsu, puiku istabā, tūdaļ ieraudzīs kaktā pie manas gultas gala angļu šauteni. Kad atteicos no dežūrām, reģistrēto šauteni atdevu, bet angļene man patika, nolēmu to paturēt. Tāpat vien, piemiņai. Valmieras čekisti bija atbraukuši arestēt kāda aizsarga sievu. Tur netālu Kaijakam pazīstams puika, uzspēlējot kariņu, tarkšķinājīs krievu automātu, aizturēts un, kad puisim likuši, lai nosauc visus, kam vēl ir ieroči, viņš esot nosaucis tikai tos, kam atļaujās. Ja būtu zinājis, ka man vairs nav, neparko nebūtu teicis, tā pats vēlāk skaidroja. (..) Mūs [t.i., arī kariņa spēlētāju – L. P.] aizveda reizē ar arestēto sievieti un iespundēja Valmieras cietumā. Turpmākais norisa pēc Staļina un Berijas parakstītām instrukcijām padomju drošības dienestiem, PSRS pieņemtiem likumiem. Par neregistrēta ieroča glabāšanu – vismaz 10 gadi Sibīrijā!*

Divas diennaktis 16-gadīgais Vladimirs tika „nobriedināts” ar cietumā notiekošo, redzamo un ieslodzīto pačukstēto. Uz pratināšanu aizvests trešajā dienā. *Mani pratināja viens, tad otrs, piesējās katram vārdam.* Pēcpusdienā atdotas bikšu siksnas un kurpju šņores, arī komjaunatnes biedra karte un, izejot uz ielas, ieraudzījis bēdu brāli sagaidām viņu.

Autors savas grāmatas noslēguma nodaļai licis virsrakstu „Atskārsmē”. Tajā lasām: *Apjaušma par patiesajām vērtībām gandrīz vienmēr atnāk par vēlu, kad labot vairs nevar neko. Kad nav, kam jautāt, neviens vairs neatbild. Tā paliek daudz baltu lapu.*

* * *

Pēc savu atmiņu atspulgu par noklusēto un viltniecisko *Aizejot atskaties* divu grāmatu iznākšanas saņēmē laikrakstā *Diena* iznīcinot kritiku, saņēmu arī daudzu lasītāju atsauksmes un viņu dzīvesstāstus. Aizvadītā gs. tehnikas sasniegumi pavēra gluži neticamas iespējas. Viena no tām – datorā ierakstīt informāciju digitāli un pavairot atmiņu diskos

vai datoram pieslēdzamos – kā tos dēvēju – „pirkstiņos”, nolikt tos ne tikai savā rakštāmgaldā, bet pārsūtīt radiem, draugiem. Šodien pagātņi iemūžina ne tikai arhīvi un bibliotēkas, to varam izdarīt katrs individuāli. Izlasījis *Koka kāja, Kapu māja*, pievienoju „pirkstiņu” datoram, atvēru un uzsitu pa lasītāju atsūtītām vēstulēm *Valmieras cietums*. Man ekrānā uzpeldēja *Delo Nr.234*, latviešu zemnieku ģimenes traģisks liktenis: *Vecsaimniecība, 76 hektāri zemes, vecāko dēlu 1931. gadā kā sociāldemokrātiskās partijas biedru ievēl Valmieras apriņķa valdē, pēc 15. maija apvērsuma atlaiž no darba. 1940. gada 17. jūnijā Baltijas valstīs iebrūk sarkanarmija, bijušais sociāldemokrāts „cer uz taisnību”, taču jau 1940. gada 27. jūlijā Šustina-Silenieka komanda viņu apcietina, sākoties karam, pagūst aizvest uz Sibīriju, tur 1942. gada 27. maijā miris (varbūt nošauts?). Latvijā palikusī sieva audzina četrus mazgadīgus bērnus. Vecākais dēls 1949. gada rudenī turpina izglītību Valmieras vidusskolā, bet – viņu apcietina! Valmieras cietums, pratināšana, pilsētā izplatītas pretvalstiskas proklamācijas. Viens no pratinātājiem – Alberts Liepa – īpaši nežēlīgs. Apcietinātā jaunieša tēvu dēvē par fašistu, socfašistu, dēlam jāizpērk tēva „grēki”, un, ja par proklamācijām tiešām neko nezina, tad „kāpēc negribi sadarboties ar mums?” (..) Spieda mani būt par stukaču.*

Cik ilgi septiņpadsmitgadīgs pusaudzis sacis nē, nē un vēlreiz nē? Divi zēni, divas biogrāfijas, abu likteņu vienojošais – apcietināšana un Valmieras cietums. Krievijā ātrāk vai vēlāk nostiprināsies demokrātija, atvērsies arī visslepenākie aiz Maskavas pazemē kilometriem garie arhīvi. Vēsture ir ziņkārīga. Meklēs atbildi, kāpēc Valmieras *kagebešņiki* iedrošinājās vienu jaunietai par neregistrēta ieroča glabāšanu atbrīvot, turpretī otram, kas pats neko nav noziedzies, vienīgi tēvs represēts, pieprasīja sadarbību. Desmitiem tūkstoši Latvijas iedzīvotāju aizvesti uz Sibīriju, ieslodzīti cietumos un iepazīnuši čēkas pagrabus. Par to visu jau ne mazums rakstīts un lasīts. Diemžēl par padomju drošības dienestu slepenajiem ziņotājiem joprojām daudz baltu lapu. Lai gan tieši šī padomju dzīves neatņemamā sastāvdaļa nodarījusi visvairāk ļaunuma, graujot cilvēku attiecības, izsakņojot tautas morāli.

Laimonis Purs

Šajā apskatā minēto atmiņu grāmatu *Aizejot atskaties* autora Laimoņa Pura radošais konts sastāv galvenokārt no lugām, romāniem un izspozas. Režisors/scenārists Maris Martinsons aizvadītā gada otrā pusē uzsācis ekranizēt Pura tetraloģiju *Deģošais pilskalns* (1962-1986) – par zemgaļu cīņām pret vācu krustnešiem.

SVEŠINIEKU PILSĒTA VIĻŅA

Laimonas Briedis. *Vilnius: City of Strangers*. Budapest: Central European University Press, 2009. 295 lpp.

Viļņa, pilsēta ar sākotnēji daudziem nosaukumiem un ar dažāda veida nozīmīgumu dažādiem cilvēkiem, bijusi gan Eiropas nomale, gan arī Eiropas vēstures uzmanības centrs. Kaut arī *Viļņa nekad nav ierindojusies to pilsētu vidū, kurās bieži iegriežas ceļotāji*, tai cauri plūstošie svešinieki ir ietekmējuši pilsētas personību (16. lpp.). Tādēļ, lūk, grāmatai nosaukumā *Viļņa – svešinieku pilsēta*. Iepazīšanās ar pilsētu notiek no ārzemnieku skata punkta, galvenokārt vāciešu un krievu, un šī ielūkošanās caur svešu kultūru lēcām pilsētā – ar tās nepastāvīgajām lojalitātēm atkarībā no Eiropas visnotaļ mainīgajām robežām – autora secinājumā piedod Viļņai *it kā pārejošu gadījuma raksturu*.

Viļņā dzimušais, bet Kanādas Britu Kolumbijas Universitātē (University of British Columbia) ģeogrāfijas doktora grādu ieguvušais (2005) Laimonas Briedis savā debijas grāmatā izvadā lasītāju pa pilsētas labirintveidīgajām ielām vienlaikus kā iedzīmtais un kā *outsiders* jeb ārpusnieks, pievērtoties gan vācu apzīmējumam *Wilde* (>*Wilno*>*Wilna*>*Vilnius*), kas vācu valodā nozīmē „mežonīgs, savvaļas”, gan pagāniskās pilsētas piedzimšanai Viduslaiku kristīgajā Eiropā un kļūšanai par *Eiropas civilizācijas ģeogrāfisko priekšposteni un katolicisma balstu*, par ko liecību dod atsaucis uz vēstulēm un oficiāliem dokumentiem, to vidū Romas pāvesta ziņojumi (22, 41, 54). Seko gausā pilsētas pakļaušanās apgaismības laikmeta procesiem – tā kā to uztvēra ievērojama vācu-poļu naturālists/etnogrāfs Forsters (Johann Georg Adam Forster (1754-1794), kura tā laika raksturojumā *provinciālā Viļņa ir kā sastindzis dīķis, kas nav pat pelnījusi pilsētas nosaukumu* (63). Turpretim viņa sieva, rakstniece Terēze Heine (Therese Heyne) mikstina vīra skarbo viedokli kā ne visiem pieņemamu. Katrā ziņā autora iekļautā sievietes perspektīva bagātina un padara daudzveidīgāku Viļņas portretu, kura pilniskanīgums pieaug līdz ar Franku dzimtas pārstāvju Napoleona invāzijas aprakstiem (90) un pēcāk nodaļā „Krievu intriga” ar izvilkumiem no Fjodora Dostojevskas sievas Annas Grigorjevnas dienasgrāmatas (142). Sevišķi spilgti atainotas kara norises – no franču zaldātu

vardarbības radītā posta 19. gs. sākumā līdz pat I Pasaules karam, kad pilsētas iedzīvotāji dodas bēgļu gaitās, lai pasargātos no karojošu vācu un krievu karapulkiem 1915. gadā.

Aprakstot pēckara laiku, Briedis koncentrējas uz Viļņas žīdu iedzīvotājiem, izmantojams vācu rakstnieka Deblina (Alfred Döblin) pierakstus. Žīdi, kas tolaik sastāda pilsētas iedzīvotāju vairākumu, visdetalizētāk aplūkoti nodaļā „Neesošā nācija” (The Absent Nation) – kaut arī joprojām no ārpusnieka perspektīvas. Apsveicama ir teksta papildināšana ar Viļņas žīdu sadzīves veciem fotoattēliem u.c. ilustratīviem materiāliem.

Zīmīgi, ka lietuvietis Briedis nekādā veidā necenšas izcelt Viļņas lietuviskuma momentu, kas faktiski grāmatā gandrīz pilnīgi ignorēts. To pašu var teikt par pilsētas poļu iedzīvotājiem. Izņemot žīdus, kā norāda autors, *viētējās norises un personības tikai izņēmuma gadījumos kļūst par daļu no Eiropas vēsturiskās leksikas* (16). It kā garāmejojot minēti joprojām dzīvajā atmiņā esoši vēsturiski notikumi – okupācijas, holokausts, sovjetizācija, Viļņas kļūšana par Lietuvas galvaspilsētu, poļu pārvietošana u.c. Liekas, ka autoram vislabāk būtu bijis pielikt punktu savam saistošajam darbam pēc ceļotāju/svešinieku aprakstiem un pirms šīs Pandoras kārbas pavēršanas.

Kolāžveidīgā, etniski daudzveidīgā Viļņas aina, sākot ar tās mistisko piedzimšanu līdz pat simboliskajai pastaigai pilsētas kapsētās (*ar tās leģitīmajiem un neleģitīmajiem mirušajiem*, 245), protams, nekādā ziņā nav jāuztver kā kaut kāds liecinājums pilsētas virzībai uz sliktu galu. Citējot autoru, *Viļņa ir atdzimusi kā Lietuvas galvaspilsēta, kur pirmoreiz tās jaunlaiku vēsturē lietuvieši ir guvuši demogrāfisko vairākumu* (228).

Indra Ekmane

Apskata autore ir starptautisko attiecību maģistrante (U. of Washington, Seattle) un studentu pārstāve *Association for the Advancement of Baltic Studies* (AABS) valdē. Skat arī Ingmāras Balodes interviju ar Kristīnu Sabaļauskaiti (*JG270:24-27*), kuras līdz šim divsējumu vēsturiskais romāns *Silva rerum* lielā mērā veltīts Viļņai, rakstniece dzimtajai pilsētai, kur viņas ģimene mitusi paaudžu paaudzēs.

VÄGNERS UN DAUDZI CITI

Anna Foma. *Jaunā Vāgnera klusēšana*.
Rīgā: Mansards, 2012. 54 lpp.

Pagājušā gada Dzejas dienās iznākušais Annas Fomas dzejas krājums ir viena no negaidītākajām un, gribas pat teikt, pārsteidzošākajām pēdējā laika debijām latviešu dzejā. Krājumu esmu pārlasījusi vairākkārt, diemžēl ar katru nākamo reizi pārsteiguma efekts nedaudz noplok, un tomēr dažnedažādas pārdomas, secinājumi, jautājumi un mulsiņošs izbrīns joprojām nepamet. Viens no izbrīnu radošajiem aspektiem ir autorei klātbūtne vai drīzāk tās trūkums dzejoļos – rodas iespaids, ka dodos cauri muzejam, kurā iespējams sastapt gan mūsdienu, gan jau par klasiku kļuvušas literatūras un mūzikas figūras (Dostojevskis, Vulfa, Barts, Vāgners, Šūberts u.d.c.), kā arī uzdukties visdažādākajām kultūrzīmēm, pieminekļiem un Eiropas drūmāko pilsētu (Prāga, Maskava u.c.) portretējumiem, bet pati autore starp lielajiem vārdiem un izteiksmīgajām seļām līdzinās rēgam, kas šad tad pavīd vienā vai citā muzeja stūrī. Pirmais secinājums ir nevis par tekstiem un to radītajām izjūtām vai uzburtu realitātes atspulgu, bet gan par autorei personību, proti, autorei ir visai pieklājīga iepazītās kultūras un literatūras bagāža, kas jauno dzejnieku kontekstā ir visai apsveicama parādība, tomēr šis aspekts nav uzskatāms par krājuma veiksmi vai ieguvumu. Kaitina fakts, ka gandrīz ik dzejolī sastopama kāda slavenība vai citāts, kas norāda uz Fomas grāmatu gaumi un autoritātēm literatūrā, bet tikai reti izdodas izdzirdēt dzejnieces pašas balsi, uztvert autorei subjektīvo pasaules tvērumu un tā radītās izjūtas citiem piederību intonāciju un pateiktu vārdu vidū. Protams, nevar viennozīmīgi apgalvot, ka literāras atsauces ir neizdevušās visos gadījumos, krājumā rodams arī visai gaumīgas sastapšanās ar literatūras un kultūras ikonām, piemēram: *Lācīt, kamēr mēs sapņojām par Odiseju un viņa / neticamajiem, mītiskajiem ceļojumiem, / mūsu un kaimiņu mājā ir no mainījies namīpašnieks / namīpašnieks ir atvēris antikvariātu, kurā neko nepārdod / reizi gadā tur iesoļo skumjas, Kolumbs un citas neērtas stundas* (16), vai arī: *...Amadej, mēs / tikko bijām izgudrojuši Trojas zirgu, lai ne-traucēti viens otru iekarotu, / bet tava māte tajā saskatīja viltu un neļāva man ar tevi spēlēties / vairs nekad, viņa teica, es atceros viņas acis, Amadej / vēl tagad tās acis mēdz*

Anna Foma lasa no *Jaunā Vāgnera klusēšanas*

iekāpt mikroautobusā, tās ir iemācījušās paslēpties / bet es zinu, Amadej, ikreiz, kad tās novēršas, no sirmā pakauša / izšaujas šķēpi, un man ir bail (26). Tomēr lielākoties slavenību piesaukšana ir diezgan neveikla un sevi neattaisno, vietām tā šķiet pat komiska, piemēram, dzejolī „Mēs pāršķiram vēl vienu kapu”: *...mīļo salavecīt, es šodien nopirku sērkokciņus / paskat, cik es garlaicīga un vienkārša, nemāku uguni / pieburt, nemāku būt Vizma Belševica un tāpat arī tālāk dzejolī sekojošajā uzskaitījumā: uzdāvinu man Zālamānu un visus viņa dārgumus / es apsolu, ka sadalīšu tos visiem maniem draugiem – / (bet Zālamānu paturēšu sev) / bezmiegam, pēdējam Mohikānim, Staburaga bērniem, / savam neesošajam samojeda sugas kucēnam Fjodoram / (es pārāk mīlu Dostojevski, lai atļautos nesaukt viņu vārdā)* (14).

Daudzviet sastopami mēģinājumi izmantot vārdu atskaņošanu un spēles ar vārdu nozīmēm un skanējumu: *kaunā, kuru atzīst / kaunā, kurā sadzīt* (8), *kāpēc es atkal stāstu*

/ stāstu, varbūt tikai gribu / sarunāties (11). Vietām šis vārdu spēles pat nedaudz atgādina Edvīna Raupa rakstības manieri: *durvīs, kurās jūs gaidīju, / ir svēta sala / svēta sāls / jums acīs, / Kungs / svēta sāls / uz salas* (9). Taču, līdzīgi kā ar atsaucēm, arī ar valodspēlēm autore bieži vien iekrīt lamatas. Lai atsaukšanās uz kultūrzīmēm būtu dzijas pasauli papildinošs, nevis graujošs elements, autora paša dzijas intonācijai jābūt gana stabilai un spēcīgai. Tas pats sakāms par valodu. Lai rotaļas ar valodas skanējumu un daudznozīmību nešķistu neveiklas, rakstītāja valodas izjūta un prasme ar to rīkties jābūt visai pārliciecināšanai. Diemžēl jāsecina, ka Annai Fomai šādas meistarības pagaidām trūkst, jo nevienam no minētajiem paņēmieniem neizdodas aizpildīt to tukšumu, kas šalko starp atsauču jūru, bieži vien neveiklām vārdu spēlēm un dažnedažādām klišejiskām frāzēm, piemēram, *mirušas sievietes, kapa mala* u. c.

Vēl viens aspekts, kas man Annas Fomas dzijā šķiet ārkārtīgi mulсноšs, ir biežā Dieva un citu reliģisku tēlu parādīšanās. Dzejoļi, kuros figurē Dievs, Kungs, Marija, Marija Magdalēna un citi reliģiski tēli, krājumā ir vairākumā. Šis fakts, protams, rosina uz dažādiem minējumiem, proti, vai dzejnieci tuva ir kristietība vai vismaz tās tēli un tematika, vai Fomu nodarbina reliģiskas pārdomas un meklējumi? Galu galā Dieva tēls krājumā figurē pārāk bieži, lai tā klātbūtne varētu būt nejauša. Tieši tāpēc tik pārsteidzoša šķiet pašas autore sniegtā atbilde radio „Naba” raidījumā *Bron-Hits* – ka Dievs viņas dzijā ir sarunu biedrs, kas savā ziņā palīdz piešķirt tekstam virzību un kam nav piedēvējama nekāda reliģiska nozīme. Tātad, balstoties uz autore sacīto, izrādās, ka Dievs krājumā ir apmēram tāda pati nejaušība kā krājuma nosaukums, kura rašanās pamatā ir kļūdaini e-pasts. Konkrēta tēla vai tēlu grupas pārāk bieža izmantošana jebkurā gadījumā ir ļoti riskanta, vēl jo vairāk tāda tēla kā Dievs, kas reizē ir daudznozīmīgs un tajā pašā laikā savu spēku un daudznozīmību pamazām zaudējošs. Teksts pēc tā publicēšanas sāk savu, no autora šķirtu eksistenci, tas pats sevi pamato vai nepamato, attaisno vai neattaisno savu esamību, un nekādiem autora paskaidrojumiem vai komentāriem vairs nav nozīmes, tāpēc varbūt atsaukties uz pašas Annas Fomas teikto šeit ir nevietā, tomēr biežais Dieva piesaukums dzejoļos ir tik uzkrītoši traucējošs un dzejoļu kopainā sev pamatojumu nerodošs, ka es lāgā nespēju slēpt savu vilšanos un aizkaitinājumu, uzzinājusi, ka Dieva

blīvajai klātbūtnei *Jaunā Vāgnera klusēšanā* patiešām trūkst pamatojuma.

Visiepriešinākie ir tie mirkli, kuros cauri atsauču jūras šalkām izdodas uzaustīt pašas autore piedzīvoto un pārdzīvoto, piemēram, *tik augstprātīga kā skulptūra Ziedon-dārzā / ir mīlestība / reizēm ir tā, ka pamosies naktī / un gulta ir kā purvs / rītos caur logu kajjas pienāk kā kuģi / tu iepūt svilpītē, / un viņas ir prom* (10) vai *visskaistākie ir rīti lielveikalā / visskaistākie cilvēki ir lēnas / un nekustīgas ēnas* (13), vai jau iepriekš minētajā dzejoļi „Mēs pāršķiram vēl vienu kapu”, ko gan daļēji sabojā daudzās atsauces un klišejas, rodamais reizē vienkāršais un savā skumjajā tiešumā precīzais vērojums: *manus draugus ir apdzīvojušas nepienākūšas īsziņas un neatbildēti zvani, / un ārzemes, uz kurām viņi gribētu aizceļot, / bet viņiem nekad nepietiek naudas / mani draugi ir nabagi, viņiem ir depresija un citas / Jaunās Derības kaites, viņiem patīk dzeja, bet viņi / vairs nelasa grāmatas* (14).

Ja autorei izdotos atbrīvoties no blīvajām atsauču, citātu un ietekmju kārtām, iespējams, arī no nepieciešamības izrādīties ar plašo izlasītās literatūras klāstu un atrast pašai savu balsi, iepriekš minētos aspektus atbīdot fonā un izmantojot tikai kā savas dzijas realitātes papildinātājus, dzejnieces radīto tekstu kvalitāte varētu ievērojami augt, un Annas Fomas dzijas pasaule varētu iemantot spēku un valdzinājumu, kuru tai pagaidām ārkārtīgi pietrūkst, gluži vienkārši tāpēc, ka nav dzirdama autore pašas balss. Annu Fomu var apbrīnot par drosmi un uzdrīkstēšanos, tomēr pats krājums uzskatāms par pieklājīgu, tomēr ne pietiekami pārliciecināšu, jo tā trūkumi izceļas daudz vairāk nekā veiksmes.

Katrīna Kuduma

Katrīna Kuduma, bieži dēvēta par nakts un gotikas dzejnieci, apcer arī savu laikabiedru beletristiku, galvenokārt Ilmāra Šlapina vadītajā interneta žurnālā *Satori.lv*, kur pirmpublicēts arī šis un nākošais apskats. Skat. arī Annas Fomas 10 *JG* pirmpublicētus dzejoļus un Maijas Meirānes apceri „Mīts par vientulību” *JG267*(2011):2-12.

PATEIKT VAIRĀK

Ingmāra Balode. *alba*. Rīgā: Mansards, 2012. 62 lpp.

Pērnrudden Dzejas dienās līdz ar jau ierastiem un vēl nebijušiem pasākumiem atvēršanu piedzīvo arī divi dzejas krājumi, no kuriem viens ir Annas Fomas debijas krājums *Jau nā Vāgnera klusēšana*, bet otrs – dzejnieces un tulkotājas Ingmāras Balodes otrais dzejoļu krājums *alba*. Domāju, ka otrās grāmatas savā ziņā tiek gaidītas pat vairāk par pirmajām – ja debija iepazīstina lasītājus ar autora poētiku, mākslinieciskajām prasmēm un trūkumiem, tad otrā grāmata rāda, vai autors apstājies pie jau sasniegtajām meistarības virsotnēm, slīdējis lejup vai, protams, visveiksmīgākajā gadījumā, devies tālāk, meklējot jaunus poētikas noskaņas un izteiksmes iespējas. Pati Ingmāra Balode vienā no krājuma sākuma dzejoļiem par savu pirmo grāmatu (*Ledenes, ar kurām var sagriezt mēli*, 2007) izsakās šādi: *Ja vien atmiņa / nenostājas pa ceļam: / ar pēkšņu aizkaru plīvošanu istabā, / ar to, kā jutu tevi elpojam, / ar Varšavas nāriņu pastkastītē, ar drosmi, / ar gaidīšanu no vilciena, / agriem āboliem, manu pirmo grāmatu, / kur viss šis ietilpināts, / pārmēram lietojot vārdus „mīlestība”, „tu”, „rokas”* (8. lpp.). Šāda atskatīšanās uz pagātnē rakstīto var būt tulkojama atšķirīgi – gan kā ironiskas pārdomas, gan kā it kā loģisks un racionāls dzejas pazinējas spriedums, gan kā norāde uz to, ka krājumā pārmērības ar citētājā dzejoļi piesauktajiem trim vārdiem vairs nav sastopamas. Kaut arī es kā lasītāja nepiekrītu autora secinājumam par pirmo grāmatu, tomēr, ja ar dzejoļi sacīto ir tieši vai netieši gribēts norādīt uz to, ka *albas* valoda ir vairāk izkopta un tai piemīt lielāka precizitāte, tad šī norāde ir izrādījusies pilnīgi patiesa, jo otrajā krājumā tekstus veido meistarīga, bagāta, tomēr reizē ļoti tieša valoda.

Manuprāt, valoda ir atslēgvārds, kas izsaka šīs grāmatas būtību. Es neteiktu, ka autore kopš *Ledenēm* atmetusi liekvārdību, drīzāk dzejas valoda ir transformējusies no plūstoša garrindu stāstījuma uz koncentrētāku un tiešāku izteiksmes veidu. Nav tā, ka krājumā nebūtu garu dzejoļu ar garām rindām, tomēr salīdzinājumā ar *Ledenēm* noteikti ir daudz mazāk tekstu, kuri gan vizuāli, gan saturiski līdzinās dzejprozaī. Ja tā var sacīt, ar mazāku daudzumu vārdu kļuvis iespējams pateikt vairāk nekā agrāk. Valodas ietilpīgumu nešaubīgi veicinājusi tulkošana un atdzejošana. Tie autori, kurus Balode latviskojusi, krājumu bagātīgi apdzīvo gan

pavisam tiešā veidā, piemēram, dzejoli „Nujorka”: *Klau, savādi, ka tieši šobrīd / es Skailera „Himnu dzīvei” tulkoju. / – Mikolaj, tie visi dzejnieki: gan Eliots, gan Paunds, / un e. e. kamingss, Ferlingeti, / Ginsbergs, H. D. arī – / tie nepieskaroties pa lielo zemi iet / viens otra pēdās / tā kā vilku bariņš* (20), arī daudzos citos dzejoļos piesaukti tulkojamie autori, gan netieši – tie mīt valodā, atsaucēs, netiešās norādēs, pilsētās, pa kurām pārvietojas un kurās dzīvo dzejas varone. Un jāatzīstas, ka šo rakstnieku un dzejnieku, kā arī citu slavenību blīvā klātbūtnē krājumā mani mulsina, tas ir neizskaidrojams un, protams, subjektīvs mulsums. Pārlasot grāmatas dzejoļus vairākkārt, netieku skaidrībā, vai daudzās balsis un sejas, kas tajā mājō, grāmatai nāk par labu vai tomēr ne. Valoda neapšaubāmi ir ieguvusi apskaužami plašas dimensijas, kas ir ļoti būtiski, galu galā valoda un prasme ar to rīkoties ir literatūras pamatā, turklāt, atsaucoties uz Arta Ostupa kādā nesēnā Dzejas dienu pasākumā sacīto, autoram, kurš daudz lasa, būtu muļķīgi pārmetst, ka lasītais ienāk viņa darbos, jo tā ir savā ziņā tāda pati ikdienišķība kā jebkas cits, un tomēr mani neatstāj sajūta, ka svešās balsis *albā* ir pārāk uzņēmīgas, līdzīgi kā fona mūzika, kura kļūst traucējoša, ja to sāk atskaņot pārāk skaļi, ar dažiem izņēmumiem, piemēram, dzejolis „Pamosties”, kas liek sajūsmā aizrauties elpai: *Pamosties rudenī jūlija pēdējā dienā. / Lietus piespiež vīrieša sejai vēl vienu dienu. / Uz salas nomirst Ingmars Bergmans. / Visas zemeņu lapas, pulksteņi un nedrošie laivinieki aizver acis. Līst tā, it kā caurās / plaukstas gribētu paņemt rokās to zemespleķi, uz kura mīt tādi, kas skatās preti / aukstajam karogam. Melnbalti, ilgi kadri* (23). Šis dzejolis, kuru šeit citēju pilnā apjomā, pēc manām domām, ir viens no spožākajiem *albas* tekstiem, tajā spilgti atklājas autores jauniegūtā prasme, izmantojot salīdzinoši nedaudzus vārdus, uzburt blīvus un daudzkrāsainus pasaules un tās radītā pārdzīvojuma tvērumus. Varbūt grāmata ir par maz šādu elpu aizraujošu dzejoļu, bet tas, kā jau minēju, ir subjektīvi un nebūt nemazina dzejas kvalitāti, galu galā, neviena autora pienākums taču nav lasītāju nepārtraukti sajūsmināt un pārsteigt. Un nav jau arī tā, ka pārsteigumu un sajūsmas nebūtu vispār, ir jau pieminētais dzejolis „Pamosties”, ir, piemēram, tādas rindas kā „...veids, kā tu / mani nodevi, līdzinās desmitiem / stabulišu, kas izliktas pa namu / jumtiem, un gadiem / tajās, dziedādams, sveldams, līst lietus (31)., ir jau 2008. gadā iznākušajā dzejas diskā *Inflatio Poesis* dzirdētais

dzejolis „uzzīmēta” (25) un citas iepriecinošas valodas un poētikas epizodes. Grāmatā praktiski nav neskaidras vai neveiklas izteiksmes, prātā nāk vienīgi dzejoļa „uz lidostu” sākuma rindas: *tu it kā brauc uz lidostu man pakaļ / bet patiesībā sēdies taksi un brauc tikai atpakaļ / dūmi šoferim pīpējot sitas pret stiklu kā akvārijā / balss netrāpa telefonā trāpa tajā parkinga kartē* (40).

Otrajā krājumā mainījušās dzejas varones uzturēšanās vietas. Ja *Ledenēs* tās lielākoties ir dažādas Rīgas nomales, tad šeit dzejas varone un „pārējie” lielākoties mitinās svešās pilsētās: Varšavā, Krakovā, Prāgā, Ņujorkā u. c., kas krājumam piešķir mazliet rēgainu noskaņu, it kā viss titos tādā kā dūmakā, kurā nekam lāgā nevar uzticēties, vietas, cilvēki, pilsētas, it viss šķiet mainīgs un gaistošs: *agrais uzziedēja visagrāk, pirmo / galdiņu izcēla tieši / uz ielas, atspulgā Latvija pārtapa / Itālijā, bet Itālija tikmēr / sabruka kādā mazākā pilsētā* (41). Te rodas jautājums: vai autore šajos valodu, kultūru un pilsētu labirintos bēg un cenšas paslēpties vai, tieši pretēji, atrod sevi? Man *alba* atbildi uz šo jautājumu tā līdz galam nespēja sniegt.

Viena no Ingmāras Balodes poētikas nianšēm, kas vienmēr šķitusi ļoti pievilcīga, ir gaiši skumjā dzejas intonācija – dzeja nav nedz histēriski liksma, nedz izteikti drūma un depresīva. Tieši šis aspekts piešķir tai valdzinošu maigumu: *es tevi pataisišu par vijolei derīgu koku / par taustiņu vēsajām mugurām / pāri slidošu roku / par to kas dobji / par to kas ieskanas kā pulksteņi kā mākoņi kā domas* (30).

Kaut arī šo rindiņu rakstītājas sastapšanās ar *albas* dzejoļiem ir izvērtusies nedaudz mulsinoša un mīklaina, tā nenoliedzami ir viena no pamanāmākajām pēdējā laika latviešu dzejas grāmatām, kuras autore meistarībā rīkoties ar valodu noteikti pārspēj daudzus no mūsu dzejniekiem.

Katrīna Kuduma

Rakstniece

Skaidrīte Kaldupe

1922.24.II-2013.6.I

PIERAKSTI UZ INTAS GRĀMATAS MALĀM

1. Mēs dzīvojām Anniņmuižā tāpat kā Inta un viņas ģimene. Es biju pāris gadu jaunāka. Vēlāk satikāmies Berlīnē, kur pārcietām uzlidojumu un bijām tuvu nāvei. Pēc kara dzīvojām atkal netālu viena no otras – Lībekā, kur gājām skolā. Tad mūsu ceļi pašķīrās. Ar saviem vecākiem nonācu Zviedrijā un Inta ar saviem – ASV. Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, kaut kad 90. gadu otrā pusē Inta lasīja referātu Vizmai Beļševicai veltītā konferencē Stokholmas Universitātē. Piegāju pie Intas, gribēju uzņemt kontaktu, bet viņa bija noraidoša. Mana pieredze arī pēc tam bija, ka Amerikas latvieši nebija pārāk ieinteresēti gūt kontaktus ar ļaudīm, kas dzīvoja Zviedrijā. Taču mums bija zināms kontakts caur *Jau-no Gaitu*, kur rakstīja Inta, Andrievs un arī es.

Internetā var atrast rakstu ar vārdiem: *Inta Ezergaile starp enģeļiem un dēmoniem...*

80. gados Inta iepeldēja depresijas drūmajā jurā, par glābšanas riņķi izvēloties dzejošanu un dienas grāmatas rakstīšanu... Viņa parādās bezmaz kā mītisks personāžs – *kas piesauc dēmonus un pie tam pati nezina, ko lai šai haosā iesāk* (Guntis Berelis 2012.15.VI). Interesants Intas Ezergailes raksts iespiests *JG257* – gan par ārzemēm, gan Latvijā mītošām latviešu rakstniecēm, – kur apskatīta rakstnieču iekšējā emigrācija, trimda, izslēgtība. Uz savu jautājumu, kas ir zudis, viņa atbild: *Zaudēts ir tik ļoti daudz... politiska neatkarība, etniskas tradīcijas, ģimene, bieži māte, dzimtenes daba, (...) bērība vai jaunība. (...) Vienīgā cerība ir, ka pagātne – neaizsargāta no briesmām – spēs atdzimt kam jaunam* (11-12. lpp).

2. Saistoša ir Intas Ezergailes izvēlētā dzejoļu izlase – par mūsu tautas zaudējumiem un bēdām. Velta Toma dzejolī „Sapnis” raksta:

*Jo vairāk atņemts tev taps,
jo bagātāka kļūsi –
kā debesu būtne tu būsi
kas smaguma nesastaps.*

Līdzīgs skatījums atrodams Astrīdes Ivaskas dzejolī „La Granha”

*Cik daudz sāpēm ir bijis jāizsāp,
cik kariem jāpārdun pāri,
cik gadu kāpnēm mums jāpārkāpj
lai šeit, kur spīguļo spāri
pie vientuļa avota beidzot mēs
viena otru skatītu vaigā,
mana ēna, mana mūza un es.*

Un raksta nobeigumā Inta slavina rakstīšanu, kas palīdz pārvarēt rezignāciju, spiež pārdomāt un apzināties. Pievēršoties zaudējumiem un sērām, nevar palaist garām Freida uzskatus attiecībā uz depresijām un to iemesliem. Freida uzskatā smaga depresija saistīta ar sevis nicināšanu, pašnāvības domām, bet bezcerība – ar neatrisināta objekta zaudējumu dzīves agrīnajos gados. Agrīns mātes zaudējums, slikta aprūpe, nepietiekams atbalsts no mātes puses var izraisīt un radīt depresīvu pozīciju. Taču Freids rēķinājās arī ar iedzimtības faktoriem (*Mourning and Melancholia*. Collected Papers 4. London: Hogarth Press, 1948). Freida teorijas ir tikušas kritizētas. Taču arī šķirstot aktuālu literatūru, kas veltīta depresijām, nevar ignorēt zināmu radniecību ar Freida teorijām. Pie tām kā nozīmīgus skata slimību izraisošus faktus: stresu, iedzimtību, tuvinieku zaudējumus, traumas. Nav iemesla apšaubīt, ka savas zemes, savas ierastās vides zaudējums var atstāt nozīmīgas pēdas cilvēka psihē.

3. Izejot no Freida skatījuma uz depresijām, iespējams tuvoties Andrieva Ezergaiļa savas dzīves biedres psihiska stāvokļa novērtējumam. Inta kļuva *raudulīga... skaudīga... ienīda savus tuviniekus... meklēja atbalstu psiholoģijā, rakstīšanā, nāvē* (*Lapu agonija* 91. lpp.). Nodaļā „Latviskā esamība” Ezergailis pieskaras Intas attieksmei pret Latviju. Tā ir noraidoša, lai neteiktu naidīga: *nevēlos neko zināt par latviešiem... latvietība šobrīd mani padara traku... Būtu vieglāk, ja es nebūtu latviete, tad es varētu saglabāt neitrālu attieksmi... mana latviešu valoda ir sausa un sasalusi... emigrācija mani nolikusi starp divām valodām, no kurām neviena nejūtas kā savā adā... [latvieši Latvijā ir] daudzējādā ziņā tik šaurpieraini... attieksme pret trimdās latviešiem bija Herakla uzbrukums hidrai ar daudzām galvām – konservatīsmu, kapitālismu, revanšismu, nacionālismu... [Latvijā baidās] no gaisā jūtama naida pret čekistiem... krieviem... šovinisma... smacējošas aprobežotības* (331-335).

4. Andrievs Ezergailis nereti ir aprakstījis Intu kā nestabilu ar potenciāli pašnāvniecisku noslieci. Viņa ilgojās pēc patiesības un skaidrības un viņas domu avoti bija grāmatas un dzejoļi. Kā Inta, tā Andrievs ticēja vārda spēkam. Taču izpratne lasītājam varēja palikt sveša un nepieejama, pakļauta izteikti mākslotām formulām un spriedumiem (bioģenēzes koncepts, kosmisko sistēmu modeļu

līdzība, fallocentriskie patriarhi (135-136). Par spīti zināmām grūtībām, Inta 1967. gadā Kornela Universitātē izstrādā (1967) maģistra darbu par Tomasa Manna darbu *Tristāns*. Intai starp kolēģiem bija pretinieki, taču viņa pēc doktora grāda iegūšanas iegūst profesūru, sekojot jaunas izvērtēšanas komisijas labvēlīgam spriedumam. Dzejai Inta piešķir nozīmīgu vietu. Viņa meklē atbalstu psiholoģijā, izjūt tukšumu, bezjūtību, haosu. *Dzeja ir klusuma atmiņā atsauktas emocijas* (299). Inta dzīvoja Anninmuižā, vēlāk Berlinē, Lībekā un Amerikā, daudzreiz rūgti runāja par Latviju, cienīja Gēti, Tomasu Mannu u.c. ārzemju rakstniekus, kas bija patālu no mūsu dzimtenes kultūras, ar izpratni un iejūtību pieminēja mūsu tautas dzejnieces Latvijā un svešumā. Pēc saslimšanas (2001) ar neārstējamu vēzi, Inta, daļa no mūsu tautas un tās likteņa, aiziet mūžībā 2005. gada 1. janvārī.

Aina Sikсна

Stokholmā mītošajai psihiatrijas/psiholoģijas doktorei Ainaī Siksnai ir cieši sakari gan ar patvēruma zemi Zviedriju, gan arī Latviju.

Inta Ezergaile

NE TIKAI VĒSTURNIEKIEM

Journal of Baltic Studies 43/3 (September 2012). Association for the Advancement of Baltic Studies <www.balticstudies-aabs.org> Terry Clark, editor <jbs.creighton.edu>

Pirmās Baltijas Studiju konferences dalībnieki vairāk nekā pirms 40 gadiem nodibināja (1968) savu apvienību. Kopš šī baltiešiem nozīmīgā gada daudzi no dibinātājiem jau aizgājuši citā saulē, bet citi vairs vienkārši nav aktīvi zinātniskā darbā. Vēl vairāk ir to *JBS* lasītāju, kuri tikai tagad iepazīst apvienību, kuras mērķi un loma zinātnes pasaulē aprakstīta *JBS* aizmugures iekšējā vākā. Dibinātāju, to vidū ilggadīgā AABS vadītāja Jāņa Gaigūļa, pazīstamā vēsturnieka Edgara Andersona u.c. nolūks bija apvienot Baltijas jautājumu pētniekus, neatkarīgi no tautības, dot forumu viņu zinātniskajām publikācijām, izziņot konferences un atdalīt zinātniski objektīvās Baltijas študijas no politiski ievirzītām aktivitātēm. Šo rindīņu rakstītājam, konsultējoties ar baltiešu zinātniekiem un gatavojot AABS statūtus inkorporācijai Ņujorkas štatā, vissarežģītāk bija izkārtot politiskos jautājumus, jo daļa vēlējās ne vairāk, ne mazāk kā kopēju baltiešu cīņas organizāciju. Vajadzēja arī sapazīstināt un iesaistīt zinātniekus profesionālas organizācijas vadīšanā. Viss izdevās lieliski. Tolaik neiedomājams ir kļuvis *JBS* lasītāju skaits un mūsdienās AABS var lepoties ar starptautisku profesionālu cieņu un reputāciju. Par to liecina arī aplūkojamā laidiena pirmie divi raksti – Upsalas U. un Glasgovas U. prof., bijušā *JBS* redaktora Dāvida Smita <d.j.smith@socsci.ac.uk> atvadīšanās no netaika kolēģa, Bradfordas U. vēstures prof. Haidēna (John Hiden, 1940-2012), viena no aktīvākajiem AABS biedriem Lielbritānijā, daudzu svarīgu Baltijas vēstures jautājumu pētītāja, kurš paliek atmiņā kā paraugs nākošajām zinātnieku paaudzēm, priekšzīme tam, ko iespējams sasniegt ar neatlaidību un pārliecību par sava darba nozīmi. Otrā daudz plašākā igauņu vēsturnieka, Indianas U. prof. Toivo Rauna <raunt@indiana.edu> rakstā uzsvērtā baltiešu izaugsme un loma Baltijas Studiju apvienībā – ne tikai vēsturnieku, bet arī citu sociālo zinātņu pārstāvju, par ko var pārliecināties avotu uzskaitē raksta beigās. Pats Rauns ir ievērojamās Indianas U. (Indiana U) vadošais baltiešu vēsturnieks.

Gdaņskas U. palīgprof. Marta Grečnika <marta.grzechnik@eui.eu> pievēršas Balti-

jas jūras reģiona jēdzienam, mudinot tajā ietvert visas teritorijas Baltijas jūras piekrastē. Padomju impērijas sabrukums, viņas uzskatā, atvēris durvis plašākai reģiona vēsturnieku sadarbībai. Jaunais vēsturnieks Sveins <geoffrey.swain@glasgow.ac.uk>, turpinādam Džona Haidēna darbu, pēta interesantās spēlītes diplomātu aprindās laikā, kad Lielbritānija bija gatava pamest Baltijas valstis savam liktenim un padomju varai. Rakstā izceļas ilggadīgā Latvijas sūtņa Kārļa Zariņa diplomātiskums un mērķtiecīgā veiklība. Doktorands un Austrālijas Kvinslandes (Queensland) U. un Tartu U. lektors Delānejs Skerets aplūko somu un rusofonu <d.skerrett@uq.edu.au> attieksmi pret igauņu valodu. Rusofonu uzskatā Igaunijas valodu politikai priekšroka jādod krievu valodai. Vilņas U. politisko zinātņu lektora Žilvinas Martinaiša <z.martinaitis@gmail.com> pētījums ir par vēlēšanu reformām, kas pašos pamatos pārveidojušas Lietuvas parlamenta un valdības struktūras. Tallinas U. asociētā prof. Anne Lange <anne.lange@tlu.ee> rakstā par Enu Sōsāru (Enn Soosaar, 1937-2010), cita vidū, dod labu ieskatu tulkotāja grūtajā darbā, kad to stingrai kontrolei pakļāvusi padomju vara.

No grāmatu recenzijām vispirms gribas minēt Michaela Amundsena (Tallinn U.) esejeidīgo apskatu par Mareka Tamma *et al.* pētījumu par *Livonijas Indriķa hroniku – Crusading and Chronicle Writing on the Medieval Baltic Frontier: A Companion to the Chronicle of Henry of Livonia* – un Matjū Kotta vērtējumu par Nila Muižnieka un Vitas Zelčes *Karojošā piemiņa: 16. marts un 9. maijs*. Pārējās: Gerald Schernewski, Jacobus Hofstede, Thomas Neumann (eds.). *Global Change and Baltic Coastal Zones*. (rec. Franziska Mannke, Hamburg); Nadia Kaneva (ed.). *Branding Post-Communist Nations: Marketizing National Identities in the „New” Europe* (Brent McKenzie, U. of Guelph).

Gundars Ķeniņš Kings

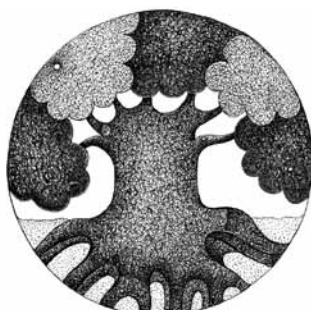
Pacifika Luterāņu Universitāte

ERRATA

Neticami un vienreizīgi – drukas velnēniem laimējās ielavīties pat sadaļā ERRATA JG271:75 un samainīt Gebelsa (Goebbels) priekšvārdu Jozefs (Joseph) ar Ribbentropa kristīto vārdu Joachim. Un, kā aizrāda Franks Gordons, 40. lpp. 1. slejas apakšā albāņu mazais Staljšs (Enver Hoxha) latviski būtu jāraksta Hodža (nevis Hokska).

JAUNĀS GAITAS

LABVĒĻI

Zīm. Agnese Matisona

*Vendīgs auģa ozoliņš
Vendīgā kalniņā:
Vara saknes, zelta zari
Sudrabiņa lapiņām.*

LD 34 066, 12

Z E L T A

Amerikas Latviešu apvienība
Šigurds Brīvkalns
Šellija Ekmane
Rita Gāle
Andrejs Kīsis
Andrejs Ozoliņš
Andris Priedītis
Jautrite, Saliņa
Ilgvars Šteins
Latviešu kultūras biedrība TILTS
Kārlis Vasarājs
ANONĪMS – 1

S U D R A B A

Biruta Abuls
Pēteris Alunāns
Voldemārs un Irēne Avens
Andrejs Baidiņš
Nikolajs Balabkins
Igoris-Ivars Balodis
Maija Bišmanis
Uldis Bluķis
Jānis Brežinskis
Ingrīda un Nikolajs Bulmaņi
Oļģerts Čakars
Laila un Pāvils Cakuli
Māra un Ojārs Celle
Vija Celmiņš
Juris Cilnis
Aina Dravnieks
Rita Drone
Jānis Eglītis
Līga Gaide
Richards Grigors
Lolita Gulbis
Vija Ilziņa
Ingrīda Jākobsone
Laima Kalniņa
Fred A. Keire
Dace Kezbers
Egils Kronlins
Kazimirs Laurs
Maruta Lietiņa-Ray
Aija Medenis
Modris Mednis
Melburnas Latviešu biedrība
Lalita Muižniece
Sarma Muižniece Liepiņa
Guna Mundheim
Arturs Neparts
Ausma Matcate-Nonācs
Jānis Peniķis
Juris Petričeks
Jānis J. Pirktiņš
Ilze Plaudis
Gundars Plavkalns
Guntis un Māra Plēsums
Vilis M. Plinte

Helmi Rozankowsy
Astra un Andris Roze
Mārtiņš Saulespurēns
Alfreds R. Semeļiks
Maija un Juris Šleseri
Ilona un Raimonds Staprāns
Zenta Stengels
Ruta Straumanis
Biruta Sūrmane
Tupešu Jānis
Lauma Upelnieks Katis
Dagmāra Vallens
Pāvils Vasariņš
Zigrīda Vidners
Rasma Vītols
Vilis Vītols
Modris un Gita Zandbergs
Girts Zēgners
Gunars Zvejnieks
ANONĪMI – 2

B R O N Z A S

Ivars Antēns
Ritvars Asbergs
Adolfs Avens
Gundega Dāvidsone
Lidija Dombrovska Larsena
Ligita Evans
Edīte Franklin
Ligita Galdiņa
Silvija Jones
Tija Kārkle
Liena Kaugara
Indulis Lācis
Jānis Langins
George Liepiņš
Ieva Liepkaula
Modris Morozovs
Agate Nesaule
Valters Nollendorfs
Juris un Silvia Orle
Lilija Pencis
Dzidra Purmale
Ina Purviņa
Ausma Rābe
Vitolds Rācenis
Dzidra Razevska-Upāne
Austra Reine
Marga Reinholds
Jānis M. Riekstiņš
Helmi Rožankovska
Silvija Rūtenberga
Aina Siksha
Linda Treija
Leo Trinkuns
Juris Viksniņš
Aija Zichmane

JAUNĀ GAITA

Galvenais redaktors:

Rolfs Ekmanis
50 Cedar Lane
Sedona, AZ 86336-5011 USA
Telefons/telefakss: 928-204-9247
rekmanis@gmail.com
rolfs.ekmanis@asu.edu

Galvenā redaktora vietnieks:

Juris Žagariņš
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821 USA
Telefons: 413-732-3803
juris.zagarins@gmail.com

Redaktori:

Voldemārs Avens, Māris Brancis,
Vita Gaiķe, Anita Liepiņa, Maija Meirāne,
Juris Silenieks, Juris Šlesers, Linda Treija,
Lilīta Zaļkalne

Konsultanti:

Ingrīda Bulmane, Līga Gaide,
Tija Kārkle, Uldis Matīss, Andris Priedītis

Saimniecības vadītāja:

Tija Kārkle
616 Wiggins Road
St. Paul, MN 55119, USA
tijalaura@comcast.net

Maketētājs: Juris Žagariņš

JG mājas lapa: <<http://zagarins.net/JG>>

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.

Atzīdama demokrātiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu.

Pārpublicējot šeit ievietotos materiālus un tekstus, atsaukšanās uz JG ir obligāta.

Adrešu maiņas un pastā vai spiestuvē bojātus eksemplārus lūdzam pieteikt Jurim Žagariņam.

PĒRCIET! DĀVINIET! ATBALSTIET!

Atsevišķa JG numura cena: \$10,-
(sākot ar nr. 264)

Rīgā pie Valtera&Rapas, Jāņa Rozes un LOM krietni lētāk. Bibliotēkās – par brīvu!

JAUNĀS GAITAS ABONĒŠANA:

Visās valstīs vienādi, atbilstoši
pastāvošajam valūtas kursam:
1 gads \$39,-
2 gadi \$76,- (USD)

Čeku sūtiet saimniecei Tijai Kārklei,
uz čeka uzrakstiet *Jauna Gaita, Inc.*

MAKSĀJUMUS UN ZIEDOJUMUS VAR ARĪ PĀRSŪTĪT ELEKTRONISKI:

Receiving Institution in the US

Correspondent bank in the US
US correspondent bank's routing #
US correspondent bank's address

(Šī informācija būs atkarīga no izsūtītās bankas!)

Intermediate Financial Institution

Alloya
Routing #: 271987635
4450 Weaver Pkwy, Warrenville, IL 60555, USA

Beneficiary Financial Institution

Latvian Credit Union
Routing #: 291074612
3152 17th Ave. S., Minneapolis, MN 55407

Beneficiary

Name: *Jauna Gaita, Inc.*
Account at Latvian Credit Union: #2001
Home address:
616 Wiggins Road, St. Paul, MN 55119, USA

JAUNO GAITU VAR ARĪ PASŪTĪT:

LATVIJĀ (maksājumi latos)

Māris Brancis
O. Kalpaka iela 28
Jelgava, LV-3001
e-pasts: <maris.brancis@inbox.lv>
Bankas konts:
Swedbank LV28HABA000130A213871
Personas kods - 210147-10007

EIROZONĀ (maksājumi euro valūtā)

Lilīta Zaļkalne
Himlabacken 10, Solna, S-170 78, Sweden
e-pasts: <lilita.zalkalns@tele2.se>
Bankas konts: Nosaukums „Ad Notam“
BIC code - NDEASESS
IBAN number - SE32 9500 0099 6018 0766 9708

ANGLIJĀ (maksājumi britu mārciņās)

Māris Bite
107 Shelford Rd., Radcliffe-on-Trent
Nottingham NG12 1AU
e-pasts: <megabyte_data@compuserve.com>

AUSTRĀLIJĀ (maksājumi Austrālijas valūtā)

Imants Līcis
Sidnejas latviešu biedrības grāmatnīca „Rīga“
P.O. Box 457
Strathfield, NSW 2135
Tel.: 02 9744 8500; Mob.: 0405 013 575
e-pasts: <slb_riga@bigpond.com>

ARTS AND LETTERS

In last year's fall issue (JG270), poet and literary critic Kārlis Vērdiršs characterized **Baiba Bičole's** poetry as grounded in nature, yet fully open to the rich artificialities of city life. Her short poems are like shards, he wrote, which, taken together, reveal the wholeness of her poetic personality. Here Bičole presents a set of 22 such "shards" – evidence of the coherence of her vision. ●●● **Imants Auziņš** wonders poetically whether confusion over all the little buttons to push in calling up a friend on a telephone-TV-internet connection is a sign of old age. ●●● We feature three short stories. **Laima Kalniņa** explores a child's fantasy challenged by home improvement, **Uģis Jansons** writes about a surreal case of aversion to onions, and **Ieva Dāboliņa** recollects a dear old family friend, "Cīlīte". ●●● In his continued biography of Laimonis Mieriņš, **Māris Brancis** portrays the artist as a demanding, respected teacher with the Commercial Design Department of Leeds College of Art in England. ●●● We feature renderings of paintings by **Laimonis Eglītis** and **Brencis Sils** and the installation art of **Artūrs Virtmanis**. The historian **Dace Lamberga** describes an exhibit of "Latvian Art in Exile" planned by the Latvian National Museum of Art, and artist / art critic **Linda Treija** introduces Sils and Virtmanis. ●●● **Helēna Gintere** describes the career and works of Ēriks Ešenvalds, one of a number of Latvian composers who have achieved contemporary world-wide recognition. ●●● The cover design is by Linda Treija.

LITERARY COMMENT

In **Ingmāra Balode's** appreciation of a newly published collection of poetry by Velga Krile (1945-1991), the poet is described as an expressionist, comparable to Ojārs Vāciētis and Aleksandrs Čaks. ●●● **Līvija Baumane** characterizes poet Elza Ķezbere (1911-2011) as an imagist, given to thematically descriptive nuance and musicality. ●●● In the current installment of **Una Alksne's** monograph on Frīdis Bārda (1880-1919) we see the poet

dwelling on priestly aestheticism and the Orpheus myth.

HISTORY, REMINISCENCE, ACTUALITIES

In icy rain before dawn on December 5, 1963, "Constitution Day" in the USSR, 22-year old **Bruno Javoišs** climbed a 300-ft. tall radio tower in downtown Rīga, cut down the flag of the Latvian Soviet Socialist Republic and replaced it with the flag of independent Latvia. Captured, beaten and ultimately sentenced to 7 years in prison, he now rejoices that the Latvian flag flew free for two days before the authorities found someone fit to scale the icy tower and take it down. ●●● Art historian and recently appointed president of the Latvian Academy of Sciences, **Ojārs Spārītis**, tells of a 1621 visit to Rīga by Gustav II August of Sweden, and describes some of the artistic monuments in Rīga that depict the Swedish King. We also include three poems by Spārītis, which reveal a lyrical bent. ●●● **Juris Šlesers** ponders the "Intrusion into the Pantheon" committed by Vera Kacēna in her autobiographical/historical novel *Kājāmgājējs karā* (A Pedestrian at War). ●●● In a Few Words, contributing editors **Vita Gaiķe**, **Māris Brancis** and **Rolfs Ekmanis** give the usual concise, panoramic and detailed overview of news and actualities significant to Latvians everywhere.

BOOK REVIEWS

Viktors Hausmanis. *Veronika Janelsiņa rakstos un darbos* (Veronika Janelsiņa in Word and Deed) – reviewed by **Rasma Birzgale**, **Juris Sileniēks** and **Andra Silapētere** ● **Vladimirs Kaijaks**. *Koka kāja, Kapu māja* (Wooden Leg, Graveyard Home), a memoir – **Laimonis Purs** ● **Laimonas Briedis**. *Vilnius: City of Strangers* – **Indra Ekmane** ● Two poetry collections – **Anna Foma's** *Jaunā Vāgnera klusēšana* (The Silence of Young Wagner), and **Ingmāra Balode's** *alba* – **Katrīna Kuduma** ● Comments on literary critic **Inta Ezergaile** by **Aina Sikсна** ● *Journal of Baltic Studies* 43/3 (September 2012) – **Gundars Ķeniņš Kings**. jž